

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ'NİN KURULUŞ
DİNAMİKLERİ VE İDEOLOJİK EVRİMİ**

**HIDIR DOĞAN
04716001**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. CENGİZ ÇAĞLA**

**İSTANBUL
2019**

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM
DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ'NİN
KURULUŞ DİNAMİKLERİ VE İDEOLOJİK
EVİRİMİ**

**HIDIR DOĞAN
04716001**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. CENGİZ ÇAĞLA**

**İSTANBUL
2019**

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

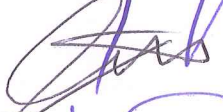

MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ'NİN KURULUŞ
DİNAMİKLERİ VE İDEOLOJİK EVRİMİ

HIDIR DOĞAN
04716001

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:

Tezin Savunulduğu Tarih: 20.06.2019

Tez Oy Birliği ile Başarılı Bulunmuştur

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Bengiz Sevgi	
Jüri Üyeleri	: Doç. Dr. Aşu Dalda	
	: Doç. Dr. M. Hilmi ÖZÜ	

İSTANBUL
HAZİRAN 2019

ÖZ

MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ'NİN KURULUŞ DİNAMİKLERİ VE İDEOLOJİK EVRİMİ

Hıdır Doğan
Mayıs, 2019

Bu çalışmada, kuruluş tarihinden bugüne dek geçen yarım asırlık sürede, özgün ve güçlü yapısıyla Türkiye siyasetinde önemli bir aktör konumunda olan Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) üzerinde durulmaktadır. MHP'nin ve bir bütün olarak milliyetçi hareketin teorik, pratik ve örgütsel gelişimi ve bu gelişimin ideolojik yansımaları, zamandizinsel bir yöntemle inceleme konusu haline getirilmiştir. Çalışmanın ortaya çıkmasını sağlayan temel faktör; Türkiye'de çok partili siyasal yaşama geçişle başlayıp bugüne uzanan süre aralığında, siyaset arenasında irili-ufaklı onlarca partinin tarihin tozlu raflarına kaldırılmış olmasına rağmen, Milliyetçi Hareket Partisi'nin gücünü ve etkisini artırarak sahnenin orta yerinde dimdik ayakta kalabilmesinin nedenlerini anlama ve anlatma isteğidir. Bu bağlamda, araştırmada öncelikle bir nevi etimolojik yöntem uygulanarak MHP'nin ideolojik ve örgütsel kökeni üzerinde durulmuştur. Araştırma neticesinde, güçlü bir kökene ve zengin bir politik mirasa sahip olmayan siyasal parti ve örgütlenmelerin zamanla yok olduğu görülürken, MHP'yi bugün hala sahnenin merkezinde tutan asıl faktörün, kökleri Cumhuriyete ve hatta geç Osmanlıya dayanan ideolojik ve örgütsel birikim ile zengin politik miras olduğu görülmektedir. Bu noktada karşımıza iki önemli ve güçlü kaynak çıkmaktadır. Bunlardan biri, geç Osmanlı-erken Cumhuriyet döneminde Ziya Gökalp ve Yusuf Akçura öncülüğünde ortaya çıkan vatandaşlık temeline dayalı kültürel milliyetçilik olgusudur. Bu milliyetçilik, Mustafa Kemal ile birlikte bazı eklemeler ve uyarlamalarla Kemalist milliyetçilik adını almıştır. İkinci güçlü kaynak ise, Zeki Velidi Togan ve Fuat Köprülü öncülüğünde özellikle Türk Tarih tezi uygulamalarında kendini belli eden Kemalist milliyetçilik eleştirisidir. Resmi ideolojiye yönelik bu eleştiri biçimi de zamanla Nihal Atsız, Rıza Nur, Reha Oğuz Türkkan gibi düşün insanlarınca bir adım ileriye taşınarak, Kemalist milliyetçiliği aşan ırk temelli etnisist milliyetçilik şekline bürünmüştür. Bu iki ideolojik temel üzerinden yükselen ve 1960'ların özgün ekonomik, siyasal ve toplumsal koşullarının etkisiyle partileşme aşamasına gelen MHP'yi ön plana çıkaran bir diğer özellik de, MHP milliyetçiliğinin diğer birçok siyasal öğretiyi ve düşüncüyü hazmedebilme ve onları kendi milliyetçilik potasında eritebilme yeteneği olmuştur. 1970'lerden sonra gözlemlenen Türk-İslam ülküsü ve Türk-İslam sentezi bu durumun somut örneklerini teşkil eder.

Anahtar Kelimeler: MHP, CKMP, Milliyetçilik, Nihal Atsız, Alparslan Türkeş, Türk-İslam Sentezi

ABSTRACT

THE DYNAMICS BEHIND THE ESTABLISHMENT OF THE NATIONALIST ACTION PARTY AND ITS IDEOLOGICAL EVOLUTION

Hıdır Doğan
May, 2019

In this study, the Nationalist Action Party (MHP), which have been an important actor in Turkish politics with their genuine and strong structure within the time passed since their establishment date which is a half-century period, is reviewed. Theoretical, practical and organizational development of the MHP and of the nationalist movement as a whole, and ideological reflections of this development have been turned into a subject of study in a chronological method. The basic factor which led to the study emerging; is the desire to understand and explain the reasons why the Nationalist Action Party stood tall in the middle of the stage by enhancing their strength and influence, although when tens of large and small parties in the political sphere are lost in the mists of time within the period of time which is from the start of with multi-party political system in Turkey until today. In this context, first of all in the study, MHP's ideological and organizational roots are urged upon by applying sort of an etymological method. As a result of the research, as it is understood that the political parties and organizations which do not have strong roots and a rich political heritage disappear in time, it is understood that the main factor that keeps MHP in the middle of the stage is the ideological and organizational memory and the rich political heritage whose roots are grounded in the Republic and even the late Ottoman. At this point, there are two important and strong sources that appear. One of them is the cultural nationalism phenomenon based on citizenship basis which appeared in the late Ottoman-early Republican period under the guidance of Ziya Gokalp and Yusuf Akcura. This nationalism, with some additions and adaptations by Mustafa Kemal, is named Kemalist nationalism. The second strong source is the Kemalist nationalism criticism which shows up especially in the Turkish History thesis practices under the guidance of Zeki Velidi Togan and Fuad Koprulu. This type of criticism towards the official ideology turned into a race-based ethnicist nationalism which surpassed the Kemalist nationalism, by being taken into one step ahead in time by thinkers such as Nihal Atsiz, Riza Nur, Reha Oguz Turkkkan. The other feature that arises from these two ideological basis and that brought into the front the MHP which came to the phase of being a party with the effects of the genuine economical, political and societal conditions of the 1960's, is the ability of MHP nationalism that is able to tolerate many other political disciplines and thoughts and to melt them in its own nationalism pot. The Turk-Islam ideal and

the Turk-Islam synthesis which have been observed after 1970's constitute the embodiments of this case.

Key Words: MHP, CKMP, Nationalism, Nihal Atsiz, Alparslan Turkes, Turkish-Islamic Synthesis

ÖN SÖZ

Çalışmanın sonuçlandırılmasında, zaman ve mekan kısıtlaması olmaksızın, engin bilgi ve tecrübeleriyle her daim desteğini sunan saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Cengiz Çağla'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul; Mayıs, 2019

Hıdır Doğan

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1. Millet ve Milliyetçilik	5
2.1.1. “Millet”in Tarihselliği	5
2.1.2. Milliyetçilik Türleri.....	8
2.2. Ulus-Devlet.....	10
2.2.1. Tarihsel Gelişim Süreci	11
2.3. Faşizm: Tanımı, Gelişim Süreci ve Özellikleri	16
3. TÜRK SAĞINDA REAKSİYONER PRATİK	25
3.1. Erken Cumhuriyet Dönemindeki İdeolojik Temelleri	25
3.2. Türk Tarih Tezi	32
4. MİLLİYETÇİLİĞİN SİYASALLAŞMA SÜRECİ	38
4.1. İlk Aktörler ve Yayınlar: Atsız ve Atsız Mecmua	40
4.2. Orhun’da İki Açık Mektup	44
4.3. Kutlamaya Dönüşen Yargılamada 3 Mayıs 1944 ve İdeolojik Tavrı	49
4.4. Dergiler ve Derneklerle Kurumsallaşma Süreci	54
5. PARTİLEŞME VE MHP	58
5.1. Millet Partisi’nden CKMP’ye	58
5.2. Radyo’da Türkeş’in Sesi: 1960.....	59
5.3. Yurda Dönüş ve CKMP’ye Katılım	61

5.4. CKMP'nin Kasım 1967 Kongresi ve Dokuz Işık Doktrini	69
5.5. CKMP'nin 8-9 Şubat 1969 Adana Kongresi ve Büyük Dönüşüm	73
5.6. CKMP Gençlik Kolları'nda Komando Kampları	78
6. 12 MART MUHTIRASI	83
6.1. 1971: 10. Büyük Kongre	85
6.2. Arvası ve Türk-İslam Ülküsü	86
6.3. Aydınlar Ocağı ve Türk-İslam Sentezi.....	87
7. MHP'NİN HÜKÜMET OLMASI	90
7.1. Birinci Milliyetçi Cephe Hükümeti.....	90
7.2. Kur'an-ı Kerim Ders Olarak Okutulsun	92
7.3. Necip Fazıl MHP'de: 1977.....	92
7.4. İkinci Milliyetçi Cephe Hükümeti	95
8. 12 EYLÜL, ANA DAVA VE DARBE SONRASI	97
8.1. "Komutanım Darbe Yapacaklar"	97
8.2. 12 Eylül Askeri Müdahalesinin Siyasi Karakteri ve MHP.....	100
9. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	108
KAYNAKÇA.....	115
EKLER.....	123
ÖZ GEÇMİŞ.....	133

KISALTMALAR

AP	: Adalet Partisi
MC	: Milliyetçi Cephe
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
TİP	: Türkiye İşçi Partisi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TDK	: Türk Dil Kurumu
ÜOB	: Ülkü Ocakları Birliği
ÜOD	: Ülkü Ocakları Derneği
MSP	: Milli Selamet Partisi
MNP	: Milli Nizam Partisi
CKMP	: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
MTTB	: Milli Türk Talebe Birliği
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
DTCF	: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

1. GİRİŞ

Milli kimlik arayışlarının kendi içinde yer bulduğu en önemli pratik Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu ideolojisinin oluşumudur. İmparatorluktan Cumhuriyete geçişte Osmanlı'dan tamamıyla kopuş en önemli ön kabuldür. Erken Cumhuriyet döneminde Osmanlı'nın olmadığı bir Türk Tarih Tezi, resmi ideoloji olarak devlet eliyle yazılmıştır. Zaman zaman, dönemin ruhuna uygun bir biçimde Turancı öğelerin resmi ideolojiye eklenildiği geçiş sürelerine de rastlanmıştır. Daha sonra ideolojinin evriminde II. Dünya Savaşı'nın gelişim seyri ile birlikte Turancılık anlayışı ile resmi devlet ideolojisi arasındaki makas açılmış ve hatta savaşın sonlarına yaklaşıldığında Turancılığın, ırkçılık ile birleştirilerek mahkum edildiği görülmüştür. Bu döneme uygun olarak, Türk milliyetçiliği de siyasallaşmaya ve devlet ideolojisinden ayrılmaya başlamıştır.

Milliyetçiliğin fikirsel dünyasına olduğu kadar pratiğine de en önemli kurucu katkıyı Nihal Atsız yapmıştır. Bir aktör olarak sahneye 1944 yılında yazdığı iki açık mektupla çıkmıştır. Bir çeşit jurnalcilik olan bu mektuplarla beraber başlayan dava sürecinde, Alparslan Türkeş'in de adı kamuoyunda bilinir hale gelmiştir. "1944 İrkçılık-Turancılık Davası" olarak anılan ve Türkiye siyaset tarihine damgasını vuran bu gelişme, 1917 yılında Lefkoşe'de doğan ve 1933 yılında ailesiyle birlikte İstanbul'a, yani anavatan olarak addettiği topraklara göç eden genç teğmenin hayatında önem atfettiği ikinci kilometre taşı olarak kayıtlara geçecekti.¹

Milliyetçi Hareket Partisi Programı, Türk milliyetçiliğinin 1940'larla birlikte fikir ve edebiyat sahasından sıyrılarak bir hareket olarak siyaset sahnesine giriş yaptığı ve hemen ardından gözlemlenen partileşme süreciyle etkinlik kazandığı politik miras üzerine inşa edilmiştir. Tarihsel süreçte kurulan her yapının ve yayınlanan her derginin bu programın oluşmasında payı vardır. Başında Fevzi Çakmak'ın olduğu milliyetçi bir örgütlenme ile başlayan partileşme süreci, siyasi aktör olarak Osman

¹ Alparslan Türkeş, **1944 Milliyetçilik Olayı**, (İstanbul: Hamle Yayınları, 1996), "Alparslan Türkeş'in Biyografisi".

Bölükbaşı'nın popülist çizgisi ile birleşmiş ve 1965 yılında Alparslan Türkeş'in Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'ne girişine kadar birikerek gelmiştir.

Demokrat Parti'den kopmalarla başlayan örgütsel yapılarda, milliyetçiler genellikle 1960'ların sonuna kadar laik bir çizgi izlemiştir. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) ve devamı sayılan Milliyetçi Hareket Partisi'nin ilk dönemlerinde de ağırlıklı olarak bu çizgide kalmıştır. 1967 yılında, Türkeş'in başında olduğu partinin teorik çizgisi “*Dokuz Işık*”² olarak belirlenmiş ve genel başkan Türkeş, bir lider olmanın ötesinde “Başbuğ” ilan edilmiştir. MHP'nin teorik çizgisi, 1980 darbesine kadar ufak tefek teknik değişiklikler haricinde bu kulvarda ilerlemiştir. Bununla beraber, 1970'lerle gelen İslam anlayışını, Türk-İslam Sentezi'nde ve onun sloganı olan “Tanrı Dağı kadar Türk, Hira Dağı kadar Müslüman” ifadelerinde görmek de mümkündür. Topluma dönük olarak yapılan bu çağrı öncelikle kendi kurumsal yapısından başlayacak, farklı Türkçü yapılar, İslam'a mesafeli olmaları nedeniyle partiden tasfiye edilecektir. 1970'li yılların özellikle ikinci yarısından sonra gözlemlenen bu dönüşümle birlikte, Türkiye'de kitleselleşen sol ve sosyalist hareketin karşısında milliyetçi harekete de teorik donanım yardımı yapılmıştır. Aydınlar Ocağı bu ikmalin mimarıdır.

Milliyetçi Hareket Partisi'nde “Dokuz Işık”tan biri olarak gösterilen “milliyetçilik” kavramı, milliyetçi yazında ulusun etniklik veya kültür üzerinden tanımlanmasındaki belirsizliğe istinaden muğlak bir içeriğe sahiptir. Parti'nin temel ideolojik ilkelerinden birini oluşturan bu kavramdaki muğlaklık aynı ölçüde örgütsel yapıya da sirayet etmiştir. Parti ve örgüt için ilk etapta olumsuz bir özellik olarak görülen bu muğlaklığın, partinin içinde bulunduğu şartlara göre değişken bir yaklaşım sergilemesine fırsat tanıdığı ve dolayısıyla bu muğlaklık sayesinde daha geniş yelpazedeki milliyetçi seçmen kitlesine ulaşmaya çalışıldığı görülmektedir.³

Milliyetçi Hareket Partisi'nde Müslüman-Türk kimliğinin teşkilat ve taban tarafından kabul edilmesinde “Ülkü Ocakları”nın da önemli bir rolü vardır. Ocağın o dönemde geliştirdiği ve hareket içinde uzun yıllar kullanılacak olan şu söylem, Türkçü-İslamcı ayrışmasının azaltılmasına hizmet etmiştir: Lider-Teşkilat-Doktrin. Bu yeni söylem,

² Bunlar sırasıyla: “Milliyetçilik”, “Ülkücülük”, “Ahlakçılık”, “Toplumculuk”, “İlimcilik”, “Hürriyetçilik ve Şahsiyetçilik”, “Köycülük”, “Gelişmecilik ve Halkçılık”, “Endüstricilik ve Teknikçilik”.

³ E. Burak Arıkan, **Türk Sağının Türk Sorunu: Milliyetçi Hareket Partisi** (İstanbul: Agora Kitaplığı, 2008), 10.

parti tabanında Türkçü ya da İslamcı yönleri ön plana çıkan gençleri buluşturmak ve barıştırmak amacıyla üretilmişti. Ocak, ülkücü tabanda gelişebilecek kutuplaşmayı engellemek için gençliğe bu söylemi bir çare olarak sunuyordu. Liderden rahatsız olan, ancak doktrini ya da teşkilatları benimseyen kişilerin partide kalması öneriliyordu. Lideri onaylayan ancak teşkilatlardan memnun olmayanların da partiden ayrılmasına gerek yoktu. Sonuçta, Lider-Teşkilat-Doktrin söylemi herkesi kucaklayabilirdi.

1960 darbesi sonrası doktriner solun adresi, 1961 yılında kurulan Türkiye İşçi Partisi (TİP) olmuşken, sağdaki doktriner parti boşluğunu CKMP-MHP doldurmuştur. Türkeş tarafından geliştirilen *Dokuz Işık* bunun ilk adımıdır. Ancak 12 Eylül sonrasında muhafazakarlık daha ağır basmıştır.

Bu çalışmada, kuruluş tarihinden bugüne dek geçen yarım asırlık sürede, özgün ve güçlü yapısıyla Türkiye siyasetinde önemli bir aktör konumunda olan Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) üzerinde durulmaktadır. MHP'nin ve bir bütün olarak milliyetçi hareketin teorik, pratik ve örgütsel gelişimi ve bu gelişimin ideolojik yansımaları, zamandizinsel bir yöntemle inceleme konusu haline getirilmiştir. Çalışmanın ortaya çıkmasını sağlayan temel neden, çok partili siyaset yaşamının başladığı tarihten bu zamana dek, siyaset arenasında irili-ufaklı onlarca partinin tarihin tozlu raflarına kaldırılmış olmasına rağmen, Milliyetçi Hareket Partisi'nin gücünü ve etkisini artırarak sahnenin orta yerinde dimdik ayakta kalabilmesinin nedenlerini anlama ve anlatma isteğidir. Bu bağlamda, araştırmada öncelikle bir nevi etimolojik yöntem uygulanarak MHP'nin ideolojik ve örgütsel temelleri üzerinde durulmuştur.

Bu çalışma, MHP ve ülkücü harekete dair gerek akademik alanda gerekse akademik alanın dışında kalan yazın ve düşün dünyasında geçerli olan ve birbirine karşıt iki ana düşünceden kaynaklanan önyargıların dışında tutularak, mümkün mertebe nesnel bir bakış açısıyla ele alınmıştır. MHP'ye dair literatür çalışması yaptığım esnada karşılaştığım bu önyargılı tutumlardan ilki kendini "sol" olarak konumlandıran cepheden kaynaklanmaktaydı. Buna göre, MHP, kapitalizmin ve emperyalizmin tekeli biçiminin girdiği kriz ortamında burjuva sınıfına ve burjuva devletine hizmet eden "faşist" bir aygıttan ibaretti. MHP'nin ortaya çıktığı dönemin siyasal, toplumsal ve ekonomik özgünlüğünü dikkate almadan tamamen indirgemeci bir bakış açısıyla ortaya atılan bu düşünce biçiminin karşısında yer alan bir diğer cephe ise ağırlığını

MHP kökenlilerin oluşturduğu “sağ” cemaatten gelmekteydi. Bu camiaa karşılaşılan genel tavır ise MHP’yi ağırlıklı olarak 1960’ların karşıtlığı içinde değerlendirmek olmuştur. Buna göre MHP, “Kızıl emperyalizm” olarak nitelendirilen Moskof Komünizmine karşı vatani ve milleti korumak gibi milli bir refleksle ortaya çıkmış ve devletin kolluk kuvvetlerine destek çıkararak bu yüce görevi yerine getirmiştir. Aynı sağ kanattan bazı yazarlar, MHP’nin Orhun Abideleri ve Orta Asya Türklerine kadar ulaşan köken bilgilerini ispatlama gayreti içerisinde girmektedirler. Bu çalışma, bahsedilen determinist düşünce biçimlerini dikkate almakla ve yer yer pür haliyle doğrudan aktarma yoluna gitmekle birlikte, bunları daha bilimsel ve akademik bir metodolojiyle değerlendirme kaygısını taşımaktadır.

Çalışmanın genelinde, siyaset bilimi ekseninde kalarak, nitel araştırma yöntemlerinden yararlanma yoluna başvurulmuştur. Çalışma içerisinde geçen tüm kişi, kurum, kavram ve olgular zaman ve mekan unsurları göz ardı edilmeksizin kendi özgül tarihsel ve toplumsal bağlamında değerlendirilmiştir. Kesin hükümler ve çıkarımlarla çalışmaya başlamak yerine değişik zamanlarda ve değişik mekanlarda (kısmen zorunluluktan da diyebiliriz) elde edilen verilerin bir araya getirilmesi ile değişen çıkarımlarla araştırmaya devam edilmiştir. Veri toplama sürecinde ise üniversite kütüphanelerinden (Boğaziçi Üniversitesi başta olmak üzere) derlenen dokümanlar ilk sırada yer almıştır. Araştırma konusuna dair kitap, dergi, mektup, biyografi, hatırat, gazete, mahkeme kararları incelenen başlıca belgeler arasında yer almaktadır.

MHP’ye dair detaylı bilgilendirme kısmı, çalışmanın ağırlıklı bir bölümünü teşkil etmektedir. Bu kısım, Türk milliyetçiliğinin ve milliyetçi reaksiyonerliğin ilk izlerini taşıyan erken cumhuriyet dönemiyle başlamakta; “Milliyetçiliğin Siyasallaşma Süreci”, “Partileşme ve MHP”, “12 Mart Muhtırası”, “MHP’nin Hükümet Olması” başlıklarının ardından “12 Eylül, Ana Dava ve Dava Sonrası” başlığı ile tamamlanmaktadır. Ancak bahsi geçen bu bölümlerden önce, çalışmanın sağlam temellere oturtulması için öncelikli olarak “millet, milliyetçilik, ulus-devlet ve faşizm” olgularının kavramsal ve kuramsal analizinin yapılması gerektiğini düşünmekteyim. Bu nedenle ilk bölümde, bu kavram ve olguların tanımları ve tarihsel gelişim süreçleri üzerinde durulmaktadır.

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Millet ve Milliyetçilik

Bugünün popüler gerçekliği olan “millet, milliyetçilik ve ulus-devlet” olgu ve kavramları zaman ve mekan olarak XVIII. ve XIX. yüzyılda Kuzey-Batı Avrupa’da ortaya çıkmış, Amerikan ve Fransız Devrimleri’nin etkisi ile oldukça güçlü bir siyasal-ideolojik aktör konumuna gelmiş ve 200 yıl gibi kısa bir süre içerisinde tüm dünyayı etkisi altına almayı başarmıştır. Kavramların pratik bir içerik kazanarak olgusal düzeyde gerçekleşme imkanı bulduğu bu dönem yeni bir üretim biçiminin ve bu üretim biçimine yön veren yeni bir üretici sınıfın tarih sahnesine çıktığı bir zaman dilimiyle kesişmektedir. Ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel alanların tümünde baş döndürücü bir değişim söz konusudur. Eric Hobsbawm’ın “milletin ve onunla bağlantılı her şeyin temel karakteristiği, modernliğidir”⁴ önermesi tam da bu gerçekliği dile getirmektedir. Köken olarak “nacion” veya “nation” kelimelerinden türeyen bu kavramlar, XIX. yüzyıldan önce politik bir anlam ifade etmeyip “doğum, soy ve mevki” ile ilişkilendirilmiş ve daha çok, etnik bir anlamda kullanılmıştı.⁵

2.1.1. “Millet”in Tarihselliği

“Millet”in ve millete dair kavram ve olguların tarihsel kökenine dair düşünceler, milliyetçilik literatüründe iki ana yaklaşımın mevcudiyetine işaret etmektedir. Clifford Geertz, Pierre Van den Berghe ve Walker Connor gibi isimlerin temsil ettiği yaklaşımlardan ilki primordialistler (ilkçiler) olarak bilinmektedir. Yaklaşımın temel iddiası; sosyal, siyasal ve ekonomik faktörlerden ayrı olarak millet ve milli bilinç kavram ve olgularının uzun bir zaman dilimine yayılan varlığıdır. Milletin kapitalizm ve modernizmle birlikte hayat bulduğu düşüncesini temelsiz bulan bu yaklaşım modeli milletin ve “milliyetçiliğin temellerini antik çağlara kadar götürmekte ve buna kanıt olarak da Yunanlılar ve Yahudiler gibi antik toplulukların toplumsal ve

⁴ Eric Hobsbawm, **1780’den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik: Mit, Program, Gerçeklik**, çev. Osman Akınhay (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995), 29.

⁵ Age, 29.

siyasal hayatlarını örnek göstermektedirler.”⁶ İlkçi (Primordialist) yaklaşımı kendi içerisinde üçe ayırmak mümkündür. Bunlardan ilki, etnik kimliği “konuşma yeteneği, cinsiyet ve duyular” gibi insana özgü ve ilişik bir parça olarak gören doğalcı yaklaşım; ikincisi, “üreme” ekseninde bir açıklamada bulunan biyolojik yaklaşım; üçüncüsü ise “dil, din ve ortak geçmiş” benzeri öğelere duyulan inanç üzerinde duran kültürel yaklaşımdır.⁷

Milletin ve milliyetçiliğin tarihselliği konusunda ortaya atılan ikinci temel yaklaşım da Karl Deutch, Ernest Gellner, Benedict Anderson, Eric Hobsbawm, Miroslaw Hroch gibi yazarlarca temsil edilen “modernistler” grubuna aittir. İlkçiler (Primordialistler)’in, milletleri kökü çok eskilere dayandırılan doğal varlıklar olarak kabul etmelerine karşı çıkan bu grup, milletin modernizm ve kapitalizm döneminde ortaya çıkan milliyetçilik tarafından yaratılmış bir gerçeklik olduğu düşüncesi üzerinde dururlar. Modernistlere göre, “milliyetçilik milletleri yaratır, milletler milliyetçiliği değil.”⁸

Milletin ve milliyetçiliğin, sanayileşmenin dolayısıyla kapitalist gelişmenin doğal ve zorunlu bir sonucu olarak ortaya çıktığını dile getiren Ernest Gellner, modernist yaklaşım biçiminin önemli temsilcilerinden biridir. Gellner, sanayileşme süreciyle birlikte toplumsal ve coğrafi alanda gözlemlenen hareketlilikle yerel kültürlerin ulusal kültür içinde özümsemişliğini belirtmiştir.⁹ Gellner’e göre sanayi toplumunda ihtiyaç duyulan eğitilmiş ve mobilize olmuş işgücü talebinin karşılanmasında görev ve sorumluluk ulus-devletlere düşmektedir. Devletlerin bu görevi layıkıyla yerine getirebilmeleri için eğitimi merkezi ve etkin bir şekilde verebilecek şekilde örgütlenmeleri gerektiğini bildirmektedir. Dolayısıyla “modern toplumun ulus-devleti, meşru şiddet tekeline sahip olmanın ötesinde, aynı zamanda meşru eğitim tekeline sahip bir güç olarak ortaya çıkmaktadır.”¹⁰ Yazar, sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan, türdeş toplum ihtiyacının karşılanmasında en önemli rolü milliyetçiliğe atfetmektedir. Türkçeye *Uluslar ve Ulusçuluk* şeklinde çevrilen eserinde milliyetçiliğe dair şu saptamalarda bulunmuştur:

⁶ Benedict Anderson, **Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism**, (London: Verso and New Left, 1983), 70’ten aktaran Cengiz Çağla, Azerbaycan’da Milliyetçilik ve Politika, (İstanbul: Bağlam Yayınları, 2002), 18.

⁷ Umut Özkırımlı, **Milliyetçilik Kuramları**, (İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1999), 78.

⁸ Age, 98.

⁹ Cengiz Çağla, **Siyaset Bilimi**, 2. bs. (İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2017), 275.

¹⁰ Ernest Gellner, **Nations and Nationalism**, (Ithaca: Cornell University Press, 1983), 56’dan aktaran Çağla, age, 275.

“Ulusçuluk aslında önceleri halkın çoğunluğunun ve bazı durumlarda da tümünün hayatına alt kültürlerin hakim olduğu bir toplumda genel anlamda bir üst kültürün zorla dayatılmasıdır. Yani okulda okuyarak elde edilen, akademik dünyanın denetlediği, mümkün olduğunca açık bir bürokratik ve teknolojik iletişimin gereksinimlerine göre inceden inceye düzenlenmiş bir dilin genel topluma yansımından söz ediyoruz. Ulusçuluk daha önceleri yerel düzeyde küçük gruplar tarafından kendilerine özgü bir biçimde yeniden üretilen folk kültürlere dayalı yerel grupların karmaşık yapısı yerine her şeyden önce yukarıda sözü edilen bu tür bir ortak kültürün bir arada tuttuğu, birbirlerinin yerini alabilecek atomize bireylerin oluşturduğu, anonim, kişisel olmayan bir toplumun kurulmasıdır.”¹¹

Ulusların modern zamanlara özgü bir olgu olduğunu iddia eden yazarlardan biri de, yazmış olduğu *Imagined Communities (Hayali Cemaatler)* eseri ile milliyetçilik konusunda çığır açmış ve daha sonrasında bu alanda çalışan birçok araştırmacının temel referansları arasına girmiş olan Benedict Anderson’dır. Genel bir çerçeve çizilirse, Anderson’ın “milletlerin, ortak kimlik mefhumunu koruyabilecek yüz yüze ilişkiler gerektiren gerçek topluluklardan ziyade, zihinsel imajlara dayanarak var olabildiğini savunduğunu”¹² belirtebiliriz. Anderson, kutsal yazı dillerinin hegemonyasının yıkıldığı, kralların ve soyluların üstünlüklerinin sorgulandığı, dünyanın ve bu dünya tarihinin ilahi bir güçle özdeşleştiği kültürel zaman tasarımlarının toplumu etkileme kapasitesinin güç kaybettiği bir yer ve zaman aralığında ulusun tahayyül edildiğini söylemektedir.¹³ Belirli bir coğrafi bölge içerisinde yer alan bireylerin tümünün tahayyül ettiği bu kurgu kapitalist yayıncılık mekanizması aracılığıyla gerçekleştirilir. Kapitalist yayıncılık aracılığıyla yaratılan ve ulus-devlet sınırlarını aşan kutsal dil ailelerinin altında, ancak aynı şekilde ulus-devlet sınırları içinde yer alan çok sayıdaki yerel lehçelerin de üzerinde bir “dil” yaratılmıştır. İktidar aracılığıyla yaratılan bu dil esasında ülke sınırları içinde kullanılan lehçelerden biridir ve zamanla diğerlerini asimile etme pahasına da olsa devletlerin “resmi dil”i olma yolunda emin adımlarla ilerleyecektir.¹⁴ İtalya, bu konu hakkında verilebilecek en somut örneği teşkil etmektedir. İtalya birliğini tamamlayarak ulus-devlet formatında kurulduğu dönemlerde, bugün İtalyan toplumunun tümünün yaygın bir şekilde kullandığı İtalyancayı konuşanların oranı tüm nüfusun yalnızca %2,5’üne tekabül etmekteydi.¹⁵

¹¹ Ernest Gellner, **Uluslar ve Ulusçuluk**, çev. Büşra Ersanlı, Günay Göksu Özdoğan (İstanbul: İnsan Yayınları, 1992), 107-108.

¹² Andrew Heywood, **Siyasi İdeolojiler: Bir Giriş**, çev. Şeyma Akın, 5. bs. (Ankara: Adres Yayınları, 2013), 168.

¹³ Benedict Anderson, **Hayali Cemaatler**, çev. İskender Savaşır, 2. bs. (İstanbul: Metis Yayınları, 1995), 51.

¹⁴ **Age**, 60-61.

¹⁵ Hobsbawm, **age**, 55.

Milleti, “kolektif egemenliklerinin siyasal ifadesini bir devlette bulan yurttaşlar topluluğu” olarak tanımlayan ve dolayısıyla “millet”in birincil anlamının da siyasal bir nitelik taşıdığını¹⁶ dile getiren Hobsbawm da, milletin ve milliyetçiliğin modern bir olgu olduğunu söylemektedir. Milleti, milliyetçiler tarafından yaratılmış bir varlık olarak gören Hobsbawm’a göre “yeterli sayıda insandan oluşan herhangi bir topluluğun mensupları kendilerini bir ulusun mensupları olarak görüyorlarsa ulus mevcut demektir.”¹⁷ Ancak burada bir paradoks söz konusudur. Yeterli sayıda insanın bir araya gelerek oluşturduğu toplulukların kendini ulus olarak görmesinin ve devamında dönemin fenomen siyasal örgütlenmesi olan “ulus-devlet” hakkı talep edebilmesinin kıstasları nelerdi? İşte burada Hobsbawm’ın “eşik prensibi” kavramı devreye girmektedir:

“Eşik prensibine göre, bir ‘halk’ın ulusların kendi kaderini tayin hakkını kullanmaya ehil bir ‘ulus’ olup olmadığı üç ölçüte göre saptanır. Birinci ölçüte göre bu ‘halk’ ya halen mevcut bulunan ya da çok yakın bir geçmişe kadar tarih içinde uzun bir süre var olmuş olan bir devletle doğrudan bağlantılı olmalıdır. İkinci ölçüte göre, bu ‘halk’ uzun bir süreden beri var olan bir kültürel elite ve bir edebiyat geleneğine sahip olmalıdır. Üçüncü ölçüte göre de, bu halk belli bir fetih yeteneğine sahip olduğunu ispat etmiş olmalıdır.”¹⁸

Milletin ve milli bilincin tarihsel kökenine dair literatürde mevcut bu iki ana yaklaşımın (primordialistler ve modernistler) dışında pek fazla dillendirilmeyen üçüncü bir yaklaşımdan da söz edilebilir. Temsilciliğini Anthony D. Smith’in yaptığı bu yaklaşım “etno-sembolizm” olarak bilinmektedir. Bu yaklaşım, bir yandan modernistlerde olduğu gibi milletleri ve siyasal bir ideoloji olarak milliyetçiliği modern bir olgu olarak görmekte, diğer yandan da milletlerin kökenini modern öncesi dönemlerde mevcut olan etnik gruba ve bağlara dayandırmaktadır. Etnik grup ise Smith’e göre şu şekilde tanımlanmaktadır:

“ortak atadan geldiklerine ilişkin bir inancı, ortak anıları ve kültürel özellikleri paylaşan, anayurt olarak tanımladıkları ya da tarihsel açıdan kendilerine ait olduğuna inandıkları bir toprak parçasına bağlılık duyan ve aralarında belli bir dayanışma bulunan, ayırt edici bir ad sahibi insan topluluğu”.¹⁹

2.1.2. Milliyetçilik Türleri

Milliyetçiliğin modernliği ve tarihsel sürekliliği ekseninde devam eden tartışmalarla birlikte milliyetçilik literatüründe gözlemlenen bir diğer problematik unsur onu

¹⁶ Eric Hobsbawm, **Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality**, (New York: Cambridge University Press, 1990)’dan aktaran Cengiz Çağla, 2017, 276.

¹⁷ Çağla, 2017, 276.

¹⁸ Eric Hobsbawm, **Nations et Nationalisme Depuis 1780**, (Paris: Gallimard, 1992)’den aktaran Ozan Erözden, **Ulus-Devlet**, (Ankara: Dost Kitabevi, 1997), 101.

¹⁹ Anthony D. Smith, **The Ethnic Origins of Nations**, (Oxford: Blackwell, 1986), 22’den aktaran Erözden, **age**, 74.

türlerine göre ayırt etme noktasında karşımıza çıkar. Milliyetçiliği rasyonel ve kurumsal niteliğe sahip “batılı” milliyetçilik ile organik ve mistik niteliğe sahip “doğulu” milliyetçilik biçiminde tasnif eden çalışmalarıyla Hans Kohn bu noktada ön sıralarda yer almaktadır. Kohn’ a göre “batılı” milliyetçiliğin temelinde ülke sınırları içinde tüm milleti kapsayan yasa ve yönetim anlayışı altında, kurumsal bir birliktelik vasfına sahip rasyonel millet anlayışı bulunurken; “doğulu” milliyetçiliğin temelinde ise yerli entelektüellerin çabalarıyla şekillenen ve mistik bir ‘ruh’ özelliği taşıyan organik millet anlayışı bulunmaktadır. İlk milliyetçilik türüne Amerika, İngiltere ve Fransa’yı dahil eden yazar, ikincisine ise Asya ülkeleri ile Doğu Avrupa’daki bazı ülkeleri dahil etmektedir.²⁰

“Batılı” ve “Doğulu” milliyetçilik tartışmalarının ardından milliyetçilik literatüründe karşılaştığımız bir diğer problematik alan ise en bariz örneğini Anthony D. Smith’in çalışmalarında gördüğümüz teritoryal (toprağa dayalı-akılcı) milliyetçilik ile etnik milliyetçilik sınıflandırması biçiminde karşımıza çıkar. Smith’e göre:

“medeni [teritoryal veya akılcı da denilebilir] ulusçuluk olarak adlandırılacak ulusçuluk türleri ulusu, bir ortak kültürü paylaşan, tek bir yasal düzen içinde yönetilen ve toprak esasına dayalı vatandaşlık bağına sahip bireylerden kurulu bir topluluk olarak tanımlar. Buna karşılık, etnik ulusçuluk kapsamına giren ulusçuluk türleri, tamamen kurgusal olsa bile, toplumu oluşturan bireyler arasındaki mevcut soy bağları, bu bağlara dayalı tarih mirası ve görenekler ile folklorik yerel kültür unsurlarına dayalı bir ulus anlayışı geliştirir.”²¹

Tarihsel bağlamı içinde değerlendirildiğinde “etnik” milliyetçiliğin akılcı milliyetçilik olarak da adlandırılan teritoryal milliyetçilikten sonra ortaya çıktığı ve hatta ona karşı bir tepki hareketi olarak yükseldiğine şahit olunur. Ulusal birliğini İngiltere ve Fransa gibi Avrupalı rakiplerine kıyasla daha geç tamamlayan Almanya bu milliyetçilik türüne verilebilecek en somut örneği teşkil etmektedir. “Almanya, birliğini, milletin ortak bir dil, kültür ve kanıtlanmış fetih yeteneğine sahip bir halktan oluştuğu esasına dayanan ‘etnik milliyetçilik’ yoluyla oluşturmuştur.”²² Milliyetçilik alanındaki deneyimli düşün insanlarından biri olan Louis L. Snyder da Alman milliyetçiliğinin Napolyoncu saldırganlığa bir tepki olarak yükseldiğini iddia etmektedir.²³ Snyder’ın konu hakkındaki tespitleri şu şekildedir:

“Almanlar aşağılanmalarını ve umutsuzluklarını unutmak için şanlı Cermen İmparatorluğu’nun Avrupa’nın gücünün dayanak noktası olduğu geçmişlerine yöneldiler. Şairleri ve filozofları eski geleneklerin örtüsüne sarılmış organik bir halk topluluğunun varlığını araştırdılar, halk

²⁰ Fatih Yaşlı, “Milliyetçilik ve Faşizm, Türkiye’de Irkçı Milliyetçilik Üzerine Bir İnceleme”, (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008), 21.

²¹ Erözden, 1997, 80.

²² Hobsbawm, 1990, 37-38’den aktaran Çağla, 2002, 23.

²³ Çağla, 2002, 23.

şarkıları, peri masalları, efsaneler ve şiirleriyle kahraman geçmişlerini yeniden harekete geçirmeye çalıştılar. Bunu yaparken Batı Avrupa ‘filozoflarından’ çok kendi hayal güçlerine başvurdular.”²⁴

Teritoryal (Topraksal) milliyetçilik ve etnik milliyetçilik sınıflandırmasını kabul eden düşünürler, bu düşüncelerini temellendirme konusunda iki farklı yönteme başvurmaktadırlar. İlk yöntemde etnik ve teritoryal milliyetçilik kavramlarının düşünsel temellerinden ve bu temellerin ortaya çıktığı coğrafyadan yola çıkılmakta ve şematik bir bakışla Herder ve Voltaire ile başlayan polemik Fichte ve Renan’la devam ettirilerek Alman ve Fransız milliyetçiliği ayırımına vardırılmaktadır. Etnik ve teritoryal milliyetçilik ayırımında başvuru ikinci yöntem ise, erken uluslaşma-geç uluslaşma karşıtlığı üzerinden yola çıkmakta ve “Batı milliyetçiliği-Doğu milliyetçiliği” ayırımıyla noktalanmaktadır.²⁵

Millet ve milliyetçiliğe dair ana hatlarıyla verilen bu yaklaşım, yöntem ve sınıflandırmalar dışında kalan daha birçok tasnif bulunmaktadır. Ayrıca milliyetçiliğin bazı dönemler liberal, muhafazakar, yayılmacı vb. ön adlarla tanımlanmaya çalışıldığı dönemsellendirme gayeleri de mevcuttur. Hatta, milliyetçiliğin bazı durumlarda taban tabana zıt sayılabilecek siyasal düşünce ve ideolojilerle (sosyalizm gibi) kurduğu birlikteliklere de şahit olunmuştur. Andrew Heywood *Siyasi İdeolojiler* adlı eserinde konuya dair şu tespitlerde bulunmaktadır:

“Siyasi milliyetçilik, kolayca anlaşılır değerler ve hedefler yerine müphemlik ve çelişkilerle şekillendirilmiş, oldukça karmaşık bir olgudur. ...Milliyetçilik çok farklı tarihsel bağlamlarda ortaya çıkmış, birbirine zıt kültürel miraslar tarafından şekillendirilmiş ve pek çok siyasal neden ve emel uğruna kullanılmış bir olgudur. Bununla birlikte, milliyetçilik diğer siyasal doktrinleri hazmetme, onlarla kaynaşma ve rakip milliyetçi gelenekler yaratma kapasitesinden de yoksun değildir.”²⁶

2.2. Ulus-Devlet

“Tek bir etnik ve kültürel halkın bir devletin sınırları içinde ikamet etmesi ve bu devletin sınırlarının söz konusu etnik ve kültürel halkın sınırlarıyla örtüşmesi”²⁷ veya daha anlamlı bir ifade ile “kurumsallaşmış siyasal iktidarın belirli bir tarihsel aşamada büründüğü yapısal biçim”²⁸ şeklinde tanımlanabilecek olan ulus-devlet olgusu, bugünün küresel kapitalizminde temel bir unsur olarak geçerliliğini korumaktadır.

²⁴ Louis L. Snyder, “German Nationalism”, *Encyclopedia of Nationalism*, (New York: Paragon House, 1990), 138’den aktaran Çağla, 2002, 23.

²⁵ Erözden, 1997, 80-81.

²⁶ Heywood, *age*, 173-174.

²⁷ Anthony D. Smith, *Küresel Çağda Milletler ve Milliyetçilik*, Çeviren: Derya Kömürcü, (İstanbul: Everest Yayınları, 2002), 93.

²⁸ Ozan Erözden, 1997, 47.

Zaman ve mekan mefhumuna rağmen, dünyanın birçok yerinde idari ve siyasi örgütlenme modeli olarak uygulanmakta, mikro düzeyde ortaya çıkan milliyetçiliklerin gerçekleştirmeye çalıştıkları temel hedef olmaktadır.

Kapitalizmin feodal üretim biçimlerinde ve bu üretim biçimlerine dayalı üretim araçlarında ve üretim ilişkilerinde büyük dönüşümler yaratarak tarih sahnesine çıkmasıyla birlikte ilkel anlamda ulus-devletlerin de tarih sahnesine çıkmaya başladıkları görülür. Kapitalizm ve ulus-devletlerin birbirlerine yakın zamanlarda ortaya çıkıp yine birbirlerine paralel biçimde gelişmeleri tesadüf değil, aksine kurgulanmış ve sistemli bir şekilde uygulanmaya konulmuş sürecin neticeleridir. Kapitalizm tarihinde önemli bir yeri işgal eden, coğrafi keşifler, mutlak monarşi, merkantilizm, Westphalia Anlaşması, Fransız Devrimi, meşruti yada anayasal monarşi, emperyalizm, Keynesyen iktisat anlayışı ve bunlara benzer daha birçok kavram şüphesiz ulus-devletin biyografisinde de oldukça önemli bir alanı kapsamaktadır. Bu nedenle kapitalist üretimin tarihsel aşamalarını ve bu aşamalarda emek-sermaye ve sermaye-devlet ilişkilerini göz önünde bulundurarak bu kavramların ulus-devletin gelişim süreci içerisinde neleri ifade ettiklerini belirterek işe başlamanın doğru olacağını düşünüyorum.

2.2.1. Tarihsel Gelişim Süreci

Bilindiği gibi Ortaçağ Avrupa'sında VII. ve VIII. yüzyıllardan, XII. ve XIII. yüzyıllara –Poggi'nin Standestaat adını verdiği Zümreler Sistemi'ne²⁹- kadar geçen sürede uygulanan sistem feodalizm olarak nitelendirilmektedir. Toprağın üretim aracı olarak büyük önem kazandığı, toplumsal ilişkilerin ve bu ilişkiler doğrultusunda ortaya çıkan toplumsal örgütlenmelerin toprak ekseninde şekillendiği bu sistem genel olarak;

“bireysel otorite ve mülkiyetten yararlanan, hiziplere bölünmüş bir egemenlik ve buna tabi maliye ile kırsal hayatı yücelten aristokratik bir ideolojinin oluşturduğu siyasi çerçeve içinde sadece kendisine ait hukuk tekeli ve yargıcın özel haklarını uygulayan bir soylular sosyal sınıfının, köylüye yasal serflik ve askeri koruma sağlamasıyla iç içe”³⁰

olduğu bir dönemi belirtmektedir. Vassal-süzeren ilişkisine dayanan bu sistemde egemen üç otorite bulunmaktaydı: Gücünü topraktan alan aristokratlar, Kiliseye

²⁹ Gianfranco Poggi, **Modern Devletin Gelişimi Sosyolojik Bir Yaklaşım**, çev. Şule Kut-Binnaz Toprak (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2001), 53.

³⁰ P. Anderson, **Lineages of the Absolutist State**, (Londra: New Left Books, 1974), 407'den aktaran Christopher Pierson, **Modern Devlet**, Çeviren: Dilek Hattatoğlu, (İstanbul: Çiviyazıları Yay., 2000), 72.

yaslanan Ruhban sınıfı ve her ne kadar soylular arasında “eşitler arası birinci” olarak gösterilse de daha sonra burjuvazinin desteğiyle gücünü iyiden iyiye hissettiren Kral veya İmparator. Bu üç otoritenin gücü toprağa bağlı bir varlık olarak düşünülen serflerin emeğinin sömürüsüne dayanmaktaydı. Demek ki sermaye-emek eksenini etrafında düşünüldüğünde iki temel sınıf karşımıza çıkmaktaydı. Bunlardan ilki aristokrat soylular, din adamları ve kraldan oluşan yönetici sınıf –ki bu sınıf arasında da gerçek anlamda bir birliktelik yoktu, merkezi otoritenin yokluğu nedeniyle bölünmüş ve parçalanmış güçler mevcuttu- ikincisi serf adı verilen feodal beylere bağlı bir şekilde çalışmak zorunda olan emekçi köylü sınıfı.

Ulus-devlet açısından bizi asıl ilgilendiren sınıf XII. ve XIII. yüzyıllarda yeni üretim biçimi ile tarih sahnesine çıkan ve var olan bu toplumsal güçleri yavaş yavaş tasfiye ederek, “kendi imgesinden bir dünya yaratmaya” doğru ilerleyen kentsoylu tüccar ve zanaatkar sınıfı yani burjuvazidir. Önceleri büyük surlarla çevrili kentlerde yerel pazarlar aracılığıyla mübadelelere katılan veya ürettiği ya da ürettirdiği malları satarak kar elde eden bu sınıf, ticaret hacminin yoğunlaşmasıyla birlikte kentlere sığmamaya başlamış ve imparatorluğun (imparatorlukların) tamamına yönelmişti. Feodal döneme özgü olan bölünmüşlük bu noktada burjuvazinin önünde en büyük engellerden birini oluşturmaktaydı. Ekonomik, siyasal, hukuki ve askeri açıdan bölünmüş bu yapının biran önce ortadan kaldırılarak ticaretin gelişimini sağlayabilecek bütünsel bir güvenlik alanı yaratılmıyordu. Bunun yolu ise mutlak monarşiden geçiyordu. Ancak bu monarşiler hiçbir zaman evrensel bir imparatorluğa dönüşmemeliydi. İşte tam da bu noktada Jean Bodin, Thomas Hobbes ve Nicolo Machiavelli gibi düşünürler yardıma koşmuş, burjuvazi için gerekli olan siyasal kurumların nasıl olması gerektiğini kaleme almışlardır. Cengiz Çağla'nın *Siyaset Bilimi* adlı eserinde isabetli bir biçimde belirttiği gibi:

“modern devlet ya da ulus-devlet diye adlandırdığımız devlet kavramının bugünkü anlamına en yakın kullanımı Machiavelli’de “principatus” ve “civitas” (1513), Jean Bodin’de ise “republique” (1576) olarak karşımıza çıkar. Her iki yazar da modern devletin doğum sancılarını hissederek yapıtlarıyla günümüze ulaşmayı bilmişlerdir. Bu ikiliye on yedinci yüzyılda Thomas Hobbes (1647 ve 1651) da katılacak ve modern devletin kavramsal altyapısı böylece oluşturulacaktır. Ulus-devletin ilk örnekleri sıklıkla Fransız ve Amerikan devrimlerinden sonra kurulan devletler olarak görülse de felsefi düzeydeki temellerinin daha öncelere, on altıncı ve on yedinci yüzyıllara gittiğini kabul etmek durumundayız.”³¹

XVI. yüzyılın başından XVIII. yüzyılın sonlarına kadar süren monarşik devlet biçimlerinde ve bu devlet biçimlerinin çoğu zaman uyguladığı merkantilist

³¹ Çağla, 2017, 160.

politikalarda ilk defa ulus-devlet imajının ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Bu noktada, “ulus-devletin ortaya çıkışı, varlık nedeni ve misyonu ‘belirli sınırlar içinde’ pazarı bütünleştirmektir.”³² Mutlak monarşilerde pazarı bütünleştirme amacıyla ortaya atılan ulus-devlet anlayışı, Westphalia Anlaşması, 1789 Fransız Devrimi, Napolyon savaşları, Emperyalizm, I. ve II. Paylaşım savaşları ve sosyal refah devleti gibi dönüm noktalarının ardından günümüzdeki konumuna gelmiştir.

“Egemen burjuvazi ve burjuva toplumsal oluşumlarının, devleti ulusal bir biçimde yeniden yapılandığı”³³ mutlak monarşiler döneminde ulus-devletlerin uluslararası arenada tanınmaya başladığı ve dolayısıyla siyasi ve hukuki anlamda geçerlilik kazandığı aşama 1648 “Westphalia Anlaşması” ile gerçekleşmiştir. XVII. yüzyılın iki büyük sömürge gücü (İspanya-Hollanda) arasında onlarca yıla yayılan savaşın ardından yapılan bu anlaşma ile egemen devletlerin üzerinde bir otorite geçersiz sayılmış ve devletler kendi toprakları üzerinde bağımsız bir şekilde iktidar kurma şansına sahip olmuşlardır. Uluslararası ilişkilerde devletlerin karşılıklı olarak birbirlerini tanımalarını sağlayan bu anlaşma ile ulus-devletlerin egemenliğinin dış yönü oluşturulmuştur. Şimdi sıra içeride yarım kalan egemenlik anlayışını pekiştirmeye gelmişti. Mutlak monarşinin zora dayanan yönetimi yeterince meşruluk sağlayamamakta ve kitleler bir bütün olarak hareket edememekteydiler. Ve yine bu yönetimin burjuvazi için biçmiş olduğu gömlek dar gelmeye başlamıştı. Peki devletin azalan meşruiyeti pekiştirilerek egemenliğin iç yönü nasıl sağlanabilirdi?

Bu noktada, karşımıza ünlü düşünür Jean Jacques Rousseau’nun “toplum sözleşmesi” ve daha sonrasında onun düşüncelerinin uygulanmaya başladığı “Fransız Devrimi” çıkmaktadır. “En güçlünün gücünü hak, boyun eğmeyi de ödev biçimine sokmadıkça hep egemen kalacak kadar güçlü olamayacağını”³⁴ söyleyen Rousseau mutlak monarşinin tehlike çanlarını çalmaya başlamıştı. Ona göre yapılması gereken, “her insanın hem herkesle birleştiği halde yine kendi buyruğunda kalabildiği, hem de eskisi kadar özgür olabildiği ve üyelerinden her birinin canını, malını bütün ortak güçle savunup koruduğu”³⁵ bir toplum biçimi kurmaktır.

³² Fikret Başkaya, **Küreselleşmenin Karanlık Bilançosu**, 2. bs., Özgür Üniversite Kitaplığı: 31, (Ankara: Maki Basın Yayın, 2002), 41.

³³ Etienne Balibar - Immanuel Wallerstein, **İrk-Ulus-Sınıf Belirsiz Kimlikler**, 2. bs., çev. Nazlı Ökten (İstanbul: Metis Yayınları, 1995), 114.

³⁴ Jean Jacques Rousseau, **Toplum Sözleşmesi**, çev. Vedat Günyol, 4. bs. (İstanbul: Adam Yayınları, 1990), 17.

³⁵ Rousseau, **age**, 25.

Rousseau'da dile getirilen bu toplum biçimi 1789 Fransız Devrimi ile kısmi de olsa uygulanma şansına sahip oldu. Fransız Devrimi ulusun tebaa olarak görüldüğü geleneksel anlayışın yerini vatandaşlık, giderek yurttaşlık bilincinin aldığı bir dönemi belirtmektedir. Kraliyet Meclisi olarak bilinen Etats Genaroux'un, soylular ve ruhban sınıfının güçlenen üçüncü zümreye katılmasıyla birlikte Ulusal Meclis olarak değiştirildiği bu dönemde egemenliğin tek meşru kaynağı olarak ulusun kendisi ilan edilmiştir. Egemenliğin sahibi olan manevi kişiliğin bir ölümlünün (Kral veya Krallık) bedeninde cismanileşmesinin neden olduğu zayıf kurgu, egemenliğin soyut bir kavrama, hiçbir şekilde elle tutulamayan, gözle görülemeyen ve kafası kesilemeyen bir şahsiyete (Ulus) devredilmesi ile mükemmelleşmekteydi.³⁶ Ulus-devlet içerisinde "belirli çıkarlara karşı ortak çıkarı"³⁷ temsil ettiği düşünülen ulusun belirli standartlara göre bütünleştirilip etkin bir biçimde tarih sahnesine çıkarıldığı bir dönemdi bu.

Devlet içerisindeki meşruiyet krizini çözen ve ulusu biçimlendirdiği şekliyle bir bütün olarak arkasına alan burjuvazinin bundan sonraki süreçte izlediği politika ise emperyalizm olmuştur. Ulus-devletlerin tarihsel gelişim süreci içerisinde emperyalizmin birbirine zıt iki etkisinden söz edilebilir. Bunlardan ilki ulusal devleti sermayenin kar haddini yükseltmek için emperyalist politikaların uygulayıcısı durumuna sokması; ikincisi ise uygulanan bu politikalara karşı anti-emperyalist faaliyet odağı olarak ulusal devleti ön plana çıkarmasıydı. Ulus-devletlerin bu iki politikadan hangisine başvuracağını belirleyen en önemli etken ise sahip olduğu sermayenin -daha doğrusu koruyuculuğunu üstlendiği sermaye sınıfının sahip olduğu sermayenin- uluslararası alanda ne derece güçlü olduğuydu. İlkel sermaye birikimini tamamlayarak ticari ve mali sermaye aşamasının doruğunda olan devletlerin (Özellikle İngiltere ve Fransa) Adam Smith, John Stuart Mill gibi iktisatçıların serbest piyasa ekonomisini öngören liberal düşüncelerinden yola çıkarak emperyalist politikalar uygulamaları, ulusallaşma sürecine geç girmiş olan ve bu nedenle sermaye birikimini yeterli bir seviyeye ulaştıramayan devletlerin karşı politikalar uygulamalarına neden olmuştur. XIX. yüzyıl Alman iktisatçısı Friedrich List'in "geri kalmış ülke sanayilerinin devlet müdahalesi ve gümrük korumasıyla

³⁶ Ozan Erözden, **Nasyonalizm (Ulusçuluk)**, (İstanbul: BDS Yayınları, 1996), 15.

³⁷ Eric Hobsbawm, **Nations and Nationalism Since 1780**, (New York: Cambridge University Press, 1992), 25.

geliştirilebileceğini öngören düşünceleri” Almanya’da örnek bir model olarak yükselmiş ve daha sonra tüm dünya ülkelerine ihraç edilmiştir.

XIX. yüzyılın son çeyreğinde yoğunlaşarak devam eden emperyalist politikalar kısa bir süre içerisinde fethedilebilecek bir karış toprağın bile bulunamayacağı boyutlara ulaşmıştı. 1914’lere gelindiğinde “dünyanın neredeyse bütün toprakları parsellenmiş ve dünya haritasının tamamı Avrupalı renklere boyanmıştı.”³⁸ Oysa daha fazla kar elde edebilmek için daha çok pazar ve daha ucuz işgücü gerekmektedir. Bunun geçerli tek yolu ise devletler arasında büyük bir paylaşım savaşıydı ve o da 1914 de gerçekleşti. Kapitalist sistemin kendini yeniden üretemediği dönemlerde başvurduğu bu yöntem kısa bir süre de olsa sistemi ayakta tutmayı başarmıştı. Ancak 1929 yılında Amerika’da patlak veren ve ardından tüm kapitalist devletlere yayılan büyük ekonomik kriz, sistemin devamlılığını sağlayacak yeni yöntemlerin benimsenmesini de beraberinde getirmiştir. John Maynard Keynes’in piyasaları yeniden canlandırmak için ortaya attığı (1936’da *İstihdam, Faiz ve Para Genel Teorisi*’nde) müdahaleci devlet anlayışı İkinci Dünya Savaşı’nın ardından sosyal refah devleti şekline bürünmüş ve dünyanın birçok ülkesinde uygulanmaya başlanmıştır. Sosyal refah politikalarını gerçekleştirmek için devletin müdahale etmesi gerekliliği, esasında kapitalist sistemin var olan koşullara kendisini adapte ederek devamlılığını sağlamasının önemli bir aracı olmuştur. Sosyal refah devleti anlayışı ekseninde başvurulan yeniden dağıtım politikaları ile gelişmiş batı ülkelerinin ezilen alt sınıf mensuplarının gelir seviyesi yükseltilmiş böylece bir yandan geniş halk kitlelerinin Sovyetler Birliği’yle yükselen sosyalist değerleri benimsemesi engellenmiş, diğer yandan da geliri artan kitlelerin mal ve hizmet alım güçleri artırılarak sermayenin talep yetersizliğinin üstesinden gelinmiştir. İkinci Dünya Savaşı’nın ardından bağımsızlığını kazanan ulus-devletler de var olan ekonomik, siyasal ve toplumsal koşullar çerçevesinde ulusal kalkınmayı gerçekleştirmek için çoğu zaman bu modeli benimsemişlerdir.

Modern ulus-devlet kavram ve olgusuyla ilgili bu bölümü sonlandırmadan önce, tarihsel gelişim süreci içinde kalarak sıraladığımız bu dönemlerin, Stein Rokkan’ın Batı Avrupa ulus-devletlerinden yola çıkarak ortaya koyduğu ulus-devlet oluşum süreciyle olan kurgusal benzerliğini belirtmek istiyorum. Rokkan’ın “*Devlet İnşası*”,

³⁸ Michael Hardt, Antonio Negri, **İmparatorluk**, çev. Abdullah Yılmaz, 5. bs. (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003), 18.

“Standartlaşma”, “Politik Katılım” ve “Yeniden Dağıtım” biçiminde sistemleştirdiği³⁹ oluşum süreçleri, mutlakiyet, Fransız Devrimi, anayasalcılık - meşruti monarşi- cumhuriyet ve sosyal refah devleti politikalarının yansıması görünümündedir. Ancak bu benzerlik hem ulus-üstü hem de mikro milliyetçilikte olduğu gibi ulus-altı örgütlenmelerin baskısı altında zamansal ve mekansal değişiklikler de gösterebilmektedir.

2.3. Faşizm: Tanımı, Gelişim Süreci ve Özellikleri

Akademik yazında ve gündelik hayatta sıklıkla karşımıza çıkan bir kavram olan faşizm, genel kullanımı itibariyle taşımış olduğu anlam üzerinde çok fazla durulmaksızın, aşağılayıcı ve küçük düşürücü bir mana atfedilerek kullanılmaktadır. Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de karşılaşılan bu durum çoğu zaman zihinlerin bulanıklaşmasına neden olmaktadır. İdeolojik olarak birbirinin zıttı kabul edilen aşırı sol ve aşırı sağ partiler ve bu parti sempatanları/militanları tarafından kendinden olmayan ötekini tanımlamak için zaman zaman “faşist” etiketinin kullanımına başvurulmuştur. Daha çok, sol söylemde hakim olan bu etiketleme metodu bazen de karşı taraftaki sağı aşmış hatta ideolojik tabanında gerçekleşen ayrılmalar sonrasında bir zamanlar kendinden olana da rahatlıkla yöneltilmiştir.

Pratik bir gerçeklik olarak ortaya çıktığı tarihten günümüze kadar geçen süre zarfında birbirinden farklı kişiler ve kurumlarca rahatlıkla kullanılan bu kavramın tanımı ve içeriğine sıra geldiğinde durum bir o kadar zorlaşmaktadır. Faşizmin, diğer güçlü ideolojilerin (Liberalizm, sosyalizm, milliyetçilik vb.) sahip olduğu fikri ve ideolojik donanımdan yoksun oluşu bu zorluğun temel nedenlerinden biri olarak gösterilebilir. Tüm zorluklarına rağmen faşizm; siyaset, tarih, sosyoloji ve psikoloji gibi farklı disiplinlerden birçok araştırmacıyı cezbetmeyi başaramış ve bunun neticesinde özellikleri ile birlikte birbirinden farklı faşizm tanımlarına ulaşılabilmektedir. Ancak tüm farklılıklarına rağmen “tek ve genel kabul gören bir faşizm tanımını” şu şekilde yapabiliriz:

“Benito Mussolini’nin İtalya’da kurduğu devlet örneğiyle ortaya çıkmış güçlü devletin, ekonomi, ideoloji, güvenlik, eğitim ve her türlü toplumsal yaşam alanlarında kesin egemenliğine dayanan, varlığını milliyetçilikle meşrulaştıran ve siyasal polisin baskı

³⁹ Y. Furkan Şen, *Globalleşme sürecinde Milliyetçilik Trendleri ve Ulus-Devlet*, (Ankara: Yargı Yayınları, 2004), 37-40.

yöntemleriyle sürdüren rejime ve bu ve benzeri rejimleri savunan siyasi ideolojiye verilen ad.”⁴⁰

Faşizme dair yapılan araştırmalar ve bu araştırmalar sonucu elde edilen eserlerin tümü elbette kıymetli çalışmalardır. Ancak, araştırmanın ana ekseninden ayrılmamak koşuluyla burada birkaç isim ve çalışma üzerinde durmanın yeterli olacağı kanısındayım.

Akademik literatürde ve genel olarak yazın dünyasında faşizme dair yapılan çalışmalarda karşılaştığımız durum, tanımların ağırlıklı olarak faşizmin özellikleri -ki genelde negatif özellikler- ve ortaya çıktığı zaman ve mekan üzerinden gerçekleşiyor olmasıdır. Daha önce de değinildiği gibi faşizmin fikri ve ideolojik anlamda güçlü bir kaynağının bulunmayışı bunun temel nedeni olarak gösterilebilir. Bu saptamayı göz önünde bulundurarak işe Michael Mann’ın ünlü eseri *Fascist (Faşistler)*’de belirlemiş olduğu tanımla başlayalım. İtalya, Almanya, Macaristan, Avusturya ve Romanya’daki faşist hareketlerin toplumsal tabanını incelediği eserinde, Mann, faşizmi, “araç olarak paramilitarizmi kullanan aşkın ve arındırıcı bir ulus-devletçilik arayışı”⁴¹ şeklinde tanımlamaktadır. Faşizm pratiğinin iki dünya savaşı arasındaki döneme denk geldiğini bildiren yazar, bu dönemin temel karakteristiğini ise toplumsal güç odakları şeklinde tanımladığı -ideolojik-ekonomik-askeri-siyasi dört odağın tümünde aynı anda ya da yakın zamanda yaşanan krizlerin üst üste binmesi olarak açıklamaktadır.⁴² Michael Mann’ın eserinde öne çıkardığı kavramlardan biri de “paramilitarizm” olmuştur. İtalyan faşistlerini incelediği çalışmaları, faşist hareketleri sadece “parti” ile eşdeğer görmenin sakıncalarını ortaya koymuştur. Faşizmin İtalya’da uzun bir süre üniformalı, silahlı ve tehlikeli paramiliter teşkilatlar halinde örgütlendiğini unutmamak gerekir. Bu örgütlenmeler tepeden inme değil, aksine “aşağıdan yukarıya” bir hiyerarşi şeklinde gerçekleşmişti. Ve faşizmi diğer askeri ve monarşik diktatörlüklerden ayıran nokta tam da burada gizliydi: Paramilitarizmin “aşağıdan yukarıya” örgütlenmiş biçimi ve şiddet içeren karakteristiği.⁴³

Siyaset Bilimi uzmanı Andrew Heywood’un siyasi düşünceler tarihinde etkili olmuş ideolojileri belirli bir sistematiğe göre aktarmış olduğu *Siyasi İdeolojiler* eseri, incelenmeye değer çalışmalardan bir diğeridir. Faşizmin tanımı ve tarihsel gelişim

⁴⁰ Çağla, 2017, 247.

⁴¹ Michael Mann, *Fascists*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), 13.

⁴² *Age*, 355.

⁴³ *Age*, 16-17.

seyri, ortaya çıktığı ve gücünü aldığı sosyo-politik dönem ve bu dönemin özellikleri, kavramın içerdiği olduğu ana temalar ve faşizmin devlet ve ırk ekseninde değerlendirilmesi konuları hakkında kısa ve net bilgiler içermesi, bu eseri önemli kılan özelliklerden biridir. Heywood faşizme dair kitap bölümüne, kavramın kökenini ele alarak başlamakta ve ardından gelişim seyri ile ilgili kısa bir bilgi vermektedir. Buna göre; etimolojik olarak ele alındığında faşizmin “Roma İmparatorluğu döneminde yerel yargıçların otoritesini simgeleyen bir deste çubuğun arasında öne çıkan balta amblemi için kullanılan ‘fasces’ kelimesinden türediği”⁴⁴ görülür. Kelimenin “fascia” şeklinde kullanılarak devrimci sosyalist İtalyan gruplarını temsili ise XIX. yüzyılın sonuna denk gelmektedir. Ancak kavramın gerçek anlamda ideolojik bir içeriğe sahip olması, I. Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasında Benito Mussolini tarafından oluşturulan askeri birliklere “fascismo” adını vermesiyle gerçekleşmiştir.⁴⁵

Faşizm, XIX. yüzyıldaki fikri ve politik örgütlenmesini XX. yüzyılda İtalya’da iktidara taşıyarak pratik bir gerçeklik halini almış ve Almanya başta olmak üzere çok kısa bir süre içinde diğer ülkelerde de uygulanmaya başlanan bir siyasal rejim biçimini almıştır. 1919 yılında hem İtalya’da kurulan Faşist Parti hem de Almanya’da kurulan Alman Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi, sırasıyla 1922’de İtalya’da Benito Mussolini’yi, ardından 1933 yılında Adolf Hitler’i iktidara taşımıştır. İktidara gelişlerinin ardından toplumun tüm katmanlarını içine alacak biçimde hızlı bir hiyerarşik örgütlenme yoluna gidilmiş ve bu gelişmelere bağlı olarak “Duce” ve “Führer”in güçlü ve karizmatik liderlikleri altında hegemonya sağlanmıştır. Avrupa’nın birçok yerinde emekleme aşamasındaki demokrasilerin çöktüğü veya çökertildiği, faşist, otoriter ve sağcı rejimlerin iktidarda olduğu bir tarihsel süreç içinde bulunmaktaydı. 1928 yılında Portekiz’de Antonio de Oliveira Salazar diktatörlüğü kurulmuş, İspanya’da 1936-1939 tarihleri arasından devam eden ve milliyetçilerin zaferiyle sonuçlanan iç savaş sonrasında Francisco Franco iktidara gelmiş ve 1938 yılında Romanya ve Macaristan Nazi Almanya’sına yeşil ışık yakarak faşizme doğru meyletmeye başlamıştır. Durum bununla sınırlı değildir. İtalya ve Almanya’nın ulusal birliğini ve türdeşliğini sağlamış güçlü devletler olarak sahneye çıkması, sanayileşme ve modernleşmenin sıkıntılarını yaşayan birçok ülkede

⁴⁴ Heywood, **age**, 213.

⁴⁵ Heywood, **age**, 213.

rol model olmalarını sağlamıştır. Japonya'nın 1930'lardaki durumu ve Peronlar'ın yönetiminde bulunan 1945-1955 Arjantin'i bu öykümelere verilebilecek örneklerdir.⁴⁶

Faşizmin tanımı ve gelişim seyrinin ardından sıra onun yükseliş nedenlerini açıklamaya gelmektedir. Heywood'a göre "faşizmin yükselişini tek bir faktörle açıklamak mümkün değildir. Faşizm, iki dünya savaşı arasındaki dönemde var olan tarihsel güçlerin karmaşık yapısından ortaya çıkmıştır."⁴⁷ Bu saptamanın ardından faşizmin yükselişine neden olan faktörleri ve faşizmin üzerinde yükseldiği tarihsel bağlamı dört özellik üzerinden giderek anlatmaktadır. Bunlar sırasıyla şu şekilde belirtilebilir: siyasi partilerin ve ortak çıkar gruplarının oluşturduğu parlamenter hükümetlerin, ekonomik ve siyasal krizlere çözüm üretememeleri ve ilkesel anlamda "güçlü lider" yönetimi altındaki geleneksel otokratik sistemlere üstünlük kuramamaları; Avrupa'da sanayileşmenin yerle bir ettiği toplum düzeninde büyük sermayenin ve organize iş gücünün küçük esnaf, çiftçi ve zanaatkarlar ile diğer orta sınıfın altındaki geniş halk yığınlarının yaşam alanlarını her geçen gün daha fazla daraltması ve bu kitlenin tehdit olarak algıladığı kapitalizm ve komünizm karşısında faşizme sarılması; I. Dünya Savaşı'nın ardından Rusya'da patlak veren sosyalist devrimin tüm Avrupa'ya yayılma olasılığının vermiş olduğu endişe neticesinde varlıklı iş çevrelerinin faşizme verdikleri ekonomik ve politik destek; son olarak, I. Dünya Savaşı ve bu savaşın ardından imzalanan barış antlaşmalarının ülkeler arasındaki vahşi rekabeti ve ebedi düşmanlığı bitirmek hususunda başarı sağlayamaması, hatta tam tersi bir etki yaratarak "intikam için yanıp tutuşan öfkeli milliyetçiliği miras olarak bırakması".⁴⁸

Heywood'un, çalışmasında vurguladığı bir diğer konu ise faşizmin ana temaları üzerinde durarak onun yapısal temellerini ortaya koymak olmuştur. Bu minvalde "anti-rasyonalizm", "mücadele", "liderlik ve elitizm", "sosyalizm" ve "aşırı milliyetçilik" biçiminde sıralanan temalar Heywood'a göre aynı zamanda faşizmin yapısal temelleridir de. Faşizm konusundaki düşüncelerimizin netleşmesinde bu saptamaların önemli olduğunu düşünmekteyim. Bu nedenle bahsedilen bu özelliklerle ilgili kısa da olsa açıklamada bulunulmasının doğru olacağı kanısındayım.

⁴⁶ Age, 213.

⁴⁷ Age, 213-214.

⁴⁸ Age, 213-214.

“Anti rasyonalizm”, aydınlanmanın ve modernitenin akli ve rasyonaliteyi merkez alan ve diğer tüm olguları yok sayan bakış açısına karşı geliştirilmiş bir savunma sahasını tanımlamaktadır. Friedrich Nietzsche’nin insanı harekete geçiren temel motivasyonun akıl yerine arzular (gücü arzulamak/güç istenci) olduğunu belirtmesi ve Henri Bergson’ın tüm canlılara karakteristik özelliklerini veren evrensel hayat gücünü tanımladığı “hayatsalcılık-vitalizm” teorisi insan zekasının üstünde olan içgüdü ve dürtüleri ön plana çıkarmıştır. Anti-rasyonalizmin faşizme eklemlenmesi, faşizmin soyut düşünceyi küçümseyerek “hareket”i ön plana çıkararak bir biçim kazanmasını sağlamıştır. Mussolini’nin temel düstur haline getirdiği “Konuşma, hareket et” ve “Hareketsizlik ölümdür” söylemleri kaynağını buradan alır.⁴⁹

“Mücadele” teması Charles Darwin’in ve Herbert Spencer’in düşünsel temelleri üzerinde yükselmiştir. Bireysel, toplumsal giderek ulusal ve uluslararası alanda sürekli bir rekabet ve savaş halinin söz konusu olduğunu, yaşamak ve kazanmak için daima çalışmanın, mücadele etmenin ve savaşmanın gerekliliğini ön plana çıkarır. Faşizmi diğer tüm ideolojilerden ayıran özelliği işte burada saklıdır. “Savaşı kendi içinde iyi olarak niteleyen faşizm, politik ideolojiler arasında bu yönüyle tektir.”⁵⁰

“Liderlik ve elitizm” temasında ise “faşizmin mutlak liderlik ve elit yönetiminin doğal ve istenen bir sistem olduğu düşüncesi”⁵¹ üzerinde durulmaktadır. Faşizmde liderler, çoğu zaman kanun ve kuralların üzerindedir. Tüm sivil ve siyasal yapılanmalar, buna parlamento ve siyasi partiler de dahil, liderin merkezde olduğu katı bir hiyerarşik örgütlenme modeli etrafında şekillenir. Halkın ve devletin geleceği karizmatik liderlerin geleceğiyle özdeşleştirilmektedir. İtalyan ve Alman faşizminde “liderler, sıradan liderlik kavramından kendilerini üstün tutmak için farklı isimler kullanmışlardır; Mussolini II Duçe, Hitler de Der Führer unvanıyla kendilerini taçlandırmışlardır. Böylelikle liderlik sadece o lidere ait olan karizmatik otoritenin ifadesi haline almıştır.”⁵²

“Sosyalizm” temasına gelecek olursak, burada dikkatleri çekecek husus faşizm diye bilinen toplumsal ve siyasal hareket içerisinde sosyalist yönü baskın birçok kişinin bulunmasıdır. Hatta faşizmi uygulanabilir bir rejim olarak dünyaya tanıtan Mussolini’nin politik geçmişine bakıldığında İtalyan Sosyalist Partisi’nin önde gelen

⁴⁹ Age, 216.

⁵⁰ Age, 218.

⁵¹ Age, 219.

⁵² Age, 219.

isimlerinden olduğu ve Sosyalist Partinin gazetesi *Avanti* 'nin de editörlüğünü yaptığı görülür. Benzer biçimde Alman faşizmini temsil eden partinin içinde de “nasyonal sosyalist” ifadesi bulunmaktadır.⁵³

“Aşırı milliyetçilik” temasında ise faşizmin “Avrupa emperyalizminde ve evrensel milliyetçilik (Pan-nasyonalizm) şekillerinde görülen, Birinci Dünya Savaşından önce gelişmiş yayılmacı ve şovenist bir milliyetçilik geleneğinin uç bir versiyonunu”⁵⁴ benimsediğinden bahsedilmektedir. Bu tema İtalya’da devleti kutsayan ve iradi olarak İtalyanlığı kabul etmiş herkesi İtalyan ulusundan sayan bir şekil almışken; Almanya’da ise milleti ırksal bir kategoride ele alarak “üstün ırk” perspektifinden değerlendiren bir şekle bürünmüştür. Ancak her ikisinde de ortak tutum, milletin her ne şekilde olursa olsun bireylerin ve sınıfların üzerinde olması ve sınıf savaşlarının kesinkes reddedilmesiydi.

Faşizme dair yapılan bu çalışmaların dışında, önemli bir kısmını Marksist yaklaşımın oluşturduğu araştırmalar da mevcuttur. Bilindiği gibi geleneksel Marksistlerce dile getirilen faşizm yorumlarında, genellikle faşizmin kapitalizmle olan ilişki ağı çerçevesinde değerlendirmelerde bulunulur ve faşizm, kapitalizmin içinde bulunduğu bir aşamada -tekelci kapitalist sistem içinde ortaya çıkan bunalım aşaması- doğal olarak ortaya çıkan bir ideoloji ve rejim türü olarak tanımlanır. Onlara göre kapitalizmden ve burjuva sınıfından ayrı bir faşizm analizinin hiçbir kıymeti harbiyesi bulunmamaktaydı, zira faşizm kapitalizmin dolayısıyla burjuva sınıfının zaman zaman kullandığı bir araçtı.⁵⁵ Max Horkheimer bu durumla ilgili şu saptamada bulunmaktadır: “Kapitalizm konusunda ağzını açmak istemeyen birinin faşizm konusunda da susması gerekir.”⁵⁶ Buna mukabil Nicos Poulantzas ise asıl vurgulanması gerekenin “emperyalizm” olduğunu söyleyerek dikkatleri başka bir noktaya çekmiştir: “Emperyalizm konusunda ağzını açmak istemeyen birinin faşizm konusunda da susması gerekmektedir.”⁵⁷ Poulantzas’ın faşizm açıklamalarında anahtar rol ülkelerin emperyalist zincir içinde sahip oldukları konuma verilmiştir. Buna göre İngiltere ve Fransa gibi gelişmiş kapitalist-emperyalist ülkelere nazaran ulusal birliğini tamamlayamayan Almanya ve İtalya daha önceden sınırları içine

⁵³ Age, 220.

⁵⁴ Age, 222.

⁵⁵ Çağla, 2017, 251-252.

⁵⁶ Dave Renton, **Fascism: Theory and Practice**, (London: Pluto Press, 1999), 101.

⁵⁷ Nicos Poulantzas, **Faşizm ve Diktatörlük**, çev. Ahmet İnel (İstanbul: Birikim Yay., 1980), 13.

yerleşmiş bu emperyalistlerce sömürülen “proleter uluslar” konumuna düşürülmekteydi. Sömürülen geniş halk yığınları ile ulus ve devlet özdeşleştirilmiş, anti-emperyalist ve anti-kapitalist milliyetçi söylemlerle içe dönük ulusal birliğin tamamlanması amaçlanmıştır.⁵⁸

Horkheimer ile birlikte Frankfurt Okulu ve Eleştirel Kuram’ın önde gelen düşünürlerinden biri olan Theodor W. Adorno ise faşizm analizinde Freud’un gelişme kuramından yararlanarak sosyolojik ve psikolojik bir yönteme başvurmuştur. Faşist ve anti-faşist kişilik gelişiminin hangi koşullar altında ortaya çıktığını araştıran Adorno ve arkadaşları;

“çocuklarının yetişme sürecinde baskın olarak aşırı sert ve cezalandırıcı eğilimler taşıyan anne-babaların çocuklarına model olduklarını, çocuğun otoriteye itaat, sıradanlık, yüzeysellik, bağınazlık, çekingenlik, şiddet, intikamcılık, yıkıcılık gibi karakter özellikleri edindiğini, ‘proto-faşist’ (kolaylıkla faşist olabilir) bir kişiliğe sahip olduğunu göstermişlerdir.”⁵⁹

Faşizm, özellikle de İtalyan faşizmi konusunda unutulmaması gereken bir diğer düşünür ve yazar da Antonio Gramsci’dir. İtalya’da faşizm pratiğinin şiddetine ve dehşet saçan kudretine bizzat tanıklık etmiş ve bunu hayatıyla ödemiş bu düşün insanının faşizme ve kapitalizme dair görüşleri incelenmeye değerdir. Faşizmi, gelişim seyrine göre farklı biçimlerde yorumlamış olan Gramsci, onu “bazen basitçe burjuva reaksiyonun aşırı bir formu, bazen ‘İtalyan kültürünün geriliğine’ özgü kültürel bir olgu, bir başka zaman da, bir küçük burjuva hareketi olarak tanımlar.”⁶⁰

Gramsci’nin faşizm analizlerinde karşımıza çıkan olgulardan biri, farklı dönemlerde farklı toplumsal tabandan gücünü alan faşizm tanımlarına gitmesi, yani birinde faşizmi şehirli küçük burjuvazinin reaksiyonu görürken diğerinde faşizmin kırsal yönü üzerinde durmasıdır. Faşizmin gücünü kırsaldan alan bir olgu olarak değerlendirilmesi, İtalyan toplumunun tarihin derinliklerinden gelen şiddete dayalı günlük yaşam alışkanlıklarının da araştırma konusuna dahil edilmesini sağlamıştır.⁶¹

Tarihin derinliklerinden gücünü alan ve kırsaldan başlayarak zamanla tüm toplumu saran şiddete dayalı bu pratik, onun devleti de kapsayan ideolojik hegemonya

⁵⁸ Emre Arslan, “Neo-Faşizmin Türkiye Versiyonu Olarak Milliyetçi Hareket Partisi”, **Birikim**, sayı 133 (Mayıs 2000), <http://www.birikimdergisi.com> [14.05.2019]

⁵⁹ Theodor W. Adorno, et al., **The Authoritarian Personality**, (Manchester: Manchester University Press, 1993), 60’tan aktaran Cengiz Çağla, 2017, 251.

⁶⁰ Richard Bellamy, Darrow Schester, **Gramsci and Italian State**, (Manchester: Manchester University Press, 1993), 60.’den aktaran Emre Arslan, age.

⁶¹ Alastair Davidson, **Antonio Gramsci**, (Merlin-Humanities Press, 1977), 188’den aktaran Emre Arslan, age.

olgununu oluşturmuştur. Gücünü kırsaldan alan bu örgütlü hareket, toplumun tüm kesimlerini şemsiyesi altında toplamayı başarabilmişti.

Ülkemizde milliyetçilik ve faşizm sorunsalına kafa yoran ve bu konularda yapmış olduğu çalışmalarla gündeme gelen önemli yazarlardan biri hiç şüphesiz Tanıl Bora'dır. Bora faşizmin gerekli kıldığı toplumsal, siyasi ve iktisadi ortamı şu şekilde ifade etmektedir:

“faşist diktatörlük rejimleri, topyekun toplumsal denetimi, bu denetimin vasıtası olarak korporatif temelde sıkı bir örgütlü ‘toplumu’, dinsel mahiyette bir devlet kültürünü, yoğun bir ırkçı-milliyetçi ritüel ekonomisini, bu tapınma etrafında hep yeni vesilelerle tavda tutulan bir toplumsal seferberliği, komünizmin insani ahlaki problemlere dek tüm sorunların kaynağı bir hastalık olarak şeytanlaştırılmasını, milli düşman ya da ‘zararlı’ veya ‘aşağı’ addedilen insanların/toplulukların tenkilini, arzulanan her hedefe muktedir olunabileceği cinneti içinde hudutsuzlaşmış bir araçsal rasyonaliteyi, milli hedeflerle bu araçsal rasyonaliteyi bağdaştıran asketik bir çalışma ve üretim etiğini, askerileştirme ve sembolik bir savaş hazırlığını, olağanüstü semiren ve başına buyruklaşan baskı aygıtının teknisyence zulmünü tesis etmiştir.”⁶²

Faşizme dair yapılan çalışmalarda genellikle iki güçlü ve ayrı ülke üzerinden gidilerek çözümlenmeler yapılmakta ve bu ülkelerde uygulanmış rejimler için iki ayrı kavramın kullanılması tercih edilmektedir. Bunlardan ilki İtalya özelinde ve Benito Mussolini liderliğinde karşımıza çıkan “İtalyan Faşizmi”, diğeri ise Almanya özelinde ve Adolf Hitler liderliğinde karşımıza çıkan “Alman Nazizmi”dir. Çoğu zaman birbirinin yerine ikame edilen bu kavramlarda, her ne kadar ortak temaların (anti-rasyonalizm, aşırı milliyetçilik, lider kültü vb.) fazlalığı ön plana çıkmış olsa da, her iki kavramın ve bu kavramların temsil ettiği siyasal sistemlerin arka planında gözden kaçırılmaması gereken bir ayrılık da mevcuttur. Bu ayrılığın tezahür ettiği ilk alan ise “ırk” ve “ırkın üstünlüğü” hususudur.

Bilindiği gibi Alman Nasyonal Sosyalist düşünce yapısında “üstün ırk” kavramı son derece önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu düşünce yapısı, bir noktada kaynağını Arthur de Gobineau'nun 1853-55 yılları arasında yayımlamış olduğu “*İnsan Irklarının Eşitsizliği Üstüne Deneme*” adlı eserden almaktadır. Üstün ırk anlayışına göre, Alman ırkı dünyada var olan ırklar hiyerarşisinde en üstün ırk olarak bilinen “Ari” ırka mensuptur. Ari ırk Gobineau'nun ortaya attığı ırklar hiyerarşisinde en yüksek makamı temsil etmekteydi. Gobineau eserinde, “tarihin itici gücünün ırklar arası mücadele olduğunu, sosyalizm ve siyasal liberalizmin eşitlik ve özgürlük anlayışlarının yanlış olduğunu, insanların (dolayısıyla ırkların) yeryüzünde hiçbir

⁶² Tanıl Bora, **Medeniyet Kaybı, Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar**, (İstanbul: Birikim Yay., 2006), 138.

zaman eşit olamayacağını savunuyordu.”⁶³ Ve yine ona göre “dünyada beyaz, sarı ve siyah olmak üzere üç temel ırk vardı. En yüksek ırk beyazlar, en aşağı ırk da siyahlardı. Beyazlar arasında ise Ari ırk en üstün, en seçkin grubu oluşturuyordu. Dünyanın selameti için ve uygarlığın geleceği için ırkların birbiriyle karışmaması gerekiyordu.”⁶⁴ Gobineau’nun bu düşüncelerinden yola çıkarak onu bir adım daha ileriye götüren ise Houston Stewart Chamberlain olmuştur. Chamberlain’ın literatüre katkısı ise Ari ırkını saf ve temiz yapısını koruma ve kollama görevini Almanlara teslim etmesiydi. Gobineau’yla başlayan ve Chamberlain’la devam eden üstün ırk teorisi, Adolf Hitler’le pratiğe dönüşecekti. Führer, “Gobineau ve Chamberlain’ın düşüncelerini kendisine rehber edinerek Avrupa’da başında bulunduğu üstün ırka yaraşacak yeterli bir alan açmak istemiş, böylece ünlü *Lebensraum* (yaşam alanı) doktrini doğmuştur.”⁶⁵

Almanya örneğinden farklı olarak İtalyan faşizmi ırk yerine “devlet”i düşüncelerinin merkezine oturtur. Buna göre birey, aile, millet gibi kavramların tümü devlete içkindir ve ancak devlet içinde anlamlı bir bütünlük oluştururlar. Kudretli bir devlet, aynı oranda güvenilir ve mutlu bir hayatın teminatıydı. İtalya’da devlet eksenli bir faşizmin gelişmesinde Giovanni Gentile’nin düşünsel katkısı göz ardı edilemez. 1928’de yayımladığı *Faşizmin Felsefi Temelleri* adlı makalesinde “bireyin maddi ve ruhani anlamda bireyselliğini, özgürlüğünü yaşayabileceği tek mekanın devlet olduğunu, devletin insanın evrenselliğini yansıtan en büyük eser olduğunu”⁶⁶ belirtmiştir. İdeal devlet rejimini “totaliter” olarak belirtmekten çekinmeyen Gentile, devletin gücünde ve eyleminde herhangi bir sınırın olmaması gerektiğini düşünmektedir.⁶⁷

⁶³ Çağla, 2017, 257.

⁶⁴ Age, 257.

⁶⁵ Age, 257.

⁶⁶ Age, 255.

⁶⁷ Age, 258.

3. TÜRK SAĞINDA REAKSİYONER PRATİK

3.1. Erken Cumhuriyet Dönemindeki İdeolojik Temelleri

Dünya gündemine, genellikle Kıbrıs ve Ege sorunları veya Balkanlar'da yerleşik Türk topluluğu ile ilgili krizler yaşandığında gelen Türk milliyetçiliği, her ne kadar bugünün bir gerçekliği olsa da geçmişi çok gerilere uzanmaz. Türk milliyetçiliğinin bir özne olarak siyasal alanda boy göstermesi XIX. yüzyıl ile XX. yüzyıl arasındaki eşiğe denk gelir. İlk formülasyonun ortaya çıkmasının üzerinden çok kısa bir zaman geçmesine rağmen Türk milliyetçiliği hızlı bir gelişme döneminin ardından 1923 yılında Ulus-Devlet kurma başarısını gösterebilmiştir. Ortaya çıkışı ve nihai amacını gerçekleştirdiği süre arasındaki fark çeyrek asırdan bile kısa bir zaman dilimini kapsamaktadır. Bu nedenle, Türk milliyetçiliğinin bugününü daha sağlıklı bir biçimde anlayabilmenin yolu, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışının ve Türkiye Cumhuriyeti devletinin kuruluşunun damgasını taşıyan bu ilk oluşum dönemi üzerine düşünmekten geçer.⁶⁸

Osmanlı İmparatorluğu'nun XIX. yüzyılın ikinci yarısında çok büyük topraklar kaybetmesinin ve merkezi idarenin bu kayıplara karşı imparatorluğun çözülmesini ve yıkılmasını önleyebilmesinin çaresi olarak Yusuf Akçura *Üç Tarzı Siyaset* olarak adlandırdığı "Osmanlılık, İslamcılık ve Türkçülük" tezlerini ortaya atmıştır. Ancak Osmanlı İmparatorluğu fiilen sona ermeden ilk ikisinin işlevsiz kaldığı acı tecrübelerle görülmüştür. Devletin mevcut sınırlarının daralmasını önlemeye herhangi bir ideolojinin gücü yetmediği gibi, bu ideoloji ile yönetilebilecek bir merkez de kalmamıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında yıkılan imparatorluktan geriye çok sayıda devlet kalacaktır. Osmanlı'nın bakiyesi olan diğer devletler dışında, Milli Mücadele sonrasında İstanbul'un da içinde yer aldığı Anadolu merkezli bir Cumhuriyet kurulacaktır.

İmparatorluğun etnik yapısındaki çeşitlilik, Ziya Gökalp'in etnik temelli siyasetin imkansızlığına vurgu yapmasına neden olmaktadır:

⁶⁸ François Georgeon, *Osmanlı-Türk Modernleşmesi (1900-1930)*, çev. Ali Berktaş (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006), 1.

“Milliyet ideali önce Müslüman olmayanlarda, sonra Arnavut ve Araplarda, en son da Türklerde ortaya çıktı. Türklerin en sona kalması nedensiz değildir. Osmanlı Devletini Türkler kurmuşlardı. Devlet, ‘olan bir millet’; milliyet ideali ise ‘olması istenen milletin’ özü demektir. Türkler, önceleri sezgisel bir ileriye düşünmeyle bir ideal için bir var olanı tehlikeye düşürmekten çekinmişlerdi. Bunun için Türk düşünürleri, ‘Türklük yok, Osmanlılık var’ diyorlardı.”⁶⁹

Türk adının Osmanlı’nın son döneminde yaptığı çağrışım ise hoş değildir. Osmanlı’da “Türklüğü ile övünen bir tek kişi bile yoktu. Türk ismini, utanç verici adlar gibi kimse üzerine almıyordu. Türk, Doğu Anadolu’da ‘Kızılbaş’, İstanbul’da da ‘kaba-köylü’ anlamındaydı.”⁷⁰ XIX. yüzyılın ilk dönemlerinden itibaren, Doğu Avrupa’daki diğer büyük çok uluslu imparatorluklar gibi, Osmanlı İmparatorluğu da, “milliyetler” sorunuyla karşı karşıya kalır, ancak zaman dizinsel sıralanışa bakıldığında, Türkler, deyim yerindeyse, imparatorluğun milliyetçilik etkisine girmiş en son halkı olarak gözükmektedir.⁷¹

Osmanlı’da Türk milliyetçiliğinin gelişiminde çeşitli Türk halkları arasında kültürel, hatta siyasi birlik yaratmayı amaçlayan “Pantürkizm” önemli bir yer tutar. Rusların Kafkasya ve Orta Asya’daki fetih hareketlerine karşı geliştirilen muhalefet hareketleri Pantürkizm’in oluşum sürecini tetiklemiş ve özellikle Tatar burjuvazisinin desteklediği entelijansiya bu noktada önemli teorik katkılar yapmıştır.⁷² Akçura’ya göre Pantürkizm’in doğuşunda en önemli isim eniştesi Gaspıralı İsmail Bey’dir. Gaspıralı, “Türk milliyetçiliği düşüncesinin gelişmesinde büyük etkisi olan ve Türkçülüğün bir ideoloji haline gelmesi ve ulusal bilincin ortaya çıkarılmasında önemli katkıları olan bir aydındır.”⁷³ Türkçe olarak çıkardığı *Tercüman* Gazetesini, 1905 Devrimi sonrasında Rusya’da oluşan düşünsel özgürlük ortamında “Dilde, Fikirde, İşte Birlik” sloganını ekleyerek yayınlayan Gaspıralı, özellikle dil ve eğitim alanında önemli çalışmalar yapmıştır. Kazan Türkçesinin, Rusça başta olmak üzere diğer yabancı dillerden kelimelerin karıştırılmasıyla anlam ve derinliğini yitireceğini dile getiren Gaspıralı, Arapça ve Farsçanın karışımından oluşan Osmanlı diliyle karmaşık özelliği nedeniyle dalga geçmeyi de ihmal etmemektedir. Gaspıralı, “*Usul-i Cedit*” adını verdiği okullarla, Avrupa tarzı bir

⁶⁹ Ziya Gökalp, **Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak** (İstanbul: Kumsaati Yay., 2004), 14.

⁷⁰ Gökalp, **age**, 50.

⁷¹ Georgeon, **age**, 2.

⁷² Georgeon, **age**, 5.

⁷³ Turgay Uzun, “İlk Türk Aydınlanma Hareketi Ceditçilik ve İsmail Gaspıralı”, <http://www.ismailgaspırali.org/yazilar/tuzun.htm> [14.05.2019]

eğitim sistemini hayata geçirmeye çalışmıştır.⁷⁴ Gaspıralı'nın eğitim alanında okul adlandırması ile başlattığı bu süreç zamanla tüm Çarlık topraklarında yaşanacak olan kültürel ve toplumsal reformları kapsayan bir harekete dönüşecektir. “*Azerbaycan’da Milliyetçilik ve Politika*” adlı eserinde hareketin, “entelektüel bir esin kaynağı olarak Bütün Rusya Müslümanları Hareketi’ni, Azeri Milliyetçiliğini ve hatta Osmanlı Türkiye’sinde milliyetçiliğin yükselişini etkilediğini”⁷⁵ dile getiren Cengiz Çağla, çalışmanın devamında ise harekete dair şu tespitlerde bulunmaktadır:

“Cedit hareketi bir dizi tarihsel gelişmelerin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu hareket, bir yandan bütün Rusya Müslümanlarının uyanışında kritik bir aşamayı temsil ederken diğer yandan son derece geniş bir coğrafi alanda ulusal Türk hareketlerinin esin kaynağı haline gelmiştir. Ceditçilik, tarihsel arka-planı ile birlikte iki entelektüel çelişkiden doğmuştur. Birincisi, Müslüman halk ile Rus hükümeti arasında öteden beri var olan gerilimdi. İkinci çelişki ise Müslüman cemaatin kendi içinden doğmuştur: geleneksel din adamları sınıfı ile yeni ortaya çıkan, batılılaşmış entelijansiya arasındaki çelişki. Ceditçiler’in temel sorunsalı, Ruslar tarafından asimile edilmeksizin nasıl batı uygarlığının bir parçası olunabileceği ve aynı anda Müslüman/Türk kimliğinin korunabileceğiydi. Bu bağlamda, Ceditçilik yirminci yüzyıldaki modern milliyetçi Türk hareketlerinin temellerini atmış oldu.”⁷⁶

Osmanlı’da Türkçülüğün bir siyasi ideoloji olarak sahneye çıkışında en önemli rolü ise Ziya Gökalp’le Yusuf Akçura’nın kendileri oynayacaktır.⁷⁷ Akçura’nın “*Üç Tarzı Siyaset*” yazısı 1904 yılında Kahire’de yayınlanan *Türk* isimli gazetede yer almıştır. Burada “Türkçülük”, Osmanlı İmparatorluğunun kurtuluşu için ortaya atılan çözüm önerilerinden biri olarak ilk defa ortaya konulmuştur. Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı öncesinde yazılmış olması çok önemlidir. Akçura’nın öngörüsünün de ne kadar yüksek olduğuna işaret etmektedir. Bahsi geçen fikir akımlarından Osmanlıcılık II. Mahmut döneminde, İslamcılık ise II. Abdülhamit’in padişah oluşunun ardından denenmiş ve uygulanmaya çalışılmıştır:

“Osmanlı ülkelerinde, garpten feyz alarak kuvvet kazanmak ve terakki arzuları uyanalı, belli başlı üç siyasi yol tasavvur ve takip edildi sanıyorum: Birincisi, Osmanlı hükümetine tabi muhtelif milletleri temsil ederek ve birleştirerek bir Osmanlı Milleti vücuda getirmek. İkincisi, hilafet hakkının Osmanlı Devleti hükümdarında olmasından yararlanarak bütün İslamları söz konusu hükümetin idaresinde siyaseten birleştirerek bir Osmanlı milleti yaratmayı hedefliyor ve böylelikle “Devlet-i Aliye-i Osmaniye” muhafazayı amaçlıyordu.”⁷⁸

Türkçülük ise şöyle formüle edilmektedir:

“Osmanlı ülkelerindeki Türklerin hem dini, hem ırki bağlar ile pek sıkı, yalnız dini olmaktan sıkı birleşecek ve esasen Türk olmadığı halde bir dereceye kadar Türkleşmiş sair Müslim

⁷⁴ Fatih Yaşlı, *Kinimiz Dinimizdir Türkçü Faşizm Üzerine Bir İnceleme*, 3. Baskı (İstanbul: Yordam Kitap, 2014), 29.

⁷⁵ Cengiz Çağla, *Azerbaycan’da Milliyetçilik ve Politika*, (İstanbul: Bağlam Yayınları, 2002), 25.

⁷⁶ Çağla, *age*, 27.

⁷⁷ Yaşlı, *age*, 31.

⁷⁸ Yusuf Akçura, *Üç Tarz-ı Siyaset* (Ankara: Lotus Yayınları, 2005), 36.

unsurlar daha ziyade Türklüğü benimseyecek ve henüz hiç benimsememiş unsurlar da Türkleştirilebilecektir”.⁷⁹

Akçura'nın erken teorisi dikkat çekse de, bu teorinin pratikte vücut bulması birkaç yıl sonrasına denk gelecektir. 1908'de İkinci Meşrutiyet sonrasında Türkler arasında bir burjuvazinin ortaya çıkması ve gelişmeye başlamasıyla birlikte milliyetçilik için gerekli olan toplumsal koşullar da olgunlaşma aşamasına adım atmış ve Türk milliyetçiliği vücut bulmaya başlamıştır. Diğer birçok milliyetçilik örneğinde olduğu gibi Türk milliyetçiliği de bu ilk evrelerinde “zaman ve mekan” kavramlarına dayanan köken arayışına girmiş ancak bu tarihsel köken arayışı yaşadığı coğrafya ile arasının açılmasına neden olmuştur.⁸⁰ Tam da bu nedenle karşısına çıkabilecek sorunların farkında olan Mustafa Kemal, tarih tezlerini inşa ederken Hititler ve Sümerler gibi erken Anadolu halklarının da Türk olduğu varsayımını ön plana çıkaracaktır.

Akçura'nın, İmparatorluğu kurtarmak amacıyla ileri sürülen düşüncelerden ilk ikisini oluşturan Osmanlıcılığı ve İslamcılığı geçersiz kılışının üzerinden on yıl geçtikten sonra genel olarak literatürde Birinci Dünya Savaşı olarak bilinen ancak Osmanlı kamuoyunda “Cihan Harbi” olarak adlandırılan savaş başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan Mütareke dönemi Anadolu'da “Milli Mücadele” olarak adlandırılan yeni bir çatışmalı sürecin kapılarını aralamıştır. Anadolu halkları için Balkanlar ve Trablusgarp'le başlayan, Cihan Harbi'yle birleşerek devam eden ve nihayetinde “Milli Mücadele” olarak adlandırılan “Kurtuluş Savaşı” ile uç noktaya ulaşan bu uzun ve sancılı süreç Mudanya ve Lozan neticesinde Ankara merkezli yeni bir devletin doğuşuyla sonuçlanmıştır. Mustafa Kemal'in başında bulunduğu bu devletin yönetim biçimi ise birkaç ay içerisinde belirlenmiş ve adına “Cumhuriyet” denilmiştir.

XX. yüzyılın başında, Osmanlı İmparatorluğu'nda milliyetçilik olgusuyla birlikte “vatanseverlik” düşüncesinin de ortaya çıktığı ve hatırı sayılır devlet görevlileri ile aydınlar arasında hızla yayıldığı gözlemlenmiştir. Osmanlı yönetici sınıfı ve seçkinlerinde, yüzyılın başında, iki düşünce akımının, iki ideolojinin varlığından söz edilebilir: Bir taraftan teritoryal ve siyasi niteliklerle örülü, asker ve sivil bürokrasi tarafından temsil edilen devlet vatanseverliği; diğer taraftan da, aydınlar ve bir

⁷⁹ Akçura, **age**, 58-59.

⁸⁰ Georgeon, **age**, 4.

burjuvazi çekirdeği içinde kendini ifade eden, etnik ve kültürel bir ulusal kimlik anlayışına dayanan, henüz kesin şeklini almamış bir Türk milliyetçiliği.⁸¹

Milli Mücadele döneminin ardından yaşanan siyasi dönüşümde oluşacak milliyetçilik, Mustafa Kemal'in etkin bir aktör olduğu ve adını ondan alan Kemalist milliyetçilik olarak incelenebilir. Bu milliyetçilik türünün belirgin üç dönemi bulunmaktadır. Birinci dönem 1919-1923 yılları arasında Milli Mücadele Dönemi, ikinci dönem 1924-1929 yılları arasında Cumhuriyetçi Dönem ve son dönem 1929-1938 yılları arasındaki Halkta Birlik Dönemi'dir.⁸² 1919-1923 yılları arasında kapsayan birinci dönemde; reel politik ortam göz önünde bulundurularak devam eden savaş koşullarında din olgusu milli kimliğin başat ögesi olmaya devam etmiş, millet ve milliyeti tanımlayan asıl kavram Müslümanlık olarak belirlenmiş ve resmi söylemde etniklik çoğulcu bir yaklaşımla ön plana çıkarılmıştır. 1924-1929 yılları arasındaki ikinci dönem, Kemalist aydınların özne, halkın ise nesne olduğu bir bütünsel inşa aralığıdır. Savaşın kazanılması ve devletin ulus-devlet ekseninde yapılanmaya gidildiği bu dönemde etnik çoğulcu söylem terk edilmeye başlanmış, din yerini milliyet duygusuna bırakarak kamusal alandan dışlanmış. Aynı zamanda, Kemalist reformların her ne pahasına olursa olsun gerçekleştirilmeye başlandığı ve Batılılaşma sürecinin hızlandığı dönemdir de. Milli kimliğin din yerine etniklik üzerinden tanımlanmaya başlandığı üçüncü dönemde ise, “anayasal Türklük” ile “hakiki Türklük” arasında mesafe konmuş ve Türk milleti, ırkçı olmasa da ırki bir paradigmadan hareketle tanımlanmıştır.⁸³

Erken Cumhuriyet döneminde milliyetçilik açısından, Lozan Barış Antlaşması sonrası zorunlu nüfus mübadelesi, Doğu'daki ayaklanmalar ve geniş bir süreçte yayılan ekonominin Türkleştirilmesi önemli deneyimlerdir. Mübadele anlaşmasının birinci maddesindeki, “1 Mayıs 1923'ten itibaren Türkiye'de yerleşik Rum Ortodoks dinine mensup Türk vatandaşları ile Yunanistan'da yerleşik İslam dinine mensup Yunan vatandaşları zorunlu mübadeleye tabi tutulacaktır”⁸⁴ hükmü, mübadeleye tabi tutulanların Rumlarla Türkler değil, Rum Ortodokslarla, Yunanistan'da yaşayan

⁸¹ Georgeon, *age*, 27.

⁸² Ahmet Yıldız, “Kemalist Milliyetçilik”, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 2: Kemalizm*, ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002): 210-222

⁸³ Yıldız, *age*, 210-222.

⁸⁴ *Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol*, 30 Ocak 1923

Müslümanlar olduğunu, yani vatandaşlıktaki belirleyici unsurun İslam olduğunu göstermektedir.

Türkiye siyasi tarihinde, resmi bir tarih anlatısının oluşumu Mustafa Kemal'in Nutuk'u ile başlar. Her ne kadar Milli Mücadeleyi başarıyla sonuçlandıran komutanın, yeni kurduğu devletin tarihini kendisinin yazmasından daha normal bir olgu olmasa da bu tarihin bir de ötekileştirdiği altta kalanların, mücadeleyi kaybedenlerin tarihi vardır. Bu noktada özellikle Cumhuriyetin ilanı sonrasında Şark Islahat Planı ve Anadolu'nun doğusunda 1940'lara kadar süren tedip ve tenkil hareketleri dikkat çekmektedir.⁸⁵

İttihat ve Terakki döneminde başlayıp Cumhuriyet dönemi boyunca devam eden bir milli ekonomi ve milli burjuvazi yaratma çabaları da, iktisadi faaliyetin kontrolünü elinde bulunduran gayrimüslimlerin Türklüğün sınırları dışında tutulma nedenlerine dâhil edilmelidir. Osmanlı'dan kalan iktisadi mirasın ikinci meşrutiyet ve İttihatçı kadrolarca ele alınarak erken cumhuriyet döneminde şekillenen ve XX. yüzyılın ortalarına kadar yoğun bir şekilde uygulanan iktisadi yöntem Ekonominin Türkleştirilmesi olarak adlandırılmaktadır.⁸⁶

İktisat tarihi yazınında, "Milli İktisat" ve "Ekonominin Türkleştirilmesi" kavramları sıklıkla birbirleri ile karıştırılmaktadır. Osmanlı'nın son dönemlerinde başlayan, Cumhuriyet'i inşa eden kadroların da sürdürdükleri bir kısım uygulamaları anlatmak için kullanılan ve genel olarak benzer şeyleri işaret ettiği düşünülen bu iki kavram birbirinden oldukça farklıdır. Şimdiye kadar kullanıla gelen "Milli İktisat" kavramıyla, Osmanlı'ya dışarıdan gelen ve başka ülkelerin vatandaşı olan yabancılarla Osmanlı'nın tebaası ya da Türkiye'nin vatandaşı olan yerlilerin, ülke ekonomisindeki etkinliklerine ve avantajlardan faydalanma düzeylerine dair bir ayrıma işaret edilmektedir.⁸⁷

Milli İktisadın yanında, Osmanlı'nın ve Cumhuriyet'in belirli bir etnisite ve dine mensup olanları, yani Türk ve Müslümanları diğer vatandaşlar karşısında devlet

⁸⁵ Uğur Ümit Üngör, **Modern Türkiye'nin İnşası: Doğu Anadolu'da Ulus, Devlet ve Şiddet (1913-1950)**, çev. Ali İhsan Dalgıç (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016) *eseri ile* Ahmet Kahraman, **Kürt İşyanları** (İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2004) *eseri bu konularda referans verebilecek içeriğe sahiptir.*

⁸⁶ Murat Koraltürk, **Ekonominin Türkleştirilmesi** (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011), 13-14.

⁸⁷ Zafer Toprak, **Türkiye'de Milli İktisat 1908-1918** (İstanbul: Doğan Kitap, 2012), 205-214.

eliyle kayırdığı iktisadi uygulamalara “Ekonominin Türkleştirilmesi” denilmektedir.⁸⁸ Türkiye’deki milliyetçi akımların oluşmasında ve sermayenin el değiştirmesinde erken cumhuriyet döneminde ekonominin Türkleştirilmesinin özenle uygulandığı görülmektedir. Bu durumu somut bir biçimde daha açık ifade etmek gerekirse: diğer etnisite ve din mensupları kimi mesleklerden men edilmiş, aynı işi yapan Türk ve Müslümanlardan daha fazla vergiye tabii tutulmuş, göç ettirilmiş ve bu kişilerin (tek dil olarak Türkçe dayatıldığı için) kendi dillerini kullanmaları yasaklanmıştır.

“1934 Trakya Olayları”, “1942 Varlık Vergisi” ve “6-7 Eylül Olayları” Cumhuriyet sonrası Türk ve Müslüman olmayanların aleyhine yapılan Ekonominin Türkleştirilmesi uygulamalarından en bilinenlerdir ki bunlar çok boyutlu şiddet de içermiştir.⁸⁹ Bu olaylarda şahit olunan şiddet unsurlarında ve resmi raporlara giren çatışmalarda, erken dönem Türk milliyetçiliği açısından önemli ipuçları verilmektedir.

Kemalist dönemde, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti devletinin temel ilkesi “milliyetçilik” olmuştur. Bu ilke aynı zamanda Cumhuriyet Halk Fırkası’nın da altı okundan birini teşkil etmektedir. İsmet İnönü’nün “bizim tek iç uyum aracımız” şeklinde tanımladığı Kemalist dönem Türk milliyetçiliği, etnik ve kültürel anlamda ötekini oluşturan ve heterojen olan nüfus gruplarını Türkleştirmenin ve türdeşleştirmenin en önemli aracıdır. Bunun temel nedeni, uzun bir süre bu amacı yerine getirmiş olan İslam’ın, Cumhuriyet rejiminde artık ikinci sıraya itilmiş olmasıdır. Söz konusu olan, aidiyet duygusunun dinden ulusa geçişidir. İslami cemaatlere aidiyetin yerini alacak bir Türk kimliğinin yaratılması amaçlanmaktadır. Bu noktada, 1912 yılında kurulan ve 1920’de işgal kuvvetlerinin baskı ve baskınları sonucu faaliyetlerine ara vermek zorunda bırakılan ancak işgal kuvvetlerine karşı başlatılan Kurtuluş Savaşı’nın kazanılmasının ardından 1923’te faaliyetlerine kaldığı yerden devam eden “Türk Ocakları” devreye girmiştir. Her ne kadar 1912 tarihli ilk nizamnamesinde siyaset dışı kalma konusunda açık beyanda bulunulsa da, imparatorluktan ulus devlete geçiş süreci içerisinde değişen ve dönüşen milliyetçilik olgusuyla birlikte Türk Ocakları’nın da dolaylı yoldan siyasal faaliyetlerin gelişmesine katkıda bulunduğu saptanmıştır.⁹⁰ Ancak, Ocakların, milliyetçi hissiyata

⁸⁸ Koraltürk, *age*, 21.

⁸⁹ İhsan Seddar Kaynar, *Yıkıcı Bir Ekonomi*, Radikal Gazetesi, Sayı 559, Kitap Eki, 24 Ekim 2011.

⁹⁰ Füsün Üstel, “İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931) (İstanbul: İletişim Yayınları, 2004), 401-403.

sahip gençlerce 1924 üniversite gençlik eylemciliğinde de görüldüğü şekliyle, devletin elindeki milliyetçilik tekeli kırması bu kurumların 1931 yılında kapatılmasına neden olmuştur. Etnik ve kültürel homojenliği daha tam olarak yerleştirememiş bir ulus-devlette milliyetçiliğin devlet değil toplum elinde bir araç olarak kullanılması istenmeyen sonuçlar doğurabilirdi. Öngörülemeyen sonuçlara yol açabilecek olan Türk Ocakları ve diğer dernekler kapatılmış ve bunların yerine Parti'nin bir alt örgütü olarak 1932'de Halkevleri kurulmuştur. Anadolu'da yeni bir kolektif kimlik yaratmanın aracı olarak görülen ve yerel araçlarla ulusal politikanın yayılmasını sağlayan bu kurumlar milliyetçi ideolojilerin taşıyıcısı yapılmıştır.⁹¹ Mustafa Kemal, milliyetçilik meselesinde ideolojik malzemenin üretilmesi ile bizzat ilgilenecektir.

3.2. Türk Tarih Tezi

Kemalist ideolojinin pratiğe dönüşümünde Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi, tarihsel sürecin devlet açısından gelişimini özetlemektedir. Türkiye'de 1920'li yıllar rejim açısından varlık yokluk savaşının ardından kendini bir ideoloji temeline oturtarak kurumsallaştırmaya çalıştığı dönemleri ifade etmektedir. Askerlerin yönetimde ağırlıklı bir güç teşkil ettiği, yeni kurulmuş bu ulus-devletin temel problematiği, içeride ve dışarıda meşruiyetini ve dolayısıyla egemenliğini kabul ettirme düşüncesi olmuştur. Geniş halk yığınlarının muhalefetini bastıracak fakat aynı zamanda bu yığınlarla olan bağlantıyı da koparmayacak teori ve pratik bu kaygılardan beslenmiştir. Suavi Aydın'ın ifade ettiği biçimle:

“1923'ten 1930'a kadar Cumhuriyet kadrosunun asıl problemi, iktidar savaşının sonuçlandırılması, yeni oluşan sınırların güvenliği ve benimsenmesi ile Dünya iktisadi bunalımının içinden çıkmaya çalışmak olmuştur. 1930'dan itibaren Cumhuriyet ideolojisinin yerli yerine oturtulmasına ve yeni bir kimlik olarak en ücradaki yurttaş kadar benimsenmesine sıra gelmiştir.”⁹²

Cumhuriyeti kuran asker ve sivil bürokratların resmi ideoloji tesisinde yöntem olarak benimsedikleri ve amaçladıkları iki temel husus bulunmaktadır. Bu kadrolar,

“Batı-merkezci tarih anlatısının dışında kalan ve uluslaşmaya “layık görülmemeyen” bir halktan yeni bir ulus yaratmaya girişirken, hem Batıya kendilerinin de medeniyet dairesine dahil olduğunu “kanıtlamak”, hem de kendi vatandaşlarına Osmanlı geçmişlerinden farklı bir kimlikleri olduğunu “öğretmek” istemişlerdir.”⁹³

⁹¹ Georgeon, **age**, 20.

⁹² Suavi Aydın, **Modernleşme ve Milliyetçilik** (Ankara: Gündoğan Yayınevi, 1993), 227.

⁹³ Yaşlı, **age**, 67.

Bu noktada “Türk Tarih Tezi” ve “Güneş Dil Teorisi” devreye girmektedir. Cumhuriyetin tamamen kurgusal bir tarih yazılmasında ve benimsetilmesinde önem atfettiği bu tez, Afet İnan’ın kişisel hikayesi ile iç içe geçmiş ve İnan’ın haklı bir şekilde kendisine önemli bir rol vermesine neden olmuştur. Afet İnan, 1928 yılında İstanbul’da Fransız Notre Dame de Sion Okulu’nda okurken coğrafya kitabında, Türk ırkının sarı ırka mensup olduğu ve “secondaire”, yani ikinci derecede kabul edildiğini görmüştür. Kendisine örnek olarak gösterilen fotoğrafın ve bilginin doğruluğu gerçekte uygun olmadığı için bunu Atatürk’e gösterir. Prof. E. Pittard’ın 1924 yılında yayınlanmış "Irklar ve Tarih" (*Les Races et l'Histoire*) kitabındaki ifadeler, okulun coğrafya kitabındakilerle uyumsuzdur. Bu yanlış bilgilerin yanında bir de İnan’ın fark ettiği çarpıtmalar vardır kitaplarda. Türklerin uygarlık alanında vücuda getirmiş oldukları eserlerin incelenmesi ve tanıtılmasında gerekli hassasiyet gösterilmemekte; Avrupa tarihinde bir yandan Türklere “barbar” lakabı verilirken diğer yandan da Türkler sadece “istilacı” kavim olarak adlandırılmaktadır.⁹⁴

Afet İnan’ın bu endişeli soruları Atatürk’ün “bunların üzerinde meşgul olmasına” ve yeni kitaplar getirterek bizzat kendisinin konu üzerine eğilmesine neden olmuştur. Çözölmeye çalışılan "Türklerin dünya tarihinde hakiki yeri ve medeniyet alemindeki rolleri ne olmuştur" konusudur. Atatürk, daha önce H.G. Wells’in Dünya Tarihi kitabını Türkçeye çevirtmişti.⁹⁵ 1930’dan sonra Atatürk’ün bizzat kendisi Türk tarihi üzerine kurumsal olarak eğilecektir.

23 Nisan 1930 tarihinde, Türk Ocakları Kongresi’nde alınan karara binaen aralarında Afet İnan, Yusuf Akçura, Samih Rifat, Sadri Maksudi ve Reşit Galip gibi isimlerin de yer aldığı bir tarih heyeti oluşturulmuştur. “Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti” adıyla anılan bu heyet, ilk kongresini 2 Temmuz 1932’de Ankara Halkevi’nde (eski Türk Ocağı) gerçekleştirmiş ve “milli Türk Tarihiyle meşgul olma” amacı doğrultusunda çalışmalarına başlamıştır. Ankara, İstanbul ve Yalova’da Mustafa Kemal’le birlikte ve O’nun yakın ilgisine mazhar olunarak heyet tarafından devam edilen bu çalışmalar neticesinde Türk Tarihinin Ana Hatları kitabı ile orta ve liseler için basılan tarih kitapları hazırlanmıştır.⁹⁶ Heyetin ilk çalışması olan “Türk Tarihinin Ana Hatları”, Mustafa Kemal’in metin üzerinde yaptığı kimi düzeltme ve

⁹⁴ Afet İnan, **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler** (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2007), 256.

⁹⁵ Milli Eğitim Bakanlığı’nın kurduğu bir heyet tarafından çevrilerek 1927-28 yıllarında **Cihan Tarihinin Umumi Hatları** adıyla 5 cilt olarak yayımlanmıştır. (İstanbul: Devlet Matbaası, 1927)

⁹⁶ İnan, **age**, 271.

eklemelerden sonra sadece yüz adet basılır. Yazarların kurguladıkları tarihe dair tereddütleri “bu tecrübe ile muhtaç olduğumuz o büyük tarihi yazdığımızı iddia etmiyoruz, yalnız bu konuda çalışacaklara genel bir istikamet ve hedef gösteriyoruz”⁹⁷ ifadeleriyle mahcup bir şekilde dile getirilmektedir.

Altı başlıkta Türk Tarih Tezi, şöyle ifade edilebilir:

“1- Asya ve Avrupa’da “eneolitik” (o zamanki sınıflamaya göre neolitik ve onu takip eden maden çağları) uygarlığı yapanlar beyaz ırktan brakisefallerdir. 2- Brakisefal ırkın anayurdu Orta Asya’dır. 3- Türkler sarı ırktan değil beyaz ırktandır ve anayurtları Moğolistan değil Orta Asya’dır. 4- Sümerler Mezopotamya’nın otokton halkı değildir; Orta Asya’dan gelmişlerdir; dil öğeleri ve ırksal özellikler bakımından Türklerle akrabadırlar. 5- Tıpkı Sümerler gibi Hititliler de Orta Asya kökenlidir. 6- Bunun gibi Mısır’a uygarlığı taşıyan halk da Orta Asyalıdır.”⁹⁸

Kitapta “*Bu Kitap Neden Yazıldı?*” başlıklı bölümde Türklerin batılı kaynaklarda yer alan tasvir biçimlerine itiraz etme gayesinin üzerinde durulur. Batı orijinli bu tasvir biçimleriyle “Türklerin kendi ataları hakkında” yanlış bilgi edindikleri sonucuna varılır. “Türklüğün kendini tanımasında, benliğini geliştirmesinde zararlı” olan bu betimleniş biçiminin tersyüz edilmesi gerekmektedir. Bu noktada, ortaya çıkan söz konusu kitap “bütün dünyada tabii mevkiini geri alan ve bu bilinçle yaşayan milliyetimiz için zararlı olan bu hataların düzeltilmesini”⁹⁹ amaçlamaktadır. Bir adım daha öne çıkılarak meselenin yalnızca bununla sınırlı olmadığı belirtilmiş ve “milletimizin yaratıcı kabiliyetinin derinliklerine giden yolu açmak, Türk deha ve karakterinin esrarını ortaya çıkarmak, Türkün özellik ve kuvvetini kendine göstermek ve derin irki köklere bağlı olduğunu anlatmak”¹⁰⁰ görev ve sorumluluğu da yazarlarca dile getirilmiştir.

Dolayısıyla, artık söz konusu olan basitçe Batılı tarih yazımındaki hataları düzeltmek değildir; şimdi hedeflenen övünülecek geçmiş yaratılması, tarihin icat edilmesi ve bu icatla bugünün inşa edilmesidir.¹⁰¹ İnşa sürecinde bahsi geçen “bugün” ise ülke sınırlarıyla ifadesini bulan “içeri”deki egemenlik alanına yöneliktir. “Bu kitapla, doğru görmeye, iyi düşünmeye alıştırmak istediğimiz insanlar Türklerdir. Türklerin yanlış görüşlerden, hatalı düşünelere bir an evvel kurtulması başlıca

⁹⁷ Afet İnan, **Türk Tarihinin Ana Hatları** (İstanbul: Kaynak Yayınları, 1996), 25.

⁹⁸ Suavi Aydın, “Cumhuriyetin İdeolojik Şekillenmesinde Antropolojinin Rolü Irkçı Paradigmanın Yükselişi ve Düşüşü”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce 2: Kemalizm**, ed. Tanıl Bora, Murat Gültekinoglu (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002): 360.

⁹⁹ İnan, **1996**, 25.

¹⁰⁰ İnan, **1996**, 25.

¹⁰¹ Yaşlı, **age**, 69.

emelimizdir”¹⁰² sözleriyle yazarlar bu yönelimi açık ve net bir biçimde ortaya koymaktadırlar.

Batı eksenli Oryantalist düşünceler çerçevesinde “Türk” ve Türklüğe atfedilen olumsuz bakış açısının yerini alan ve Türk’e Türk’ü tanıtp, kabullendirmeyi amaçlayan bu yönelimin bir amacı da, yerle bir olan özgüven kavramının yeniden zihinlerde kendine yer bulması olmuştur. Temel amaçlardan biri şu şekilde ifade edilmiştir:

“asırlarca çok haksız iftiralara uğratılmış, ilk medeniyetlerin kuruluşundaki hizmet ve emekleri inkâr olunmuş Büyük Türk Milletine, tarihi hakikatlere dayanan şerefli mazisini hatırlatmaktır. Şunu da ilave edelim ki, on bir bin yıllık göğüs kabartan ve alın yükselten bir geçmiş, Türk milletine boş ve lüzumsuz bir gurur vermeyeceği gibi, her milletin tarihinde görülmüş ve görülebilecek hallerden olarak, birkaç asır ön saftan ayrılmış bulunmak da bezginlik vermeyecektir.”¹⁰³

Övünülecek geçmişin inşasında medeniyet ile Türkler arasında “kuruculuk” ilişkisi yaratılmıştır. Mezopotamya, Anadolu ve Avrupa’daki ilk medeniyetler, Orta Asya’dan buralara göç eden Türkler tarafından kurulmuştur. “Mezopotamya ile “Mısır’a giden Türkler yerleşmek için Nil’in boş buldukları deltasını” seçmiş ve ilk Mısır medeniyeti kurulmuştur. “Girit’te, Truva’da bulunan en eski Neolitik eserlerle Hazar doğusundaki Türk ellerinde bulunan eserler arasında tespit edilen benzerlik, Akdeniz medeniyetinin olduğu kadar, onu yapan insanların kökenini de göstermeye yarar delillerdir.”. Hatta, tarih yazımının sınırları o kadar zorlanmıştır ki, Roma medeniyetini kuran Etrüsklerin İtalya’ya Anadolu’dan gitmiş oldukları net olarak ileri sürülmüştür.¹⁰⁴

Tarih kitaplarında Türklere dair mevcut bilgilerin hatalı ve yanlış yönlerini dile getirme ve bunları düzeltme amacıyla ortaya çıkan Türk Tarih Tezi, 1930’ların Türkiye’sini inşa ederken, dünya medeniyet tarihi ile Türk tarihi arasındaki özdeşliği temel alan bir ideolojik tasarımla karşımıza çıkmaktadır. Bilinen anlamda mevcut olan ilk medeniyetlerin esasında Türkler tarafından kurulduğunu baz alan bu tasarım, dili icat edenin ve dolayısıyla bugünkü Batı medeniyetini ve kültürünü kuranların da aslında Türkler olduğunu dile getirmektedir. Bu düşüncenin, Batılılaşma projesi kapsamında büyük bir değişim ve dönüşüm yaşayan Türkiye için taşıdığı önem ortadadır.

¹⁰² İnan, 1996, 26.

¹⁰³ İnan, 1996, 71.

¹⁰⁴ İnan, 1996, 62-64’ten aktaran Yaşlı, age, 70.

“Ancak, Türk Tarih Tezi yalnızca bu projeye hizmet etmez. Anadolu’daki Hitit, Lidya ve diğer uygarlıkların Türkler tarafından kurulduğunu söylemek, Anadolu’nun ezelden beri Türklere ait olduğunun “tescillenmesi” ve Anadolu’nun soy kütüğünde sadece Türk ırkının mevcut olduğu anlamına da gelecektir. Ezelden beri var olanın ebediyen var olacağına duyulan inanç ise belirtilmemişse bile açıktır.”¹⁰⁵

Türk Tarih Tezinde, bugünün icadı için başvurulmuş geçmişte İslam ve Osmanlı ikinci planda yer almaktadır. Temel kaygı yeni bir devlet ve ulus oluşumunda tehdit olarak algılanabilecek yakın geçmişin bertaraf edilmesidir. Bu noktada “Osmanlı” ve “İslam” kimliğinin üzeri örtülmekte ve Türklerin tarihinde İslam’ın ve Osmanlı’nın olmadığı bir zaman diliminin de bulunduğu hatırlatılmaktadır. Modern Türk devletinde, siyasal ve toplumsal bir imge olan “Türk kimliğinin” bileşenleri arasından İslam ve Osmanlı kavramları ayıklanmaya çalışılmaktadır.

Bugünün siyasal ve toplumsal değerleriyle ele alındığında, bilimsel açıdan hiçbir karşılığı ve kıymeti olmayan Türk Tarih Tezinin, artçı etkilerinin resmi ve gayri resmi kişiler ve kurumlarda zaman zaman karşımıza çıktığını görebiliriz. Yirminci yüzyılın sonlarında dahi tarih öğretiminin hedeflerini belirten resmi metinlerde,

“amaç, (...) Türk milletinin dünya tarihindeki önemini, milletler ailesi içindeki şerefli geçmişini ve yerini, insanlığa yaptığı hizmetleri, dünya kültür ve medeniyetinin gelişmesindeki büyük payını öğretip kavratmak, (...) tarihte büyük medeniyetler kurmuş, köklü bir geçmişe sahip büyük bir milletin evlatları olduklarının sorumluluğunu duyurmak. ...”¹⁰⁶

şeklinde ifadesini bulan bu artçı ideolojiye rastlamak pekala mümkündür.

Atatürk’ün tarih ve dil alanında bizzat yoğunlaşması, Cumhuriyet’in en önemli kurumlarının oluşması ile sonuçlanmıştır. Nisan 1931’de Türk Tarih Kurumu (TTK) bağımsız bir dernek olarak kurulmuştur. Türk Dil Kurumu’nun (TDK) dernek olarak çalışmaya başlaması ise Temmuz 1932’ye rastlar. TTK ve TDK’nın çalışmalarıyla yakından ilgilenen ve her ikisinin de kurucu ve koruyucu başkanlığını yapan ise bizzat Atatürk’tür. Bunların dışında, bilimsel anlamda en önemli eksiğin üniversite olduğunu görmesi, 1935 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nin açılmasına kadar uzanmış ve 1936 yılında fakültede resmen öğretime başlanmıştır.¹⁰⁷

Türk Tarih Tezi’nin oluşturulma süreci Türkçüler arasında da biraz sancılı olmuş ve doğrudan kabul görmemiştir. Bu süreç içerisinde, resmi ideolojisinin tarih kongresinde geçerli kılmaya çalıştığı ve temsilciliğini Afet İnan’ın yapmış olduğu hipotezlere karşı ilk tepki Fuat Köprülü’den gelmiştir. *Türk Tarihinin Ana Hatları*

¹⁰⁵ Yaşlı, age, 70-71

¹⁰⁶ Etienne Copeaux, **Tarih Ders Kitaplarında (1931-1993) Türk Tarih Tezinden Türk İslam Sentezine**, çev. Ali Berktaş (İstanbul: İletişim Yayınları, 2006), 131-132.

¹⁰⁷ İnan, 2007, 255.

kitabının oluşumunda önemli bir katkı sunan Köprülü, “yumuşak ve dolaylı bir üslupla da olsa Afet İnan’ı dört temel konuda eleştirmekten geri kalmamıştır.”¹⁰⁸ Köprülü’nün kişiliği ve dönemin siyasal ve toplumsal bağlamı dikkate alındığında kısık sesle dile getirilen bu eleştiriler,

“yetersiz belgelerle bu kadar kesin sonuçlara varılamayacağı; Batı emperyalist ideolojisini yerlileştirip yeniden üretmenin yanlış olduğu; peşin hükümlerle bilimsel çalışmalara başlamamak gerektiği ve ikincil kaynakların düzeyli akademik çalışmalarda yetersiz kaldığı”¹⁰⁹

başlıkları altında sınıflandırılabilir. Fuat Köprülü Afet İnan ile naif bir tartışma içine girerken; Zeki Velidi Togan ise, Reşit Galip’in Birinci Türk tarih Kongresi’nde yaptığı sunuşa karşı çıkmıştır. Zeki Velidi Togan’ın karşı çıkışı Türk Tarih Tezinin yaygınlaştırılmasına engel değildir. Togan’ın karşı çıkışı tezin teorik altyapısının eksik olduğuna işaret etmektedir. Sadri Maksudi Arsal, Şemsettin Günaltay ve Reşit Galip ile girilen tartışmalar neticesinde ağır eleştirilere maruz kalan Togan İstanbul Üniversitesi’ndeki tarih muallimliği görevinden istifa ederek yurtdışına gitmiş, asistanı Nihal Atsız da akademiye veda etmek zorunda kalmıştır. Türklerin Orta Asyalı olduğunu bildiren Türkçü ve Turancı çevrelere göre Anadolu medeniyetlerinden olan Hititlerin ve Sümerlerin Türk olduklarını iddia etmek bilimsel olmadığı gibi Atsız’ın ifadeleriyle gülünçtür de. Ayrıca Turancıların ırk anlayışında Türkler üstün ırktır. Türk Tarih Tezi’nde ve Atatürk’ün ırk anlayışında ise Türkler için bir üstünlük ilişkisi olmadığı belirtilmektedir.¹¹⁰

¹⁰⁸ Aslı Daldal, “Birinci Türk Tarih Kongresi’nde Tartışmalar”, **Toplum ve Bilim**, s. 92 (Bahar 2002): 247.

¹⁰⁹ Daldal, **age**, 247.

¹¹⁰ Ahmet Şimşek, “Türk Tarih Tezi Üzerine Bir Değerlendirme”, **Türkiye Günlüğü**, s. 111 (2012): 85-100.

4. MİLLİYETÇİLİĞİN SİYASALLAŞMA SÜRECİ

Türk Milliyetçiliğinin siyasallaşma süreci “1944 Turancılık Olayları” ile başlar. Osmanlı İmparatorluğu’nun küllerinden doğan Türkiye Cumhuriyeti, ulus devlet olarak kurulmuş ve kurumsal açıdan da belirli bir olgunluğa gelmiştir. Kamuya açık bir jurnalleme ya da ihbarcılık olarak başlayan milliyetçiliğin siyasallaşma süreci, yargılama olarak gündeme girmiş; XX. yüzyılın dünya için en önemli dönüm noktalarından biri olan İkinci Dünya Savaşı sırasında, Avrupa’da Almanya ve SSCB’nin savaşın sonuna yaklaştığı ve faşizmin yenildiği bir konjonktürde meydana gelmiştir. Bu dava sonrasında Türk milliyetçiliği pratik olarak siyaset sahnesine çıkmış ve çeşitli kurumlar vasıtasıyla “milliyetçiliğin” etki alanı genişlemeye başlamıştır.

Türk milliyetçiliğinin ideolojik ve örgütsel gelişiminde 1944 Mayısında yaşanan nümayişlerin ve ardından ortaya çıkan Türkçülük-Turancılık yargılamalarının önemi, milliyetçilik literatürüne merak salan hemen herkesin üzerinde hem fikir olduğu konuların başında gelmektedir. 1944 Mayısından başlayıp 1960 Askeri Darbesi’ne kadar geçen sürede milliyetçi retorikte reaksiyonerliğin başat unsur olduğu gözlemlenir. Hatta bu reaksiyonerlik Türkçülük-Turancılık davasında da görüldüğü üzere, resmi devlet görüşlerinin çerçevesi dışına çıkmadan, devletin fiili uygulamalarına karşı da yöneltilmiştir. 1960 ve 1980 darbeleri arasındaki süreç ise, bu reaksiyoner reflekslerin kurumsal bir şekilde örgütlemeye başladığı ve milliyetçiliğin sosyalizm karşıtlığı ile içselleştirilip inşa edildiği bir döneme denk gelir. SSCB’den destekli sosyalist tehdide ikna olan milliyetçiliğin, 1975’ten sonra, kitlesellenen devrimci hareketin karşısında aynı şekilde kitleselleştiği ve toplumda görünür olduğu bir sürece girilmiştir. 1980 Askeri Darbesi sonrası ise milliyetçiliğin muhafazakarlaşması ve kuramsal arka planın oluşturulmasında içe dönük bir beslenme süreci başlamıştır.

Milliyetçiliğin siyasallaşma ve kitleselleşme sürecinde ana akımın temsil edildiği yer Türkeş’in katıldığı CKMP ve onun dönüşüme uğraması ile oluşturulan MHP olmuştur. Ancak dernekleşme ve yayın faaliyetlerinin çeşitliliği dikkate alındığında,

ana akıma dahil olmayan pek çok fraksiyonun varlığı dikkat çekmektedir. Kendi içlerindeki siyasal konumlarının ve dinsel tutumlarının oluşturduğu bu çeşitliliğin ortak bir paydada bulunduğu çok az nokta bulunmaktaydı. Bu fraksiyonlardan biri olan “Şamanistlik” çoğu zaman bir suçlama şeklinde ortaya çıksa da pratikte karşılığı olduğu açıktır. Özellikle Türkçülük baskın karakter olsa da, sosyalist olarak adlandırılabilen Nurettin Topçu gibi isimlerde bu derneklerde bir şekilde var olmuş ve onun taraftarları da çok önemli yayın faaliyetlerine girişmiştir. Türkeş’in başına geçtiği CKMP’den MHP’ye süreklilik arz eden siyasi çizginin temel ideolojik formasyonu “dokuz ışık doktrini” çerçevesinde sunulmuştur. Bu doktrinin ve doktrinin şekillendirdiği hareketin içeriğine yöneltilen “faşist” ya da “nasyonal sosyalist” suçlamasına Türkeş itiraz eder. Kendi ilkelerini açıklarken bu ayrımı ısrarla yapar:

“Nasyonal sosyalizm, kapitalizm, laboratuvarlarda yaratılan (antropolojik) ırkçılık ve demokrasi karşıtı fikirler üzerine kurulmuştur. Ancak, Dokuz Işık’ın takipçileri Türk toplumluluğuna, atadan kalma geleneklere gösterilmesi gereken sosyopsikolojik (ahlaksal) saygıya ve gerçek demokratik bir sisteme inanırlar.”¹¹¹

Ana akım ve kitleselleşme açısından Alparslan Türkeş, Türkiye’de siyasal milliyetçiliğin kurucu lideri olarak kabul edilir. Birbirinden renkli ya da renksiz pek çok teorik/pratik esinlenmeler bir şekilde törpülenmiş, birbirleri içinde soğurulmuş ve geriye sadece Türkeş’in ismi kalmıştır. Ona verilen Başbuğ unvanı ya da imzası olan teorik metinler, milliyetçi hareketin ana akımının onun çevresinde biçimlenmesi ile sonuçlanmıştır. Örgüt içi ilişkiler 1980’den sonra demokratikleşmeye başlasa da, siyasal milliyetçilik Türkeş’in tartışılmaz/tartışmasız liderliği çevresinde var olmuştur. Bu nedenle onunla anılmayı hak etmektedir.

Türkiye siyasi tarihinin yasal alanda en uzun ömürlü siyasi partisi CHP’dir. Kongreler sürecinden bağımsızlığa giden süreçte devletin ve Cumhuriyet’in kurucusudur. CHP’den sonra en uzun ömrü olan parti 1969 yılında kurulan MHP’dir. Her iki parti de kendi tarihlerini yazarken 1980 Askeri Darbesi ile yaşadıkları kesintiye dikkate almamaktadır. Bu nedenle MHP, 2019 yılında 50. yılını kutlamaktadır. 50. Yıl için özel logolar hazırlanmış ve ona özel toplantılar yapılmaktadır. Temel odağı milliyetçilik olan MHP’nin, MHP adıyla siyaset sahnesinde yer alışı 1969 yılında başlamışsa da, partinin teori ve pratikte öncülleri bulunmaktadır.

¹¹¹ Alparslan Türkeş, **Milli Doktrin Dokuz Işık**, 15. bs. (İstanbul: Kutluğ Yayınları, 1975), 42.

4.1. İlk Aktörler ve Yayınlar: Atsız ve Atsız Mecmua

Türkiye’de CHP’nin tek parti iktidarı devam ederken, devlet çizgisi dışında aşırı Türkçüler olarak adlandırılan bireyler ve bu bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu gruplar ortaya çıkmış ve bu gruplar o güne değin devletin söylem ve aracı olarak kabul gören milliyetçiliğe dair işlere kafa yormaya başlamıştır. Milliyetçi ya da Türkçü siyasi harekette şaşırtıcı bir şekilde, ne olduğunu bile bilmemelerine rağmen patolojik boyutlarda komünizm düşmanlığı dikkat çeker. Bu durumun tarihsel kökleri aslında Nihal Atsız’ın komünizm düşmanı olarak politikleşmesi ile örtüşür. 1922 yılında imtihanla Askeri Tıbbiyeye giren Atsız, 1921-1924 yılları arasında yayınlanan *Aydınlık* dergisinin tıbbiye öğrencileri arasında gördüğü ilgiye şahit olmuş ve hayatının sonuna kadar esas düşman olarak gördüğü komünizmle mücadelesi de bu okulda başlamıştır.¹¹² Milliyetçi duygularının tepkisi yüzünden aldığı bir disiplin cezası dolayısıyla üçüncü sınıfta iken askeri okuldan çıkarılan Atsız 1926 yılında İstanbul’da Edebiyat Fakültesine kayıt yaptırır.¹¹³ 1930 yılında fakülteyi bitiren Atsız, Fuat Köprülü’nün asistanı olarak akademiye ilk adımını atar.

Köprülü’nün asistanı Atsız, akademide Türk Tarih Tezi tartışmalarına maruz kalır. Devletin resmi görüşleri ile uyumlu fikirler savunan Reşit Galip’in tezlerine karşı çıkarak, resmi görüş dışında bir tutum benimseyen Zeki Velidi Togan’ın yanında yer alır. Akademisyenliği 1933 yılında sona erdirilir ve öğretmen olarak taşraya gönderilir.

Atsız’dan, “Atsız, Türk’e aşık olduğu için, koyu bir ırkçıdır; biyolojik ve psikolojik vasıflar ile birlikte ırka inanmıştır. Türk kanının cibilli ve irsi kabiliyetinden gurur duyan bu öz Türk, bu asil kanın yabancı kanlarla bulandırılmasına şiddetle aleyhdardır”¹¹⁴ şeklinde bahseden Reha Oğuz Türkkan da milliyetçi literatürde önemli bir isimdir. Ancak ilerleyen dönemde Atsız’la Türkkan’ın arası açılacaktır.

1930’lara damgasını vuran Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi çalışmaları ile İtalya ve Almanya’da iktidara gelen totaliter faşist rejimlerin artan popüleritesi, hem Kemalist milliyetçilik anlayışının hem de Türkçü düşüncelerin özellikle üniversite

¹¹² “Sabahattin Ali’nin Atsız Hakkında Açtığı Hakaret Davasında Atsız’ın Savunması”, **Atsız Armağanı**, Haz. Erol Güngör ve M.N. Hacıeminoğlu (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 1976) : XLIII

¹¹³ Ömer Faruk Akün, “Hüseyin Nihal Atsız (1905-1975)”, <https://islamansiklopedisi.org.tr/atsiz-huseyin-nihal> [12.02.2019].

¹¹⁴ Reha Oğuz Türkkan, “Türkçüleri Tanıyalım: Atsız”, **Bozkurt**, Sayı 6 (Eylül 1940) : 138.

gençliği üzerinde etkili olmasını sağlamıştır.¹¹⁵ 1930'ların ilk dönemi Almanya'da Nasyonal Sosyalist Partinin iktidara geldiği dönemdir. 1931 ve 1932 yıllarında Atsız'ın çıkardığı ilk dergi olan “*Atsız Mecmua*”, siyasi konulara girmeden sadece dil ve kültür gibi çevre konuları işler. Milliyetçilik açısından Atsız'ın kendi adını verdiği ve “*Türkçü ve Köycü*” yayın organı sloganı ile kitlelere ulaştırılan *Atsız Mecmua* ile yayın faaliyetlerine önemli bir giriş olmuştur. Derginin her yeni sayısı ile birlikte milliyetçiliğin siyasallaşmasına giden süreçte kültürel boyut ile devletin kurucu ideolojisi arasında bir açı oluşmaya başlamıştır. Siyasal milliyetçiliğin temelleri, bu dergi ile atılmıştır denilebilir.¹¹⁶ Bir yıl çıkan dergiyi, *Orhun* dergisi takip etmiştir.

Nazilerin Polonya'ya saldırması ve İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması; Türkiye'de milliyetçi fikirler için yeni bir dönemi başlatır. 1938 yılında Reha Oğuz Türkkan'ın çıkardığı *Ergenekon* dergisi, fazlasıyla siyasi bir içeriğe sahiptir. Dergi, üç sayı yayınlanıp kapatılmıştır. Ardından Mayıs 1939'da *Bozkurt* dergisi çıkarılmıştır. Derginin üst başlığı “*Her Şeyin Üstünde Türk Irkı*”dır ki, kan esasına dayalı, militarist bir ırkçılık savunulurken şiddetli bir komünizm karşıtlığı yapılmaktadır. Reha Oğuz Türkkan'ın milliyetçi olmasında babasının koyu bir Türkçü olması etkili olmuştur. Liseden sonra babasıyla birlikte Almanya ve İtalya'ya giden, Hitler ve Mussolini'yi yerinde dinleyen Türkkan, Türkçülük külliyatına Nasyonal Sosyalist ırk kuramını eklemiştir. Türkçülük-Turancılık davalarının görüldüğü 1944 yargılamalarında beraat eden Reha Oğuz Türkkan ABD'ye gitmiştir.¹¹⁷

1941 yılı Mart ayı başında, Almanya'nın Balkanlar'a girmesi ile birlikte, Türkiye, bu ülkeye savaşın başından beri takındığı uzak tutumu bırakmış ve eskisine oranla daha yumuşak ve ılımlı bir tavır almıştır. Bu dış politika çerçevesinde elinde basını denetleyecek ve yönlendirecek her türlü olanağa sahip olan hükümet, özellikle Pantürkist nitelikli yayımlara hoşgörülü bir tutum içine girmiş, bu tür yayınlara en azından müdahale etmemiştir.¹¹⁸

Almanların Sovyetlere saldırdığı 1941 Haziran'ından itibaren Cumhuriyet Gazetesi'nde Alman yanlısı yayınların yapılmasına yeniden başlanmıştır. Aynı

¹¹⁵ Yaşlı, *age*, 77.

¹¹⁶ Mehmet Nihat, Emre Cemiloğlu, **Türk Siyasi Hayatında Milliyetçi Hareket** (Ankara: Turkuaz Yay., 1995), 68-69.

¹¹⁷ Kızılderililerin aslında Türk olduğu meselesi de Türkkan'ın ABD'de ortaya attığı düşüncelerden bazılarıdır.

¹¹⁸ Şerafettin Pektaş, **Milli Şef Döneminde (1938-1950) Cumhuriyet Gazetesi** (İstanbul: Fırat Yayınları, 2010), 59.

zamanda Irkçı-Turancı yayınlarda da gözle görülür bir artış olmuştur. 1941 yılı sonunda ise, Başbakanlıktan basına Almanya aleyhine haber ve yorum yazılmaması talimatı verilmiştir.¹¹⁹

Dergi faaliyetleri Atsız ve Türkkan'ınkilerle sınırlı değildir. Burada Türkkan'ın zihin dünyasının ne kadar üretken olduğunun görülmesi açısından lise yıllarında kendi kafasında kurduğu gizli örgütten bahsetmek gerekir. Türkkan lisede “*Gürem*” isimli bir gizli örgüt kurar. Atsız'ın Türkkan hakkında yazdığı “*Hesap Böyle Verilir*” isimli broşürde bu örgütten bahsedilir. Türkkan 1938 yılında Atsız'a gelerek, “Türkçü bir mecmua çıkaracağız. Türkçülüğü yaymak için bir cemiyet kurduk. Mecmua bu cemiyetin yayın organı olacak. Sizden de yardım istiyoruz” der. Atsız'ın cemiyetleri hakkında bilgi istemesi üzerine Türkkan, “Cemiyetimiz gizlidir. Seksen kişi kadar varız. Reisimiz Avni Motun'dur.” şeklinde bir açıklamada bulunur. Atsız, Türkkan'ı, ilk görüşmelerinden itibaren gözünün tutmadığını, yine de çıkaracağı dergiye destek vereceğini söylediğini, içten içe ise, hem böyle bir gizli örgütün hem de Avni Motun diye birinin sahiden var olduğuna inanmadığını söyler.¹²⁰ Türkkan ise anılarında Avni Motun isminin kendisinin müstear adlarından biri olduğunu söyleyerek sahiden de böyle birinin olmadığını kabul ederken, işleyişi ve yapısı hakkında bilgi vermemekle birlikte 1938 başında, insanların birliği anlamına gelen “*Gürem*” isimli gizli bir cemiyet kurduklarını, daha sonra ise adını “Bozkurt Güremi” olarak değiştirdiklerini söyler.¹²¹ Atsız'ın bu açıklamaları yapmasının nedeni, aralarının artık bozulmuş olmasıdır. Türkkan ise, kendi kendini müstear isimle örgüt reisi olarak tanıtmaktadır.

Atsız Mecmua'nın sloganında ifadesini bulan “*Köycü*”lük, ilk milliyetçi siyasal kurumlardan biri olan CKMP'yi ve Alparslan Türkeş'i de etkilemiştir.¹²² Ulus-devlet oluşum sürecinde milliyetçilerin ve milliyetçiliğin sıklıkla başvurduğu bu romantik söylem, ulusun temellendirilmeye çalışıldığı değişmeyen, saf ve temiz köylülük, Türk milliyetçileri için de vazgeçilmez bir kavram olmuştur. Edebiyat, tarih, siyaset, sosyoloji gibi farklı disiplinlerde azımsanmayacak derecede önemli eserleri bulunan

¹¹⁹ Pektaş, *age*, 140.

¹²⁰ Hüseyin Nihal Atsız, *İçimizdeki Şeytan, En Sinsi Tehlike, Hesap Böyle Verilir*, 3. Baskı (İstanbul: İrfan Yayınları, 1997), 75'ten aktaran Yaşlı, *age*, 84.

¹²¹ Reha Oğuz Türkkan, *Tabutluktan Gurbete* (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1975), 413'ten aktaran Yaşlı, *age*, 84.

¹²² Baran Dural, *Pratikten Teoriye - Milliyetçi Hareket Cilt-1-2* (İstanbul: Bilge Karınca Yayınları, 2011), 280.

Hüseyin Nihal Atsız'ın son çalışması ise *Türk Tarihi* üzerine olmuştur. Atsız'ın genel tarih anlayışını da dile getiren bu eser ne yazık ki ölümünden dolayı bitirilememiştir. Atsız, Cumhuriyetle beraber yeni kurulan devletin inşa ettiği Kemalist tarihin problemlili olduğu ve çok önemli hatalar içerdiğini savunmaktadır. Tarihin keyfiyetle işlediğini ve devletin tarihin akışından işine gelen verileri çekip onları öne çıkardığını iddia etmektedir. Bu nedenle Kemalist tarih anlayışını Türk olmayan şeyleri de Türk tarihinin bir parçası gibi göstermeye çalıştığı için suçlar ve reddeder. Bu görüşleri nedeniyle devletin ilgisine mazhar olamamış hatta görevden alınma, sürgün ve mahkeme celbiyle cezalandırılmıştır. Atsız'ın eserlerinde askerlik, savaş, insan, din, tasavvuf, aşk, sevgi, kadim, aile gibi kavramlar öne çıkar. Askerlik, milliyetçi iradenin olmazsa olmazıdır ve askerliğe önemli bir kutsallık addedilir.¹²³ Savaş ise haksızlıklar karşısında dünyanın düzeltilmesi için en önemli araçtır. Savaşta insanı üstün yapan özellikler ortaya çıkar. Askerler, savaştıkları için kutsaldır. Tasavvuf gibi dinsel imgelere karşı çıkmasının temel nedeni Türklüğün saflığını bozması olarak açıklanabilir.

Atsız'ın eserlerindeki roman kahramanlarının örnek hayatları ile çıkardığı dergilerde yaptığı teorik ve pratik tartışmalar, milliyetçilerin fikirlerinin gelişmesinde önemli bir etki yaratmıştır. 1944 yılının ilk aylarından sonra, Almanya'nın savaşı kaybedebileceği belli olmuş ve Türkiye'nin iki tarafı da kollayan denge politikasını sürdürmesine gerek kalmamıştır. Bu gelişme karşısında, Türk hükümetinin 1941 Martından sonra Pantürkist yayınlara karşı sürdürdüğü hoşgörülü tutumun yerini, Pantürkist nitelikli *Kopuz* dergisinin 16 Mart 1944'te, *Çınaraltı*'nın ise 27 Mayıs 1944'te süresiz olarak kapatılmasına bırakmıştır. 1944 Mayısından itibaren ülke çapında tutuklamalar başlamış, *Orhun* ise, 1 Nisan 1944'te yayın faaliyetlerinden men edilmiştir.¹²⁴

İkinci Dünya Savaşı ve bu savaşın oluşturduğu uluslar arası güç dengeleri, 1944 Milliyetçilik Olaylarının ortaya çıkışında ve dolayısıyla siyasal milliyetçiliğin doğuşunda oldukça önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu dönem boyunca Nazi Almanya'sı ve Sovyetler Birliği arasında gidip gelen üstünlük mücadelesi, devletin resmi milliyetçiliği ile Türkçü ve Turancı sivil milliyetçilik arasındaki açının derecesini belirlemiştir. Savaş koşullarında Nazilerin ilerleyişi ile SSCB'nin

¹²³ Ceyhan Demir, "Türk Yurdu XXI. Yüzyıla Doğru Türk Milliyetçiliği Özel Sayısı", *Türk Yurdu* (Ankara, 1999): 84-91'den aktaran Dural, *age*, 280.

¹²⁴ Pektaş, *age*, 59.

Türkiye'deki yansımaları ve Devletin tarafsızlığı, Türkiye'deki milliyetçileri daha görünür hale getirmiştir. Ancak Nazilerin ilerleyişinin durduğu bir dönemde, Türkiye'deki milliyetçiler kendi gündemlerini yaratarak, Türk milliyetçiliğinin yeni bir aşamaya ilerlemesini sağlamışlardır. Nihal Atsız'ın yayınladığı iki mektup, sürecin ateşleyicisidir.

4.2. Orhun'da İki Açık Mektup

Nihal Atsız'ın kaleme aldığı ilk mektup, sahibi olduğu *Orhun* dergisinin on beşinci sayısının ilk sayfasında 1 Mart 1944 tarihinde yayınlanmıştır.¹²⁵ Türk tarihi ile ilgilenen bir münevver olan Atsız'a ilk mektubu yazdıran ilahi güç, Şükrü Saraçoğlu'nun TBMM'de 5 Ağustos 1942'de verdiği nutukta : “Biz Türküz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız. Bizim için Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar ve laakal o kadar bir vicdan ve kültür meselesidir.”¹²⁶ demiş olmasıdır. Bu konuşma, Türk milliyetçiliğinin resmi bir ağızdan ilk defa çok net olarak dile getirilmesidir. Yaklaşık bir buçuk yıl bekleyen Atsız, pratikte bir şey yapılmadığını görerek, bu fırsatı kaçırmaz. Üzerinden bir buçuk yıl geçmiş bir söylevi, bir buçuk yıl sonra muhatap almak ilginç bir zamanlamadır. Atsız'ın söylemek istedikleri vardır ve kendisine dayanak noktasını güncel bir konuşma olmayan Saraçoğlu'nun söylevinde bulmuştur. Başvekilin milliyetçi, iktidardaki parti olan CHP'nin altı okundan birinin milliyetçilik olduğu yerde, uzun konuşup esastan ayrılmak istemediği için, doğrudan örnekler vererek solcu fikirlerin propaganda faaliyet imkanı bulmasından duyduğu esefi yazıya dökmüştür. İlk örnek olarak Eminönü Halkevi'nde Baltacıoğlu İsmail Hakkı'nın milliyetçilik lehine yaptığı konferansın solcular tarafından alkış, kahkaha ve öksürüklerle sabote edildiğini anlatır. Bu durumu yaratan üniversitelilerin devletin parası ile yatılı okuyan talebeler olmasına Atsız'ın canı epey sıkılır. Bu nedenle devletin koynunda kızıl gözlü, sinsi ve zehirli yılanlar beslediğini söyler.¹²⁷

Atsız, örnek olarak gösterdiği ilk olayın kahramanlarına dair bazı ipuçları da verir. Açıkça isimler vermese de, herkesin bilebileceği isimleri doğrudan işaret etmektedir.

¹²⁵ Birinci mektubun tamamı **Ek 1**'de yer almaktadır.

¹²⁶ Mustafa Müftüoğlu, **Çankaya'da Kabus - 3 Mayıs 1944** (İstanbul: Yağmur Yayınları, 1974), 21.

¹²⁷ Müftüoğlu, **age**, 25.

Ve dolaylı işaret kısmını hızlı geçerek, istenirse açık açık bu isimlerin kimler olduğunu söyleyebileceğini belirtmiştir:

“...ben size ilmî sahada bile fikir hürriyetinin nasıl olmadığını, bu hürriyeti boğmaya çalışanların kimler olduğunu, bizi başkalarına köle etmek istedikleri hâlde mühim mevkiler işgal edenlerin listesini, Türkçülükle eğlenen, Türk geldiğine pişman olan öğretmenlerin kimler olduğunu söyleyebilirim ve inanın ki sözlerimi şahitler ve maddî deliller ile ispat edebilirim.”¹²⁸

Eğer *Orhun* dergisi kapanmazsa, Atsız yazdıklarının önemsiz olmadığını ve devlet tarafından kabul edildiğinin anlaşılacağını yazıda açıkça belirtmektedir. Atsız'ın bu çıkışı tüm yurttaki milliyetçiler arasında beklentilerin üstünde bir etki yarattı. Müftüoğlu bu etkinin boyutuna dair şu bilgileri vermektedir:

“Ankara'dan Hukuk Fakültesi'nin imanlı gençleri adına: Cebbar Şenel, Said Bilgiç, Kemal Çetinsoy ve İsfendiyar Barıönü imzalarıyla Atsız'a şu telgraf çekilmiştir: 'Orhun'un son sayısında çıkan ve fikirlerimizin gerçekleşmesi uğrunda büyük bir adım teşkil eden açık mektubunuz bizi son derece mütehassıs etmiştir. Size ötedenberi güveniyorduk. Fakat son yazınızla en imanlılar arasında olduğunuzu bir kere daha ispat ettiniz. Orhun'un Ankara'da mevcudu kalmamıştır. Bize mümkünse beş yüz adet göndermenizi, değilse, başyazınızı teksir ederek arkadaşlara parasız dağıtmamız için müsaadenizi derin saygılarımızla rica ederiz.’”¹²⁹

3 Mayıs 1944 Türkçülük-Turancılık yargılamalarında adı geçen ve daha sonra tüm ülkenin yakından tanıyacağı bir sima haline dönüşen Alparslan Türkeş ise mektubun tarihi nitelikteki önemine binaen *1944 Milliyetçilik Olayı* adlı eserinde şunları dile getirmiştir:

“Cumhuriyet devrinin o güne kadar geçmiş olan yirmi bir yıl içinde bir bakan hakkında bu şiddette bir eleştiri görülmüş, işitilmiş değildir. Böyle açık ve şiddetli ithamlara cesaret eden olmamıştı. O devirde vekillere, hatta mebuslara en küçük bir imalı söz bile söylenemezdi.”¹³⁰

Birinci mektuba devlet kayıtsız kalınca, yani *Orhun* dergisi kapatılmadığı için, Atsız vaat ettiği ikinci mektubu yazmıştır.¹³¹

Orhun'da yazdığı ilk mektubun şok etkisi yarattığının farkında olan Atsız, Saraçoğlu'na yönelttiği açık mektubun içeriğinin milliyetçiler tarafından çok iyi karşılandığını belirtmektedir. Yazdığı mektuptan o kadar emindir ki, kendisinin kamuoyunun hislerine tercüman olduğunu bildirir. Başbakanın *Orhun*'u okuyup, yanıt vermemesini de gayet olumlu karşılamaktadır. Bunu da *Orhun*'un kapatılmamış olmasından çıkarmaktadır. İkinci mektubun kurgusu,

“Bizim anayasamıza göre komünizm Türkiye'de yasaktır ve devletimiz milliyetçi bir devlettir. Türk ırkının hususî yapısına, ahlaki ve milli temayüllerine aykırı olan komünizmi Türkiye'ye

¹²⁸ Müftüoğlu, *age*, 21-28.

¹²⁹ Müftüoğlu, *age*, 28.

¹³⁰ Alparslan Türkeş, *1944 Milliyetçilik Olayı* (İstanbul: Hamle Yayınları, 1996), 31.

¹³¹ İkinci mektubun tamamı **Ek 2**'de bulunmaktadır.

sokmak isteyenler millet bakımından soysuz ve namert oldukları gibi kanun nazarında da haindirler.”¹³²

ifadelerine dayanarak oluşturulmuştur. Atsız devlet yöneticilerine işi öğretme konusunda kendisinden çok emindir: “Bütün dünyada, yurt düşmanlarına müsamaha gösteren hatta onlara mevki ve salahiyyet veren tek devlet Türkiye’dir.”¹³³ Bir insanın Atsız’ın hedef tahtasına çıkması için kendisini açıkça komünist olarak nitelemesine gerek yoktur:

“Türkiye’de komünistler var mıdır sorusu birtakımları tarafından sorulabilir. Şunu unutmamalı ki komünistler hiçbir zaman biz komünistiz diye açıkça kendilerini ortaya vermezler. Onlar Halk Partisi’nin çok elastiki olan altı okundan halkçılığı alıp kendilerini halkçı yurtseverler gibi ortaya atarlar.”¹³⁴

Sözü uzatmadan ikinci mektubun içeriğini açıklar: “Sözü çok uzatmamak için bu ikinci mektubumda maarif sahasına girmiş olan komünistlerden bahsetmekle iktifa edeceğim.”¹³⁵ İlk mektupta isimlerini vermeden tarif ettiği insanların isimlerini ve çok detaylı olarak onların komünistlik durumlarını anlatmaya başlar. Atsız’ın ilk örneği ya da ilk ifşası Sabahattin Ali’dir. İkinci isim Pertev Naili Boratav, üçüncü isim Sadrettin Celâl, dördüncü isim Ahmet Cevat’tır. Bu isimler ve çevrelerindeki akraba ve eş-dostları da metin arasına serpiştirilmiştir. Bu insanların eski sözlerinden dönmüş olmalarının ve devlet memuru olarak çalışmaları nedeniyle bugün belki de politik olarak bambaşka yerlerde olmalarının bir önemi yoktur. Atsız bunu şöyle ifade eder: “Tövbekâr olmuş bir fahişe artık namuslu sayıldığı hâlde, nasıl namuslu ailelerin harimine alınmazsa, eski düşüncelerinden dönmüş olan komünistlerin de devlet harimine alınmamaları gerekirdi.”¹³⁶ İsimlerini, geçmişlerini, bugünkü faaliyetlerini ve çevrelerindeki insanları detaylıca ifşa ettikten sonra, Atsız, bu insanların bugün çalıştıkları kurum olan Maarif Vekaletine bir görev düştüğünü belirtir. Bu görev: “Türk maarifini öğretmen olsun, öğrenci olsun, bütün komünistlerden temizlemek vazifesidir.”¹³⁷

Atsız’ın kamuya açık mektubu ile alenen ihbar ettiği isimler arasından onu mahkemeye veren kişi Sabahattin Ali’dir. Ali, Atsız’ı 7 Nisan 1944’te mahkemeye verdi ve dava 26 Nisan 1944’te görülmeye başladı. İkinci duruşmanın yapıldığı 3 Mayıs günü Atsız sempatanları Ankara Ulus’ta büyük bir protesto eylemi

¹³² Müftüoğlu, **age**, 30.

¹³³ Müftüoğlu, **age**, 30.

¹³⁴ Müftüoğlu, **age**, 30.

¹³⁵ Müftüoğlu, **age**, 31.

¹³⁶ Müftüoğlu, **age**, 39.

¹³⁷ Müftüoğlu, **age**, 40.

gerçekleştirdiler. Bu eylem devlet açısından tahammül sınırlarının artık aşılmasına neden olmuştur. Resmi devlet aygıtının ve bu aygıtı yönetenlerin Türkçüler ve Turancılar aleyhinde değişen düşünce ve uygulamalarında, dünya konjonktürünün de belirleyici olduğu söylenebilir. İkinci Dünya Savaşı'nın devam etmekte olduğu bu zaman diliminde Nazi Almanya'sı geri çekilmeye başlamış ve savaşın Almanya açısından kaybedileceği görülmüştür. Devlet yetkililerini telaşlandıran yalnızca Almanya'nın savaşı kaybetmesi değil, aynı zamanda kazananların arasında Türkiye'nin sınır komşusu olan SSCB'nin olmasıdır.

6 Mayıs'ta *Orhun* dergisi kapatılmış, 9 Mayıs'ta ise Atsız, Sabahattin Ali'ye hakareten 4 ay hapis cezasına çarptırılmıştır. Atsız'ın cezası ertelenmiştir. Mahkeme bitip, cezası da ertelendiği için, aynı gün, İstanbul'a dönmek üzereyken 3 Mayıs günü yaşanan olaylar nedeniyle 9-16 Mayıs tarihleri arasında 57 kişi daha gözaltına alınmıştır. Tutuklamalar sadece o gün Ankara'da olanlarla sınırlı kalmamış ve Atsız ile ilişkiye geçen herkes gözaltına alınmıştır. Alparslan Türkeş de gözaltına alınanlar listesindedir. Nihal Atsız, 9 Mayıs'ta tutuklanmış, 14 Mayıs'ta ise Nejdet Sançar, Orhan Şaik Gökyay ve Zeki Velidi Togan gibi tanınmış insanlar evlerinden gözaltına alınmıştır.¹³⁸ 18 Mayıs'ta 23 kişiyi konu edinen bir dava açılmıştır. 1944 Tevkifatı'nda yargılanan 23 sanığın arasında Atsız'la beraber Alparslan Türkeş ile Zeki Velidi Togan, Hasan Ferit Cansever, Hüseyin Namık Orhun, Fethi Tevetoğlu, Nejdet Sançar, Said Bilgiç, Hikmet Tanyu, İsmet Tümtürk, Reha Oğuz Türkkkan ve Cemal Öcal da vardır. Davanın açılma nedenleri ise; Anayasa'ya aykırı bir biçimde ırkçı-ayırımçı görüşleri savunmak, Türk gençliğini emelleri doğrultusunda zehirlemek ve amaçlarına ulaşabilmek için gizli cemiyet kurmak olarak açıklanmıştır. Soruşturma sürecinde gözaltında işkence yapıldığı iddia edilmiştir.¹³⁹

Gözaltılar tamamlandıca, 18 Mayıs günü resmi duyuru şu şekilde yapılmıştır:

“Son günlerde hükümetçe kapatılan *Orhun* mecmuası sahibi Nihal Atsız ile Konservatuar öğretmenlerinden Sabahattin Ali'nin, Ankara'da görülen mahkemesi sırasında Nihal Atsız lehine yapılan taşkınlıklar dolayısıyla nezaret altına alınması zarureti hâsıl olan bazı kimseler nezdinde çıkan evrakın verdiği şüphe üzerine Nihal Atsız, Reha Oğuz Türkkkan ve Zeki Velidi ile Hasan Ferid Cansever'in İstanbul'da bulunan evlerinde ve daha bazı yakın arkadaşları nezdinde İstanbul Örfi İdare Komutanlığınca aramalar yapılmış ve elde edilen vesikalar tetkik edilmiştir.

Bu vesikaların tetkikinden elde edilen netice ve kanaate göre, Teşkilatı Esasiye Kanunumuzun tespit ettiği esaslara aykırı olarak İrkçılık ve Turancılık gayeleri güden ve son zamanlarda faaliyetlerini arttırdıkları, bu yolda tertibat aldıkları ve anlaşmalar imzaladıkları görülen bu

¹³⁸ Nihat, Cemiloğlu, *age*, 74.

¹³⁹ Yaşlı, *age*, 87-88.

kimselerin Teşkilatı Esasiye Kanunu ile müesses bugünkü rejimimize ve vatandaşlarımızın hakiki milliyetçilik hislerine aykırı umdeleri ve bu umdelere varmak için gizli cemiyetleri, faaliyet programları, teşkilat ve propaganda organları, hatta muhaberelelerini gizli tutmağa mahsus şifreleri ve parolaları vardır. Bunlar memleketin muhtelif mıntıklarında ve bilhassa her çeşit terbiye müesseselerinde masum gençlerin milliyetçilik ve vatanseverlik duygularını istismar ederek genç nesil arasında kendilerine taraftar toplamak için devamlı ve sistemli bir faaliyet sarf etmekte, zararlı ideolojilerini tahakkuk ettirmek yolunda çalışmaktadır.

Bu mahiyetteki faaliyet, Teşkilatı Esasiye Kanunumuza aykırı ve Türk Ceza Kanunumuza göre suç vasıflarını haiz olduğundan failleri hakkında salahiyyetli adi merciler tarafından kanuni takibat yapılmak üzere işe el konulmuştur.”¹⁴⁰

Resmi açıklamadaki keskinlik dikkat çekicidir. Devlet, anayasal bir suç işlendiğini düşünmektedir. Cumhurbaşkanı İnönü'nün ertesi gün yaptığı açıklamalar da devletin bu işle ilgilenmekte kararlı olacağına işaret etmektedir. İnönü, 19 Mayıs'ta Gençlik ve Spor Bayramı için Ankara'da yaptığı konuşmasını tutuklamalara ayırmıştır:

“Memleketimizde politika garazleri için uydurulan ırkçılık önderlerinin faciaları hatıralarımızda canlıdır. 1912 senelerinde Rumeli'de tutunmak için tırnaklarıyla kayalara yapışarak son gayretlerini sarf eden Türk erlerine Priştineli Hasan ve Derviş Hima ile beraber arkadan hücum tertipleyenlerin Türk ırkçı politikacısı olduğu, Büyük Millet Meclisinde ispat olunmuştur... Turancılar, Türk milletini bütün komşularıyla onulmaz bir surette derhal düşman yapmak için birebir tilsimi bulmuşlardır. Bu kadar şuursuz ve vicdansız fesatçıların tezvirlere Türk milletinin mukadderatını kaptırmamak için elbette Cumhuriyetin, bütün tedbirlerini kullanacağız.

Türk milliyetçiyiz, fakat memleketimizde ırkçılık prensibinin düşmanıyız. Türk vatandaşı yetiştirmek için bütün iyi şartları özünde toplamış olan bu feyizli yolu bırakır da ırkçıların milleti bin bir parçaya ayıracak fesatlı ve nifaklı zehrine cemiyeti kaptırır mıyız?... Milli politikamız memleket dışında sergüzeşt aramak zihniyetinden tamamen uzaktır. Dünya olaylarının bugünkü durumunda, Türkiye'nin ırkçı ve Turancı olması lazım geldiğini iddia edenler, hangi millete faydalı kimlerin maksadına yararlıdır?...”¹⁴¹

7 Eylül 1944 günü başlayan ikinci yargılama 29 Mart 1945'e kadar sürmüş ve 65 duruşma yapılmıştır. Tutuklanan 23 kişiden 10'u çeşitli cezalara çarptırılmıştır. En büyük ceza, 10 yıl hapis olarak Zeki Velidi Togan'a verilmiş; Atsız, Türkkan, Nurullah Barıman, Cihat Savaş Fer, Fethi Tevetoğlu, Nejdet Sançar, Alparslan Türkeş, Cebbar Şenel ve Oğuz Öcal da çeşitli cezalar almıştır.¹⁴² Mahkemenin vermiş olduğu bu karar daha sonra Askeri Temyiz Mahkemesi tarafından bozularak, suçlu bulunanların yeniden yargılanmalarına ve derhal salıverilmelerine karar verilmiştir. Bir Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi'nin verdiği kararın temyize gönderilmesinin ardından Askeri Yargıtay, kararı esastan bozmuş ve başta Nihal Atsız olmak üzere hapis cezası alanlar 23 Ekim 1945'te cezaevinden çıkmıştır.

Yargılama sürecinin üçüncüsü ve sonuncusu 26 Ağustos 1946'da başlamış ve toplamda yapılan 29 oturumun ardından 31 Mart 1947'de sona ermiştir. Mahkemede

¹⁴⁰ Müftüoğlu, *age*, 80-81.

¹⁴¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Mayıs 1944, <https://www.cumhuriyetarsivi.com> [09.12.2018].

¹⁴² Günay Göksu Özdoğan, *Turan'dan Bozkurt'a Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931-1946)* çev. İsmail Kaplan (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001), 303.

kamuoyunda, “Kenan Öner - Hasan Ali Yücel Davası” olarak bilinen dava da dahil olmak üzere yargılanan sanıkların tümü beraat etmiştir.

4.3. Kutlamaya Dönüşen Yargılamada 3 Mayıs 1944 ve İdeolojik Tavır

1944 Milliyetçilik olayları, Türk milliyetçilerinin büyük bir bölümünün egemen devlet kurumuna olan bakış açılarını gözden geçirmelerini sağlamıştır. Bu olaylarda “milliyetçi kadrolar ilk defa hapse atılıyor, işkence görüyor ve devletin ideolojik aygıtlarının milliyetçiler karşısında bile ‘gerektiği’nde ne denli sertleşebileceğine vakıf oluyorlardı.”¹⁴³ Mahkeme süreçlerinde çeşitli kademelerden 250 askerinin gözüne alınmış olması, Atsız’ın etkisinde olan asker sayısının ne kadar fazla olduğuna işaret etmektedir. Disiplinsizlik nedeniyle askeri tıbbiyeden atılan Atsız, eserleriyle askerlerin gönlünde taht kurmuş ve o dönemin öznel koşulları göz önünde bulundurulursa, azımsanmayacak bir desteğe sahip olmuştur.

Dava sürecinde sadece Atsız yargılanmaz, bir sanık olarak dava dosyasına giren Alparslan Türkeş de Türkiye siyasi tarihine bu davayla giriş yapmıştır. Ayrıca Türk milliyetçilerinin ve milliyetçiliğinin idealize ettiği devletle kurduğu ilişkinin şeklinde de önemli bir kırılma yaşandığı açıktır. Yayın faaliyetlerinin ve kültürel faaliyetlerin, daha etkin bir yöntemle siyasete dahil olmanın ilk biçimleri bu dava ile siyaset sahnesine çıkmıştır. Devletin sahibi, onun temel kadroları ve onu her şekilde idealize eden milliyetçilerle devlet arasında bir açığı oluşmaya başlamıştır. Bütün bu süreci başlatan Mili Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel’in kültürel alanda yaptığı çalışmalar olmuştur. Atsız tarafından dönemin bakanı doğrudan “hain” olarak suçlanmıştır. Bu bakana göz yuman ve ona görev veren CHP de Atsız’ın aşırı reaksiyoner eleştirilerine maruz kalmıştır.

3 Mayıs 1944’ün ardından yaşanan gelişmeler nedeniyle gözüne alınanlar arasında yer alan genç Teğmen Türkeş, mahkeme huzurunda kendi milliyetçilik anlayışının zararsız ve normal olduğu yönünde bir beyanda bulunmuştur. Turancılığın emperyalist bir hedef olmadığı, CHP’nin yayınlarında yer aldığı şekliyle Kafkas-Anadolu ile sınırlı olmamak şartıyla İran, Bulgaristan ve dünyadaki bütün Türklerin Turan idealine dahil olduğunu belirtmiştir. Kendisine isnat edilen “suçların” kaynağının aileden başlayarak eğitim-öğretim hayatının tamamından ve bunların

¹⁴³ Dural, *age*, 293.

akabinde askerlik mesleğini icra ederken karşılaştığı komuta kademesinden doğduğunu iddia eden Türkeş, aile-okul ve ordunun milliyetçi duygu ve düşüncelerin oluşumundaki kilit rolünü de gözler önüne sermektedir:

“Milletimin, Türklüğün büyüklük ve üstünlüğünü ben önce, anamdan ve babamdan öğrenmiştim... Sonra bulunduğum bütün okullarda öğretmenlerim söylediler. Askeri hayatım başlayınca kıtalarda kumandanlarım ve maiyetinde vazife gördüğüm bütün Generaller bu gerçeği daima tekrarladılar; ben, daima milletimin kabul ettiği prensiplere hürmetle riayet ettim, koyu bir Milliyetçiyim ben, ama sanıldığı manada ‘genocide’ taraftarı ırkçı değilim.”¹⁴⁴

1944 yılında başlayan yargılamalar, üç ayrı mahkemeye konu olmuş ve yargılama sırasında tutuklu geçirilen süreler dışında sanıkların tümü beraat etmiştir. Mahkemeye göre "suç olmayan bir fikrin cemiyet haline girmesi de suç olamazdı".¹⁴⁵

3 Mayıs 1944 günü, ertesi yıl, hapisanede olan Nihal Atsız'ın da içinde yer aldığı, Zeki Velidi Togan, Nejdet Sançar ve Reha Oğuz Türkkkan tarafından “*Türkçülük Günü*” olarak kutlanmıştır.¹⁴⁶ Atsız daha hapisanedeysen, Türk milliyetçilerine bir kutlama günü armağan edilmesi, sürecin ne kadar imgesel detaylarla yoğrulduğuna işaret etmektedir. Tophane'deki Askeri Cezaevi'nde örtüsüz bir masa etrafında yapılan bir toplantı ile yapılan ilk anma, sonraki yıllarda birçok yerlerde zaman zaman dikkati çekecek ve Türkçülük düşmanlarını rahatsız edecek derecede büyük törenlerle kutlanmaya başlanacaktır. 1946'da Atsız'ın *Kür Şad* dergisindeki yazısı ile

“Türkçülükte ilk hareketi, 3 Mayıs 1944 Çarşamba günü, Ankara'daki birkaç bin meçhul Türk genci yaptı. Bu bakımdan Türkçülük tarihinde onların hususî bir şerefi vardır... Bundan sonra 3 Mayıs Türkçülerin günüdür... Türkçüler! Toplu veya yalnız, her yerde 3 Mayıs'ı analım...”¹⁴⁷

biçiminde tüm kamuoyuna bu önemli gün duyurulmuştur. 29 yıl sonra da milliyetçi yazın 3 Mayıs'a referans vermeye devam etmiştir:

“Bundan 29 yıl önce Ankara'da yapılan bir yürüyüş, bugün farkına varılmamış olmakla beraber, Türk tarihinin gidişi üzerinde son derece tesirli olmuştur... 3 Mayıs yürüyüşü milletin gözünü komünizme karşı açan bir millî harekettir... Önümüzdeki yüzyılın tarafsız tarihçileri 3 Mayıs'ın bir dönüm noktası olduğunu elbette tespit edeceklerdir... 3 Mayıs'a selâm olsun!.. 3 Mayıs ruhu ebediyen yaşasın!..”¹⁴⁸

Türkçülük-Turancılık davasından yargılanıp Tophane'de yatan milliyetçiler arasında Zeki Velidi Togan da bulunmaktadır. Togan 1944-1945 yıllarında Tophane'de

¹⁴⁴ Türkeş, **1944 Milliyetçilik Olayı**, 74-75.

¹⁴⁵ Rıdvan Turan, **Kurt Kapamı** (Ankara: Ütopya Yayınları, 2001), 125.

¹⁴⁶ İsmail Aka, Turan Akkoyunlu, Cansever Tanyeri, Cahit Telci, “**Türkçülük Armağanı**” (İzmir: Akademi Kitabevi, 1994), 21.

¹⁴⁷ Nihal Atsız, “3 Mayıs 1944”, **Kür Şad**, Sayı: 2 (1946)

¹⁴⁸ “3 Mayıs 1944”, **Ötüken**, sayı 5 (11 Nisan 1973)

yatarken 1946 yılında ilk baskısı yayınlanan “Umumi Türk Tarihine Giriş” kitabını yazmıştır.¹⁴⁹

İkinci Dünya Savaşı'nın bitimini müteakip 1940'lı yılların ikinci yarısında Türk siyasi hayatı, uzun süren mahkemeler sürecinde yeni bir aktörün doğuşuna sahne olmuştur. Atsız cephesinden bakıldığında ise kazanan Türk milliyetçiliği olmuştur: “3 Mayıs, Türkçülüğün tarihinde bir dönüm noktası oldu. O zamana kadar yalnız duygu ve düşünce olan, edebi ve ilmi sınırları pek de aşmayan Türkçülük, 1944 yılının 3 Mayıs'ında birden bire bir hareket oluverdi.”¹⁵⁰ Bu nedenle bu günün bir anma ve kutlama gününe dönüşmesi de hareket olma yönünde milliyetçilere aksiyon gücü vermektedir.

Atsız'ın üslubunun keskinliği ve ithamlarının sertliği nedeniyle başlayan bir yargılama sürecinin ilk mahkemesinde yaşanan olaylar, yargılamanın genişlemesine neden olmuş ve Atsız ile ilişkili pek çok insan sanık durumuna girmiştir. Çeşitli aşamalardan geçen yargılamalar sonucunda Atsız'ın reaksiyoner tarzı filizlerini vermiş ve devam eden mahkemeler ile bu mahkemeler neticesinde verilen beraat kararları, Türk Milliyetçiliğinin siyasi olarak kuruluş sürecine dönüşmüştür. Bu yargılamalar Türkiye'deki milliyetçi hareketin liderinin ortaya çıkması ile sonuçlanmış ve siyasal milliyetçiliğin ilk teorik temelleri belirginleşmiştir. Atsız'ın son derece önem taşıyan açık mektuplarının ve bu mektuplar neticesinde ortaya çıkan yargılama sürecinin böyle bir ikili sonucu olmuştur. Mahkeme süreci milliyetçiliğin teorik ve pratik imkanları için dönüm noktalarından biri olmuştur.

Mahkeme süreci ile ilgili olarak belirtilmesi gereken önemli noktalardan biri de, yargılama aşamasında sanıklara yöneltilen ırkçılık suçlamaları hususunda sanıkların ekseriyetle ırkçı olduklarını kabul etmeleri ancak bahsedildiği şekliyle bunun bir suç teşkil etmediğini belirtmeleridir. Savunmalarda, suç unsuru olarak kendilerine yöneltilen ırkçılık olgusunun bizatihi Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ve bu devletin kurucu liderlerinin resmi açıklama ve uygulamalarında da alenen mevcut olduğunun altı çizilmiştir. Bu minvalde görüş bildirenlerin başında Atsız ve Türkkan gelmektedir. Atsız savunmasının sonuç kısmında şöyle der:

“Türkçüyüm, Türkçülük milliyetçiliktir. Irkçılık ve Turancılık da bunun şumulüne dahildir. Memleket ya bu iki temel üzerinde yükselecek veya yıkılacaktır. Irkçılık ve Turancılık

¹⁴⁹ Zeki Velidi Togan, **Umumi Türk Tarihi'ne Giriş** (İstanbul: Enderun Kitabevi, 1981), s. XI.

¹⁵⁰ Nihal Atsız, “3 Mayıs 1944,” **3 Mayıs Türkçüler Günü Antolojisi** (Ankara: Türkiye Milliyetçiler Birliği Ankara Ocağı Yayınları, 1967), 4.

anayasaya aykırı değildir. Ceza kanununda sarahatle suç olduğu yazılmayan bir hareketten dolayı kimse suçlandırılmaz. Devlet de icraatı ile açıkça ırkçı, Hatay'ı ilhak etmekle de Turancıdır.”¹⁵¹

Türkkan savunmalarında Atsız'la benzer bir tutumu sergilemiştir. Mahmut Esat Bozkurt'un söylemiş olduğu “*Türk ihtilali, Öz Türklerin elinde kalmalıdır. Hem de kayıtsız ve şartsız*” cümlesini sık sık dile getiren Türkkan, Bozkurt'un bu ve buna benzeyen söz ve düşüncelerinin devlet tarafından basılan kitaplarda yer aldığını, üniversitelerde anlatıldığını ve kendisinin de bu söz ve düşüncelerden etkilendiğini söylemiştir. Irkçılığın bizatihi bir devlet politikası olduğunu ileri süren Türkkan, devletin ırkçı özelliğine örnek olarak gösterilebilecek şu uygulamalardan bahsetmiştir: Askeri okullara ya da Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü gibi devlet kurumlarına giriş için getirilmiş olan “Öz-Türk ırkından olmak” şartı; İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde bir “ırklar masası”nın mevcut olması. Ayrıca, “dönemin sıkıyönetim komutanı Korgeneral Sabit Noyan imzasıyla gazetelerde yer alan bir ilanda sıkıyönetim mahkemesine müracaat etmesi istenen kişilerin mensup oldukları ırkların da yer almasını, “Anayasanın 88. maddesindeki ‘din ve ırk farkı olmaksızın’ ibaresiyle Kemalizmin tutumu aynı olsaydı, herhalde Korg. Sabit Noyan böyle bir ilan veremezdi” diyerek rejimin kâğıt üzerinde vatandaşlık esasına dayanan milliyetçiliğinin, etnik temelli yapısını ifşa eder.”¹⁵²

Sanıkların bu temel ekseninde savunma yapmaları mahkeme heyetinin, ilginç bir şekilde, ırkçılık düşüncesinin anayasaya aykırı olmadığı yönünde karar vermesini sağlamıştır. 3 Mayıs yürüyüşü “bu nümayiş milli bir ideolojinin milli olmayan bir ideolojiye karşı ifadesinden ibarettir”¹⁵³ denilerek 1940'lardan günümüze değin sürecek olan “milli-gayri milli ideoloji” kavramsallaştırmasında resmi devlet aygıtının duruşunu ortaya koymuştur. Soruşturma ve yargılamalar neticesinde Türkçü-Turancı hareketler anti-komünist bir tepki olarak meşrulaştırılmış, milliyetçi hareketlerdeki reaksiyonerlik ön plana çıkarılmış ve “İrkçılık-Turancılık” anayasal koruma altına girmiştir. Atsız ise yaptığı jurnalcilikten yani kamuya ifşa etmekten beraat etmiştir.

Atsız'ın, dönemin CHP'sine yapılan eleştirilerini geçersiz kılan pek çok uygulama dikkat çekmektedir. İkinci Dünya Savaşı döneminin gazetelerinde kimi sıradan

¹⁵¹ “Atsız'ın Irkçılık Turancılık Davasındaki Savunması”, **Atsız Armağanı**, haz. Erol Güngör ve diğ. (İstanbul: Ötüken Yayınları, 1976), LV.

¹⁵² Reha Oğuz Türkkan, **Tabutluktan Gurbete** (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1975), 427-428'den aktaran Yaşlı, **age**, 89.

¹⁵³ Müftüoğlu, **age**, 230.

okullara kabul edilecek öğrencilerde bile, Türk ırkından olma sıfatı arandığını ve her adayın şumullü bir Türklük mülakatına çağırılacağı çarşaf çarşaf ilanlar verilerek belirtiliyordu.¹⁵⁴ Bir Başbakan olarak Şükrü Saraçoğlu'nun yaptığı açıklamalarda milliyetçilik ve Türkçülük, söylem düzeyinde olmaktan çok daha fazlasına sahipti. Uygulamada Almanya ile kurulan ilişkiler ve devletin siyasi yönelişi buna çok açık kanıttır. Ancak Türkeş'in ve milliyetçilerin penceresinden durum biraz daha farklı görülmektedir:

“3 Mayıs'ın yaratılmasına ve arkasında Türkçülüğüne karşı o meşhur Haçlı seferinin açılmasına sebep, âlim, yazar ve tarihçi sayın Nihal Atsız'ın zamanın Başbakanı Saraçoğlu Şükrü'ye yazdığı açık mektuptur. Bu açık mektuplar o sıralarda çok azıtılmış bulunan yerli kızılıların faaliyet ve maksatlarını hükümete bildirmek ve dikkati çekmek üzere kaleme alınmıştı.”¹⁵⁵

Atsız'ın mektupları ile devlet yönetimini açıkça Türk düşmanlığı ile suçlaması ve komünizmi yaymakla itham ettiği Milli Eğitim Bakanlığı üzerinden Türk Milliyetçilerini harekete geçirmiş olması önemli bir dönüm noktasıdır. Ancak bu mektuplar milliyetçi çevreler dışında kabul görmüş ve suçlamaların adresi Cumhurbaşkanı İnönü'ye yönelmeye başlamıştır. Devlet düşmanı komünistlerin, devletin en tepesinde yer alan İnönü'nün korumasında olduğu düşüncesi, adalet mekanizmasının harekete geçmesini hızlandıran en önemli neden olarak milliyetçiler arasında kabul görmekteydi.

Milliyetçiler yargılanıp beraat etse de, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde (DTCF) Atsız'ın hedefe koyduğu akademisyenler ve çevrelerinde yer alan kişiler bu süreçte tasfiye olmuştur.¹⁵⁶ Atsız'ın mektupları dolaylı olarak başarılı olmuştur denilebilir. DTCF dekanı Prof. Dr. Enver Ziya Karal'ın bakanlığa 13 Aralık 1945'te yazdığı raporla 6-7 yıldır Ankara'da üniversitede görevde olan Pertev Naili Boratav, Niyazi Berkes, Behice Boran ve Mediha Berkes soruşturmaya uğrar. Dava süreci sonunda beraat etseler de, okuldaki ayrı soruşturmalar ve kürsülerinin ortadan kaldırılması gibi idari tedbirlerle rahatsız edilen akademisyenler DTCF'den tasfiye edilmiştir. Soruşturmaların açılmasında milliyetçi öğrencilerin ihbarları süreci başlatmış ve davalarda yaptıkları şahitlikler tasfiye sürecini kolaylaştırmıştır. Atsız'ın hedef

¹⁵⁴ Türkeş, **1944 Milliyetçilik Olayı**, 28-29.

¹⁵⁵ Türkeş, **1944 Milliyetçilik Olayı**, 25.

¹⁵⁶ Uğur Mumcu, **40'ların Cadı Kazanı** (İstanbul: Tekin Yayınevi, 1992), 41.

tahtasına koyduğu isimlerden biri olan Sabahattin Ali ise 1948 yılının Nisan ayında faili meçhul bir cinayete kurban gitmiştir.¹⁵⁷

Yargılama sürecinin ardından ordudaki görevine geri dönen Türkeş, ordu içerisinde kısa sürede yükselmeye başlayacak ve yurtdışında eğitime gönderilme şansına da kavuşacaktır. Bunda mahkemede yaptığı savunmayla birlikte cezaevi savcısına yazdıklarının payının olması da muhtemeldir.

4.4. Dergiler ve Derneklerle Kurumsallaşma Süreci

Erken Cumhuriyet döneminde milliyetçilik ve Türklük açısından kurumsal bir kapsama sahip olan tek yapı Türk Ocakları'dır. Mehmet Emin Yurdakul, Ahmet Ağaoğlu, Ziya Gökalp, Halide Edip, Yusuf Akçura, Hamdullah Suphi, Hüseyinzade Ali gibi düşün ve fikir insanlarının kurucu veya üye profilinde yer aldığı bu yapılar ilk olarak 1912 yılında kuruluşunu gerçekleştirmiştir. Milliyetçi duygu ve düşünceler ile milliyetçilik ideolojisinin oluşumunda ve bu duygu ve ideolojinin tabana yayılmasında kuruluşundan itibaren aktif rol oynayan Türk Ocakları ilerleyen dönemlerde egemen devlet politikaları için sorun teşkil etmeye başlamıştır. 1930'lara gelindiğinde "Türk Ocakları'nın Türkiye dışındaki Türklere yönelik düşünce ve etkinlikleri, bunların yaşadığı ülkelere egemen olan devletlerle olan siyasi ilişkiler dolayısıyla, üst yönetim yetkililerince hoş karşılanmamaktadır"¹⁵⁸. Bu ve benzeri nedenler dolayısıyla 264 şubesi olan Türk Ocaklarının 10 Nisan 1931'de yapılan son kurultayında Ocakların kendini feshetmesine karar verilmiştir. Mülkleri ve nakdi varlığı Cumhuriyet Halk Partisine devredilmiştir. Tek parti döneminin yaygın bir uygulaması olarak pek çok kurumun faaliyetleri ya sona erdirilmiş ya da başka kurumlarla birleştirilmiştir. Bu açıdan durum Türk Ocaklarına özgü değildir.

1944 yılında başlayan yargılama süreci devam ederken 1945 yılında *Özleyiş* Dergisi, yayım faaliyetleri açısından Türkçü fikirlerin yayılmasında öncü görevi görmüştür. Bu dergiyi, *Toprak*, *Altınışık*, *Meşale*, *Hareket*, *Milli Birlik*, *Ergenekon*, *Türkeli* *Dışında Damla*, *Doğu*, *Türke Doğru*, *Kür Şad*, *Bayrak*, *Kanak*, *Bozlak* ve *Fecir* gibi dergiler izlemiştir. Dergi isimleri İslam'a yakın Milliyetçilik, kökten Türkçülük,

¹⁵⁷ Asım Bezirci, **Sabahattin Ali: Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Hikayeleri, Romanları**, 5. bs. (İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 1997), 65-67.

¹⁵⁸ Necmeddin Sefercioğlu, "Türkiye'nin En Eski ve En Büyük Sivil Toplum Kuruluşu Türk Ocağı", <https://www.turkocaklari.org.tr/turk-ocagi-tarihi/turk-ocaklarinin-kisa-tarihcesi> [14.01.2019].

karmacı bir Milliyetçilik arayışı ve batılılaşmaya sempatinin özelliklerini göstermektedirler.¹⁵⁹

Türk Ocakları sonrasında kurumsallaşma olarak bahsedilebilecek ilk milliyetçi dernek 1946 yılında İstanbul'da kurulan *Türk Kültür Ocağı*'dir. Derneğin tüzüğünde yer alan:

“Türklüğü milletlerarası camiada her bakımdan ileri hale getirmek için: Türk Milliyetçiliğini işlemek ve yaymak, Türk tarih şuuruna dayanan Kültür Birliği ve hürriyet fikirlerini işlemek ve yaymak, Türk kültürüne vaki tecavüzlerle ve Milliyetçiliğe aykırı fikirlerle, fikir yoluyla mücadele etmek, Milliyetçiler arasındaki bağları kuvvetlendirmek, Gençliğin kültür ve ahlak bakımından memleket ve dünya meselelerine aşinalık yönünde örnek Türk Milliyetçileri halinde yetişmesine çalışmak... temel vazifelerimizdir.”¹⁶⁰

ifadeleri kuruluş amacı ve ileride yapılması planlanan çalışmaları ortaya koyması bakımından gayet açıktır. *Türk Kültür Ocağı*'ni komünizmle mücadelede, “pasif” davranmakla suçlayan yeni bir örgütlenme 1947'de kurulan *Türk Gençlik Teşkilatı*'dir. Bu yapı, kısa süre içerisinde pek çok yerde örgütlenmesi ile dikkat çekmektedir.

Türk Ocakları, 1931 yılındaki tasfiye sürecinin ardından geçen 18 yılın ardından Hamdullah Suphi Tanrıöver'in başkanlığında İstanbul merkezli olarak 10 Mayıs 1949 tarihinde ikinci defa açıldı. Ocağın üst yöneticileri olan Hamdullah Suphi Tanrıöver, Dr. Hasan Ferit Cansever, Burhanettin Develioğlu, Ahmet Mazhar Akifoğlu, Dr. Fethi Erden, Ragıp Nurettin Ege, Tevfik Noyan, Cevat Mustafa Emecan ve Cemil Behçet isimleri aynı zamanda kurucular listesinde de karşımıza çıkar. Kuruluşunun ardından Ocak'ın yapmış olduğu icraatlardan biri *Türk Ocakları Yasası*'ni çıkarmış olmasıdır. *Türk Ocakları* temel çizgisini Ziya Gökalp üzerinden geliştirmeye özen gösterdi.¹⁶¹ Ocaklar yeni döneminde, Osmanlı ile arasında keskin bir kopuşu temsil eden Kemalist ideolojinin Cumhuriyet'le kurumsallaşan din anlayışını net bir dille reddetti.

Milliyetçi hareketin teşkilatlanmasında yadsınamaz derecede önemli katkı sunan yapılanmalardan bir diğeri de “*Milliyetçiler Federasyonu*”dur. Komünizmle fikri düzeyde mücadeleyi esas alan *Türk Kültür Ocağı*, *Türk Gençlik Teşkilatı*, *Türk Kültür Çalışmaları Derneği*, *Türk Kültür Derneği*, *Kayseri Türk Kültür Birliği* gibi

¹⁵⁹ Beşir Ayvazoğlu, “Tanrıdağ'dan Hira Dağı'na Uzun İnce Yollar,” **Modem Türkiye'de Siyasi Düşünce-IV: Milliyetçilik** (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002), 566.

¹⁶⁰ İlhan Darendelioğlu, **Türkiye'de Milliyetçilik Hareketleri** (İstanbul: Toker Yayınları, 1977), 166.

¹⁶¹ Füsün Üstel, “Türk Ocakları,” **Modem Türkiye'de Siyasi Düşünce-IV: Milliyetçilik** (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002): 265-267.

dernekler 1950 yılının Nisan ayında “*Milliyetçiler Federasyonu*” adı altında birleşmiştir.¹⁶² Kuruluşunun üstünden bir yıl geçmesinin ardından ilk kongresini toplayan *Milliyetçiler Federasyonu* adını “*Türk Milliyetçiler Derneği*” olarak değiştirmeye karar verdi. Derneğin kuruluş bildirgesinde;

“Milliyetçilik, Türk vatan ve milletinin selamet, yükseliş ve payidar olması için her Türk’ün tabi olarak benimseyeceği, milli bir mefkure olarak kabul edeceği bir vasıta olduğu cihetle, dernek çalışmaları ve evveleminde Milliyetçilik potası içinde yoğrulmuş Türk gençliğini çoğaltmak gayesine matuf olacaktır. Milliyetçi cepheye kazanılmış her Türk, vatanın temel yapısını sağlamlaştıran bir perçin olarak kabul edilmelidir. Yine düşünülmelidir ki, bu topraklarda Milliyetçiliğin varlığı ve bekası ancak gerçek Türk Milliyetçisinin çokluğuna bağlıdır”¹⁶³

ifadeleri yer almaktadır. Dernekleşme sürecinde bazı kavramsal belirlemelerin yapıldığı ve ortaklaşmaların olduğu görülmektedir. Ziya Gökalp’in çizgisinin doğru anlaşılması gerektiği ve öğretilmesi gerektiği açıkça ödev olarak önlerine konulmuştur. Hüseyin Nihal Atsız, Nurettin Topçu, Remzi Oğuz Arık, Bekir Berk ve Sait Bilgiç gibi farklı fraksiyonlardan yazar ve düşünürlerin ve Türkçü, Turancı, Anadoluçu gibi ideolojik kategorilerin “Türk Milliyetçileri” ve “Türk Milliyetçiliği” kimliği altında toplanması amaçlanmıştır. Resmi-Kemalist milliyetçilik anlayışının karşısında güçlü ve sağlam bir sivil milliyetçiliğin inşası söz konusudur. Kısa zamanda hızlı örgütlenme aşamasına gelen derneğin 24 Şubat 1952’de toplanan Büyük Kongresi’nde şube sayısı 60’a ulaşmıştır.

Yoğun ve hızlı bir tempoda çalışmalarını arttırarak devam ettiren Dernek, belli kesimlerce ırkçılık ve aşırı milliyetçilikle suçlanmaya başlanmıştır. Kendinden olmayan “ötekiler”in gerçekleştirmiş olduğu toplantıların basılması ve siyasal atmosferin zamanla terörize edilmesi bu suçlamaların dayanaklarından birini oluşturmuştur. *Türk Milliyetçiler Derneği* milliyetçi hareketleri partiler üstü bir kanalda tutarak olası parçalanmaları engellerken, aynı zamanda milliyetçilerin kitlesel eylemler yapabilme olanaklarını yakalamalarına olanak sağlamaktaydı.¹⁶⁴ Dernek, 17 Ocak 1953’te dönemin Başbakanı Adnan Menderes tarafından açıkça hedef gösterilmiştir. Her ne kadar CHP’nin tek parti dönemi sona ermiş olsa da, Demokrat Parti dönemi de siyasal süreklilik açısından aynı teklilik üzerinden ülkeyi yönetmeye devam etmektedir. Menderes’in dernek hakkında yaptığı açıklama gayet açıktır:

¹⁶² Turan, **Kurt Kapanı**, 150-151.

¹⁶³ **Türk Milliyetçiler Derneği Ana Nizamnamesi ve Çalışma Programı** (Ankara: 1952), 16’dan aktaran Dural, *age*, 300-301.

¹⁶⁴ Turan, **Kurt Kapanı**, 131.

“Eğer Milliyetçilik Derneği saf, temiz ve iyi niyete dayanan bir Milliyetçilik hareketi olsaydı, bizim programımızdaki anlayışla mutabakat halinde bulunsaydı, partimiz içinde bununla meşgul olanlardan, ‘Niçin bu derneğe girdiniz?’ diye sormazdık. Bu noktada gayet sarıh olmamız lazımdır. Bizzat kendileri, bu derneği 1944’te kapatılmış olan ırkçı birliğin bir devamı diye ifade ettiklerine ve bildiğimiz beyannameleri başka türlü izaha da imkan bulunmadığına göre, bunları bizlerden başka memleketin vahdetini bozucu telakki etmemiz gerekiyor... İrkçılık gibi, aşırı Milliyetçilik gibi, din istismarcılığı da Türk köylüsünün dışında teşekkül etmiş kanserlerdir.”¹⁶⁵

Bu süreçte Demokrat Parti’de var olan dernek üyeleri partiden atılmış ve Türk Milliyetçiler Derneği aynı yıl, yani 1953’te Demokrat Parti tarafından kapatılmıştır. 1940’lı ve 1950’li yılların ilk yarısında; komünizmle yapılan fikri mücadelenin önemli aracı olarak önce dergiler çıkarılmış ve sonra dernekler süreci gelmiştir. Fikri mücadele zemini kaybedilmeden, devleti, adım atması için uyarıcı bir faaliyet yürütülmüştür. Çatışmalı bir ortam oluşmadan, devletin uyarılması ve devletin komünizme karşı bir şeyler yapması gerektiği fikri baskın konumdadır.

¹⁶⁵ **Aydın Tarihi**, Şubat 1953 (Ankara): 51-52’den aktaran Dural, **age**, 302.

5. PARTİLEŞME VE MHP

5.1. Millet Partisi'nden CKMP'ye

Millet Partisi, 20 Temmuz 1948 tarihinde DP'den istifa eden Hikmet Bayur, Sadık Aldoğan, Osman Bölükbaşı, Kenan Öner, Osman Nuri Köni, Enis Akaygen ve Fevzi Çakmak tarafından kurulmuştur. DP'nin milliyetçi kanadından olan isimlerce kurulan Parti'nin ilk genel başkanı ise Fevzi Çakmak'tır. Fevzi Çakmak, erken cumhuriyet döneminin milliyetçi fikir hareketinin önde gelen isimlerinden biridir. Partinin kuruluşunda belirli bir siyasi çizgi görülmediği gibi, DP'den ayrılan isimler tarafından kurulmasına rağmen programatik bir DP eleştirisi yapmamıştır. Parti'nin genel başkanı Fevzi Çakmak ise kısa bir süre sonra siyaseti bırakmıştır.

CHP eleştirisi üzerinden politik çizgisini belirleyen Parti'nin özellikle İsmet İnönü eleştirileri çok sert bir dille yapılmıştır. Bu nedenle kısa sürede dikkat çekmiştir. 1950 seçimlerinde sadece Osman Bölükbaşı Kırşehir'den milletvekili seçilerek Meclis'e girebilmiştir. 27 Ocak 1954'te din anlayışı ve laiklik karşıtı olması nedeniyle Parti kapatılmıştır.¹⁶⁶ Kapatılan Millet Partisi'nin yerine 10 Şubat 1954 tarihinde genel başkanı Osman Bölükbaşı olan Cumhuriyetçi Millet Partisi kurulmuştur. Parti, 1954 ve 1957 seçimlerinde sadece Kırşehir'den milletvekili çıkarmış ve Meclis'e göndermiştir.

Türkiye Köylü Partisi'nin kuruluşu ise 19 Mayıs 1952 tarihine denk gelmektedir. 1952 yılında DP'den ayrılanlarca kurulan Parti'nin ilk genel başkanı ise Seyhan milletvekili Remzi Oğuz Arık'tır.¹⁶⁷ Parti, 1954 ve 1957 seçimlerinde bir varlık gösteremese de, köylü sorunlarını sınıfsal perspektiften ele almadan siyaset yapmaya çalışması ile dikkat çekicidir.

Cumhuriyetçi Millet Partisi ve Türkiye Köylü Partisi, 1957 seçimleri sonrasında siyasi atmosferin yoğunlaştığı bir dönem olan 1958 yılında DP'ye karşı güç birliği

¹⁶⁶ "Millet Partisi kuruldu", **Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-2000**, haz. Hasan Ersel ve diğ., 2. Cilt, 3. bas. (İstanbul: YKY, 2002) s. 132-133.

¹⁶⁷ "Türkiye Köylü Partisi kuruldu". **Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-2000**, haz. Hasan Ersel ve diğ., 2. Cilt, 3. bas. (İstanbul: YKY, 2002) s. 206.

yaparak birleşmiştir. Yeni kurulan Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin başına Osman Bölükbaşı geçmiştir. Darbe sonrası yapılan genel seçimlerde CKMP'li 54 milletvekili ve 16 senatör 1961 seçimlerinde temsil yetkisi almıştır. Partinin oyu %14 civarındadır ve AP ile CHP'nin ardından üçüncü parti olmuştur.

5.2. Radyo'da Türkeş'in Sesi: 1960

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi yapıldığında, radyodan Türk Silahlı Kuvvetleri'nin iktidarı devraldığına dair bir bildiri okunmuştur. Bildiride DP iktidarına neden son verildiği şöyle ifade edilmektedir:

“Bugün demokrasinin içine düştüğü buhran ve müessif hadiseler dolayısıyla ve kardeş kavgasına meydan vermemek maksadıyla Türk Silahlı Kuvvetleri memleketin idaresini ele almıştır. Bu harekate silahlı Kuvvetlerimiz, partileri içine düştükleri anlaşamaz durumdan kurtarmak ve partiler üstü tarafsız bir idarenin nezaret ve hakemliği altında en kısa zamanda adil ve serbest seçimler yaptırarak idareyi hangi tarafa mensup olursa olsun, seçimi kazananlara devir ve teslim etmek üzere girişmiş bulunmaktadır.”¹⁶⁸

Kamuoyunun darbeyi öğrenmesi radyo vasıtası ile olmuştur. Seçilmiş DP hükümetine, yani siyasi iktidara yapılan bu müdahalenin kimin tarafından yapıldığını, sıradan insanların radyo metninden anlaması mümkün değildir. Oysa radyodan gelen ses, Türk milliyetçileri açısından tanındıktır. O ses, 1944 Milliyetçilik olayları sebebiyle, Türkçü-Turancı suçlamasıyla tutuklanıp uzun süre işkence gören ve sonra beraat edip ordudaki görevine geri dönen, Kurmay Albay Alparslan Türkeş'in sesidir.¹⁶⁹ Askerin darbe yaptığı DP iktidarı, 84 şubesi olan Milliyetçiler Derneğini kapatan bir iktidardır.

Türkeş, 27 Mayıs 1960 İhtilalini hazırlayan gelişimde önemli rol oynamıştır. Askeri bir darbenin ihtilali başlattığını Türkiye radyolarından ilk bildiren odur. Kısa sürede, darbeyi gerçekleştiren ve Türkiye'yi bir buçuk yıl yöneten Milli Birlik Komitesi'nin Başkanı olan General Cemal Gürsel'in yardımcısı olmuştur. MBK içindeki subaylar onun ayrıcalıklı durumunu ve söylediklerinin dinlenmesini kıskanmışlar, bazıları da basında geniş yer alan konuşmalarını takdirle karşılamıştır.¹⁷⁰ MBK içinde Türkeş'i de içine alan ciddi bir görüş ayrılığının varlığı kısa sürede gün yüzüne çıkmıştır. Acilen reformlar yapılması gereği tüm MBK üyelerinin paylaştığı tek görüş olsa da, reformların gerçekleşmesi için en iyi yolun hangisi olduğu bölünme yaratmıştır.

¹⁶⁸ Turan, **Kurt Kapanı**, 131.

¹⁶⁹ Ahmet B. Karabacak, **Üç Hilal'in Hikayesi** (İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları, 2011), 17.

¹⁷⁰ Jacob M.Landau, **Türkiye'de Sağ ve Sol Akımlar**, çev. Erdinç Baykal, 2. Baskı (Ankara:Turhan Kitabevi, 1979), 294.

MBK içinde sözcülüğünü Türkeş'in yaptığı "On dört" subaydan oluşan bir grup, bir değer olarak demokrasiye karşı çıkmamakla birlikte, Atatürk ilkeleri doğrultusunda sert bir toplumsal ve eğitim reformunu savunuyordu. Otoriter yönetimin Osmanlı tarihinde yakından tanındığı, Cumhuriyet Türkiye'sine bizzat Atatürk tarafından getirildiği ve yalnızca silahlı kuvvetlerin bu tür bir hükümeti sağlayabileceği görüşündeydiler. Halkın, silahlı kuvvetleri, devletin simgesi olarak gördüğüne inanıyorlardı. Yalnızca Silahlı Kuvvetlerin, Türkiye'yi atom çağına ulaştıracağı açıktı. Bu subaylara göre, askeri yönetimin devam etmesi, seçimlerin erken yapılmasından iyiydi.¹⁷¹ Rustow'un çok güzel özetlediği şekliyle:

"Sosyal adalet, kitlesel eğitim ve ekonomik kalkınma için dinamik ve otoriter bir yönetim gereklidir; hırlaşan politikacılar böylesine bir yönetimi gerçekleştiremeyeceğine göre, bunu silahlı kuvvetler sağlamalıdır."¹⁷²

Türkeş ve MBK içindeki arkadaşları 147 akademisyenin üniversiteden tasfiye edilmesini sağlayacak ölçüde kendilerini güçlü görseler de, karşılarında bulunan ve çok partili parlamenter rejime dönüşmesinden yana olan öğeler onlardan daha güçlüydü. MBK içinde görülen fikir ayrılığı sonrası çoğunluğu oluşturan üyeler kalan 14 kişiyi MBK'dan uzaklaştırmaya karar vermiştir. 1960 Askeri Darbesi'ni yapanlar arasında yer alan Alparslan Türkeş ve 13 arkadaşı, cunta döneminde tasfiye edilmişler ve yurtdışında diplomatik görevlere iki yıllık mecburi görev koşuluyla gönderilmişlerdir. Cemal Gürsel, 13 Kasım 1960'da Ankara'da bir bildiri yayımlayarak Milli Birlik Komitesini feshetmiş, kurucu bir meclisi hedefleyen yeni 23 kişilik bir komite kurmuştur. Yeni durum Alparslan Türkeş'in içinde olduğu 14'lere özel olarak tebliğ edilmiş ve 14'ler yeni komitenin dışında bırakılmışlardır.¹⁷³

Seçimler yapıp yeni hükümet kuruluna kadar 14 subay yurt dışındaki çeşitli büyükelçiliklere gönderilmiştir. Türkeş Hindistan'a, Orhan Kabibay Belçika'ya, Orhan Erkanlı Meksika'ya, Münir Köseoğlu İsveç'e, Mustafa Kaplan Portekiz'e, Muzaffer Karan Norveç'e, Şefik Soyuyüce Finlandiya'ya, Fazıl Akkoyunlu Afganistan'a, Rifat Baykal İsrail'e, Dündar Taşer Fas'a, Numan Esin İspanyaya, İrfan Solmazer Hollanda'ya, Ahmet Er Libya'ya, Muzaffer Özdağ ise Japonya'ya büyükelçilik müşaviri olarak sürüldüler.¹⁷⁴ Tasfiye edilen 14 subay aralarındaki bağı

¹⁷¹ Landau, **age**, 294-295.

¹⁷² D. A. Rustow, "The Military. B. Turkey", R.E. Ward ve D. A. Rustow (der.), Political Modernization in Japan and Turkey (New Jersey: Princeton, 1964)'den aktaran Landau, **age**, 295.

¹⁷³ Landau, **age**, 295.

¹⁷⁴ Hakan Akpınar, **Kurtların kardeşliği: CKMP'den MHP'ye (1965-2005)** (İstanbul: Kamer Yayınları, 2000), 28.

koparmazlar ve önce Ekim 1961'de Paris'te, daha sonra ise Temmuz 1962'de Brüksel'de bir araya gelirler.¹⁷⁵

Darbe sonrası, İsmet Tümtürk'ün çıkardığı *Milli Yol* dergisi, Peyami Safa'nın başyazarlığını yaptığı *Son Havadis* gazetesi ve milliyetçileri içinde barındıran *Yeni İstanbul* gazetesi milliyetçiler arasında iletişimi sağlayan en önemli yayın organları olmuştur. Özellikle *Milli Yol* dergisi, Hindistan'da sürgünde olan Alparslan Türkeş'in siyasi demeçlerini ve cunta lideri Cemal Gürsel'e yazdığı yazıları yayımlayarak milliyetçilere aranan lider olarak Türkeş'i öne çıkarıyordu.¹⁷⁶

5.3. Yurda Dönüş ve CKMP'ye Katılım

1962 yılının başında Türkeş'in Hindistan'dan yazdığı mektup, 14'ler arasındaki işbirliği, iletişim ve dayanışmanın dönüşerek partileşme sürecinin başladığı an olarak kabul edilir. 1962 yılının yılbaşı tebriki için yazılan mektupta Türkeş insanlara ismiyle değil de, kendinin de dahil olduğu daha genel bir ifade kullanarak "Ondört"ler demeyi tercih eder. Arkadaşlarına misyonları olduğunu hatırlatır: "Ondörtler, Türklüğün ümit dünyasını aydınlatan meşale olmaya devam etmektedirler."¹⁷⁷ Her zamankinden daha fazla birlik ve beraberlik içinde olmaları gerektiğinin altını çizer. Kendilerine karşı gizli toplantılar yapıldığı ve bunlara karşı dikkatli olunması gerektiğini ifade eder. Dışarıdan yönlendirilen baskı ve tehditlerin başarılı olamayacağı anlaşıldığından, değişik entrika ve oyunlarla içeriden bölme ve yıkma faaliyetlerinin artabileceğine dikkatleri çeker. İçeriden ve dışarıdan gelebilecek her türlü tehlikelere karşı tedbirli olunması gerektiğini ifade eden Türkeş, bir adım öne atarak kendi ekseninde bir birlik kurma düşüncesinin göstergesi de sayılan bizzat kendisinin belirttiği prensiplere uyulmasını da önermektedir.¹⁷⁸

Türkeş, babacan bir tavırla öğüt verdikten sonra liderleri olarak yurda dönmek için hazırlıklı olunması gerektiğini söyleyerek; Şubat, en geç Mart ayında ya da Nisan ayında yurda döneleceği hakkında "Ondörtler"i bilgilendirir. Temel programları ve

¹⁷⁵ Landau, **age**, 295.

¹⁷⁶ Karabacak, **age**, 17.

¹⁷⁷ Hulusi Turgut, **Türkeş'in Anıları Şahinlerin Dansı** (İstanbul: ABC Yayınları, 1995), 297-298.

¹⁷⁸ Turgut, **age**, 297-298.

onları bir arada tutan bağ 27 Mayıs Ruhu'dur: "27 Mayıs Ruhu ile dolu olarak bu yolda sonuna kadar yürümeye devam edeceğiz."¹⁷⁹ Mektup şöyledir:

"Tarihi Ondörtler!.. Sevgili Arkadaşlarım!..

Bir kerre daha yeni yıl bizi sürgünde buldu... 1962 yılını da gurbet ellerde karşılaşmış bulunmaktayız... Fakat, sevgili yurdumuz, erişilmez güzellikleri ve hatıraları ile gönülümüzde yaşamaktadır. Bütün varlığımızla kendisine derinden bağlı olduğumuz milletimizin sevgisi kalplerimizde yaşatıcı ve aydınlatıcı bir alev olarak bugün, her zamandan daha kuvvetle yanmaktadır.

Arkadaşlar...

Türk milletinin özünden, mutlu bir ülkü ileri çıkarılmış olan, Ondörtler, Türklüğün ümit dünyasını aydınlatan meşale olmaya devam etmektedirler. Bugün milletimiz, iktidar ve menfaat hırsıyla gözü dönmüş politika esnafının cahil ve şuursuz güdümüne terkedilmiş bulunmaktadır. Liyakatsiz ve faziletsiz tutumları millet hayatına çok pahalıya oturmuş bulunan yalancı şöhret ve yalancı unvan sahibi sarsak eller, memleket idaresini büsbütün perişan ederek huzursuzluğu arttırmaktadır.

Bu durumda Ondörtler olarak her zamandan daha çok birlik ve beraberlik halinde olmağımızın önemi artmaktadır. Ondörtler'e karşı halkın beslediği derin sevgi ve saygıyı gördükçe büsbütün kızan ve şaşkına düşen politika bezirganları ve eski düşmanlarımız, bu varlığı ortadan kaldırmak için didinmekte ve çareler aramaktadır.

Kasım ayında bazı parti liderleri ile yakın adamları arasında üç gün üst üste yapılan gizli, müşterek toplantıların konusunu bu teşkil etmiştir Neticede oybirliğiyle Ondörtler'i yıkmaya ve bu hususta tam bir işbirliği halinde bulunmaya karar vermişlerdir. Bu kararın alınmasından bir hafta sonra, ilk hücum olarak, Madanoğlu'nun 17 Kasım 1960 yılında aleyhimizde yaptığı yalan ve iftira dolu alçakça beyanat gazetelerde yayınlanmıştır. Ögünden beri beyanat, çeşitli vilayet gazetelerinde tekrar tekrar basılarak yayınlanmaktadır.

Dıştan kullanılacak zor tedbirleri ile ezmeye çalışmanın bizi daha çok kuvvetlendirdiğini düşünerek daha sinsi ve daha tesirli tedbirlere başvurmuşlar ve vurmaya devam edeceklerdir. Bu tedbirler de bizi birbirimiz aleyhine çevirerek, içten çökertip yıkmak yollarıdır. Böyle fesat tedbirleri ile 27 Mayıs Milli Birlik Komitesi'ni nasıl yıktıklarını hepimiz biliyoruz. Şimdi bunu 13 Kasımlardan da birçoğuları anlamış bulunuyorlar. Fakat çok geç ve faydasız...

Kullanılan metot açık ve bellidir. Bu da bizi, birbirimize düşman edecek şekilde ve tarzda yalan dedikodular yaymak metodudur. Böylesi fesat oyunlarına karşı korunmak için yeni yılın eşliğinde Ondörtler olarak hepimiz, aşağıdaki prensipleri benimsemeli ve birbirimizle münasebetlerimizi buna göre ayarlamalıyız.

1. Ondörtler birbirine karşı körü körüne itimat ve güven beslerler. Birbirleri hakkında duydukları haberleri, herşeyden önce ilgili arkadaşlarına bildirerek kendilerini aydınlatmasını isterler ve ondan sonra bu gibi haberler üzerinde mütalea yürütürler. 1 Ocak 1962 tarihinden önce, Ondörtler arasında geçen sözler, münakaşalar ve işitilen dedikodular unutulmuş olup, bir daha arkadaşlar arasında bunlar üzerinde konuşma ve yazışma yapılmaz. Ondörtler'e dahil bulunan kimseler, çok şerefli ve faziletli insanlar olup, onların gereksiz bir hareket yapacakları kabul edilmez ve düşünülmez. İnsan olarak, herkesin tabiatı ve itiyatları diğerlerinden farklıdır. Bize kusurlu görünen taraflarını da hoş görerek arkadaşlarımızı bağırlarımızı basarız. Ondörtler'den olmayan kimselere, kendi arkadaşlarımızdan herhangi biri aleyhine söz söylenmez, tenkit yapılmaz. Arkadaşlar!.. Bu basit prensiplere sıkı sıkıya sarılmalıyız. Şimdiye kadar gelmiş geçmiş dargınlıklarımızı birer birer inceledim. Hemen hepsi de küçük dedikodular ve alınganlıklardır.

2. Evvelce bildirildiği gibi, her arkadaş Şubat ayından itibaren harekete hazır olacak şekilde mali durumunu ayarlamalıdır. Mart ayı içinde ve Nisan 'da yurda dönmeliğimiz çok muhtemeldir. Olaylar bizim tahminimizden daha hızlı olarak gelişmektedir. 3 Kasımcılar ve eski arkadaşlarımız, bugün bizlere yaklaşmak istemektedirler. Bunlara karşı bizi herhangi bir şekilde sorumluluk altına sokacak bir şekilde hareket edilmekten sakınmalı ve fakat kendilerine

¹⁷⁹ Turgut, **age**, 297-298.

karşı kin ve garaz de gösterilmemelidir. Prensibimiz, her varlıktan geçmişteki hatasını affederek millet hizmetinde faydalanmak olmalıdır.

3. Sevgili arkadaşlarım!.. Ondörtler, tarihi bir varlık olarak millet hayatında yer almış büyük olayların tesiri ile birbirine kenetlenmiş bir kitledir. Bu birliğin hiçbir şekilde gölgelemesine meydan verilmemelidir. Dışarıdan bize ulaştırılacak her haber ve havadisın üzerinde titizlikle durarak kaynağı ve hedefi tayin edilmeye çalışılmalıdır.

İstikbal, Türk milleti için ve Ondörtler için büyük günler ve büyük ümitlerle doludur. Davamız, kutsal ve şerefli bir davadır. Bu davayı, zafere ulaştırmak yolunda giriştiğimiz mücadelenin birinci safhasında, kendi bayrağımız altında bulunan bir kısım hainler tarafından ihanete uğradık. Fakat mağlubiyeti kabul etmedik ve teslim olmadık. Birinci safhadan ağır yaralar alarak çıktık. Lâkin uğruna baş koyduğumuz ülkü için mücadeleden vazgeçmedik. İçimiz daima 27 Mayıs Ruhü ile dolu olarak bu yolda sonuna kadar yürümeye devam edeceğiz.

1962 yılına bu inanç ve azimle girmiş bulunan tarihi Ondörtler!.. Sevgili arkadaşlarım!.. Yeni yılın kutlu olmasını, hepimize ve milletimize uğur ve esenler getirmesini dilerim. Selam ve sevgiler...¹⁸⁰

Türkeş açısından şartlar olgunlaşmıştır. 27 Mayıs ruhunu yitiren MBK, yönetimi sivillere terk etmiş ve İsmet İnönü Başbakan olarak hükümetin başındadır.

Mektup diplomasisi içinde 14'ler arasında ayrışma ve liderlik sorunları ortaya çıkmış ve çeşitli bölünmelere şahit olunmuştur. Mektuplaşmalardaki siyasi içeriğin ülkeyi yönetme isteği ve partileşmeye dönük olması 1962 yılının ilk gününde başlamıştır. Devletin nasıl yönetileceği, darbenin yapılıp yapılmayacağı, siyasal bir partinin kurulup kurulmayacağı ve kurulsada dahi liderin kim olacağı tartışmaları devam ederken, 14'ler yurtdışındayken, 22 Şubat 1962'de Talat Aydemir darbe girişiminde bulunmuştur. Bu Aydemir'in ilk darbe girişimidir.

815 günlük sürgün döneminin ardından Türkeş memlekete dönmüş ve başkent Ankara'ya yerleşmiştir. Ankara'ya gelişi biraz dolambaçlı olmuştur. Öncelikle, görevli olduğu Yeni Delhi'den 20 Şubat 1963 tarihinde Lübnan'a geçmiş, ardından aynı gün Lübnan'dan İsviçre'ye uçarak, İsviçre'de bulunan Türk Büyükelçiliğinde askeri ateşe olarak görevlendirilen Dünder Taşer ile buluşmuştur. Daha sonra, 14'lerin bazı üyeleri ile temasa geçtikten sonra, 22 Şubat'ta Kapıkule Sınır Kapısı'ndan ülkeye girmiştir. Edirne'de kendisini bekleyen kalabalık bir milliyetçi grup tarafından karşılanan Kudretli Albay, İstanbul'a geçerek, burada, yerleşik güç odaklarının pek de hoşuna gitmeyen açıklamalarda bulunmasına vesile olan basın toplantısını düzenlemiştir:

“Sevgili Vatandaşlarım;

Ülkü ve inancından vazgeçmez bir insan olarak, iki yıl önce aranızdan ayrılmış, uzaklara gitmiştim. Bugün yine aynı azim ve imanla dolu ve Türk milletinin geleceği hakkında büyük ümitler taşıyarak, sevinç ve heyecan içinde tekrar sizlere kavuşmuş bulunuyorum. Sizlerden

¹⁸⁰ Turgut, **age**, 297-298.

biri ve sıradan bir vatandaş olarak burada bulunmak, övünç ve heyecanımın tek kaynağını teşkil etmektedir.

27 Mayıs sabahı yazarak, sizlere radyodan yayınladığım yazımın mana ve ruhuna daima sadık kaldım ve bugün de memleketin huzur ve yükselişini, bu beyanatın belirttiği ruh ve yönde görmekteyim...”¹⁸¹

Darbecilerin kendi içlerinden tasfiye edip yurtdışına gönderdikleri Türkeş, ülkeye geri döndüğünde sıradan bir vatandaş olarak 27 Mayıs Ruhuna sahip çıkmaktadır. 27 Mayıs günü gibi siyaset yapacağını açıkça ilan etmektedir. Türkiye’ye döner dönmez ilk iş olarak “*Huzur ve Yükseliş Derneği*”ni kurmuş ve milliyetçi gençlerle burada bir araya gelmeye başlamıştır. DP’nin devamı olarak kurulan AP ile görüşmeye başlamış, hatta bu nedenle sık sık AP’li damgası yemiştir. AP’lilerle yaptığı görüşmelerden sonuç alamayınca TBMM’de 55 milletvekili olan CKMP ile irtibata geçmiştir.

Türkeş’in Ankara’daki temasları sadece siyasi partilerle sınırlı kalmamıştır. Çok bilinmeyenli denkleme dönüşen dönemin Türkiye’inde teraziye kendi lehine çevirecek ağırlığı bulunan kişi ve kurumlar da görüşülenler listesinde bulunmaktadır. Bunların arasında Talat Aydemir de vardır. Türkeş’in görüştüğü isimler arasında yer alan Talat Aydemir’in 21 Mayıs 1963’te kalkıştığı ikinci darbe girişimi de başarısızlıkla sonuçlanmıştır. (Harp Okulu eski komutanı Albay Talat Aydemir’in ilk darbe teşebbüsü 22 Şubat 1962’de gerçekleşmişti.) Aydemir’in ikinci darbe girişimi ile ilişkili olarak Türkeş gözaltına alınmış, 10 gün boyunca sorgulanmış ve Mamak Cezaevine gönderilmiştir. Darbe girişimine katılmasa bile, darbe yapılacağından haberdar olması nedeniyle yargılanmış ve beraat etmiştir. Yargılama esnasında Türkeş “ihtilalden bilgisi olduğunu, ancak ilgisi olmadığını” söylemiştir.

Bu dönemde Talat Aydemir’in arkasına alarak darbe yapmak istediği ve teşebbüs sonrası ordudan atılan Harp Okulu öğrencilerinin büyük bir kısmı CKMP’ye katılmıştır.¹⁸² Atılan öğrenci sayısı yaklaşık 1.500’dür. Ordudan atıldıktan sonra üniversiteye girme hakkını kullanan öğrenciler, gittikleri şehirlerde CKMP’nin gençlik kollarını örgütleyerek dinamik bir parti yapısının oluşmasını sağlamışlardır. CKMP’nin üniversitelerde hızla yayılmasında harp okulu kökenli bu gençlerin büyük rolü olmuştur.

CKMP’nin 18-20 Kasım 1959 tarihleri arasında yapılan ilk büyük kongresinde Cumhuriyetçi Millet Partisi lideri olan Osman Bölükbaşı yeni kurulan partinin genel

¹⁸¹ Akpınar, **age**, 33.

¹⁸² Karabacak, **age**, 23.

başkanlığına seçilmişti. Bölükbaşı'nın 13 Haziran 1962'de 29 milletvekili ile birlikte CKMP'den ayrılarak yeniden Millet Partisi'ni kurmasının ardından boşalan genel başkanlık koltuğuna Ahmet Oğuz getirilmişti. Oğuz'un sönük geçen başkanlık dönemi partinin kapılarının Türkeş için sonuna kadar açılması demektir.

Türkeş, 14'ler grubundan ilk etapta Muzaffer Özdağ, Ahmet Er, Rifat Baykal ve Dünder Taşer ile birlikte CKMP'ye katılmıştır. 22-23 Şubat 1964 tarihleri arasında gerçekleştirilen CKMP Büyük Kongresinde bu geçiş yapılmıştır.¹⁸³ Türkeş partiye geldiğinde Bölükbaşı partide değildir, partinin başında Ahmet Oğuz vardır. Türkeş, CKMP'ye katıldıktan sonra partinin Genel Müfettişi olmuştur. Onunla birlikte partiye gelen asker arkadaşları ile beraber yurt turu yaparak parti birimlerini gezmiştir. Türkeş'in partideki görevi, yerelleri dolaşmasını kolaylaştırmış, böylelikle hem şahıs olarak Türkeş'in hem de onun siyasal söylem ve projelerinin tabana yayılmasını sağlayarak yeni kongreye kadar parti içi diplomasiye delegeleri kendi lehine çevirmiştir.

1965 Kongresi öncesinde CKMP saflarına 14'lerden bir grup eski subay daha geçecektir: Münir Köseoğlu, Şefik Soyuyüce, Numan Esin, Mustafa Kaplan ve Fazıl Akkoyunlu. MBK'dan toplu halde tasfiye edilip yurtdışına gönderildikten sonra iletişim halinde olan 14'lerden CKMP'ye katılmayan dört isim kalmıştır. Bu kişiler Türkeş'le hareket etmemiş ve sola kaymıştır. Muzaffer Karan Türkiye İşçi Partisi'ne geçerken, Orhan Erkanlı, Orhan Kabibay ve İrfan Solmazer de CHP'ye geçmiştir.

CKMP'nin 31 Temmuz 1965'de toplanan olağan kongresinde genel başkanlığa aday olan Ahmet Tahtakılıç, Türkeş ile büyük kongrede yarışmıştır. Tahtakılıç'ın iki gün süren konuşmasına karşı Türkeş Cemal Gürsel'in tavsiyelerine uyararak delegelere yarım saatlik kısa bir konuşma yapmıştır: "Ben bir makam, mevki için aranıza gelmiş değilim. Bana hangi görevi verirseniz, seve seve onu kabul eder, yaparım. Bir nefer olarak, bir er olarak aranızda çalışmaya geldim."¹⁸⁴ Türkeş'in MBK Başkanı ve sonrasında Cumhurbaşkanı olan Gürsel ile iletişim halinde olduğuna dikkat edilmelidir.

Türkeş, Türkiye'nin yoksulluğunu, insan ve ekonomik potansiyeli ile karşılaştırmış, eğitim ve öteki alanlarda genel bir reform istemiş ve güçlü yönetimi savunmuştur. Vatan ve Millet sözcüklerini tekrar tekrar (ve başarıyla) kullanmış, Türkiye'nin

¹⁸³ Akpınar, **age**, 39.

¹⁸⁴ Turgut, **age**, 393.

bölünmez bir bütün olduğunu ve Türklerin öteki halklarla eşit, ya da onlardan daha üstün olduğunu vurgulamıştır. Bir yandan Turancılıktan bahsedilirken diğer yandan da Türklük ve İslamiyet arasındaki rabıtaya değinilmiş ve “İslam’ın Türk devletinin dini” olduğu (belki kongre, özellikle de Anadolu delegeleri için) söylenmiştir. Konuşma ustaca yapılmış ve uyarıcı olmuştur; sonunda canlı “bir tezahürat” yapan Türkeş destekçileri tarafından sık sık alkışlarla kesilmiştir.¹⁸⁵

Türkeş kongrede 698 oy almış, Ahmet Tahtakılıç ise 516 oyda kalmıştır. CKMP, seçimlere çok az bir süre kala genel başkan değişimi yaşamıştır. Eski başkanlar olarak Oğuz ve Tahtakılıç ile birkaç kişi daha Parti’den ayrılmış, ama Türkeş, eski partililerle çatışarak partiden ayrılmış olan bir kaç kişiyi geri çağırarak bundan da yararlanmasını bilmiştir. Daha sonra, parti organlarının yapısını, kendi destekçilerini de görevlendirecek ve kendisine çoğunluk sağlayacak biçimde değiştirmiştir. 14’ler arasındaki yakın arkadaşlarından Muzaffer Özdağ’ı partinin Genel Sekreteri yapmış ve diğerlerine de çeşitli yöneticilikler dağıtmıştır. Türkeş parti başkanlığını sağlama aldıktan sonra, partiye yeni biçimini vermeye başlamıştır. Türkeş CKMP’de yapısal değişiklikler yapmakta acele etmese de, devralmanın hemen başında partiye daha merkezi ve otoriter bir nitelik vermiştir.¹⁸⁶

CKMP’nin Türkeş ve arkadaşlarınca ele geçirilişini izleyen ilk yıllarda, “korporatist, kalkınmacı-modernist bir Kemalist restorasyon tasarımı ağır basan” bir söylem kullanılmıştır.¹⁸⁷ “Müreffeh ve Kuvvetli Bir Türkiye İçin CKMP Programı” başlıklı 1965 tarihli 64 sayfalık risale bu söylem üzerine inşa edilmiştir. Bu programa göre, “parti, Türkiye’de insan hak ve özgürlükleri kişisel ve genel refah ve sosyal güvenliği hızla sağlayacak bir siyasal sistemin kurulmasından” yanadır. CKMP “ilerici bir yaşam biçiminin kurulması ve ulusun modern bilim ve teknolojiye göre inşa edilmesi için” çalışmalıdır.¹⁸⁸

Programda partinin hedefleri şu şekilde sıralanmıştır: “Milliyetçi, demokratik ve laik olacak ve toplumsal yasalara dayanacak bir devlet; özgürlük, milliyetçilik, ahlak, bilgi, toplumculuk, gelişme, halkçılık, köycülük ve sanayileşme.”¹⁸⁹ Programa göre, Kemalizm CKMP’ye yol göstermektedir. Parti ırkçılığı reddetmekte, Türk

¹⁸⁵ Landau, *age*, 297-298.

¹⁸⁶ Landau, *age*, 298.

¹⁸⁷ Tanıl Bora, Kemal Can, *Devlet-Ocak-Dergâh 12 Eylül’den 1990’lara Ülkücü Hareket*, 7. Baskı (İstanbul: İletişim Yayınları, 2004), 53.

¹⁸⁸ Landau, *age*, 311.

¹⁸⁹ Landau, *age*, 311.

milliyetçiliğini ise “Türk Ulusu, kültürü ve devleti için hizmet duyguları” üzerinden tanımlamaktadır. “Türk Milliyetçiliği, Türk ulusu için manevi, duygusal ve fiziksel olarak yaratıcı ve ilerici bir ilham” kaynağıdır. Parti, “Türk milliyetçiliğini, anti-emperyalist, barışçı, özgürlükçü ve demokratik” olarak nitelendirmektedir. Milliyetçilik anlayışı,

“Türkiye’yi öteki uluslar içinde saygın ve eşit bir yere oturtmaya, bağımsızlık ve özgürlük ruhunu ayakta tutmaya, dil, amaç, kültür ve kader açısından birleşmiş Türk ulusunun gelişimini korumaya, çağdaş bir toplum için çalışmaya, ekonomik, toplumsal ve kültürel ilerleme için gerekli devrimci düşünce ve özveri duygusunun gelişimine”¹⁹⁰

yöneliktir. Parti, halkçılık anlayışını benimsemiştir. Sosyal adaletçi ve planlamacı bir ekonomik yaklaşıma sahip olan CKMP’ye göre, devlete önemli görevler düşmektedir. Yapılması gerekenler şu şekilde sıralanmaktadır:

“[Devlet] tüm maddi ve manevi kaynakları düzenlemeli, üretimi arttırmalı, niteliksiz işçiler ve işsizler için gerekli eğitim ve işi sağlamalı, ulusun ekonomik ve kültürel gelişimini özendirilmeli, çalışma koşullarını geliştirmeli, emeğin onurunu korumalı ve Türkiye’nin ekonomisini dünyanınki ile birleştirmeli”¹⁹¹

Türkeş’in partiyi ele geçirmesi sonrası yeni bir tüzük yazılmamış, eski tüzük ile devam edilmiştir. Yeni tüzük için, 1969’daki isim değişikliğini beklemek gerekecektir. Pratikte tüzük meselesi o kadar önemli değildir. Çünkü tüzükler yasaların belirlediği şekilde partinin yönetilmesi için oluşturulmuştur ve üç aşağı beş yukarı bütün partilerde birbirlerine benzer içerikte olurlar. Eski ya da yeni tüzük arasında ya da diğer siyasi partilerin tüzüğü ile TİP ya da CKMP’nin tüzüğü arasında önemli bir fark olmaması normaldir.¹⁹²

10 Ekim 1965 seçimlerine CKMP, başında yeni genel başkanı Alparslan Türkeş ile katılmıştır. Bu seçimlerde, strateji olarak, antikomünist bir kampanya yürütülmüştür. Komünist tehdide dikkat çekilirken aynı zamanda laikliğin önemine de vurgu yapılmıştır. Parti seçimlerde %2.2 oy alarak meclise 11 milletvekili göndermiştir. CKMP ile milletvekili olan askerler Ankara’dan Türkeş, Afyon’dan Muzaffer Özdağ ve Mardin’den Rıfat Baykal’dır. CKMP’nin örgütlü olduğu il sayısı 1965’te 25 iken bu sayı Türkeş’le birlikte 1967’de 61’e yükselmiştir. Partinin yerele çok hızlı yayıldığı ve örgütlerin çok dinamik bir gençlik üzerinden harekete geçtiği görülmektedir.

¹⁹⁰ Landau, **age**, 313.

¹⁹¹ Landau, **age**, 314.

¹⁹² Bu açıdan, Jacob Landau’nun, “Türkiye’de Sol ve Sağ Akımlar” kitabında CKMP, TİP ya da MHP tüzüklerini karşılaştırmaya çalışması gereksizdir.

Türkeş'in parti başkanı olması ile tarihi değerlere sahip çıkıldığı gözlenmektedir. Başlangıçta az sayıda partilinin katılımı ile yapılan tarihi olay ve mekanlara saygı etkinlikleri, ilerleyen yıllarda yüz binlerce insanı harekete geçirmiş ve devletin bu kutlamalarla daha yakından ilgilenmesini sağlamıştır. Örnek olarak, Osmanlı ile arasına mesafe koyan Cumhuriyet'in, Osmanlı'nın kuruluş günü etkinliklerini etkin katılımı ile kutlamasını beklememek gerekir. Türkeş ile beraber tarihe dönüş başlamıştır. 1966 yılında Söğüt'teki anmaya, İstanbul ve Ankara'dan gelen az sayıda partili ile Genel Başkan olarak Türkeş de katılmıştır. Belediye, kaymakamlık ve CHP'nin organize ettiği anma sönük geçmiş, Türkeş'e kürsü verilmemiştir.¹⁹³ 1967'de parti, kitlesel olarak Söğüt'teki anmaya katılmış ve Türkeş bu defa konuşma yapabilmıştır. Osmanlı'nın kuruluş felsefesini, Türklükle İslamiyet'in etle tırnak gibi olduğunu anlatmış ve sonraki yıllarda da Söğüt'teki anmaya katılmaya devam etmiştir.

1966 yılının Kasım ayında partinin yayın organı olarak *Milli Hareket* dergisi çıkarılmaya başlanmıştır. Adını doğrudan Türkeş'in koyduğu bu dergi, 15 günde bir olmak üzere yayın hayatına başlamıştır. Derginin başında Ahmet Karabacak vardır. Derginin idare yeri, İstanbul Beyazıt'ta Beyaz Saray altındaki kitapçılar çarşısındaki 41 numaralı dükkandır. Dergi, kitaplar ve yayınların yönetim yeri olarak "Beyaz Saray 41" adresi; 1980 darbesine kadar Milliyetçi Hareketin ön karakolu olarak, hem ideolojik alanda, hem de hareket alanında büyük olaylara merkezlik yapmıştır. Ülkü Ocağı İstanbul Şubesi orada kurulmuştur. Partinin amblemi Üç Hilal, bu dergi bürosunda çizilmiştir.¹⁹⁴

Türkeş partinin genel başkanı olsa da, bütün yerelerde onunla koordinasyon halinde bir teşkilat yoktur. Özellikle eski partililer, partinin gençlerin elinde daha dinamik olmasına direnmektedir. Genel merkezin olduğu Ankara'da her şey yolunda olsa da, İstanbul için aynı şey geçerli değildir. 30 Temmuz 1967'de, Spor ve Sergi Sarayında yapılan kongrede, İstanbul İl Başkan adayı olarak 28-29 yaşlarındaki gazeteci-yazar Hasan Tuncay aday olmuştur. Seçimi Hasan Tuncay'ın açık ara farkla kazanmasıyla birlikte, eski partililerden oluşan İstanbul il idare heyeti, böylece gençlerin eline geçmiştir.¹⁹⁵ Parti içi dönüşümün bu adımları Türkeş sonrasında CKMP'nin klasik

¹⁹³ Karabacak, *age*, 66.

¹⁹⁴ Karabacak, *age*, 29-31.

¹⁹⁵ Karabacak, *age*, 41.

particilikten, ideolojik harekete doğru yol aldığının ön adımları olarak kayıtlara geçmektedir.

5.4. CKMP'nin Kasım 1967 Kongresi ve Dokuz Işık Doktrini

Alparslan Türkeş'in Hindistan'dan sürgünden döndükten sonra, Milli Türk Talebe Birliği konferans salonunda, henüz CKMP'ye girmeden, seminer şeklinde, küçük bir topluluğa anlattığı, "9 IŞIK" doktrini, 24 sayfalık bir broşür olarak basılmış, parti içindeki tartışmalarda farklı anlayışları benimsemiş milliyetçilere ortak bir ideolojik temel oluşturmuştur.¹⁹⁶

Dokuz Işık Doktrini, 24-25 Kasım 1967 yılındaki CKMP kongresinde, parti örgütüne ayrıntılı olarak anlatılmıştır. *Ülkücü Hareketin Siyaset Alfabeti* olarak anılacak doktrin, aynı zamanda parti programının omurgasını oluşturmaktadır. Türkeş, bu doktrini, "Görüşlerimizin temeli Türk Milliyetçiliği, siyasi aksiyonumuzun dayandığı doktrin ise Dokuz Işıktır" sözleriyle ifade edecektir.¹⁹⁷ CKMP Lideri, o kongrede Dokuz Işık'ı şöyle anlatmıştır:

"İşte biz, CKMP olarak, böyle milli bir doktrin sahibi bulunduğumuzu iddia eden siyasi bir teşekkülüz. İlkelerimiz şunlardır:

1-Milliyetçilik: Her şey Türk milleti için, Türk milletiyle beraber ve Türk milletine göre sözleriyle özetlenebilecek; Türk milletine bağlılık, sevgi ve Türkiye devletine sadakat ve hizmettir.

2-Ülkücülük: Türk milletini en ileri, en medeni, en kuvvetli varlık haline getirme ülküsüdür.

3-Ahlâkçılık: Türk milletinin ruhuna, geleneklerine uygun ve yüksek varlığını korumayı ve geliştirmeyi öngören esaslara dayanır.

4-İlimcilik: Olayları ve varlığı önyargılardan ve art düşüncelerden sıyrılarak ilim mantalitesiyle incelemek ve girişilecek her çeşit faaliyette ilmi önder yapma prensibidir.

5-Toplumculuk: Her çeşit faaliyetin toplumun yararına olacak şekilde yürütülmesi görüşüdür. Sosyal ve ekonomik olmak üzere iki ayrı bölümü kapsamaktadır. Ekonomik görüş olarak mülkiyeti esas kabul eder, fakat mülkiyetin millet zararına kötüye kullanılmasına karşı olan bir görüşü belirtir. Karma ekonomiyi ve ana stratejik, ekonomik faaliyetlerin devlet kontrolünde bulunmasını öngörür. Sosyal görüş olarak sosyal adalet düzeni, fırsat eşitliği, sosyal güvenlik ve sosyal yardımlaşma teşkilatı kurulmasını esas kabul eder.

6-Köycülük: Köyleri tarım kentleri halinde birleştirerek kalkındırmayı öngörür. Köylünün tefecilerin elinden kurtarılması ve ihtiyacı olan kredi ve diğer yardımların sağlanması için kooperatifleşmeyi hedef alır. Bilhassa, orman bölgesinde yaşayan köylüleri, öncelikle ve hızla refaha kavuşturmak amacımızdır.

7-Hürriyetçilik ve Şahsiyetçilik: Birleşmiş Milletler Anayasasında yazılı bütün hürriyetlerin sağlanmasını gaye edinmiştir. İnsanların şahsiyet olarak geliştirilmesini, toplumun kalkınması için yararlı bir yol olarak kabul eder.

¹⁹⁶ Karabacak, age, 31.

¹⁹⁷ Akpınar, age, 41.

8-Gelişmecilik: İnsanlar ve medeniyetler daima daha iyiyi, daha güzeli, daha mükemmeli istemek ve aramakla gelişir. Elde edilenle yetinmemek ve daima daha ilerisini istemek ve bunu elde etmek için gayret göstermek şuurudur. Ancak, bu gayret ve çabalarda Türk milletinin tarihinden, milli benliğinden ve kökünden kopmadan yükselmek ve ilerlemek gayedir.

9-Endüstri ve Teknikçilik: Türk milletinin kalkınması için acele sanayileşmesi lazımdır.

İşte bizim milli doktrinimiz olan Dokuz Işık görüşümüzün esasları bunlardır.”¹⁹⁸

Dokuz Işık doktrini, milliyetçi hareketin dünya görüşüdür. Bütünlüklü olarak her konuya temas eder. Dünyanın genel durumundan Türkçülüğe ve Türk milliyetçiliğine, din anlayışından sanayileşmeye kadar geniş bir yelpazededir. Örgütlenme çalışmalarında önemli bir belge olarak kullanılmış olsa da, pratikte uygulama şansı olmamıştır. Dokuz Işık'ta ilk dikkati çeken, sıralamanın Milliyetçilik ile başlaması, Türkçülüğün burada açıklanmış olmasıdır. Ülkücülüğün bir başlık olarak yer alması, onu ilerleyen süreçte daha da öne çıkartacaktır.

Diğer ilkeler üzerinde kısaca durmak gerekirse, Ülkücülük, “en kısa yoldan ve en kısa zamanda Türkiye’yi, mutluluk, refah, bağımsızlık ve özgürlük açısından uygarlığın en üst düzeyine çıkarmak”¹⁹⁹ demektir. Ahlakçılık, “bizim ahlakçılığımızın temelleri, Türk ahlakının, Türk geleneklerine, özüne ve Türk Ulusunun inançlarına uygun olması”²⁰⁰ şeklinde açıklanmıştır. Toplumculuk, sınıfsal karşıtlıkların oluşmasını engellemek için ekonominin toplumcu esaslara dayanarak işlemesi anlamına gelmektedir. Devlet, stratejik sektörleri kontrol etmeli ve geniş bir sosyal güvenlik ağı kurmalıdır. İlimcilik, devlet yönetiminin bilimsel akılcılığa dayandırılması olarak anlaşılmalıdır. Burada dikkat edilmesi gereken hususlardan biri Milli Eğitimin, milliyetçi düşüncelere sahip fertler olarak yetiştirilen Türk aydınlarının milli kültür ve milli şuur içinde yoğrulması millî kalkınma savaşının öncüleri-gönüllüleri haline getirilmesini hedeflemesidir.²⁰¹ Hürriyetçilik ve şahsiyetçilik “Birleşmiş Milletler Bildirisinde sıralanan, konuşma, vicdan, yazı, araştırma, sosyal ve ekonomik özgürlükler” ile “korku, baskı ve yoksulluktan kurtulma özgürlüklerinin” her Türk vatandaşı için güvence altına alınması şeklinde tarif edilmektedir.²⁰² Köycülük, köylerin birleştirilmesi ve böylece sağlık ve eğitim hizmetlerinden daha kolay yararlanılabilmesi, tarımın modernleştirilmesi ve toprak reformu esaslarına dayanmaktadır. Gelişmecilik ve Halkçılık, ilerleme ve gelişme fikrine sahip çıkılması ve yapılan her şeyin “halk tarafından, halk için” esasına

¹⁹⁸ Hakkı Öznur, **Ülkücü Hareket**, cilt 1, 2. bs. (Ankara: Alternatif Yayınları, 1999), 148.

¹⁹⁹ Alparslan Türkeş, **Millî Doktrin Dokuz Işık 2-Ülkücülük** (İstanbul: Dokuz Işık Yay., 1977), 8.

²⁰⁰ Alparslan Türkeş, **Ahlakçılık** (İstanbul: Kamer Yayınları, 1998), 55.

²⁰¹ Alparslan Türkeş, **İlimcilik** (İstanbul: Hamle Yayınları), 42.

²⁰² Alparslan Türkeş, **Hürriyetçilik ve Şahsiyetçilik** (İstanbul: Kamer Yayınları, 1998), 28-35.

dayanması olarak açıklanmıştır. Endüstricilik ve Teknikçilik ise, ağır sanayi ve ileri teknolojiye sahip olunması anlamına gelmektedir.²⁰³

Dokuz Işık milliyetçiliğinde, Almanları üstün ırk gören (Hitler'in yaptığı gibi) nasyonal sosyalist bakıştan farklı olarak Türkler üstün ya da ari ırk olarak görülmez. Türkeş'in fikirleri doğrultusunda Ülkücülük, Dokuz Işığın harekete geçirilmesinde kullanılacak yöntemdir. Ancak, ülkücülük, uluslararası hukuka saygı duyan bir yapı barındırır. Diğer faşist doktrinler gibi, Türkleri diğer milletlerle savaşarak kalkındırma hedefi yoktur. Ahlakçılık, daha laik görünümlü olduğundan ve İslam'la ilişkilenebildiği için zayıf kalmıştır. Toplumculuk; özel teşebbüs, küçük sermayelerin birleştirilmesi ve sosyal yardım-güvenlik teşkilatlarına işlevsellik kazandırılması başlıkları çerçevesinde değerlendirir. İlimcilik ile dogmalara, bilimsel olmayan verilere ve hurafelere karşı çıkılır. Hürriyetçilik ve Şahsiyetçilik ile demokrasi kavramının asgari müşterekleri karşılanmaya çalışılmıştır. Özellikle "kişilere hürriyet, milletlere istiklal" ifadesi sloganlaştırılmıştır. Köycülük ile köylerin sosyal-iktisadi yapılarının geliştirilmesi ve kalkınmaya dönük toprak reformunu içerir. Köyleri mevcut halleriyle değil, merkezi köyler etrafında yeniden yapılandırmayı önerir. Anadolu'nun dağınık köy yapısı dikkate alınmış ve çok pratik gerekçelere dayandırılmıştır. Özellikle 43 bin köyün olduğu bir dönemde bu tez geliştirilmiştir. Gelişmecilik ve Halkçılık, ikisi bir arada olsa da, ilki ikincisinin gölgesinde kalmıştır. Toplumun gelişmeci yönüne işaret eder. Gelişmecilikte devamlılık ile gerçek halkçılığa ulaşılabilecektir. Endüstricilik ve Teknikçilik, sanayileşemeyen toplumların geri kalacağını işaret eder.

Türkeş'in önem verdiği ve partiyi örgütlediği temel teorik metin Dokuz Işık'tır. Dokuz Işık'ın ilk göze çarpan olguları, Milliyetçiliğin ve Ülkücülüğün tanımları itibariyle, Ziya Gökalp'in "kültürel milliyetçilik" kuramından etkilenmesidir. Milliyetçilik ilkesinin devlete ve demokrasiye bakışı da biçimlendirdiği savunulur ve Dokuz Işık'ın "tek millet-tek devlet" felsefesini esas aldığı belirtilebilir.²⁰⁴

Dokuz Işık'ta bahsi geçen ve sıkça başvurulan "milli demokrasi"den kasıt ise şu şekilde belirtilmiştir:

"milli demokrasi, milletin siyasi, kültürel ve iktisadi yönetime katılması ve hakimiyetin millete ait olmasıdır. Milli devlet ve demokrasi anlayışı, topluma bakış açısıyla da bağlantılıdır. Hakimiyetin belirli bir grubun ya da sınıfın elinde olmaması özel bir önem taşımaktadır. Bunun

²⁰³ Landau, **age**, 318'den aktaran Yaşlı, **age**, 207.

²⁰⁴ Nihat, Cemiloğlu, **age**, 102-104.

yanında, milletin genel seçimler yoluyla temsiline ek olarak, milletin sosyal dokusunu oluşturan altı temel mesleki kategoriye ya da sosyal dilim esasına göre de karar verme mekanizmasına katılması öngörülmüştür... Devlet ve demokrasi kavramlarına bakış, son tahlilde ortaya Milliyetçi demokratik devleti çıkarmaktadır.”²⁰⁵

Nihat ve Cemiloğlu, *Dokuz Işık*'a yöneltilen faşistlik iddialarına cevap verirken, meseleye faşist sistemlerde milletin devlet için var olduğu inancını hatırlatmakla başlıyorlar. *Dokuz Işık* yorumlarında, devletin millet üzerindeki tahakkümüne karşı çıkılarak devlet denen olgunun millet tarafından yaratıldığının altını çiziyorlar. MHP programında devlet-millet zıtlaşmasının bulunmadığını sözlerine ekleyen Nihat-Cemiloğlu, faşist sistemlerdeki devlet tahakkümünün *Dokuz Işık*'ta sempatik görülmediğini kaydederler.²⁰⁶

Dokuz Işık'ın içerisinde dikkat çeken kısımlardan biri korporatist dağılımdır.

“Korporatizm, kapitalist sanayi toplumları ortaya çıktıktan sonra ideolojik ve örgütsel olarak güçlenen işçi sınıfı ve ona devrimci bir nitelik atfeden sosyalist düşünce karşısında, toplumlara ve toplumsal ilişkilere yön veren asıl etkenin “çatışma” değil, “dayanışma” olduğunu; toplumun “ortak çıkar” etrafında bütünleşmiş bir organizma gibi birbirini tamamlayan unsurlardan oluşan uyumlu bir bütün olduğunu öne süren muhafazakâr sosyolojinin siyasete tercüme edilmiş biçimidir.”²⁰⁷

Kaleme alındığı yıllarda ülkeyi altı sosyal dilime bölmüştür. Bu nedenle doktrin İtalyan faşizmindeki korporatist dünya görüşüyle özdeşleştirilir. Adı geçen altı meslek grubunu örgütleyip, ülkeyi bunlar aracılığıyla yönetmek hedeflenmektedir.

Devlet-Ocak-Dergah başlıklı incelemelerinde, *Dokuz Işık* doktrininin MHP yapılanmasındaki, “lider-doktrin-teşkilat” üçlemesinin ilk iki maddesini kenetlediğini öne süren Bora ve Can, teorinin, “ırkçı-şoven” anlayışı Ülkücü Hareket çerçevesinde kurumsallaştırdığına inanırlar. Yazarlar, doktrinin sınıfsal çatışmaları “zorunlu tahkim” metoduyla çözümlenmeyi denediğini sözlerine ekleyerek, güçlü devlet arayışlarının pozitivist-kalkıncı Cumhuriyet öğretisiyle, korporatist toplum modelinin benzerlikleri üzerinde dururlar. “Milli Doktrin” olarak sunulup “numaralandırılan” bu ilkelerin Kemalizm’in “Altı Ok”undan esinlendiğini dile getiren Bora ve Can, bu ilkelerin aynı zamanda Türkeş’le temsil edilen ülkücülerin devletli unsurlarının resmi ideolojiyle olan yakınlığını da ortaya koyduğunu söylemektedirler. *Dokuz Işık* eserinin, resmi doktrinasyon çerçevesinde sunulan diğer kaynaklar gibi ajitatif ve eklektik olduğunu belirten yazarlar, bu eserlerin taban nezdinde gerçek anlamda kavranılmayıp lafzen ve formül öğrenir gibi ezberlenmeye

²⁰⁵ Nihat, Cemiloğlu, *age*, 102-104.

²⁰⁶ Nihat, Cemiloğlu, *age*, 105’ten aktaran Dural, *age*, 430.

²⁰⁷ Suavi Aydın, Yüksek Taşkın, *1960’tan Günümüze Türkiye Tarihi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2018), 82.

çalışıldığını iddia etmektedirler. Bunların dışında hareketin merkez unsurları ve tabanı arasındaki ideolojik donanım farklılığına da dikkatleri çeken ikili, merkez unsurlar arasında 1960'ların sonlarında hakim olan devleti koruma ve kollama misyonunun ("devlet gücüne sivil destek") ilk etapta tabanda çok fazla karşılık bulmadığını; tabanın özellikle Anadolu taşrasını oluşturan kısmında ideolojik donanımın İslami renkler taşımaya devam ettiğini vurgularlar.²⁰⁸

Dokuz Işık, Milliyetçi siyasetin iki sacayağından birisini oluşturmaktadır. Alparslan Türkeş'in ifadesiyle Dokuz Işık, siyasi aksiyonun dayandığı doktrindir. Ancak bunun öncesi de vardır. Türkeş, ideolojik örgüsünün ilk sacayağını Ziya Gökalp ile başlayan ve diğer önemli bilim insanlarının eserleriyle olgunlaştırılan sürece bizzat kendisi yaslamaktadır.²⁰⁹ Söz konusu anlayış çerçevesinde Ziya Gökalp'in ortaya attığı fikirler, Erol Güngör'e dek gelen iki kuşağın Milliyetçi aydınlarınca genişletilip Türk İslam Ülküsü veya Türk Milliyetçiliği adlı ideolojinin felsefi-sosyal temelleri atılmış olur. Alparslan Türkeş'in kaleminden çıkan Dokuz Işık ise artık gelenekselleşen Türk Milliyetçiliği ideolojisi felsefesinin, siyasal açılımlarına işaret eder. Ziya Gökalp çizgisinin milliyetçi hareket açısından taşıdığı önemi, Türkeş şöyle açıklıyor:

"Düşünceye, ideale dayanmayan aksiyon, beynsiz hareket, dümensiz gemi gibidir. Onun için Türk Milletine modern Türk Milliyetçiliğini sunan, milli ülküsünü gösteren ve bu uğurda yazmış olduğu makaleleriyle, meydana getirmiş olduğu eserleriyle, Türk Milletinin son devirdeki hayatını büyük ölçüde aydınlatmış olan Ziya Gökalp Bey büyük bir şahsiyettir... Türk Milliyetçiliğinin yolu Ziya Gökalp Bey'den kuvvetini alan bir yoldur. Elbet yaşadığımız günler yeni şartlar getirmiştir. Bu yeni şartlara göre prensiplerde bir takım tadiller yapılacaktır. Ama ana temel değişmemiştir. Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak bugün de değerini muhafaza eden temellerdir."²¹⁰

Türk Milliyetçiliğinin ideolojik kurgusu Gökalp'e yaslanırken, siyasal aksiyon Dokuz Işık'ta ifade bulur.

5.5. CKMP'nin 8-9 Şubat 1969 Adana Kongresi ve Büyük Dönüşüm

1969 yılına gelindiğinde partinin gücü belli eşiği aşmış, şehirlerde ve gençlik arasında bir denge kurulmuştur. Partinin bir atılım yapması için Adana'da büyük bir kongre yapması kararlaştırılmıştır. CKMP adından ve terazi olan amblemden

²⁰⁸ Bora, Can, *age*, 79-80.

²⁰⁹ Muhittin Nalbantoğlu, *Alparslan Türkeş ile Tarihi Aydınlatan Sohbetler* (İstanbul: Kamer Yayınları, 1994), 181-182.

²¹⁰ Alparslan Türkeş, "Türk Milliyetçiliğinin Dayanması Gereken Temeller", *Devlet*, 4 Kasım 1974 (Ankara): 6-7.

kurtulmanın vakti gelmiştir.²¹¹ Kongre öncesinde yapılan İl Başkanları toplantısında partinin adı belirlenmiştir. Üç Hilal benimsenmiş olsa da tartışmalar amblemdede düğümlelenmiştir. Türkes gelişmeleri şöyle ifade etmektedir:

“İl Başkanları ile yaptığımız görüşmede hemen hepsi partinin adının Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) olmasını benimsediler. Bozkurt amblemine gelince, onun yerine Üç Hilal olsun denildi. Ve Üç Hilal kabul gördü. Bunun da savunmasını şöyle yaptılar: Bozkurt resmi, amblem yapmak için çok zordur. Bu kuvvetli bir sanatçı, bir ressamın yapacağı iştir. Ama Üç Hilal, halkın tanıdığı bir işarettir; iki evli bir köyde dahi hilal çizilebilir. Onun için de, Bozkurt yerine Üç Hilal’i amblem olarak alalım.”²¹²

Kongre’de Ufuk Şehri, Abdülhaluk Çay, Kürşat Özkan ve Mustafa Ok gibi isimlerce temsil edilen “Atsızcılar”, partinin ambleminin “Bozkurt” ve isminin de “Ulusal Birlik Partisi” olmasını istediler. Buna karşı, Türkes’in destek verdiği ve Osman Yüksel Serdengeçti’nin önderliğini yaptığı “Üç Hilalciler” Osmanlı İmparatorluğu’nun da bayrağı olan ve hem Türklüğü hem de İslamiyet’i simgelediği düşünülen “Üç Hilal”in amblem olarak benimsenmesini istemekteydiler.²¹³

Türkes’in konuşması ile açılan 8-9 Şubat Kongresinde, tarihin önemli bir dönüm noktasında bulunduğu Ergenekon metaforu üzerinden yapılır:

“Olağanüstü Kurultayımız, milli tarihimizin yeni safhasında ve millet hayatında müstesna bir mevki taşıyacak, Türkiye’nin şanlı geleceği için yeni bir başlangıç olacaktır. Torosların eteğinde, bu kutsal topraklar üzerinde tekeyyün eden irade yeni bir Ergenekon müjdeliyor.”²¹⁴

Olağanüstü kongrede delegelerin büyük desteğini alan "*Milliyetçi Hareket Partisi*" adı bütün delegenin ittifakıyla kabul edilmiştir. Amblem konusunda ise, kongre başkanı Orhan Kaleli, “Parti ambleminin Bozkurt olmasını isteyenler?” deyince, yüz kişi civarında el kaldırılmış, başka bir teklif almadan: “Kabul edilmiştir.” diyerek işi oldubittiye getirmek istemiştir. Salonun itirazı üzerine, kongre başkanının güvenoyu isteği reddedilmiş ve Genel İdare Kurulu üyesi Tevfik Fikret Kılıçkaya, kongre başkanı olmuştur. Yeni başkan, amblemin “Üç Hilal” olmasını oylatmış ve salonun tamamına yakını el kaldırmıştır. Gençlik ve kadın kolları için ise, Hilâl içinde Bozkurt amblem olarak kabul edilmiştir.²¹⁵

Partinin ideolojik çizgisi “*Tanrı Dağı Kadar Türk Hıra Dağı Kadar Müslüman*” sloganında ifadesini bulmuştur. Böylelikle milliyetçi hareket için Türk’ün gerçek karakteri olan, Türk-İslam Ülküsü’ne giden yolun, birinci basamağı aşılmıştır.

²¹¹ Karabacak, **age**, 74.

²¹² Turgut, **age**, 399.

²¹³ Yaşlı, **age**, 216.

²¹⁴ Turhan Feyizoglu, **Fırtınalı Yıllarda Ülkücü Hareket** (İstanbul: Ozan Yayıncılık, 2003), 58.

²¹⁵ Karabacak, **age**, 76.

Kongre’de üç farklı akım yarışmıştır. Bunlar “milliyetçi-toplumcular”, “bozkurtçular veya Atsızcılar” ve“Üç Hilalciler”dir. Türkçü-Turancı akımla, yani “Bozkurtçular’la, ya da “Atsızcılarla”, daha az güçlü olduğu için Atsızcılar’a destek veren Muzaffer Özdağ ile Rifat Baykal’ın önderliğindeki, partinin isminin Köylü İşçi Partisi olmasını isteyen “milliyetçi-toplumcu” akım yarışı kaybederken, “üç hilalciler” kongreden zaferle çıkmışlardır.²¹⁶

1969 Kongresi’nin kapanış konuşmasını, kongrede büyük bir zafer kazanan Türkeş yapmıştır. Daha sonraları “*MHP’nin Maddi ve Manevi Temelleri*” başlığı ile yayımlanan konuşma şöyledir:

“Kalkınmamızın manevî temellerine dokunmak isterim. Kalkınmanın manevî temelleri Milliyetçilik, iman ve ahlâktır. Türklük gurur ve şuuru ile İslâm ahlâk ve faziletine, oy toplama endişesi ve siyaset riyakârlığının üstünde kalarak samimiyetle bağlıyız. Türklük gurur ve şuuru ile İslâm ahlâk ve fazileti, Milletimizi meydana getiren manevî unsurların tam bir ahenk içinde birleşmesidir. Maddî kalkınmamız ancak böyle yüce bir temel üzerinde yükselirse bir mana ifade eder. Milliyetsiz bir yükselmenin, ahlâksız bir kalkınmanın hem imkânı yoktur, imkânı olacağı söylene bile kıymeti yoktur. Sırası gelmişken çok ehemmiyetli saydığım bir hususu işaret edeceğim. Pek az olmakla birlikte, bazı kimselerin milliyetçilikle İslâmiyeti çatıştırmak istediklerini görmekteyiz. Böyle bir tutum yanlıştır. Abestir, cahilliktir, şuurlu bir şekilde yapıyorsa ihanettir, nifaktır. Mücadele farklı, hatta birbirine düşman mefkûreler arasında olur. Halbuki Türklükle İslâmiyet, bin yıldan beri aynı mukaddes potada kaynaşmış, etle tırnak misali ayrılması imkânsız bir hâle gelmiştir. Türk milleti Müslüman olmakla İctimaî nizamın ve dinî hayatın en yüce değerlerini kazanmış ve Müslümanlık Türk milleti ile, emsalsiz yiğitlik ve iman aşkına sahip bir mücahit bulmuştur. Milyonlarca Türk evladı, “Bir gül bahçesine girercesine gazâ meydanlarına koşmuş, şehadet şerbetini içmiştir.” Türk müsün, Müslüman mısın? gibi sorular cehaletten ileri geliyorsa aptalcadır. Aksi halinde haincedir. Partinin en yetkili ve sorumlu mevkiine lâıyk gördüğünüz bir insan olarak, bir kere daha, açıkça ilân ediyorum; Milliyetçiliği reddeden bir dincilik anlayışı ve İslamiyet’e düşman bir milliyetçilik anlayışı bize yabancıdır, bizim dışımızdadır. Bu sakat görüşleri savunanlar bize mensup olduklarını ileri sürseler bile, bizimle bir ilgileri yoktur, bizden değildirler. Aziz Türk milletine ve saflarımıza katılan yiğit yürekli, mücahit ruhlu kardeşlerimize istirham ediyorum, nifak zamanı değildir, birlik günüdür. Millet olarak yaşamak istiyorsak, Müslümanlığımızı da, Türklüğümüzü de korumak istiyorsak birbirimizi sevmek, aslında hiçbir manası olmayan uydurma ayrılıklar peşinde çekişmemek, münafıkların sözüne kanmamak zorundayız. Türk milletini, manen ve maddeten yükseltmek, düşmanlarla çevrili bir dünyada hür ve bağımsız olarak varlığını sürdürmesini sağlamak için güçlü bir cihada davet ettiğimiz bir sırada şer kuvvetlerin oyuncağı olmamalıyız. Görünüşe aldanmamalıyız. Unutmamalıyız ki, İslam dünyasında fitne ve fesadı başlatan Abdullah ibni Sebe’nin torunları zamanımızda da yaşamakta ve bizi birbirimize düşürmeğe çalışmaktadırlar... ”²¹⁷

Partinin adından dış görünümüne kadar pek çok detay değişse de, Türkçülük ve İslam arasında salınan ideolojik yöneliş, benimsediği iktisadi anlayış açısından halen net değildir. Bu nedenle Türkeş’in *Milli Hareket* dergisine İstanbul’da iken yazdığı yazı önemlidir:

²¹⁶ Yaşlı, *age*, 215-216.

²¹⁷ Alparslan Türkeş, “MHP’nin Maddi ve Manevi Temelleri”, <http://www.ulkuokadro.com/2018/12/onemli-bir-yazi-m-h-p-nin-maddi-ve-manevi-temelleri-alparslan-turkes/> [14.01.2019].

“Türk Milleti yeni bir yolun yolcusu, yeni bir kaderin sahibi olmak durumundadır. Bu yol Türkiye’yi ilimde, ahlâkta, teknik ve sanayide yeryüzünün en ileri ülkesi yapmak isteyenlerin yolu olacaktır. En az iki yüz yıldan beri süregelen olan soysuzlaşma, millî benliğinden koparak başkalarına sığıntı olmak, yabancıları taklit etmek, batının sefahat ve kaba dış görünüşüne özenmek, başka diyarların gerçeklerinden doğmuş sistemleri kopya etmeğe kalkışmak gibi hareketler ezilip, bir daha hortlamamak üzere yok edilecektir.

Biz, eskicilerin döküntülerini kapışan, başkalarının sırtından çıkardığı elbiseleri giyerek efendiliğe kalkışan, arsız aydın tipini, Türk Milletinin baş düşmanı saymaktayız. Geceyi gündüze katarak emek harcayarak, ter dökerek kendi düşünce eserlerini meydana getirecek ve Türk Milletini kökünden koparmadan, ilimde, sanatta kanatlandırıp, çağlar üzerinden uçuracak gerçek aydınlara muhtaç bulunmaktayız. Tarihin seyri içinde Türk Milletinin kudretli ve muhteşem bir yaşantısı vardır. Bugünkü düşkün durumundan çekip çıkarmak, iyiye doğru hızla yöneltmek gerekir.

Bunun için sadist İslâv Marksizm’ini kopya etmeğe veya soğuk Anglo-Sakson kapitalizmine sarılmağa lüzum yoktur. Bize başka bir yol, bir ÜÇÜNCÜ YOL gerekmektedir. Bu üçüncü yol, dünya proletaryası diktatöryasını kurma düşüncesine bir tekme vurup, tüm olarak Türk Milletinin güçlendirilmesini amaç edinen bir millî ülkü olmalıdır. Materyalist, sömürücü kapitalizmi yıkararak, toplumsal adaleti ve Türk Milletinin toplum olarak bir hızla kalkınmasını sağlayacak yüzde yüz yerli, yüzde yüz millî bir doktrin olmalıdır. Bu doktrin ruhu: “her şey Türk Milleti için, Türk’e doğru ve Türk’e göre” ilkeleri olmalıdır.

Bugün milletin ileriye yürütülmesinde karşılaşılan büyük güçlük, aydın geçinen zümrenin çoğunda görülen çıkarıcılık ve bozgunculuktur. Fakat toplumların karanlıkları yırtmasını sağlayan cesur, inançlı insanların her yerde bulunabilmesi, geleceğimiz hakkında ümit vericidir.

Ben, üçüncü yolu açmış bulunuyorum. Türkiye’yi kurtaracak olan yeni yolu işaret ediyorum. Dokuz Işık bayrağını her çeşit fırtınaya karşı açmış, dalgalandırıyorum. Şimdi bu bayrağın altına, Türk Milleti için hiçbir çıkar düşünmeden çalışacak, ter dökcek ülkücüleri çağırıyorum. Milleti için, devleti için, ülkesi için asla almayı düşünmeden, daima vermeği ve her şeyini vermeği göze alan fazilet savaşçıları çağırıyorum. Şöhret, şan duygusuna esir olmadan ve hiçbir şeyden korkmadan, feragatle mücadele edecek savaşçıları çağırıyorum. Türk Milletini ilmin önderliğinde yeni ufuklara doğru uçurmak için ayağa kalkmağa çağırıyorum.”²¹⁸

Bu yazıda Türkes, ne sosyalizm ne de kapitalizm demektedir. Türk’ün yükselişi onun kendi realitelerine dönülerek mümkündür. Üçüncü Yol’un iktisadi bir muhteviyatı olmasa da, milliyetçi hareketin kökü dışarıda ideolojilerle işi olmadığına ve tamamen yerel olduğuna vurgu yapılmaktadır. Türkes’in sosyalizm düşmanı olmasını tartışmaya gerek olmasa da, kapitalizm düşmanı olduğunu bu kadar rahat söyleyebilmesi tartışmaya açıktır. İkinci Dünya Savaşı öncesinde Hitler ve partisi ile Mussolini ve partisi, bizzat kapitalist cephe içinde yer almalarına rağmen, yine kapitalist devletlere karşı sert, saldırgan bir iç mücadele yürütmüşlerdir.²¹⁹ Bu tarihsel süreci muhtemelen Türkes de çok yakından biliyor olmalıdır.

12 Ekim 1969 seçimleri, MHP’nin yeni adı ve yeni amblemi ile girdiği ilk seçimdir. Bu açıdan partililerin motivasyonu çok yüksektir. Ancak, kongreden çok kısa bir süre sonra yapılan seçimlerde sadece Türkes milletvekili seçilebilmiştir. Türkes’in

²¹⁸ **Millî Hareket Dergisi**, Sayı:24, 20 Temmuz 1969

²¹⁹ Pektaş, **age**, 15.

meclise yollandığı yer Adana'dır. MHP adıyla ilk defa girilen bu seçimde parti ülke çapında geçerli olan 9 milyon oyun sadece 275 binini alabilmiştir. Bu sayı, geçerli oyların yaklaşık %3'üne tekabül etmektedir.

1969 seçimleri öncesi kamuoyunda TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği) eski başkanı olarak bilinen Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ın da siyaset sahnesine çıktığı ve AP'nin kapısından geri çevrildiği bir siyasi atmosfer vardır. Ancak daha da ilginç olanı tam da seçimler öncesinde MHP ve Türkeş hakkında hiç beklenmeyen bir cepheden eleştirel bir kitap yayınlanır. Zübeyir Gündüzalp'in kararıyla MHP'ye yüklenmek için Türkeş'in Nur karşıtlığını ileri süren *Tarihi Vesikaların Işığı Altında İslami Hareket ve Türkeş* adlı bir eserdir bu. Eseri yayımlayanlar Nurcular'dır. Avukat Bekir Berk'in araştırıp, Mustafa Polat'ın kaleme aldığı broşür, Nurcular'ın ilk siyasi kitabı sayılır.²²⁰

1960 Askeri Darbesi'nin Nurcuların kurucusu sayılan Saidi Nursi'nin Urfa'daki mezarını kaybettiği ortadadır. Ayrıca Nurcular hakkında kamuoyunda bilinen ilk eleştiri 1960'ta Saidi Nursi'nin ölümünden sonra *İslam Dininden Ayrılan Cereyanlar: Nurculuk* başlığıyla bir akademisyen tarafından Ankara'da yayınlanmıştır. Risaleleri, Hilafet propagandası yapmakla, Mustafa Kemal'e hakaret etmekle ve Kuran tefsiri altında Türkçe'ye hakaret etmekle suçlarken; Nurculuğu toplum düzeni bakımından istismarcı ve bozguncu bir faaliyet olarak nitelendirmektedir.²²¹ MHP'nin İslam konusunda, İslamcı siyaseti sahiplenmesini kabul edemediklerinden MHP'yi suçlayıcı bir eser yayınlamış olmaları pek gerçekçi değildir. Türkeş'i suçlamalarının altında yatan gerçek, Saidi Nursi'nin mezarının darbecilerce yok edilmesi ve o dönem iktidar gücünü elinde bulduran MBK üyelerinden halen siyasette aktif olarak Türkeş'in görünür olmasıdır. Nurcular kısa bir süre sonra, 21 Şubat 1970'te *Yeni Asya Gazetesi*'ni çıkarmaya başlayacaklar ve önemli bir yayın faaliyeti yürüteceklerdir. Daha sonra Nurculuğun içinden çıkan pek çok fraksiyon için *Yeni Asya*, bir başlangıç noktası ve memba olarak kayıtlara geçecektir.

Bu olay, bir yönüyle 1970'li yıllara doğru Milliyetçi Hareket Partisi'nin, sağcı İslami çizgiyle ilk çatışması olarak değerlendirilebilir. Bekir Berk ve Mustafa Polat

²²⁰ Arslan Tekin, "Sevmezdim Onu", *Yeniçağ Gazetesi*, 10 Temmuz 2016

<https://www.yenicaggazetesi.com.tr/sevmezdim-onu-38875yy.htm> [15.01.2019].

²²¹ Neda Armaner, *İslam Dininden Ayrılan Cereyanlar: Nurculuk* (Ankara: Yenigün Yayıncılık, 1998), 75-77.

tarafından kaleme alınan eleştirel kitaba, MHP yazılı olarak biraz dolaylı ve etkisiz bir yanıt verir. İstanbul Ülkü Ocakları Birliği'nin ilk başkanı Erol Kılınç, Kadir Mısıroğlu ve Zekeriya Beyaz ile birlikte *İftiralara Cevaplar* adlı bir broşür hazırlar ve *Milliyetçi ve Mukaddesatçı Türk Gençliği* imzasını kullanır.²²² Ancak, MHP'nin bu esere tepkisi bir broşür yayınlamakla kalmaz. Örgütsel anlamda Nurcuların siyasal alandaki faaliyetlerinin daraltılması için Alparslan Türkeş, MHP'lileri seferber eder: "İslamcı ve siyasi çevrelerle bağı olan Nurcu derneklerini ele geçirin...". Ancak, Türkeş'in asıl olarak hedefe koyduğu dernek, muhafazakar-dinci kesimin ağırlıklı olduğu *Milli Türk Talebe Birliği*'dir. Bu çabalarda başarı sağlayamayan MHP, demokratik yollardan MTTB'yi ele geçirememiştir. MTTB seçimlerinde Mustafa Ok, milliyetçi aday olarak çıkarılırken, Nurcular ise diğer İslamcı gruplarla ittifak yaparak, ortak adayları Burhaneddin Kayıhan'ın kazanmasını sağlarlar. Safların iyice netleştiği kavgalı seçim, ülkücüler ile Nurcular arasındaki mesafeyi daha da açmıştır.²²³ Aradaki fark sloganlarda şöyle belirginleşiyordu, Ülkücüler "Milliyetçi Türkiye" sloganını, Nurcular ise "Müslüman Türkiye" sloganını kullanmaya başlamıştır. Her slogan, sahibinin ideolojik yönelimini ortaya koymaktadır.

5.6. CKMP Gençlik Kolları'nda Komando Kampları

Alparslan Türkeş'in 1965 yılında Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi genel başkanı olmasıyla beraber partinin gençlik çalışmalarının CKMP Gençlik Kolları üzerinden örgütlenmesine hız verilmiştir. Türkeş'in partiye katılımından daha önce, partinin gençlik kollarını üniversitelerde ilk örgütleyenlerin Talat Aydemir'in darbe girişimi sonrası askeri okuldan atılan Harbiyeliler olduğu daha önce yazılmıştı.

"Milliyetçi ve vatanperver gençler yetiştirilecekti. Ülkesini ve bayrağını dış ideolojilerden koruyacak, milli şuura sahip gençler CKMP çatısı altında toplanmalıydı."²²⁴ Bu amaçlarla CKMP Gençlik Kolları, Türkeş tarafından yenilenmiştir. Türkeş'in özel isteği sonrasında CKMP Gençlik Kolları kurulmuş ve dönemin ilk Gençlik Kolları Genel Başkanlığına Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencilerinden 21 yaşındaki Namık Kemal Zeybek getirilmiştir.²²⁵

²²² Erol Kılınç, *Damla Damla Yaşadıklarım* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2012), 163.

²²³ Akpınar, *age*, 72-73.

²²⁴ Akpınar, *age*, 45

²²⁵ Akpınar, *age*, 45.

Türkeş'le beraber CKMP'ye geçenlerin arasında yer alan Zeybek, parti ve hareket için oldukça önemli bir göreve getirilmiştir.

Milliyetçi gençlerin örgütlenmeleri Türkeş'in partinin başına geçmesine kadar, her okulda ve yerelde birbirinden kopuk siyasi faaliyetler şeklinde ilerlemekteydi. Bazen öğrenci topluluğu bazen fikir kulübü bazen de doğrudan derneklerle ilişkili bu faaliyetler, aynı üniversitenin farklı fakültelerinde bile birbirinden kopuk bir şekilde ilerlemekteydi. İlk düzenlemeleri ve örgütlenmenin nüvelerini atan Zeybek'ten sonra CKMP'nin Gençlik Kolları Genel Başkanlığını sırasıyla Arif İskender Köndel, Erol Soydan ve Sadi Somuncuoğlu üstlenmiştir. Milliyetçi gençlerin örgütlerinin merkezileşme süreci Sadi Somuncuoğlu'nun Gençlik Kolları Başkanı olması sonrasında gelişmiştir.

1967 de, Ankara merkez olmak üzere *Ülkü Ocakları Derneği* kuruldu. Daha sonra İstanbul'da şubesi açıldı. 1967 yılının yaz aylarında basında "Komando Kampları" adı ile bilinen, milliyetçi gençlere yönelik yaz eğitim çalışmaları yapılmaya başlandı. Kamplara Türkiye'nin her yerinden katılım sağlandığı ve yaygınlaştığı ölçüde, kamplar basın tarafından da kriminalize edildi. Komando kampları hakkında birbirleri ile örtüşmeyen çok çeşitli bilgiler mevcut. Çok yakın bir tarih olmasına rağmen, tam olarak nerede ve nasıl başladığı netlik kazanmış değildir. MHP'nin tarihini içerden anlatanlar arasında bir tutarsızlık olduğu görülmekte ve iki ayrı anlatım olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan birinci senaryo Ahmet Karabacak'a aittir. Karabacak'a göre ilk kamp 1967'de İstanbul Silivri'de İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği başkanı Ufuk Şehri'nin gözetiminde açılmıştır. İkinci kamp ise 1968'de Küçüksu'da Ahmet Karabacak'ın kontrolünde bir çiftlikte açılmıştı. Milliyetçi-mukaddesatçı gençlerin fikri ve fiziki olarak yetiştirildiği bu kamplar, birkaç yıl boyunca yaz aylarında devamlı olarak faaliyet göstermiştir. Milliyetçiler açısından bu kamplar; Moskova'ya bağlı komünistlerin ülkücülere saldırmasını önlemek, polisin ve devletin pasifliğinin sorumluluğunu üstlenerek Türkiye'ye ve dolayısıyla okullara sahip çıkmak amacıyla açılmıştı.²²⁶

Komando kamplarına dair ikinci senaryo ise CKMP Gençlik Kolları Başkanlığı yapmış ve daha sonraki süreçte MHP'nin en önemli siyasetçilerinden biri olmaya devam edecek olan Sadi Somuncuoğlu'na aittir. Somuncuoğlu'nun kamplara dair görüşleri şu şekildedir:

²²⁶ Karabacak, *age*, 41.

"İlk olarak bu kamp, Rifat Baykal tarafından kuruldu. Baykal, İzmir'deki arazisinde gençleri toplayıp kamp yaptırmış... Orada spor hareketleri yapmaya başlamışlar. İlk kamp böyle kuruldu. Sonra Ankara'da açıldı. Eskişehir Yolu'nun 35'inci kilometresinde, yolun kenarında, Karayolları Dinlenme Parkı'nın kenarında kuruldu. Kampın başkanı Atilla Özer'di.

Komando kampları, yaz tatilinde 15 gün süreyle gençlerin hem kurs mahiyetinde dersleri ile ilgili eğitimlerini yaptırmak hem de onları birbirleriyle yakından tanıştırmak ve bir takım spor hareketleri yaptırmak amacıyla düzenlenmiştir. Sonra o dönemde bu kamplar, ülkücü gençlik arasında moda oldu. İllerde heyecan uyandırdı. Onlar da illerinde, haber vererek veya vermeyerek böyle kamplar kurdular. Ama tamamı ders eğitimi, fikri eğitim, ideolojik eğitim ve spor faaliyetleriydi. Aynı zamanda ülkücü gençlerin birbirleriyle tanışmasını ve kaynaşmasını sağlayan bir faaliyetti.

Basınımızın bir takım nitelermeleri oldu bu konuda. Basına farklı yansıdı... Kamplar kurulana kadar ülkücüler için 'komandolar' kavramı yoktu, kullanılmadı hiç... Hep 'Ülkücüler' denildi. Bu kamplardan Alparslan Türkeş Bey'in açıldıktan sonra haberi olmuştur. Merkezdten planlanan, programlanan ve Türkiye'ye yayılan bir faaliyet değildi. O bölgede bulunan gençlerin kendilerini geliştirmek amacıyla yaptığı faaliyetlerdi.

O günün Anadolu şartlarını düşünün... Gençler tatilde nereye gidiyor? Hiç kimse tatile, denize filan gidemezdi. O zaman kamplarda kazan kaynıyor, hazır yemek çıkıyordu. Sabah saat 06.00'da kalkılıyor, namazla başlanıyordu. Programlarda beş vakit namaz esası vardı, dinlenme saati, ders saati vs... Sınıfta kalmışlarsa kaldıkları dersten hocalar bulunuyordu. Yüksek tahsilli gençler olurdu bu kamplarda... Kurs saati, spor saati ve fikri eğitim saati gibi programlar vardı. Bir kamp program yapınca, bütün kamplar aynı programı yapmaya başladı. Bu kamplar 15 gün süreyle bir tatil kampı niteliğindedir. Türkiye'de yıllar içindeki sayıları 20'yi geçmez."²²⁷

Ahmet Karabacak'ın özel ilişkileri ile kendisinin başında yer aldığı Soğuksu'daki Komando Kampı, *Günaydın* gazetesinde röportaj serisi olarak yayınlanmıştır. Haberin içeriği, bizzat kampın başındaki isim Ahmet Karabacak tarafından hazırlandığı için, kamplar hakkında içerden resimler ve olumlu bir metin olarak kamuoyuna sunulmuştur.²²⁸ Haberin başlığı "*Türkeş'in hedefi 100 000 komando*"dur. CKMP Genel Başkanı Alparslan Türkeş, 18 Ağustos 1968'deki açıklamasında Komando Kampları ile ilgili olarak şunları söylemişti:

"Komando Kampları adı verilen mahallelerde gençlik kolları, çeşitli sportif ve kültürel faaliyetlerde bulunuyorlar. Bu arada kendilerine judo da öğretiliyor. Komünistler, memleketi sahipsiz sanıp da sokak hâkimiyeti kuramazlar. Onların anlayacağı dilden konuşacak memleketçi, milliyetçi çocuklarımız vardır. Bunun için gençlerimizi mücadeleci yetiştiriyoruz. Gençlerimiz, memleket vazifelerine hazırlıklı bulunuyorlar. Bulunacaklardır."²²⁹

Partinin yarı resmi yayını olan aylık *Milli Hareket* Dergisi'nde o yaz üç haftalık kampın günlük programı şöyle açıklanmaktadır:

"Dua, iki saat beden eğitimi, (judo, güreş ve boks dahil), kahvaltı, okuma, öğle yemeği, iki saat daha beden eğitimi (yukarıdaki gibi, artı ip te yürüme ve duvara tırmanma), dua, uzun yürüyüşler ve spor, dua, akşam yemeği ve ders (örneğin komünizm karşısında milliyetçilik ruhu gibi)"²³⁰

Türkeş'in söylediği ama Karabacak ve Somuncuoğlu'nun atladığı gerçek çok açıktır. Komando kampları tarihsel açıdan büyük bir önem taşımaktadır. Bu kampların

²²⁷ Akpınar, *age*, 60-61.

²²⁸ Karabacak, *age*, 57-58 .

²²⁹ Feyizoğlu, *age*, 51.

²³⁰ Landau, *age*, 306.

kuruluşuyla, CKMP Türkiye’de anti-komünist sokak gücünü oluşturacağını ilk sinyallerini vermiş; böylelikle Soğuk Savaş’ın Türkiye cephesinde üstleneceği misyonu da göstermiştir. Bu kamplar komünistlerin memleketi sahipsiz sanmamalarına yönelik faaliyet içindir. Beden eğitimi (judo, güreş, boks vb...) ile burada sadece fikri bir tartışma için alt yapı oluşturulacağını sanmamak gerekir.

CKMP’nin yayın organlarından *Milli Hareket* dergisinde “CKMP’li Gençlerin Komando Kursları” başlığıyla yayınlanan haberde şöyle denilmektedir:

“Sağlam kafanın sağlam vücutta bulunduğunu bilen CKMP Gençlik Kolları üyeleri, parti büyüklerine rica ederek kendilerini yetiştirmelerine yardımcı olunmasını istemişlerdi. Bu isteği makul karşılayan yöneticiler Ankara’da ve İzmir’de iki kamp kurulmasına yardımcı oldular. Bunlardan ilki İzmir’de kuruldu. 100 kadar gencin sıkı bir disiplin içinde çalıştıkları bu kampı Rifat Baykal yönetiyordu. Ankara’daki kampta ise daha fazla genç bulunuyor ve bunlara Genel Başkan Yardımcısı Dündar Taşer ile Gençlik Kolları Genel Başkanı Sadi Somuncuoğlu nezaret ediyordu”.²³¹

1968’den 1970’e kadar olan kısa dönemde yaklaşık 45 komando kampı açılmıştır. Hürriyet Gazetesi’nde yer alan kampların bazıları şöyledir: İzmir (Gümüldür Akrepkaya mevkiinde, Karaburun ilçesi Balıkova köyü yakınında), Ankara (Eskişehir yolu üzerinde), İstanbul (Silivri’de Küçüksu Hekimbaşı çiftliğinde), Gaziantep (MHP il binasında, Erikçe köyünde), Adana (Yumurtalık ilçesi Ayaş, Osmaniye ilçesi Zorgun ve Namrun yaylalarında), Kayseri (Yuvalı köyü Kızılırmak mevkiinde, İmam-hatip ve Yüksek İslam Enstitüsü öğrencileri katılıyor), Sakarya (Karasu ilçesi Kuyumcu köyü Turizm Derneği binasında), Konya (Çayırbağı mevkiinde), Çankırı (Kızılırmak bucağı Kızılırmak kıyısında), Mudanya (Yıldıztepe mevkiinde), Tokat (Yaylacık mevkiinde), Amasya, Malatya (Pınarbaşı mevkiinde), Kars (Çıldır mevkiinde), Antalya (Sorgun köyü mevkiinde), Samsun (deniz kıyısında), Erzurum (Haşan kale Bulkasım civarında), Trabzon (Zigana dağında), Bursa (Mudanya Kumkaya köyü Yıldıztepe mevkiinde).²³²

Bu kamplar, hareketin militan tabanının toplumsal karakterinin anlaşılması yönünde yöneticilere yardımcı olmuş, bu ise başta İslami motiflerin artırılması olmak üzere, hareketin ideolojik tahkiminde büyük rol oynamıştır.²³³ Bütün tartışmaların yanında komando kamplarının kurulması, Türkeş’e göre, yeni bir dönemin başlangıcıydı ve kamplarda verilen eğitim, Eğirdir Komando Okulu’nda verilen eğitimin aynısıydı.²³⁴

²³¹ Feyizoğlu, *age*, 50.

²³² *Hürriyet Gazetesi*, 10 Ocak 1969.

²³³ Yaşlı, *age*, 215-216.

²³⁴ Turan, *age*, 136.

Ülkü Ocakları'nın ortaya çıkışı ilk kez Ankara Üniversitesi'ndeki Hukuk, Ziraat ve Dil, Tarih ve Coğrafya fakültelerinde gerçekleşmiştir. CKMP Gençlik kollarınca "Ülkü Ocağı" adıyla 18 Mart 1966 tarihinde kamuoyuna duyurulan bu organizasyonlar, milliyetçi gençler tarafından fikir kulübü olarak kurulmuştur. Kuruluşunun ardından hızlı bir örgütlenme sürecine girilmiş, 1968 yılından sonra da her üniversitede bir şube açma yolunda çalışmalar yapılmıştır. Ocakların kuruluşundan ve teşkilatlanmasından sorumlu kişi ise CKMP Gençlik kollarını bu işle görevlendiren ve partinin genel başkan yardımcısı konumunda olan Dündar Taşer'dir. İlk yürüyüşünü "Milli Hareket Yürüyüşü" olarak 1 Haziran 1968'de Ankara'da gerçekleştiren bu Ocaklar ilerleyen zamanlarda koordinasyon sıkıntısını çözmek için bir üst kuruluş şeklinde bir araya geleceklerdir. 1969 yılının Mayıs ayından sonra Ülkü Ocakları Birliği'nin kuruluşu yönünde çalışmalar yapılmış ve bu minvalde Ankara'da Ülkü Ocakları Birliği kurulmuştur. Buna müteakip İstanbul ve İzmir'de de Ülkü Ocakları Birliği ortaya çıkmıştır. 12 Mart Muhtırası ile gençlik çalışmaları sekteye uğramış ve örgütler kapatılmıştır. Muhtıradan bir buçuk yıl sonra gençlik örgütleri tekrar ve daha yaygın olarak kurulacaktır.²³⁵

²³⁵ "Ülkü Ocakları Hakkında", <https://www.ulkuocaklari.org.tr/ulku-ocaklari-hakkinda/> [16.05.2019]

6. 12 MART MUHTIRASI

Türkiye siyasi tarihinde iki darbe arası dönemin en önemli olayı 12 Mart 1971 Muhtırası'dır. 12 Mart tarihinde AP Hükümeti'ne muhtıra verilmiştir. Muhtırayı Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk Gürler, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur ve Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal Eyiceoğlu imzalamıştır. Hükümete verilen Muhtıra metni şöyledir:

“1) Parlamento ve hükümet süregelen tutum, görüş ve icraatlarıyla yurdumuzu, anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş, Atatürk'ün bize hedef verdiği uygarlık seviyesine ulaşmak ümidini kamuoyunda yitirmiş ve anayasanın öngördüğü reformları tahakkuk ettirememiş olup, Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceği, ağır bir tehlike içine düşürülmüştür.

2) Türk milletinin ve sinesinden çıkan Silahlı Kuvvetlerinin bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliği giderecek çarelerin, partiler üstü bir anlayışla Meclislerimizde değerlendirilerek mevcut anarşik durumu giderecek ve anayasanın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak ve inkılap kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin demokratik kurallar içinde teşkili zaruri görünmektedir.

3)Bu husus tahakkuk ettirilmediği takdirde Türk Silahlı Kuvvetleri, kanunların kendisine vermiş olduğu, Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak ve kollamak görevini yerine getirerek, idareyi doğrudan doğruya üzerine almaya kararlıdır.

Bilgilerinize".²³⁶

12 Mart Süreci, milliyetçi-ülkücü hareketin de kendi kabuğuna çekildiği bir dönem olarak geçmiştir. 12 Martçılar, ilk adım olarak ordu içinde tasfiyeye girişmişler ve 9 Mart'ta darbe yapmayı planladıklarını düşündükleri 13 subayı Türk Silahlı Kuvvetlerinden ihraç etmişlerdir. MHP lideri Türkeş, Türk Silahlı Kuvvetleri içindeki “sol temizlikten” son derece memnundur.²³⁷ Askerlerin “sol terörle” mücadele konusundaki yaklaşımını sonuna kadar desteklemiştir. Öyle ki, MHP Gençlik Kollarının denetimindeki Ülkü Ocakları Birliği, (ÜOB) muhtıraya açıkça destek vermiştir. Muhtıradan kısa bir süre sonra ÜOB'nin 17 Mart 1971 tarihli bildirisi şöyledir:

²³⁶ Cumhuriyet, 13 Mart 1971.

²³⁷ Akpınar, age, 81-83.

“Büyük Türk Milleti;

Memleketimizi bir uçuruma sürüklemek üzere olan beynelmilel komünizmin eli kanlı uşaklarına karşı tedbir almak üzere siyasi hayatımızda önemli gelişmeler oldu. Biz, Ülkücü Türk gençliği olarak inanıyoruz ki, ordumuz Türk devletinin bağımsızlığına, Türk milletinin ve vatanının bütünlüğüne yönelen ihanet yuvalarını dağıtacak, hainlere gerekli dersi verecektir.

ODTÜ’de Türk Ordusuna karşı dokuz saat kurşun sıkanlar, masum kimseleri caniyane usullerle öldürenler, devletimizin teminatı altında olan yabancıları kaçırınlar, ‘Türkiye halklarının bağımsızlığı’ diyerek Kürtçülük yapanlar, devlet ve ordu büyüklerimize her türlü iftira ve hakareti yağdıranlar, Şanlı Türk Ordusunun karşısına, ‘Halk Kurtuluş Ordusunu çıkaranlar, Türk Ordusuna ‘Faşist Ordu’ diyenler, üniversiteleri silah ve cani yuvası haline getirenler, banka soyan, fabrika işgal ve tahrip edenler, emperyalizmle mücadele adı altında Türkiye’yi komünist bloğa peşkeş çekenler, milli değerlerimize pervasızca saldıranlar, mezhep kışkırtıcılığı ve azınlık ırkçılığı yapanlar...

Neredesiniz? Bunlara karşı hiçbir Türk ferdi ve müessesesi kayıtsız kalamaz! Aksi halde bu beynelmilel komünist hareketi Türk Milletinin hayatına son verir. Bu ihanet teşkilatlanmıştır. Her müesseseye sızmıştır. Bulduğu ortama göre hareket eder. Daha dün meşhur (!) yazılarıyla gazetelerde Sayın Devlet Başkanımız ve Genelkurmay Başkanımıza saldırıyorlardı. Bugün bunlara alkış tutmaktadırlar. Komünistin bir vasfı da dalkavukluktur.

Yaşamak istiyorsan, unutma ve affetme! Bu, Türklüğün varlık ve yokluk davasıdır. Ülkücü Türk gençliği olarak, milli bünyemizden bu fesat tohumlarını kazıyacak olan ordumuzun ve devletimizin yanında ve emrinde olduğumuzu ilan ederiz. Türkiye’yi ancak Türk milliyetçisi ülkücüler kurtaracaktır.

Yaşasın Türkler’in birlik ve beraberlik ülküsü... Yaşasın Türk devletinin bağımsızlığını koruyanlar. Yaşasın ölümsüz Türk Devleti ve onun milleti. Kahrolsun, Ordu-Millet- Devlet düşmanları...²³⁸

12 Mart Muhtırasına destek için hazırlanan bu bildiri, Ülkü Ocaklarının kapatılmasını engelleyememiştir. Muhtıranın ardından kapatılan Ülkü Ocakları, Türkeş’in talimatıyla ancak bir buçuk yıl sonra Ülkü Ocakları Derneği (ÜOD) adıyla kurulacak ve başına da Muharrem Şemsek gelecektir.

Muhtıra sonrası Demirel Hükümeti istifa etmiştir. Nihat Erim’in partizizlerden oluşan teknokrat hükümeti kurduğu bir ara rejim yaşanmıştır. Bu dönemde yapılan ara seçimlerde MHP’nin İstanbul adayı Dündar Taşer olarak gösterilmiştir. Taşer, 1960 ihtilalini yapan subayların içindedir, ancak seçilememiştir. MHP, 1971 ara seçimlerinde varlık gösterememiştir. 1971 Muhtırası sonrasında yapılan ara seçimlerden de başarı sağlanamayınca; Ahmet Karabacak, Türkeş’ten “partinin ve milliyetçilerin güçlenmesi ve teşkilatlanması için bir plân yapma” görevi almıştır. 1980 Askeri darbesi sonrasında, “Ülkücü Kuruluşlar Davası”nın sanığı olmasına neden olan ve 1971 yılında hazırlanmış olan bu programda sadece parti değil, devletin bütün kurumlarında ülkücülerin nasıl teşkilatlanacağı şemalarla

²³⁸ Öznur, **Ülkücü Hareket**, Cilt 2, 316.

gösterilmiştir.²³⁹ Bu belge, gözüne alındıktan sonra Türkeş'in arşivinde bulunduğu için Savcı Soyer tarafından dava dosyasına konulmuştur.

6.1. 1971: 10. Büyük Kongre

Türkeş, 8 Mayıs 1971 yılında düzenlenen 10'uncu Büyük Kongrede yaptığı konuşmada, MHP'nin ideolojik eksenini Milliyetçi-Toplumculuk anlayışı üzerine oturttuğunu açıkça ilan etmiştir. Türkeş'in kongredeki konuşma metninde, MHP ile Milliyetçi-Toplumculuk arasındaki ideolojik bağ şu sözlerle ifade ediliyordu:

“Muhterem delegeler,

Komünistler, mülkiyeti hırsızlık mahsulü, sınıflara meydan veren bir sömürü aracı olarak vasıflandırdıkları halde bundan vazgeçememişler, bilâkis devletleştirdikleri mülkiyeti, komünist partisinin mülkiyetine vermekle yeni bir sınıf yaratmışlardır. Tarihin en sömürücü, tekelci ve mutlak sınıfı olan bu yeni sınıf, kapitalist toplumlarda bile rastlanmayan bir devlet ve parti burjuvazisi doğurmuştur.

Sınıfçı sistemlerin ikincisi kapitalizmdir. Kapitalizm, milli toplum içinde sadece kapitalistleri, yani patronları koruyan bir sistemdir. Kapitalist sistem, mahiyeti ve işleyişi itibarıyla ekonomik hayatı kapitalistin tekeline bıraktığı için bu sistemde zengin daha zengin fakir daha fakir olur. Bu sistemde, sanayiye, iç ve dış ticarete, bankalara ve madenlere sadece patronlar hâkim olur. Üretim araçlarının mülkiyeti bir avuç patronun elindedir. Devletin millettten topladığı vergiler, fertlerin tasarrufları sonucu kara gün için bankalara yatırdıkları paralar patronların cebine gider.

Aziz delegeler,

Görülüyor ki, yıllardan beri ülkemizi kalkındırma modeli olarak savunulan kapitalist ve Marksist sistemler, sınıfçı ve diktatoryal sistemlerdir. Her iki sistemde de millet bütünlüğü, kapitalist veya bürokrat sınıflara bölünmüş, bir avuç insan dışında halkın çok büyük bir çoğunluğu, bu sınıfların esaret ve sömürüsü altına alınmıştır. Kapitalist ve Marksist sistemlerde halkın esaret altında oluşunun sebebi, mülkiyet sahibi olamamasıdır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, hürriyetin tek garantisi mülkiyettir. Bu sebeple bizim savunduğumuz Dokuz Işıkçı Milliyetçi- Toplumcu sistemin hedefi, Türk milletinin her ferdini mülk sahibi yapmaktır. Yaşasın Büyük Türk Milliyetçiliği, Yaşasın Dokuz Işıkçı Milliyetçi-Toplumcu Sistem...”²⁴⁰

Türkeş, bu kongrenin üzerinden sadece dört ay geçmesinin ardından yani, 11 Eylül 1971'de, teşkilatlara MHP Genel Başkanı imzasıyla gönderdiği genelgede açıklamış olduğu gerekçelere istinaden Milliyetçi-Toplumcu söylemden vazgeçtiğini bildirmiştir. Milliyetçi-Toplumcu söylemin terk edilmesinin temel gerekçelerinden biri söylemin Faşizmi ve Nazizmi çağrıştırması suçlamalarıyla itham edilmesidir. Türkeş, genelgede söyleme dair şu tespitlerde bulunmaktadır:

“Zaman zaman bazı kimseler tarafından Milliyetçi-Toplumculuk tabirinin kullanıldığını tespit ve müşahede etmiş bulunuyoruz. Bu doğru değildir. Zira bizim doktrinimizin adı Dokuz Işık Doktrini'dir. Milliyetçilik ve Toplumculuk, Dokuz Işık Doktrininin dokuz ilkesinden sadece ikisinin adıdır. Yalnız Milliyetçi-Toplumculuk deyiminin kullanılması düşmanlarımızın eline, aleyhimize iftiralarda bulunma imkânı ve fırsatı vermektedir. Defaatle sözlü ve yazılı

²³⁹ Karabacak, *age*, 82-83.

²⁴⁰ Akpınar, *age*, 86-87.

söylediğimiz gibi biz ne Nazist ne de faşistiz. Biz yabancı milletleri taklit etmeyi şerefsizlik sayan Türk milliyetçileriyiz...²⁴¹

14 Ekim 1973 tarihinde yapılan seçimler ile 12 Mart Muhtırası ve sonrasındaki ara rejim dönemi sona ermiştir. Bülent Ecevit'in CHP'si 185 milletvekili ile birinci parti olmuş, Demirel'in AP'si 149 milletvekili çıkarmış, AP'den kopan Ferruh Bozbeyli'nin Demokratik Partisi (DP) 45 ve kapatılan Milli Nizam Partisi (MNP)'nin yerine Necmettin Erbakan'ın başında olduğu Milli Selamet Partisi (MSP) 48 milletvekili çıkarmıştır. MHP ise %3,4 ile 3 milletvekili çıkarabilmiştir. Seçim sonuçlarının hiçbir partiye tek başına iktidar olma hakkı vermemesi nedeniyle üç ayı geçen hükümet bunalımının ardından herkesi şaşkırtan gelişme resmîyet kazanmış ve Ecevit liderliğindeki CHP ile Erbakan liderliğindeki MSP arasında koalisyon hükümeti kurulmuştur.

15 Mayıs 1974'te çıkan af ile 12 Mart döneminde yakalanarak cezaevine konulan solcular ile örgüt yöneticilerinin neredeyse tamamı 'Şartlı Salıverme Yasası' kapsamında tahliye edilmişti.

6.2. Arvasi ve Türk-İslam Ülküsü

1973 sonrasında, seçimlerden başarı sağlanamayınca, milliyetçi harekette yayın faaliyetlerine hız verilir. Daha önce "*İleri Türk Milliyetçiliğinin Hedefleri*" adlı bir kitapçığı *Milli Hareket* dergisinde yayınlanan Seyit Ahmet Arvasi, *Hergün* Gazetesi'nde günlük yazılar yazmaya başlamıştır. Gazete köşesinde düzenli olarak Türk-İslam Ülküsü üzerine yazılar yazmıştır. Bu yazılar kısa bir süre içinde Türk-İslam Ülküsü adlı 3 ciltlik bir esere dönüşmüştür. En sade anlatımla bu yazılarda Dokuz Işık genişletilerek anlatılmıştır. Arvasi, "*Neden Türk-İslam Ülküsü*" başlıklı yazısında ise düşüncelerini şu sözlerle özetler:

"Neden, şu veya bu ad altında toplanmayı değil de, Türk-İslam Ülküsüne bağlanmayı savunuyoruz? Biz iddia ediyoruz ki, Emperyalizm, Türk ve İslâm dünyasını yutmak için en az iki asırdan beri korkunç bir tertibin içindedir. Bir taraftan kültür emperyalizmi ile vatan çocuklarını din ve milliyetine yabancılaştırarak kendi emellerine hizmet edecek kadrolar hazırlamakta, diğer taraftan din ve millet duygularını, her şeye rağmen terk etmeyen çocuklarımızı da birbirine düşürmeyi planlamaktadır..."

O halde, Türk milliyetçisine düşen iş, bütün varlığı ile bu oyunu bozmak olmalıdır. Bu ülkede suni olarak güya Türkçü ve güya İslamcı cephele meydana getirmek isteyen hain ve kahpe oyunların karşısına, bir Müslüman Türk olarak ve tarihe yaraşır biçimde çıkılmalıdır.

Bunun için, Türk-İslam kültürüne, Türk-İslam medeniyetine, Türk-İslam Ülküsüne bağlı, Türklük şuur ve vakarına, İslam aşk ve aksiyonuna sahip, Türklüğü bedeni, İslamiyet'i ruhu

²⁴¹ Hakan Akpınar, *age*, 87.

bilen, milletini teknolojik hamlelerle dünyanın bir numaralı devleti yapmak özlemi ile çırpanan, dünya Türklüğünün, İslam dünyasının ve bütün mazlum milletlerin ümidi olmaya namzet bir gençlik yetiştirmekten başka çaremiz yoktur.”²⁴²

1977 seçimleri öncesi *Ülkücü Kadro* Dergisi, Türkiye’de bir kadrolaşma, fikri seviyeyi yükseltme, komünistlerle ve masonlarla mücadele etme iddiasıyla çıkarılmaya başlanmıştır. Ahmet Karabacak’ın başında olduğu dergi ancak 17 sayı çıkarabilmiştir. Özellikle masonlar ve Yahudi dönmeleri üzerine yazılıyor olması, dergiye karşı baskı gruplarının devreye girmesine neden olmuş ve yayın faaliyeti kendi isteği ile kesilmiştir.²⁴³ *Ülkücü Kadro* Dergisinin, parti içinde rahatsızlık yaratması sonucu, dergiyi çıkaranlar zaten ısınmadıkları parti çalışmalarını bırakmış ve *Türk Gençlik Vakfı* kurulmuştur. Vakfın başkanı Ahmet Arvasi, ikinci başkanı Ahmet Karabacak, muhasip Ali Serçek, üyeler Abdülkadir Sezgin ve Gıyaseddin Koçak, Genel Sekreter Sakin Öner’dir. Bu vakıfla, hem cezaevlerine doldurulan ülkücü gençlere ve dışarıda onlardan daha zor durumda olan ailelerine yardım edilmeye başlanmış, hem de vakıf salonunda her kesimden gence seminerler verilmiştir.

Gençliğin fikri karmaşa içinde olmaması için, Türkeş’in *Dokuz Işık* isimli kitapçığının bir ilmi heyete yeniden geniş bir şekilde yazdırılması Türkeş’e sorulmuştur. Olumlu cevap alınca ülkücü gençliğe hizmet için kurulan *Türk Gençlik Vakfı* adına bu eser genişletilerek basılmıştır.²⁴⁴ Vakıf, 1980 darbesine kadar kesintisiz faaliyetini sürdürmüştür. Vakıf ekibinin önemli başarılarından biri, 1977 kongresinde Arvasi’yi MHP’nin Genel İdare Kurulu’na seçtirmek olmuştur.

1977’deki büyük kongrede Genel İdare Kurulu’na seçilenlerden biri de Taha Akyol’dur. Partinin yayın organı olan *Hergün* Gazetesi’nde köşe yazarlığına başlamıştır. Akyol da bir süre sonra, *Türk-İslam Sentezi* adlı bir kitap çıkarmıştır.

6.3. Aydınlar Ocağı ve Türk-İslam Sentezi

Arvasi’nin çabaları yanında MHP’nin Türk-İslam Sentezi’ni benimsemesinde Aydınlar Ocağı’nın rolü daha büyüktür. Aydınlar Ocağı 1970 yılında ekonomi, mühendislik ve tıp gibi çeşitli disiplinlerden gelen akademisyenler tarafından kuruldu. “Ne AP kadar mason çevrelerin, ne MSP kadar dini çevrelerin ve ne de

²⁴² Seyit Ahmet Arvasi, *Türk-İslâm Ülküsü*, 3. bs. (Ankara: Ocak Yayınları, 1982), 5-8.

²⁴³ Karabacak, *age*, 93.

²⁴⁴ Karabacak, *age*, 89.

MHP kadar milliyetçi çevrelerin etkisinde olan, her kesime yakın ama hiçbirini temsil etmeyen²⁴⁵ kurucu unsurlara sahip olan bu Ocağın amacı, Türkiye’de o dönemde bölünme sürecinden geçen sağ birleştirmektir. 1970’lerde hepsi teknik olarak Demokrat Parti geleneğinden gelen üç farklı partinin yer aldığı bir sağ siyasi yelpaze vardır. Merkez sağ AP, İslamcı sağ MSP ve milliyetçi sağ MHP tarafından temsil edilmektedir.

Aydınlar Ocağı’nın kurucuları bu durumun sadece sola yaradığını düşünmektedirler. Ocağın temel gayesi, sağ bir ideolojik şemsiye altında birleştirmek ve yükselen komünizm tehdidine karşı tek yumruk haline getirmektir. Aydınlar Ocağı’nın ilk başkanı İbrahim Kafesoğlu’nun ve ideoloğu Muharrem Ergin’in Türkçü-milliyetçi geçmişi ve derneğin kuruluşundaki baskın komünizm karşıtı unsurlar göz önüne alınınca, Ocak kendisini AP ile MHP arasında bir köprü olarak görmektedir.²⁴⁶ MSP tarafından İslam’ın siyasileştirilmesini desteklemeyen ve buna karşı çıkan Ocak, daha çok Türk merkez sağ geleneğiyle uyumlu, laik-muhafazakar bir duruşu benimsiyordu.²⁴⁷

Aydınlar Ocağı’nın ilk başkanı olan Profesör İbrahim Kafesoğlu aynı zamanda Türk-İslam sentezi kavramının da isim babasıdır. Türk milliyetçiliğini fikir sisteminin merkezine oturtan Kafesoğlu, 1970’lerle birlikte İslam’ı da bu merkeze dahil etmeye başlamış ve Türk kültürünün bileşenleri arasında İslam’a da yer açmaya başlamıştır. Ancak bu noktada İslam zaferlerle dolu kudretli ve şanlı Türk tarihinin yalnızca bir parçası olarak düşünülmüştür. O’na biçilen rol, cihan hakimiyetini sağlayacak Türk milleti idealine yardımcı olması yönündedir. Dolayısıyla, İslam Türk kültürünü meydana getiren diğer unsurlarla eşit derecede öneme sahip bir öğeydi. Baskın olan düşünce Türklük ve Türk milliyetçiliğiydi. İslam’daki tek Tanrı inancı ile Türklerin İslamiyet öncesi tek Tanrı inancı arasındaki benzerlikler üzerinde durulmuş ve hatta Türklerin büyük topluluklar şeklinde İslamiyet’i gönüllü olarak kabul etmelerinin nedenleri arasında bu benzerlik gösterilmiştir. Bu nedenlerden bir diğeri de, dünyaya hükmetme amacı güden Türklerin, tarihsel gelişim süreçlerinde İslam’ın son aşama olarak görülmesidir. Aynı zamanda, İslam ilkelerini benimseyip büyük gruplar halinde Müslümanlığı kabul eden Türkler sayesinde Müslümanların birliği sağlanmış

²⁴⁵ Abdurrahman Dilipak, **Türkiye Nereye Gidiyor?**, 5. Baskı (İstanbul: Risale Yayınları, 1988) s. 50-61’den aktaran Bora, Can, **age**, 152.

²⁴⁶ Bora, Can, **age**, 152-153.

²⁴⁷ Arıkan, **age**, 49-50.

ve İslam yok olma tehlikesinden kurtulmuştur. İslam toplulukları ve İslam devletleri arasında ilk defa din ve devlet ayrımını gerçekleştiren Türkler tarihsel birikimleri, gerçekçi yaklaşımları ve akılcı duruşlarıyla İslam'ı sekülerleştirerek yeniden düzenlediler.²⁴⁸

Aydınlar Ocağı'nın görev ve sorumluluğu bununla sınırlı kalmamıştır. İslamiyet'in Türklük dozajı yüksek olan bu karışıma dahil edilmesinin ardından, sıra, Batılı unsurların da çerçevesi çizilen bu ideolojik senteze dahil edilmesine gelmiştir. Osmanlı'dan beri devam eden çağdaşlaşma-batılılaşma yolculuğunun kesintiye uğratılmadan devam etmesi icap etmektedir. Bu noktada Batı medeniyetini temsil eden askeri, siyasi ve iktisadi düşüncelerin desteklenmesi gerekmektedir. Bilimde, sanayide ve teknolojiye meydana gelen değişim ve dönüşümler aynı hız ve zamanda uygulanmaya konulmalıdır. Türk-İslam sentezinin milliyetçi teori ve pratiği baskın bir kişi olan Kafesoğlu tarafından ilk kez dile getirilmesi, Milliyetçi Hareket Partisi'ni bu ideolojiye çeken ve Türk-İslam sentezine kendisini yakın hissetmesini sağlayan nedenlerin başında gelmektedir. Ocağın çekim alanına giren MHP, ilerleyen dönemlerde devletin egemen kanadından bu yakınlığın mükafatını da görecektir. "Aydınlar Ocağı, MHP programındaki otoriter eğilimleri beslemiş ve sivil-askeri bürokrasiyle yürüttükleri iyi ilişkiler sayesinde MHP'ye devlet içerisinde meşru ve bazen de saygın bir yer kazandırmıştı."²⁴⁹

MHP'de asıl ve belirleyici olan ideolojik ilke, "milliyetçilik"tir. Yalnız bu milliyetçilik, 1970'lerde Aydınlar Ocağı'nın da etkisiyle, etnisite ve ırk kavramlarına dayanmayan ve "milli kültür" bağlamında ele alınarak tanımlanmaya çalışılan bir Türk milliyetçiliğini ifade etmektedir. Partiye göre, en dar tanımıyla Türk milliyetçiliği, "Türk milletine sevgiyi, Türk devletine hizmeti ve bağlılığı" temsil eder.²⁵⁰

²⁴⁸ Arıkan, *age*, 51-52.

²⁴⁹ Arıkan, *age*, 52-53.

²⁵⁰ Arıkan, *age*, 112.

7. MHP'NİN HÜKÜMET OLMASI

7.1. Birinci Milliyetçi Cephe Hükümeti

1975 yılının Mayıs ayında yapılan MHP'nin 12. Genel Kurulunda, Türkeş, oldukça sert sayılabilecek bir çıkış yapmıştı. Zamanın, Türk milliyetçiliğinin lehine ilerlediğini bildiriyor ve patlama noktasına gelen milliyetçiliğin karşısında duranlara gözdağı veriyordu:

"Artık milliyetçilik değil, milliyetçilik düşmanlığı bir cesaret işidir. Size artık zamanın Türk milliyetçiliği lehine akmakta olduğunu müjdeleyebilirim. Patlama noktasına erişmiş, patlama noktasını aşmış bulunuyoruz (...) Türkiye halkları sloganını kullanan hainlerle birlikte onları kışkırtanların da kafaları ezilecektir"²⁵¹

Erbakan ve Ecevit arasındaki anlaşmazlıklar sonucu koalisyon hükümeti 11 Eylül 1974'te istifa etmiştir. MHP'nin de içinde yer aldığı 70'li yılların en uzun ömürlü hükümeti olan Milliyetçi Cephe Hükümeti kurulmak üzeredir. AP'liler ve Demokratik Partililer dirsek temasına başlamış, iki partinin yöneticileri TBMM'de bir araya gelmiştir. Geniş bir koalisyondan yana olan MHP Lideri Türkeş, Demirel'e mesaj göndererek, kurulacak hükümete destek vereceklerini bildirdi. MHP'nin hükümete girme konusunda bir beklenti içinde olmadığını da söyledi. Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP) Genel Başkanı Turhan Feyzioğlu da koalisyona tam destek vaat etti. İttifakın adını Feyzioğlu koymuştu: "Milliyetçi Cephe".

Demirel, üç liderle görüşerek mutabakata vardı. Türkeş'e, "Sizin de hükümet de olmanız doğru olur" diyerek, kabineye katılma çağrısı yaptı. Türkeş'in "Tamam" demesinin ardından, AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'in başkanlığında 31 Mart 1975'te AP-MSP-CGP ve MHP ortaklığında "Birinci MC Hükümeti" resmen kuruldu. Demirel Başbakan, Türkeş ise Başbakan yardımcısı olmuştu. Başbakanlık Müsteşarlığının üzerinden 15 yıl geçtikten sonra Türkeş başbakan yardımcısı olmuştu. Sadece 3 milletvekiline sahip olan MHP ilk kez iktidara gelmişti.

Birinci MC Hükümetini oluşturan partilerin liderleri arasında gizli bir protokol imzalanır. Buna göre, dört partinin genel sekreterleri de bakan olacaktır. Bu

²⁵¹ Turan, *age*, 141.

isimlerin, hem hükümeti hem de partileri uyum içinde tutması öngörülür. Meclis'te üç milletvekili olan MHP'ye hükümette ikinci bakanlık verilir. MHP Genel Sekreteri Mustafa Kemal Erkovan Devlet Bakanlığına getirilir.

MC Hükümetinin kuruluş felsefesinde yatan siyasi mantık, “Memleketi Komünistlerden Kurtarmak” parolası üzerine kurulmuştur. MC Hükümeti döneminde devlet bürokrasisinde kapsamlı bir kadrolaşmaya gidilir. Önemli kademelere “Milliyetçi-Muhafazakar” isimler getirilir. Türkeş, iki koltuğa sahip olmasına rağmen hükümet üyeleri arasında ağırlığı olan bir isimdir. Çünkü MHP'liler komünizme karşı mücadele amacıyla kurulan hükümetin sokaktaki desteğidir.

MC Hükümetine ittifakla katılma kararı alınsa bile parti içinde koalisyona karşı çıkanlar olmuştur. MHP Genel İdare Kurulunda zaman zaman koalisyondan duyulan rahatsızlık dile getiriliyordu. Türkeş ise koalisyonun devamından yana olduğunu kurul toplantısında ilginç bir örnek vererek belirtmiştir: “Sadece Ayvaz Gökdemir'in Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğünde elde ettiği sonuç, bu koalisyonun bütün sıkıntılarına katlanmaya değer diye düşünüyorum...”²⁵²

MHP, Birinci MC döneminde, yani 1975-77 yılları arasında devletin komünizmle mücadele konusunda önemli bir aşama kaydettiğini düşünüyordu. Birinci MC hükümeti ortağı olduğu dönemde MHP çok yönlü ve planlı bir strateji uygulamaya koymuştu. Bu askeri savaş stratejisine göre ilk olarak başkent çevresini kuşatacak Çankırı, Çorum, Yozgat, Kırşehir, Konya, Afyon, Eskişehir, Bolu gibi illerde örgütlenmeye gidildi (Başkenti çevreleyen bu yerler aynı zamanda yol boylarına karşı gelmektedir). Amaç, Dokuz koldan Ankara'nın kuşatılmasıydı. Yine başkenti kuşatan kırsal alanlar da bölgelere ayrılmış ve buralar başkentte faaliyet için kadro ve kitle kaynağı gibi düşünülmüştü. İkinci halka örgütlenmesinde ise yol kesen örgütlenmeler yer almaktadır. Bunlar bir başkent operasyonunda başkente ilerleyen güçlere destek sağlamak için vardılar. Ayrıca tüm Türkiye 9 ana ve 5 tali eğitim bölgesine ayrılmıştı. Bu dönemde MHP'nin askeri stratejisi bir merkeze baskın stratejisiydi. Dış tehlikelere karşı konumlanmış olan ordunun konumlanış hattının gerisinde, yol boylarında ve merkez çevresinde yarattıkları örgütlerle, orduyla gerilime düşmeden yapılacak bir merkezi ele geçirme operasyonudur bu strateji.²⁵³

²⁵² Akpınar, **age**, 125.

²⁵³ Turan, **age**, 143-144.

7.2. Kur'an-ı Kerim Ders Olarak Okutulsun

MHP Lideri Türkeş, 1977 yılında ülkücü öğretmen kuruluşu olan Ülkü-Bir'in kurultayında yaptığı konuşmada, Kur'an-ı Kerim'in okullarda ders olarak okutulmasını savunmuştur. Türkeş'in bu konuşması, bir bakıma MHP'nin Türkçü-İslamcı çizgisinin resmi olarak ilanı gibidir. Türkeş'in konuşması şöyleydi:

“Bugünkü eğitim sistemimiz içerisinde, ortaöğretimdeki seçmeli dersler arasına imam-hatip okullarının uyguladığı şekilde, Kur'an-ı Kerim dersi de alınmalı, din bilgisi dersi de seçmeli olarak üç saate çıkarılmalıdır. Türk vatandaşı, çocuğunun dinî terbiyesini devletten beklemelidir. Devletin vazifesi de ‘iyi insan ve iyi vatandaş’ yetiştirmektir. Şahsım ve partim bu meselede, Ülkü-Bir'in haklı taleplerini sonuna kadar takip edecektir.”²⁵⁴

7.3. Necip Fazıl MHP'de: 1977

Türkiye’de İslami hareket söz konusu olduğunda, bunun en önemli teorisyenlerinden biri olarak gösterilebilecekler listesinin başında hiç şüphesiz Necip Fazıl Kısakürek gelmektedir. Necip Fazıl’ı milliyetçi cenahta ön plana çıkaran temel olgu ise, onun İslam merkezli düşünce yapısına milliyetçiliği, daha net bir ifade ile Türk milliyetçiliğini eklemesidir. Onun milliyetçiliği, her ne kadar “Müslümanlıkla mahdut, ırk ve kavim taassubunu reddeden”²⁵⁵ bir mana içerse de, bu mana aleminde “Türk”e, İslam’ın taşıyıcı misyonu gereği özel bir yer verilmektedir. Necip Fazıl’ın siyaset felsefesinde, Türk-İslam düşüncesinin Türk olmayan Müslüman topluluklar üzerindeki hamilik konumunun ön planda olduğunu dile getiren Tanıl Bora, bu düşünce biçimine örnek teşkil etmesi açısından Necip Fazıl’ın şu açıklamasına işaret etmektedir:

“...İrk meselesi şuradan doğabilir ki, arnavutu, çerkezi, kürdü, hepsi Müslüman olarak nazarımızda müsaviyken, bunlar kendilerini İslamiyet dışı bir nispetle bizden koparıp da infirada, ayrılmaya doğru giderlerse o zaman her birinin, arnavutluğu, çerkezliği, kürtlüğü ayrıca kabahat olur. İşte o zaman Türklük girer araya...”²⁵⁶

Bu açıklamada dikkat çeken bir başka husus da, Bora’nın aktardığı şekliyle, “Türk” ve Türklüğe dair terimlerde baş harfler büyük yazılmışken, Türk olmayan millet adlarında özgün metinde baş harflerin küçük harflerle belirtilmesidir.²⁵⁷

²⁵⁴ Devlet Gazetesi, 14 Şubat 1977

²⁵⁵ Tanıl Bora, *Türk Sağının Üç Hali, Milliyetçilik Muhafazakarlık İslamcılık*, 3. bs. (İstanbul: Birikim Yayınları, 2003), 130.

²⁵⁶ Bora, 2003, 130.

²⁵⁷ Age,130.

Necip Fazıl Kısakürek, MSP'den ayrılarak 1977 yılında MHP'ye katılmıştır. Necip Fazıl'ın MHP'ye katılması her iki parti açısından hatta daha genel bir biçimde dile getirirsek, hem milliyetçiler hem de İslami tandanslı muhafazakarlar açısından çok önemli bir olay olarak kayıtlara geçmiştir. Necip Fazıl'ın teorize ettiği "Büyük Doğu"nun peşinde siyasallaşan başka bir parti olarak MSP siyaset yapmaktadır. Artık, MSP'nin siyasi çizgisi Necip Fazıl tarafından beğenilmemektedir. Hatta Milli Selamet Partisi'nden "*Büyük Doğu fikrinin düşük çocuğu*" diye aşağılayıcı bir üslupla bahsetmeye başlamış ve MSP'yi "*İslam stratejisini patikalarda ve çıkmaz sokaklarda heba*" etmekle suçlamıştır. 1977'de MSP'den ayrılmadan önce 8 Nisan günü Necmettin Erbakan'a yazdığı son telgraf şöyledir:

"Necmeddin Bey

İslam'da hak ihtar 3 ise size aziz gaye uğrunda en aşağı 300 kere baş vurmuş olan fikir babanız mevkiindeki bu adama, en son, Adalet Bakanı Müftüoğlu'nun evindeki nihai toplantıdan sonra takındığınız daimi ve cibilli "boş verme" tavrından, artık bu davayı kurtarmak değil, harcamak yolunda olduğunuza inanıyor ve davanın gerçek kurtuluşunu, onu yanlış ve kötü temsil edenlerden kurtulmakta buluyorum.

Umumi efkar karşısına çıkmadan bu kısa mektubumu, veda mahiyetinde size göndermeyi fikir namusu gereği bilir ve her şeyi Hakkın takdirine havale ederim."²⁵⁸

1977 seçimleri öncesinde MHP'ye katılmasını "ezel ve ebed arası büyük dava yolunda Milli Türk Talebe Birliğinin misallendirdiği fikir ve iman mihrakına Türkes'in hareketli gençliğini oturtmak"²⁵⁹ amacıyla gerçekleştirdiği söylenebilir.

"Üstad"ın MSP ve onun lider kadrosunu ağır eleştirilerle sarstığı dönemde, Alparslan Türkes de İslam vurgusu baskın açıklamalarda bulunarak İslami duyarlılığı yüksek kitlelere partinin kapısını sonuna kadar aralamaktaydı. Bu açıklamalardan biri de, "ruhi muhtevaya bağlı milliyetçiliği" ve 1960 ihtilalinde masumiyetini ön plana çıkaran ve 1977 seçimlerinden kısa bir süre önce kamuoyuna duyurulan beyannameydi. Türkes'in seçimler öncesinde, 3 Mayıs 1977'de *Hergün Gazetesi*'nde yayımlanan "*Türk Milletine Beyanname*"si şöyledir:

1-Alparslan Türkes, yatalak bir iradeye karşı, fikirsiz bir hareket saydığı 1960 ihtilâline, başta, sırf bir fikir yönü vermek ve Cumhuriyet Halk Partisinin ihtilâli sömürmesine mâni olmak için katılmış fakat bu gidiş önlenemeyince uzak kalmış, Türk Milleti ve tarihinin ihtilâl kadrosuna biçtiği suçluluk dairesinin dışında kalmayı ve ibrasına nail olmayı şart bilmiştir.

2- Alparslan Türkes ve Partisinin dünya görüşü, ruhi muhtevaya bağlı milliyetçilik olarak metbûluğu ruha ve tabiiliği milliyete veren bir anlayış içinde tek kelimeyle İslam imanıdır.

²⁵⁸ "Necip Fazıl'dan Necmettin Erbakan'a Gönderilen", <http://www.nfk.com.tr/mektup-telgraf-not/mektup-9> [14.02.2019]

²⁵⁹ Yaşlı, *age*, 225-226.

3- Alparslan Türkeş ve Partisi, milliyetçiliği, içi kevserle dolu bir kâse şeklinde görür, ana kıymeti kâsede değil, kevserde bulur ve o kevserin nurunu ışıldattığı nispette kaseye değer verir.

4- Alparslan Türkeş ve Partisi, bugün en keskin bunalımını yaşayan insanlığa yol gösterici istikamet oklarını, Kâinatın Efendisi'nce getirilmiş ruh ve ahlâk ölçüleri olarak ilân eder ve tasarılarını, hasretlerini, her şeyini bu inanç mihrakında toplar.

5- Dostluk ve düşmanlık kutuplarımızı tayinde kıstaslarımız şudur ki: Fert, zümre, sınıf ve makam olarak her kim ve her ne olursa olsun, Hakk'ın düşmanları düşmanımız, Hakk'ın dostları dostumuzdur.

Türk Milletinin maruz bulunduğu derin bunalımın tarihi gelişmesi bakımından yöneticilerin Türk Milletinin dert ve ıstıraplarının sebeplerini teşhis edemediklerini, tedbir ve çarelerde revizyona tabi tutamadıklarını ve taklitçi kaldıklarını görüyoruz. Türk'ün ruh köküne inmeyen ve bağlanmayan her tedbirin temelsiz kalacağı inancındayız.

1977 seçimlerinin eşliğinde, başta milliyetçi, mukaddesatçı Türk gençliği bulunmak üzere, Alparslan Türkeş ve Partisinin hüviyeti bu satırların ifade ettiği derin manalardan ibarettir.²⁶⁰

Türkeş'in *Hergün Gazetesi*'nde yayınlanan beyannamesi, seçim öncesinde yoğun bir şekilde bastırılıp ülke çapında dağıtılmış ve elden ele dolaştırılmıştır. 7 Mayıs 1977'de ise artık MHP'li olan Kısakürek *Hergün Gazetesi* üzerinden bu beyannameye yanıt olarak kısa bir yazı yayınlamıştır:

“MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş'in “Türk Milletine Beyannamesi”ni okudum.

Pılı-pırtı odalarının raflarında dizili, kapağı arkasına devrik ve içi boş, hatta süprüntü dolu teneke konserve kutuları halindeki partiler arasında, bugünden itibaren MHP, nazarımda bambaşka bir mana ve hüviyet sahibidir. Onu, Müslümanlık ve Türklüğün gerçek hakkını vermeye namzet bir topluluk olarak anıyor ve canımın içinden selamlıyorum.

Bu beyanname, ta Cava'daki müminle Amerika'daki zenci Müslümana kadar bütün İslâm âlemini ihtizaza getirecek ve oluş davasını temellendirecek kıymette tarihî bir hâdisedir. İdeal yumağımızın her lifini içinde saklayan bir tohum... İslâm âleminin Türkiye'den beklediği zuhur ve tecellinin tohumu...

Türkeş beyannamesinde dört ana esası, bir binanın dört direği halinde vazetmektedir:

1- 1960 gece baskınının sorumluları arasında değildir.

2- Posa ve kabuk milliyetçiliğinden uzak ve ruhi muhtevaya tabi manada milliyetçidir.

3- Başını dayadığı tek ruhi muhteva, yine tek kelimeyle ve bütün ölçüleriyle İSLAM'dır.

4- Son 150 yıllık taklit devremizin bütün sahtekârlıklarını tezgâhlayacak ve gerçek oluşu billurlaştıracak bir tarih (revizyon)una taliptir.

Ne Mebus, ne Senatör, ne Bakan, ne şu, ne bu!... Allah'ın bana biçtiği manevi makam ve memuriyeti bunlardan hiçbiri tercüme edemez. Bu bakımdan en canhıraş ihlâs ve hasbîlik kürsüsünden haykırıyorum: 40 yıllık mücadele ve yepyeni bir gençlik inşası hayatımda, bugün, bu beyannameden, bu beyannamenin sahibine ve partisine taktığı şeref ve mesuliyet pazıbindinden sonra, artık, emin olmaya yakın bir ümit nefesi alabilirim.

150 yıldır her gün biraz daha artıcı bir hasretle kurtarıcısını bekleyen Türk Milletine “beklediğin geliyor!” müjdesini vermenin ilk ümit günü bu tarihi andır.

“Emin olmaya yakın ümit” ışığının çaktığını gördüğüme ve bu ışığı nice defa hayâl edip de karanlıklara düştüğüme göre, bundan böyle yeni inkisarlara tahammülü kalmayan yanık yüreğimi, dava yolunda en küçük istikamet hatasına razı olmaz bir hassasiyetle bu beyannamenin halkaladığı sıcak avuçlara bırakıyor ve 40 yıllık emeğimin semeresini bu çevrenin aksiyoncu ruhundan bekliyor ve istiyorum!

²⁶⁰ Akpınar, *age*, 107.

İçi alev alev Müslüman, dışı pırıl pırıl Türk ve içi dışına hâkim, dışı içine köle, yeni Türk neslinin maya çanağı olmak ehliyeti hangi topluluktaysa ben oradayım.

Allah'ın inayeti ve Resulünün ruhaniyeti bu yoldakilerin üzerinde olsun!..."²⁶¹

Necip Fazıl MHP'ye katıldıktan sonra partinin Kurultay'ına ve Kayseri Mitingine katılmış ve "İçi alev alev Müslüman, dışı pırıl pırıl Türk ve içi dışına hâkim, dışı içine köle, yeni Türk neslinin maya çanağı olmak ehliyeti hangi topluluktaysa ben oradayım." örneğinde olduğu gibi oldukça etkileyici konuşmalar yapmıştır. Daha sonra ise, MHP'yi destekleyen *Ortadoğu* Gazetesine başyazar olmuştur. Necip Fazıl, artık MHP'nin önemli bir kamusal yüzü olmuştur.

1977 seçimleri 5 Haziran'da yapılmış ve MHP 951.544 oy alarak oy oranını yüzde 3'den yüzde 6'ya yükseltmiş, Necip Fazıl'ın desteğini kaybeden MSP ise 1.269.918 oy alarak oy oranını yüzde 11'den yüzde 8'e düşürmüştür. (1973 Genel Seçimlerinde MSP 1.265.726 oy, MHP ise 362.208 oy almıştı.)²⁶² İslami gelenek açısından tartışmasız çok önemli bir isim olan Necip Fazıl'ın MSP'den MHP'ye transferinin seçim sonuçlarına ne kadar etkisi olduğunu kestirmek mümkün olmasa da MHP'nin oyları artarken MSP'nin oylarının düştüğü gözlenmektedir.

Birinci MC Hükümeti, Haziran 1977 seçimlerine kadar görevde kaldı. Seçimlerde Ecevit % 41,4 oy alarak 215 milletvekili çıkarmış olsa da, hükümeti tek başına kurmak için gerekli olan 226 sayısına ulaşamamıştır. MHP % 6'yı aşan bir oy yüzdesiyle sadece 16 milletvekili çıkarabilmiştir.

7.4. İkinci Milliyetçi Cephe Hükümeti

Seçimlerden ezici bir oy üstünlüğü elde eden Ecevit, azınlık hükümeti kurmuş ama güvenoyu alamayarak 22 Temmuz 1977'de istifa etmiştir. Buna mukabil İkinci Milliyetçi Cephe (MC) olarak adlandırılan AP-MSP-MHP koalisyonu, 1 Ağustos 1977'de 219'a karşı 229 oyla Meclis'ten güvenoyu alarak hükümet kurma görevini devralmıştır. AP Genel Başkanı Süleyman Demirel Başbakan, MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan ile MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş yine Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcıları olarak kabinede görev aldılar. MHP, İkinci MC Hükümetinde Türkeş dahil beş bakanlık almıştır. Hükümetteki MHP'li diğer bakanlar şunlardı: Sadi Somuncuoğlu (Devlet Bakanı), Ağâh Oktay Güner (Sanayi ve Ticaret Bakanı),

²⁶¹ Akpınar, *age*, 108-109.

²⁶² "1973 Genel Seçim Sonuçları". <https://secim.haberler.com/1973/> [16.02.2019]
"1977 Genel Seçim Sonuçları". <https://secim.haberler.com/1977/> [16.02.2019]

Gün Sazak (Gümrük ve Tekel Bakanı) ve Cengiz Gökçek (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı).

İkinci MC Hükümetinin ömrü birincisine göre oldukça kısa oldu. Bülent Ecevit, AP'den 11 milletvekilini bakanlık vaadiyle kopararak CHP saflarına kattı. 31 Aralık 1977'de hükümet aleyhine verilen gensorunun oylamasından sonra İkinci MC Hükümeti yıkıldı. Ömrü, altı ay sürmüştü. Ecevit'in transferle kurmuş olduğu hükümet de aynı şekilde kısa ömürlü olmuştur. Daha sonra Erbakan ve Türkeş'in dışardan desteği ile AP azınlık hükümeti, 12 Kasım 1979'da resmen kurulmuş ve 12 Eylül Darbesine kadar ülkeyi yönetmiştir.

Bu dönemde, 1978 yılı 19 Mart'ında Türkeş'in yaptığı konuşma ve MHP'nin eylem planı dikkat çekmektedir. Konuşmada, iktidarın aczini kanıtlamak ve alternatifini göstermek amacıyla Türkiye'nin hemen her yerinden katılım sağlanarak Ankara'da yapılacak "Ankara Üzerine Büyük Yürüyüş" eylemi Türkeş tarafından ilan edilmiştir. 15 Nisan'da yapılması planlanan bu yürüyüşün, İtalya'da Mussolini'nin iktidarı ele geçirdiği "Roma Üzerine Yürüyüş" ile olan benzerliği dikkat çekicidir. Ancak, bu yürüyüş yapılamamıştır.²⁶³

Ülke hızla 12 Eylül'e doğru giderken MHP'nin eski bakanlarından Gün Sazak, 27 Mayıs 1980'de düzenlenen suikast ile öldürüldü. Gün Sazak, Milliyetçi Harekete gönül vermiş birçok kişi tarafından sevilen ve sayılan bir kişiliği ifade etmekteydi. Hatta, Türk siyasetinin kılcal damarlarına kadar parçalandığı ve kutuplaştığı bir dönemde, icraatlarıyla toplumun birçok kesiminden takdir topladığı belirtilmektedir. MHP'li Sadi Somuncuoğlu, Gün Sazak ile ilgili olarak şunları söylemektedir:

"Gün Sazak, namuslu bir insandı. Kaçakçılıkla, yolsuzlukla ve hırsızlıkla sonuna kadar mücadele etti. Dürüstlüğü farklı kesimlerce de övülüyordu. Bir gün TBMM'de Plan ve Bütçe Komisyonunda 78 yılının bütçesi görüşülüyordu. O zaman CHP'nin içinde Marksist bir kanat vardı. Süleyman Genç de onların başkanıydı. Plan ve Bütçe Komisyonunda tutanaklara geçen bir konuşma yaptı ve 'Cumhuriyet tarihi boyunca Gümrük ve Tekel Bakanlığında yolsuzluğun olmadığı bir dönem yok, Atatürk dönemi dahil... Oranın önüne geçilemiyor. Ama felsefesi felsefeme taban tabana zıt olmakla beraber Gün Sazak Bakan olduktan sonra cumhuriyet tarihinde ilk defa gümrük kapılarındaki kaçakçılık önlendi' dedi."²⁶⁴

²⁶³ Turan, *age*, 146.

²⁶⁴ Akpınar, *age*, 141-142.

8. 12 EYLÜL, ANA DAVA VE DARBE SONRASI

8.1. “Komutanım Darbe Yapacaklar”

12 Eylül 1980 öncesinde bir Askeri Darbe'nin yapılacağından pek çok kişinin haberi olmuştur. Öncesindeki gelişmeleri yorumlayarak bu sonuca ulaşanlar olduğu gibi, doğrudan askerlerden haber alarak darbenin gününü ve saatini bilenler de vardır. Türkeş de darbeden haberdar olan ve saatini ve gününü bilenlerdendir. Çeşitli şekillerde defalarca bilgilendirilmiştir. Sadece Türkeş değil, siyasi yelpazenin solunda yer alan sosyalist yapılanmalar bile ya darbe olacağından haberdardır ya da darbe beklentisi içindedir.

Türkeş'e tanıdığı subaylar darbe olacağı bilgisini vermiştir. Türkeş evine gidince eşine söylediği şu sözler önemlidir:

“Siz annenize gidin. Askeri bir müdahale de olabilir. Birkaç gündür arkadaki ormanda terörist grupların dolaştığına dair haberler de geliyor. Askeri bir hareketse, yine intizam içinde olan bir harekettir. Ondan pek endişe duymamız gerekir. Ama başka karışık şeyler de olabilir. O bakımdan hemen evi terk edelim.”²⁶⁵

Darbeden birkaç gün sonra kendisi de teslim olmuştur. Ancak özgürlüğüne kavuşması için 4 yıl, 7 ay, 25 gün beklemesi gerekecektir.

MHP-Ülkücü kuruluşlar içinde oluşan yasadışı örgütlerle ilgili olarak, 1402 Sayılı Kanuna 8.10.1980 tarih ve 2310 Sayılı Yasayla eklenen Ek-1 madde uyarınca başlatılan hazırlık soruşturması Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığında görevli savcılarca 29 Nisan 1981 tarihinde sonuçlandırılarak kamu davası açılmıştır.²⁶⁶ Askeri savcılık, 951 sayfalık iddianameyle açtığı MHP Ana Davası'nda Ülkücü Yan Kuruluş liderleri ve ileri gelenlerini yargılamaya başladı. Bu kişilerin büyük bölümü, yönetici kadrolarda bulunan ülkücülerden oluşuyordu.

12 Eylül 1980 günü Türk Silahlı Kuvvetlerinin tam bütünlüklü ve hiyerarşik düzen içinde yönetime el koymasından sonra oluşan Milli Güvenlik Konseyi'nin, tüm siyasi parti genel merkezlerinde arama yapılmasına ilişkin emri üzerine Milliyetçi Hareket

²⁶⁵ Akpınar, age, 148.

²⁶⁶ İddianame (MHP ve Ülkücü Kuruluşlar), TC Ankara, Çankırı, Kastamonu İlleri Sıkıyönetim Komutanlığı, 1981.

Partisi Genel Merkezi, Gençlik Kolları genel merkezi, ayrıca İl ve İlçe kuruluşlarında arama yapılmıştır.²⁶⁷ Darbe sonrası bütün demokratik kurumlara yapılan baskınlarda olduğu gibi MHP için de aynı şey geçerli olmuş ve özel bir ayrıcalık güdülmemiştir.

İddianameye dayandırılarak yapılan hazırlık soruşturması sonucunda ele geçen kanıtlarla MHP'nin ve yan kuruluşlarının yurt düzeyinde merkeziyetçi, organize ve totaliter bir silahlı cemiyet oluşturduğu fikri öne sürülmüştür. Bu veriler doğrultusunda vatandaşlar, MHP ve Ülkücü kuruluşlarca ülkücü-komünist karşıtlığı göz önünde bulundurularak ikiye bölünmüş ve tek yönlü şartlandırılmıştır. Yetiştirilmiş kişiler aracılığı ile Türk halkı birbirine karşı silahlandırılıp, toplu kıyıma özendirilip yönlendirilmiştir. Böylelikle mevcut otoritenin kamu güvenliğini sağlayamadığı izlenimi yaygınlaştırılarak bunun yerine Cumhuriyetçilik ve demokrasi prensiplerine aykırı bir şekilde devletin tek bir kişi tarafından idare edilmesi amacına yönelik Anayasal düzenin zor yoluyla değiştirilmeye kalkıldığı saptanmıştır.²⁶⁸ İddianame 9 ayrı suç üzerine kurulmuştur:

Suç 1: "Anayasal düzenin Cumhuriyetçilik ve demokrasi prensiplerine aykırı olarak, devletin tek bir kişi tarafından yönetilmesi amacına yönelik değiştirilmesine zor yoluyla kalkışmak;

Suç 2: Türkiye ahalisini birbiri aleyhine silahlandırarak toplu kıyıma yönlendirmek, toplu kıyıma neden olmak, bu cürümlere katılmak;

Suç 3: TCK'nın 149. ve 146. maddelerinde yazılı cürümleri işlemek için silahlı cemiyet oluşturmak;

Suç 4: Amacı Cumhuriyetçiliği ve Demokrasi prensiplerine aykırı olarak, Devletin tek bir kişi tarafından idare edilmesini hedef tutan cemiyet kurmak, faaliyetlerini düzenlemek, yönetmek, bu cemiyete girmek;

Suç 5: Birşeyi işlemek veya işlemesine müsaade etmek için bazı örgütlerin oluşturdukları baskı gücünden yararlanarak tehdit etmek;

Suç 6: Silah kaçakçılığı yapmak, ruhsatsız silah bulundurmak;

Suç 7: Silahlı Gasp;

Suç 8: Hırsızlık;

Suç 9: Cürüm eşyasını saklamak;"²⁶⁹

587 kişinin isminin yer aldığı İddianamenin 1 Numaralı sanığı Alparslan Türkeş'tir.

Davada Askeri Yargıtay,

"ülkücü kuruluşlar, karşı görüşleri sindirmek, korku ve panik yaratmak ve böylece siyasal ve sosyal görüşten kaynaklanan bir tutumla ammenin selameti aleyhine cürüm işleme adam öldürmek, yağma ve yol kesmek amaçlarıyla kurulmuş olsalar da, sol görüşlüler gibi TCK'nın 141, 142 ve 168. Madde kapsamındaki suçları işlemiş sayılmazlar"²⁷⁰

²⁶⁷ İddianame, 118.

²⁶⁸ İddianame, 118.

²⁶⁹ İddianame, 1.

²⁷⁰ Turan, age, 153.

şeklinde görüş bildirmiştir. Ancak Askeri Yargıtay'ın bu görüşlerine rağmen aralarında Alparslan Türkeş'in de bulunduğu 49 sanık hakkında idam, 212 sanık içinse değişik sürelerde ceza talep edilmiştir.

MHP ve Ülkücü Kuruluşlar Davası, 5 yıl 11 ay sürdü. Ankara 1 Numaralı Askeri Mahkemesinde 333 duruşma yapıldı. 392 sanıklı davada, MHP Lideri Alparslan Türkeş'e 11 yıl bir ay ve 10 gün hapis cezası verildi. MHP'nin Genel İdare Kurulu üyelerinin tamamı bu davadan beraat ederken, beş sanık için idam cezası verilmiştir. 150 sanığın beraat ettiği davada, 9 kişiye müebbet hapis kararı çıkarken, 219 sanık ise 6 ay ile 36 yıl arasında değişen hapis cezalarına çarptırılmıştır. Üç sanık hakkında dava düşmüş, iki kişi ise duruşmaların sürdüğü dönemde vefat etmiştir. Altı sanık hakkında ise mahkeme görevsizlik kararı almıştı.

16 Ekim 1981'de ise MHP, Milli Güvenlik Konseyi (MGK) kararı ile kapatılmış ve mal varlığına da el konulmuştu. 1983 yılında yargılamalar sürerken Türkeş, kalbindeki rahatsızlık nedeniyle Mevkii Hastanesine kaldırılmış ve tahliye olana kadar çoğunlukla orada kalmıştı.

MHP ve Ülkücü Kuruluşlar davasında yargılanan yöneticiler, üç ana eksende savunma yapmıştır. Milliyetçilerin ve ülkücülerin komünist tehdit ve tehlike karşısında devletin yanında durduğunu anlatan ana eksen, önemli bir hukuki hata yapıldığını söyleyerek askeri cuntanın tepkisini yumuşatmaya çalışmıştır. Bu grup aynı zamanda suçlamaları kişiselleştirerek sorgulamalardan ağır bir darbe almadan kurtulma yaklaşımına sahiptir. Parti üst yöneticileri bu minvalde savunma yapmıştır. Başka bir ekseninde savunma yapan ikinci grup ise, MHP misyonuyla askeri darbeyi gerçekleştiren cuntanın misyonunu özdeşleştirerek darbe ve darbecilerle uzlaşma metodunu benimsemiştir. Bu grubun savunmaları darbeyi onaylayıcı bir özellik gösterir. Taha Akyol, Agah Oktay Güner ve Yaşar Okuyan gibi hareketten daha sonra kopacak olan bazı isimler bu eksen içinde yer almıştır. "Ocaklı" diye bilinen genç kadrolarca temsil edilen bir diğer eksen; "anti-komünist milli refleks" düşüncesi temelinde içteki ve dıştaki (Kuzeydeki) vatan hainlerine karşı meşru müdafaa ögesini ön plana çıkarmıştır. Devleti ve kendilerini ortak düşmana karşı aynı safta gören bu eksen davalarının meşruiyetini yüksek sesle dile getirme yöntemine başvurmuştur.

Yukarıda bahsi geçen üç eksenin tümünün birleştiği ve asıl vurguladıkları nokta, darbeyi yapanlara "aslında biz de sizdeniz" mesajını vermektir.²⁷¹

MHP ve ülkücü kuruluşlar davalarının önemli özelliklerinden biri de, yapılan savunmaların bireysel nitelikte oluşudur. Özellikle Türkeş ve Parti üst düzey yöneticilerinden bazılarının başvurduğu bu yöntemde hukukta geçerli olan “suçların şahsiliği” prensibi ön plana çıkarılmıştır. Bu prensip doğrultusunda ülkücü olduğu iddia edilenlerin eylemlerinden dolayı kendisinin sorumlu tutulamayacağı düşüncesi Türkeş’in de savunmalarının ana eksenini oluşturmaktaydı. Liderlerinin savunma tutanaklarına geçen bu beyanı, tutuklanarak cezaevine gönderilmiş olan ülkücülerde hayal kırıklığına neden olmuştur. Davayı, teşkilatı ve bu davaya gönül vermiş tüm yol arkadaşlarını ne pahasına olursa olsun “kükreyerek” savunacağı düşünülen Başbuğ’un bu şekilde bireysel ve silik bir tavır göstermesi tabanda kapanması zor çatlakların oluşmasını beraberinde getirmiştir. Siyasal savunma niteliğinde olmayan bu savunmalar, hareketin özellikle tabanından başlayacak bir erozyon ve ayrışma sürecinin habercisi olmuştur.²⁷²

8.2. 12 Eylül Askeri Müdahalesinin Siyasi Karakteri ve MHP

Resmi ideolojik söylem olarak Kemalizm’i benimseyen 12 Eylül darbesi, darbe döneminin siyasal-toplumsal-iktisadi koşul ve gereksinimleri göz önüne alındığında, Kemalizm’in otoriter karakterinin baskın olduğu bir niteliğe sahipti. Kamusal düzeni ve siyasal hayatı tümüyle manipüle edecek kavramsal bütünlük ve iç tutarlılıktan yoksun olan bu ideolojik söylem, eklektik de olsa Mustafa Kemal Atatürk’ün sözleriyle kuramsal çerçeveye oturtulmaya çalışıldı. Yakın dönemde Portekiz, Yunanistan ve İspanya’daki diktaların beslendiği gibi dinsel otoriteden yeterince beslenemiyor olması, 12 Eylül rejiminin zayıf noktalarından birini oluşturmaktaydı. Siyasal ve toplumsal hayatın bütününde ideolojik tahakkümün sağlanabilmesi için rejimin dinsel motiflerle desteklenmesi gerekmektedir. Tam da bu noktada darbeyi meşrulaştıracak İslami referanslar için Aydınlar Ocağı imzasını taşıyan Türk-İslam Sentezi kullanılmıştır. Askeri yönetimin ve ardındaki egemen bloğun sıkça kullandığı ve ihtiyaç duyduğu bu ideolojik söylem, aynı zamanda Türk-İslam Sentezini oluşturan milliyetçi muhafazakar kamuoyunun söylemleriyle birebir aynı

²⁷¹ Turan, **age**, 153-154.

²⁷² Turan, **age**, 154.

niteliktedir. Çoğunlukla yüksek bürokrat, akademisyen, yazar vb. olan bu unsurlar bütün sağ siyasal odakların kesişim noktasında yer alsalar da, MHP'ye tam olarak angaje olmamaları ile dikkat çekmektedirler. Anti-komünist vurgusu güçlü bir söylem ve kutsanan devlet otoritesi öne çıkarılmaktadır.²⁷³

Aydınlar Ocağı imzasını taşıyan Türk-İslam Sentezi olgusu, 1982 Anayasası'nın da ilham kaynağı olmuştur. Türk-İslam sentezi olgusu, İslamiyet ile otoriter dikta rejimi arasında sentez yapmaz. Son derece pragmatist bir tarzda, otoriter ve zaman zaman faşizan yönü baskın olan bir rejim arayışıyla bütünleştirilmeye çalışılan bir ideoloji yaratarak, bu ideolojinin kitleler nezdinde kabul görmesine çalışır. Bu nedenle Türk-İslam Sentezi olgusu sadece anayasaya şekil vermekle kalmamış; daha demokratik düzene geçilmeden 6 Kasım 1983'te çıkarılan Yüksek Öğretim Kanunu'nu da şekillendirmiştir. Aydınlar Ocağına göre, darbe öncesi devlet kurumlarını etkisiz hale getiren anarşinin kaynağı üniversitelerdir. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) ile başlayan yeni kadrolaşma hamleleriyle Aydınlar Ocağı'nın üniversitelerdeki etkisi giderek arttı. Aydınlar Ocağı'na yakınlıklarıyla bilinen ve Ocak tarafından himaye edilen kimi akademisyenler, akademik kurumlarda yöneticilikle ödüllendirildiler.²⁷⁴

MHP hareketinin siyasi olarak da, ideolojik, sosyal ve kültürel olarak da son bulmadığını belirten Mustafa Çalık, bu düşüncesine dayanak noktası olarak milliyetçi hareketin gelişim sürecini besleyen kaynakların Türk toplumunda hala "gür" denecek kadar kuvvetli aktığını söylemektedir. Süreci besleyen bu kaynakların "gelecekte nasıl bir dönüşüm veya değişime destek vereceklerini ise elbette en iyi zaman gösterecektir" demektedir.²⁷⁵ MHP Hareketi'nin içinden çıktığı sosyo-kültürel ortamın derin bir analizini yapan ve Gümüşhane-Bayburt özelinde saha çalışmaları gerçekleştiren Çalık, kavga ve şiddete dayalı sosyalleşme süreciyle ideolojik-politik düşünce ve eylem bütünlüğü arasındaki "form" benzerliğinin istisna olmadığını belirtmektedir. Çalık'ın şiddet ve siyasal yönelim arasında kurmaya çalıştığı ilişkinin, Gramsci'nin ilk bölümde kısaca bahsetmiş olduğumuz İtalyan kültüründe kırsaldan başlayarak toplumun tamamına sirayet eden şiddet olgusuyla faşizmin yükselişi arasında kurmaya çalıştığı ilişkiyle olan benzerliği dikkat çekicidir. Ve kanımca üzerinde durmaya ve derinlemesine analiz edilmeye layık bir çalışmadır.

²⁷³ Turan, *age*, 156-157.

²⁷⁴ Turan, *age*, 157.

²⁷⁵ Mustafa Çalık, *Siyasi Kültür ve Sosyolojinin Bazı Kavramları Açısından MHP' Hareketi'nin Kaynakları ve Gelişimi (1965-1980)* (Ankara: Cedit Neşriyat, 1995), 206.

MHP'nin örgütsel niteliğinin en önemli özelliği onun aşırı merkezîyetçi ve bürokratik bir parti olmasıdır. Aşırı merkezi ve bürokratik olması, partide demokrasinin değil, liderden kaynaklı bir şekilde üstten belirleyiciliğin egemen olması demektir. Her türlü karar alma sürecinin üzerinde hiçbir şekilde tartışılması mümkün olmayan şefin, başbuğun iradesi yer almaktadır.

"Milliyetçi hareket tek başkan, tek meclis sistemini savunur. Çağımız kuvvetli, adil ve hızlı icra çağıdır. Türk milleti dünya imparatorlukları kurduğu devirlerde, kuvvetli, adil ve hızlı icra gücünün tek elde toplanmasıyla mümkündür. Bunun için tarih ve töremize uygun başkanlık sistemini savunuyoruz. İcrayı cumhurbaşkanlığı ve başbakanlık olarak ikiye bölemeyiz. Her konuda bütünleşmeci olduğumuza göre icranın başında da bütünleşmeci olmalıyız. Türk tarih felsefesi ve tarihinde icra organı hiçbir zaman bulunmamış yani tek bir başkan tarafından yürütülmüştür"²⁷⁶

Milliyetçi Hareket Partisi'ni diğer partilerden ayıran ve ön plana çıkaran bir diğer özelliği de, her ne kadar güçlü lider figürü ve merkezi-bürokratik hiyerarşi başat unsur olsa da, partiyi oluşturan merkezi örgütün dışında ve partiyle ilişkili çok sayıda yan örgütün varlığıdır. Toplumun MHP doktrini doğrultusunda siyasal, toplumsal ve askeri açıdan yeniden örgütlenmesini amaçlayan bu örgütler, herhangi bir partinin sıradan propaganda örgütünden çok daha fazla işleve sahiptirler. Mahalle, sokak ve işyeri gibi en küçük toplumsal yapılara yönelik örgütlenme stratejileriyle kitle desteğini sağlayan tabanın genişlemesi bu örgütler üzerinden gerçekleşmiştir. MHP Ana Davası'nda bu çeşitlilik açıkça görülmektedir.²⁷⁷

Milliyetçi Hareket Partisi'ne yönelik ortaya atılan eleştirilerin başında partinin ve parti mensuplarının ırkçı ve faşist politikaları benimsediği fikri gelmektedir. Bu suçlayıcı tavır ve eleştirel düşünce biçimi, MHP tarihiyle aynı süreklilik içinde CKMP'ye de yönlendirilmekteydi. Alparslan Türkeş sürekli ve defalarca, faşist olmadığını, partinin faşizme karşı olduğunu, soyculuk anlayışlarının ırkçılıkla bir olmadığını söylemiştir. Irkçılık hakkında ise, Türkeş: "Soyumuz Türk soyudur. Soy tabii ve organik bir unsur olduğu için insanların fikri ve fiziki özellikleri, yetenekleri birbirinden farklıdır. Türk soyunun değerli bir soy olduğu büyük bilginler tarafından kabul edilmektedir"²⁷⁸ demekle yetinmektedir.

Milliyetçi Hareket Partisi üzerine yapılan çalışmalarda partinin ve hareketin ideolojik dayanak noktası ve referans merkezi parti programlarından ziyade "Başbuğ" Türkeş'in kaleme aldığı "*Dokuz Işık*" eserini işaret etmektedir. Parti'ye hakim

²⁷⁶ Alparslan Türkeş, **Temel Görüşler** (İstanbul: Dergah Yayınları, 1975), 155.

²⁷⁷ Turan, **age**, 186.

²⁷⁸ Türkeş, **Temel Görüşler**, 283.

ideolojik söylemlerin hemen hepsinin esin kaynağı Dokuz Işık doktrinidir. Oldukça eklektik ve çapraşık ifadelerle yazılmış olmasına rağmen, metinde, yine de ideolojik bir bütünlük olduğu görülmektedir. Partinin ulus ve devlet kavramlarına bakışı, siyaset anlayışı, orduya bakışı, ekonomi anlayışı, özel mülkiyete bakışı, sınıf savaşı anlayışı, okul ve eğitime bakışı, tarih anlayışı, ideolojik içeriği gibi kimi önemli hususlar burada yer almaktadır.²⁷⁹

Üçüncü bir yol tutulduğu iddia edilse de teknik olarak MHP'nin ekonomi politikası, açıkça ifade edilmemiş ve doğrudan savunulmamış olan kapitalizmdir. Söylem düzeyinde, kapitalizm ile sosyalizm eşit derecede kötüdür. “Bir sosyal sınıf ya da ferdi, diğer sosyal sınıf veya fertlere tercih eden sistemler, sınıfçı sistemlerdir. Milliyetçilik her türlü sınıfçı sistemlere karşıdır. Sınıfçı sistemler sınıf diktatörlüğünü doğurur”²⁸⁰ derken, Türkeş'in anlattığı olgu bu düşünceyi işaret etmektedir. Ancak karşımızda bir hareket bulunmaktadır. Pratik ile söylem arasındaki açının açılmasında mahzur yoktur. *Dokuz Işık* eserinin ekonomiden söz edilen bölümünde, kapitalizm ve sosyalizm eleştirilerinin ardından her iki sistemin dışında kalan ve “*tasarruf ve yatırım*” temelinde yükselen yeni bir sistemden söz edilmektedir. Başbuğ'a göre modern toplum biliminde iki sınıf varken, MHP toplumu 6 sosyal sınıfa ayırmaktadır: “1- İşçi, 2- Köylü, 3- Esnaf, 4- Memur, 5- Serbest meslek mensupları ve 6- İşverenler.”²⁸¹ Bahsi geçen bu sosyal sınıfların tümüne önce tasarruf ettirilecek, daha sonra ise bu zorunlu tasarruflarla “makine yapan makineler” ve “fabrika yapan fabrikalar” kurulacaktır. Mesleki örgütlenmeler baz alınarak oluşturulan bu altı sosyal sınıfın tasarruflarıyla kurulan fabrikaların sahibi ise doğal olarak milletin kendisi olacaktır. Kamu ve özel sektörün yanında yer alan ve yukarıda bahsi geçen altı sosyal sınıfın üretim birliğinden oluşan “milli sektör” güçlü bir alternatif sunacaktır. Milli sektörde işyeri yönetimine katılma ve kardan payları oranında yararlanma olanağına sahip olan halk, işverenin insafına terk edilmekten ve sömürülmekten kurtulacak, böylece sosyal adalet de yerini bulacaktır. İşçi, köylü, esnaf, memur, serbest meslek mensubu ve işverenlerden oluşan Dokuz Işıkçı siyasal ve toplumsal düzende, bahsi geçen bu altı sosyal sınıf yalnızca üretim amaçlı örgütlenmelerle yetinmeyecek, hukuki ve mali yapılanmalar da ortaya

²⁷⁹ Turan, *age*, 187-188.

²⁸⁰ Alparslan Türkeş, *Milli Doktrin Dokuz Işık*, 15. bs. (İstanbul: Kutluğ Yayınları, 1975), 85.

²⁸¹ Türkeş, *Dokuz Işık*, 43.

çıkacaklardır. Bu bağlamda, her bir sosyal sınıfa ait hukuki teşkilatlanmalar oluşturulacak ve mali sandıklar kurulacaktır.

Milli sektör ekseninde oluşturulan ekonomik yapı içerisinde kamu ve özel sektör bağımsız bir güç olarak varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Milliyetçi Hareket Partisi özel mülkiyete ve bireysel teşebbüse karşı çıkmamakta, aksine özel mülkiyetin ve teşebbüsün desteklenerek millet yararına çalışmasını temin etmek istemektedir. İktisadi kalkınma açısından özel mülkiyet ve bireysel teşebbüs son derece önemli bir yer teşkil etmektedir. Mülkiyeti, hürriyetin garantisi olarak gören ve ekonomik özgürlük olmadan siyasi ve toplumsal özgürlüklerin de olamayacağını belirten Türkeş, kendi iktidarlarında her ailenin bir evi olacağı vaadinde bulunmayı ihmal etmemektedir.²⁸²

Dokuz Işık, emeğin değerinden "*alınteri ve insan emeği kutsaldır*" diyerek bahsetmektedir. Ve şöyle devam eder:

"Emek insan şahsiyetinin bir parçası, yapıcı bir unsurdur. Emek, üretim faaliyetlerinin en kutsal unsurudur. Sermaye ile birlikte emek, üretimi meydana getirir. Ancak gerçek bu olmasına rağmen uygulamada sermaye daima emeği sömürür".²⁸³

Herhangi bir sosyalist örgüt kadar milliyetçi hareket de her türlü sömürü düzenine karşıdır. Şu farkla; milliyetçi hareket sermayenin emeği sömürmediği sermaye ile emeği milli menfaatler içinde dengeleyen bir düzen taraftarıdır.

"Emeği sermayeye, sermayeyi emeğe boğazlatan, soyduran, sahte, sınıfçı bölücü sistemlere inanmıyoruz. Milli kalkınmamızın, ekonomik gelişmemizin, hızla dengeli ve adil bir şekilde olabilmesi ancak emek sermaye bütünleşmesiyle mümkündür".²⁸⁴

Dokuz Işık'çı düzende işçilerin haklarının tam olarak verilebilmesi ve menfaatlerinin savunulabilmesi için tek ve mecburi sendikacılığın getirileceği bildirilmektedir. İşçiler için grevin hak olarak görüldüğü bu sistemde sömürünün önüne geçebilmek için her iş kolunda tek bir sendika önerilmektedir. Fabrikatörün Sanayi Odasına, tüccarın Ticaret Odasına, çiftçinin Ziraat Odasına, avukatın Baroya, doktorun Tabip Odasına, mühendisin veya mimarın ise Mühendis ve Mimar Odasına kaydolmadıkça çalışamayacağını ve iş yapamayacağını bildiren Türkeş, bunlara karşılık işçilerin sendikalara üye olma zorunluluğunun bulunmadığını belirtmektedir. Hürriyet maskesi altında açıklanmaya çalışılan bu durum neticesinde sermayenin korunması, işçi sınıfının ve emeğin himayesiz bırakılması sağlanmakta, dolayısıyla sömürü

²⁸² Türkeş, *Dokuz Işık*, 89.

²⁸³ Türkeş, *Dokuz Işık*, 96.

²⁸⁴ Türkeş, *Dokuz Işık*, 96.

düzeni devam ettirilmektedir. Bunun önüne geçebilmek için işçilerin kendi sendikaları aracılığıyla örgütlenmeleri zorunlu kılınacak ve bu vesileyle her türlü haklara kavuşmaları sağlanacaktır.²⁸⁵

MHP'nin bir sistem olarak benimsediği siyasal anlayışı milli demokrasidir. Kökü Batı'da olan liberal demokrasinin, "bütün milletin değil, sadece birkaç patronun, sermaye sahibi bir sınıfın demokrasisi" olduğunu; Doğu'nun Marksist demokrasisinin ise, "Batı'nın burjuva sınıfının yerini alan bir avuç komünist partisi üyelerinin demokrasisi" olduğunu ifade eden Türkeş, birer sınıf demokrasisi olarak gördüğü kapitalizmi ve komünizmi reddetmektedir. Ona göre, Batı'nın burjuva diktatörlüğü ile Doğu'nun proletarya yönetimi Türk insanın mizacına uymamaktadır. "Türk insanının yönetim tarzı milletin bütün fertlerinin, sosyal dilimlerinin demokratik yönetimidir."²⁸⁶ Kapitalist ve komünist sistemlerin demokrasi ve hürriyet anlayışlarının son derece baskıcı bir nitelik arz ettiği bildirilmekte ve milli demokrasi kavramı güçlü bir alternatif olarak sunulmaya çalışılmaktadır. Devletin şahsiyetli ve dirayetli bir başkan tarafından yönetildiği milli demokrasi sisteminin kurulmasına devlet yönetimi ve parlamentodan başlanacaktır.

"...parlamentar hükümet sistemi yerine Başkanlık sistemini getireceğiz. Bu sistemde Cumhurbaşkanlığı ve Başbakanlık yetkileri bir tek şahısta toplanacak temelinde otorite, güven, disiplin olan bir hükümet doğacaktır. Milli demokrasinin diğer müesseselerini bilhassa TRT'yi Anayasa Mahkemesini, Danıştay'ı, Yargıtay'ı, Üniversiteyi, Yüksek Hakimler Kurulunu milli menfaat ve güvenimize uygun olarak değiştirip yeniden kuracağız. Sadece tabii senatörlüğü değil, bütün senato müessesesini de tamamen kaldıracağız. Böylece bu büyük milleti sınıflara bölen sınıf demokrasilerine bir son verip devleti, demokrasiyi, anayasayı Türkleştirmiş, millileştirmiş olacağız".²⁸⁷

Türkeş *Dokuz Işık* adlı eserinde milliyetçi hareketin iktidarında siyasi düzenin şu şekilde değiştirileceğini belirtir:

"Milletimizin sosyal yapısına uygun olarak altı sosyal dilimden gelen milletvekillerinden oluşan, bir meclis kuracağız. Bu mecliste, birbirine yakın sayıda, işçi, köylü, esnaf, memur, serbest meslek mensubu ve işveren temsilcileri bulunacaktır... Senato kaldırılacaktır. Tek yapılı Milli Meclis, sırf milli olmakla kalmayacak, aynı zamanda bu, uzmanlar meclisi olacaktır."²⁸⁸

"Son kararı veren, tek bir kişi tarafından yönetilen ve kimseye hesap vermek zorunda olmayan, korporatif bir ilke ile meclis bileşenlerinin oluşturulduğu bir sistemdir

²⁸⁵ Türkeş, *Dokuz Işık*, 63-64.

²⁸⁶ Türkeş, *Dokuz Işık*, 45.

²⁸⁷ Türkeş, *Temel Görüşler*, 260.

²⁸⁸ Türkeş, *Dokuz Işık*, 44.

anlatılan.”²⁸⁹ Bu nedenle, darbe sonrası açılan ana davada MHP'nin tek kişinin otoritesini savunmakla suçlanmasına neden olmuştur.

MHP'nin savunduğu sistemin, açık bir şekilde belirtilmiş olmasa da, ekonomik ve toplumsal anlamdaki karşılığının “korporatizm” olduğu görülmektedir. Bireylerin sınırsız kar sağladığı serbest piyasa ekonomisine ve sınıflar arası savaşa yol açan bölücü merkezi ekonomiye karşı olan korporatizm, para ve emeğin organik ve ruhani bir bütün oluşturduğu fikrine²⁹⁰ dayanmaktadır. XIX. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan ve en somut örneğini XX. yüzyılda Mussolini İtalya’ında görebileceğimiz bu düşünce biçiminin temel argümanı, liberal kapitalizm ve sosyalizm arasında kalan ve bölünen birey, toplum ve millete “üçüncü yol” biçiminde alternatif çözüm önerileri sunmaktır. Toplum karşısında bireyi savunan rekabetçi liberal kapitalizme karşı olduğu gibi, sınıfları ve sınıf savaşını ön plana çıkaran sosyalist ve komünist sistemlere de aynı hatta çok daha sert bir tutumla karşı çıkmaktadır. Taha Parla korporatizm ve kapitalizm ilişkisini şöyle ifade etmektedir:

“Korporatizm, özel mülkiyet ve girişimin önceliği ilkesine dayanan kapitalist üretim tarzının egemen olduğu bir toplumu varsayan bir düşünce sistemi ve bir dizi kuruma işaret eder. Korporatizm, tanımı gereği, anti-sosyalist ve anti-Marksist’tir. Aynı zamanda, felsefesi, siyaset ve iktisat anlayışı bakımından anti-liberaldir; ancak, anti-kapitalist değildir.”²⁹¹

Korporatist düşünce biçimi, Milliyetçi Hareket Partisi’nin siyasal aksiyonu olarak kabul edilen “*Dokuz Işık*” eserinde, adı konmasa da siyasal ve toplumsal açıdan alternatif bir çözüm önerisi olarak karşımıza sıklıkla çıkmaktadır. Türkeş’in hem meclis düzeyinde temsil hakkı vererek ön plana çıkardığı, hem de toplumsal hayatı denetleme ve kontrol noktasında yetki verdiği meslek örgütleri şeklindeki sıkı bir hiyerarşik örgütlenme modeli sistemin temel dayanağını oluşturur.

Esasında korporatizm düşüncesi Türkiye siyasetine yabancı değildir. XX. yüzyıl egemen Türk siyasal düşüncesinin, hatta daha yüksek bir soyutlama düzeyinde Türk kamu felsefesinin korporatist olduğunu belirten Parla,²⁹² solidarist ve faşist olarak ayırdığı korporatist düşüncenin İttihat ve Terakki’den başlayarak Türkiye’de siyasal ve toplumsal yaşamı belirleyen temel faktörlerden biri olduğunu dile getirmektedir. Korporatizmin iki alt türünden biri olan solidarist korporatizm daha çoğulcu ve ılımlı devletçi bir nitelik arz ederken, faşist korporatizm ise tekçi ve totaliter bir nitelik

²⁸⁹ Turan, **age**, 193.

²⁹⁰ Heywood, **age**, 224.

²⁹¹ Taha Parla, **Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye’de Korporatizm**, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1989), 53.

²⁹² Parla, **age**, 7.

göstermektedir.²⁹³ İlk modelde meslek örgütlerinin siyasal, toplumsal ve iktisadi konularda devlet nazarında söz ve yetki sahibi olması mümkünken, ikinci modelde yani faşist korporatizmde söz ve yetki sadece devlette toplanmıştır. Burada korporasyonlar devletin hegemonik araçlarından biridir. Toplumu bir bütün olarak aynı hedefe yönlendirmede ve kısa sürede sermaye birikimini sağlamada korporasyonlar araçsal bir işlev görür. Solidarist (dayanışmacı) korporatist modelin Türkiye’de ilk defa Ziya Gökalp tarafından bilimsel ve sistematik bir biçimde dile getirilerek savunulduğunu aktaran Parla, Gökalp’in bu düşünceleri üzerinde etkili olan ismin ise Emile Durkheim olduğunu belirtmektedir. Ziya Gökalp’in meclisi “mahalli milletvekili, milli milletvekili ve mesleki temsilcilere”²⁹⁴ göre üç farklı temsil grubundan oluşan bir yapı olarak görmesi ve toplumu da dönemin iktisadi ve toplumsal gelişmelerine bağlı olarak mühendisler, doktorlar, müzisyenler, yazarlar, demirciler, marangozlar, terziler gibi en az on yedi mesleğe göre sınıflandırma metodu hiç şüphesiz ki Alparslan Türkeş’in başında olduğu milliyetçi hareketi de etkilemiştir.

²⁹³ Parla, **age**, 8.

²⁹⁴ Parla, **age**, 92.

9. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

XVIII. ve XIX yüzyılda Kuzey-Batı Avrupa’da ortaya çıkan “milliyetçilik” olgusu, oldukça kısa sayılabilecek bir zaman zarfında yeryüzünün tamamına yayılmış ve birey-toplum-devlet ilişki ağlarını yeniden örerek, insanlık tarihinde yeni bir sayfanın açılmasını sağlamıştır. Açılan bu sayfanın ilk satırlarını ise “millet, milliyetçilik ve ulus-devlet” kavram ve olguları -çoğu zaman oldukça sert ve çatışmalı bir sürecin ardından kazandıkları haklı zaferleri ile- süslemiştir.

Milliyetçiliğe dair literatür çalışmalarına bakıldığında, genel kabul gören düşünceler çerçevesinde, bu ideolojinin ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel alanlarda görülen köklü değişim ve dönüşümler sonucu ortaya çıktığı ve yaygınlaştığı tezi ön plana çıkmaktadır. Yaşamın her alanında var olan bu değişim ve dönüşümü başlatan aktör ise, feodal üretim biçimlerinde ve bu üretim biçimlerine dayalı üretim araçlarında ve üretim ilişkilerinde büyük dönüşümler yaratarak tarih sahnesine çıkan kapitalizmin kendisi olmuştur. En somut örneklerini İngiltere ve Fransa’da bulabileceğimiz bu sistemin siyasi ve idari örgütlenme modeli ise modern-ulus devlet formlarıyla karşımıza çıkmıştır. Bu form, ortaya çıktığı dönemden itibaren geleneksel ve kozmopolit niteliği haiz birçok devlet ve imparatorlukların parçalanmasını ve yeniden şekillenmesini sağlamıştır.

Düşünsel temellerini Amerikan ve özellikle de Fransız İhtilalinden, iktisadi temellerini İngiltere menşeli serbest piyasa ekonomisinden, askeri gücünü ise ağırlıklı olarak Napolyon Savaşları ve İngiliz donanmasından alan milliyetçilik “kasırgası”, diğer tüm geleneksel imparatorluk biçimlerinde olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu’nu da içine almış ve çok kısa bir süre içinde imparatorluğun sınırlarını yerle bir ederek, yeni devletlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. “İmparatorluğun en uzun yüzyılı” olarak nitelendirilen XIX. yüzyıl, Osmanlı için varlığını devam ettirme savaşının sürdürüldüğü bir dönemdir. Bu dönemde, asker-sivil bürokrat ve münevverlerden oluşan Osmanlı seçkinleri ve yönetici sınıfının asıl gayesi “Devlet-i Aliyye-i Osmaniye”yi muhafaza ederek onu dağılmaktan kurtarmak olmuştur. Bu bağlamda ortaya atılan çözüm önerileri arasında, paradoksal olarak onun dağılmasına

ve parçalanmasına neden olan “milliyetçilik” olgusunun kendisi de gelmektedir. Ve işin ilginç tarafı, Osmanlı İmparatorluğu’nda dağılmayı engellemek için ileri sürülen “Türk milliyetçiliği” ve “Türkçülük-Turancılık” ideolojisinin esin kaynağı, Rus İmparatorluğu sınırları içerisinde yaşayan ve bu imparatorluğun sınırlarını aşmak isteyen Kazan ve Bakü gibi nispeten gelişmiş bir burjuvaziye sahip şehirlerde yaşamış olan dış Türklerdir. Bu bağlamda, “Türk milliyetçiliğinin ideolojik biçimlenmesini sağlayan gelişme Osmanlı İmparatorluğu’nun sınırları dışında yaşanmıştır.”²⁹⁵ İsmail Gaspıralı’nın “cedit” hareketi, Yusuf Akçura’nın “Osmanlılık-İslamcılık-Türkçülük” adını verdiği “*Üç Tarz-ı Siyaset*”i, Ali Bey Hüseyinzade’nin ilk defa ortaya attığı ve daha sonra Ziya Gökalp tarafından güncellenen “Türkleşmek-İslamlaşmak-Muasırlaşmak” sloganı²⁹⁶ ve buna benzer diğer çalışma ve açıklamalar ele alındığında, Türk milliyetçiliğinin ideolojik ve politik anlamda ortaya çıkışında dış Türklerin rol ve önemi açıkça görülmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu’nun parçalanmasını önlemek amacıyla ortaya atılan “Osmanlılık” ve “İslamcılık” düşüncesinin, hem Gayrimüslimlerin hem de Müslümanların bağımsızlık yanlısı ayrılıkçı hareketleri neticesinde işlevsiz kalması ve savaşlar sonucunda (Trablusgarp, Balkan, I. Dünya ve Kurtuluş Savaşı) İmparatorluğun parçalanmasının ardından, ağırlıklı olarak Türk etnisitesine dayanan toprak parçasının elde kalması, Türkçülük ve Türk milliyetçiliğinin 1923’te kurulan Cumhuriyet Türkiye’sinin resmi ideolojisi olarak kabul edilmesinde etkili olmuştur. Cumhuriyeti kuran kadrolar, esasında yeni bir devlet kurmaktan çok, İslahat ve Tanzimat’la başlayan, Birinci ve İkinci Meşrutiyetle devam eden modernleşme ve reform düşünce ve eylemselliğini sürdürerek Osmanlı’yı bir devlet olarak bütünsel anlamda ayakta tutmayı denemişlerdir. Ancak tarihsel koşullar, imparatorlukların ve çok uluslu devletlerin modern zamanların dışında tutulmasını gerektirmekteydi. Ve yine aynı tarihsel koşullar kaynağını Kuzey-Batı Avrupa’dan alan modern-ulus devlet formunu, geçerli siyasi ve idari örgütlenme modeli olarak önlerine koymaktaydı. Milliyetçiliğin görevi, bundan sonraki süreçte, model olarak sunulan kurguya dayanarak toplumu birleştirmek ve türdeşleştirmektir. Bu nedenle Türk milliyetçiliğinde ve Türk milliyetçilerinin yaklaşımlarında dönüm noktalarından biri olarak kabul edilen 1944 Mayıs’ına kadar milliyetçilik, “kitleleri harekete geçirmekte

²⁹⁵ Süleyman Seyfi Ögün, **Mukayeseli Sosyal Teori ve Tarih Bağlamında Milliyetçilik**, (İstanbul: Alfa Yayınları, 2000), 116.

²⁹⁶ Çağla, 2002, 12.

kullanılan bir platform olmadı; bir kontrol aracı olarak işlev gören, seçkinlere ait bir ideoloji olarak kaldı.”²⁹⁷

3 Mayıs 1944 tarihi Türk milliyetçileri için son derece önemli bir nitelik arz eder. Hüseyin Nihal Atsız’ın dönemin başvekili Şükrü Saracoğlu’na *Orhun* dergisinde yazmış olduğu iki açık mektupla başlayan olaylar silsilesi, Ankara’da Türkçü-Turancı çevrelerin geniş katılımlı protestolarıyla devam etmiş ve hemen ardından, aralarında Reha Oğuz Türkkan, Zeki Velidi Togan, Alparslan Türkeş, Nejdet Sancar, Hikmet Tanyu ve Hüseyin Namık Orhun gibi onlarca ismin olduğu Türkçü çevrelerin gözaltına alınması ve tutuklanmasına kadar varmıştır. Atsız 3 Mayıs’ın önemini; “o zamana kadar yalnız duygu ve düşünce olan, edebi ve ilmi sınırları pek de aşmayan Türkçülük, 1944 yılının 3 Mayısı’nda birden bire bir hareket oluverdi.”²⁹⁸ şeklinde özetlemektedir.

II. Dünya Savaşı’nın iki büyük gücü Nazi Almanya’sı ve Sovyetler Birliği arasında devam eden mücadelenin gidişatı tarafından şekillenen 1944 olayları ve yargılamaları, Türk milliyetçilerinin devletin resmi politikaları dışında ve ona karşı siyaset yapma bedelinin diyeti niteliğindedir. Türkiye’nin yanı başında bulunan Sovyetlerin savaştan galip çıkması, devletin Turancılık ve Irkçılık düşüncesini mahkum etmesinin en önemli nedenlerindedir. Yargılamalar neticesinde siyaseten örgütlenmelerine darbe vurulan Türkçü ve Turancı çevreler bundan sonraki süreçte dergiler ve dernekler etrafında örgütlenmeye ve politika yapmaya devam edeceklerdir. Bu örgütlenmenin mecrası ise CKMP’ye ve devamında isim değişikliği ile MHP adını alan siyasal örgütlenme biçimine akacaktır.

Ana hatlarıyla taslağını çizdiğimiz Türk milliyetçiliği, böylesine bir toplumsal ve tarihsel bağlam içerisinde doğmuş ve gelişmiştir. MHP, her ne kadar resmi olarak 1969 yılında kurulmuş olsa da, esasında 1948 yılında Fevzi Çakmak önderliğinde Millet Partisiyle başlayan ve 1958 yılında Cumhuriyetçi Millet Partisi ve Türkiye Köylü Partisi’nin birleşerek Osman Bölükbaşı liderliğinde Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) adını aldıkları bir siyasi parti geleneğinin devamı niteliğindedir. Ancak milliyetçi hareketin ideolojik ve örgütsel kökleri, çalışmada da belirtildiği şekliyle çok daha gerilere gitmektedir.

²⁹⁷ Çağlar Keyder, **Türkiye’de Devlet ve Sınıflar**, 2. bs. (İstanbul: İletişim Yayınları, 1990), 99.

²⁹⁸ Atsız, 1967, 4.

Türkiye siyaseti, 18 Temmuz 1945 tarihinde Nuri Demirağ başkanlığında kurulan Milli Kalkınma Partisi ile birlikte çok partili hayata geçmiş ve o tarihten sonra irili ufaklı onlarca siyasal parti kamuoyunun gündemine gelmiştir. Ancak, şuan içinde bulunduğumuz zaman diliminden geçmişe bakacak olursak kurulan bu partilerden birçoğunun siyaset arenasından silinip gittiğini görmekteyiz. Bu kaide iki parti dışında istisnasız diğer tüm partiler için geçerli olmuştur. Kaidenin dışında kalan partilerden biri, Cumhuriyet'in kuruluşunda ve kurumsallaşmasında etkin rol oynamış ve genellikle Kemalist rejimle özdeşleşmiş *Cumhuriyet Halk Partisi*'dir. CHP'den sonra Türk siyasal hayatında en uzun süre varlığını devam ettiren parti ise *Milliyetçi Hareket Partisi* olmuştur. Bu bağlamda, MHP üzerine yapılan bu çalışmanın temel problematiklerinden biri, kurulduğu tarihten bugüne kadar geçen zaman içinde gücünü ve etkisini artırarak Türkiye siyasetinde özgün bir yer edinmiş olan partinin, emsallerine kıyasla oldukça uzun sayılabilecek bir zaman dilimini kapsayan bu güçlü varlığının nedenleri üzerinde durmak olmuştur. Bu amaç doğrultusunda partinin ideolojik ve örgütsel köken ve kaynaklarının araştırılması temel hedeflerden biridir. Çalışmanın seyriyle birlikte, güçlü bir kökene sahip olmayan siyasal parti ve örgütlenmelerin zamanla yok olduğu görülürken, Milliyetçi Hareket Partisi'ni bugün hala belirleyici konumda tutan asıl faktörün kökleri erken Cumhuriyete ve hatta geç Osmanlıya dayanan ideolojik ve örgütsel birikimi olduğu görülmektedir.

Milliyetçi Hareket Partisi'nin kuruluş sürecine dair yapılan bu çalışmayla birlikte, MHP'nin gerek hareket ve parti olarak kuruluşu, gerekse teorik ve politik ideolojisinin şekillenmesinde iki önemli kaynağın mevcut olduğunu görmekteyiz. Bunlardan ilki, geç Osmanlı-erken Cumhuriyet döneminde Ziya Gökalp başta olmak üzere Namık Kemal, Yusuf Akçura, Ahmed Ağaoğlu, Hüseyinzade Ali, Ömer Seyfeddin gibi milliyetçi aydın ve düşün insanlarının şekillendirdiği, etnisist olmayan ve çoğu zaman vatandaşlık temeline dayanan kültürel milliyetçilik düşüncesidir. Bu milliyetçilik anlayışı Cumhuriyetin kuruluşunun ardından Mustafa Kemal'le birlikte Batıcı ve modernleşmeci yanı takviye edilerek Kemalist milliyetçilik adını almıştır. İkinci önemli kaynak ise, 1930'larda Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi gibi uygulamalarda ortaya çıkan, Zeki Velidi Togan'ın ve Fuat Köprülü'nün öncülüğünü yaptığı Kemalist milliyetçiliğin bir nevi eleştirisi sayılabilecek düşünce biçimidir. Bu düşünce ve politik argümanlar da zamanla Nihal

Atsız, Reha Oğuz Türkkın, Rıza Nur gibi düşün insanlarınca bir adım ileriye taşınmış ve son kertede Kemalist milliyetçiliği aşan, ırk temelli etnisist milliyetçilik şekline bürünmüştür. 1944 yılında siyasal bir hareket haline dönüşen ve Irkçılık-Turancılık adıyla bilinen bu politik düşünce biçimi, 1960’larda kitlesel bir boyuta taşınarak partileşme aşamasına gelen milliyetçilikle ilk dönem milliyetçilik arasında köprü işlevi görmüştür. Bu iki ana kaynaktan beslenen MHP ideolojisi doğal olarak her iki geleneğin izlerini taşımaktadır. Her ne kadar, kültürel milliyetçilik ideolojik kurguyu şekillendirme de baskın görünse de, zaman zaman kan ve soy esasına dayalı etnisist söylem ve uygulamalar ile dış Türkler konusunda Turancı bakış açılarına da rastlamak mümkündür. Bununla birlikte, bizzat Türkeş tarafından “siyasal aksiyonun dayandırıldığı doktrin” olarak belirtilen “*Dokuz Işık*” eseri kapsamlı bir biçimde incelendiğinde, milliyetçi hareketin hangi dinamikler üzerinden yükseldiği açık bir şekilde görülmektedir. Söz konusu eserde, mesleki örgütlenmelere dayanarak kurgulanan ekonomi, siyaset ve toplum modeli, Ziya Gökalp’in korporatizm çeşitlerinden biri olarak öne çıkardığı “solidarist/dayanışmacı korporatizm” önermesinin kendi tarihsel bağlamı içinde güncellenmiş biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu iki ideolojik temel üzerinden yükselen ve 1960’ların özgün ekonomik, siyasal ve toplumsal koşullarının etkisiyle partileşme aşamasına gelen MHP’yi ön plana çıkaran ve ona gücünü veren bir diğer özellik de, MHP milliyetçiliğinin diğer birçok siyasal öğreti ve düşünceyi hazmedebilme ve onları kendi milliyetçilik potasında eritebilme yeteneği olmuştur. Kültürel milliyetçilik ve resmi devlet siyasası olan milliyetçilik ile 1930’larda ilk nüvelerini veren, 1940’lı yıllarda ilmi ve edebi sınırları aşarak siyasal bir hareket oluveren Türkçü-Turancı çevrelerin etnisist milliyetçiliğini heybesine atarak, dergiler ve derneklerle yoluna devam eden Türk milliyetçiliği, anti-komünizm şemsiyesi altında birleşerek MHP’nin ortaya çıkmasını sağladı. Milliyetçi Hareket Partisi resmi kuruluş tarihi olan 1969 Adana Kongresinde, “Atsızcılar-Bozkutçular”, “Üç Hilalciler” ve “Toplumcu Milliyetçiler” adı altında üç farklı fraksiyonun mücadelesine şahit olmuştur. Partinin Türkeş ve yakın çevresince tamamen ele geçirilişinin ardından Türkçü-Turancı çevreler ile “Toplumcu milliyetçiler” pasifize edilmiştir. MHP için yeni stratejik ortak, ulusal ve uluslararası koşulların ivme kazandırdığı siyasal İslam olmuştur. 1970’lerden sonra gözlemlenen Türk-İslam ülküsü ve Türk-İslam sentezi bu durumun somut örneklerini teşkil eder.

Milliyetçi Hareket Partisi özelinde yapılan araştırmalarda karşılaştığımız bir diğer önemli husus ise, partinin ve parti teşkilatının reaksiyoner (tepkisel) özelliğinin ön plana çıkarılması olmuştur. Bu reaksiyonerliğin nedeni ve kaynağı olarak, 1960'larla birlikte Türkiye siyasetinde sol ve sosyalist hareketlerde gözlemlenen kitleselleşme olgusu karşıısında ortaya çıkan komünizm tehlikesi çıkarılmaktadır. Bu önermeler bir noktaya kadar yerinde ve isabetli bir bakış sergilemekle birlikte, kanımca eksik ve tamamlanmaya muhtaç bir özellik göstermektedir. Milliyetçi hareketin önde gelen isimlerinin yazılarına baktığımızda, solun ve sola dair her şeyin komünizm çatısı altında toplanılarak şeytanlaştırıldığını görmekteyiz. Ama aynı isimlerin, çalışma içinde de geçen, kimi yazılarında tepkinin hedefine kapitalizmi ve bununla birlikte yaşanan modernleşme ve Batılılaşma sürecini koyduklarını da görebiliriz. Bizi asıl ilgilendiren noktanın burası olduğunu düşünmekteyim. Milliyetçi Hareket Partisi, Türkiye'de hızlı bir şekilde gerçekteşen Batıcı ve kalkınmacı modernleşme hareketine karşı geleneksel sınıfların ve 1950 yılında Demokrat Parti iktidarı ile başlayıp, 1960'lar ve 1970'ler boyunca devam eden kapitalist gelişim ve dönüşüm karşıısında ayrıcalıklı konumlarını kaybeden orta sınıflarla, her geçen gün tutunum ağları yerle bir olan ve köşeye sıkışan alt sınıfların tepkiselliğinden beslenmekteydi. Toplumda var olan geleneksel kalıpların, değer yargılarının ve bir bütün olarak kültürün değişmesine karşı DP ve AP gibi merkez sağ partilerin gerekli hassasiyeti gösterememesi bu kitlenin MHP'ye yönelmesini sağlamıştır. Seçmen nezdinde DP ve AP yalnızca ekonomik unsurlara ağırlık vermekte, kültür ve gelenek kavramlarına gerekli önemi göstermemekteydi. Mustafa Çalık'ın, Gümüşhane'de 1972 yılında MHP hareketinin güçlenmesinde rol oynamış faal milliyetçi-ölkücülerle yapmış olduğu mülakatlarda marangozluk yapan M.A.'nın kurmuş olduğu şu cümleler bu durumu net bir biçimde ortaya koymaktadır:

“Sağ kanatta milliyetçi hareketin kadroları kadar kültürlüsü yoktur. Ben Demokrat Partiyi de gördüm, Adalet Partisini de. Bir defa olsun herhangi bir konuda ciddi bir bilgi verdiklerini görmedim. Köye gelirlerdi seçimden seçime, “Halk Partisi komünisttir, oylarınızı bize verin” der; su, köprü, yol pazarlığı yapar ve giderlerdi. MHP ortaya çıktıktan sonra öğrendik biz, komünizmin aslı astarı nedir, komünist kime derler, komünizmin memleket için sakıncaları nelerdir... Diğer partilerde bu konuda hiçbir bilgi yoktu.”²⁹⁹

Milliyetçi Hareket Partisi, Türkiye'nin ABD ve Batı destekli modernleşme -daha doğrusu kapitalist dünya sistemiyle bütünleşme- projelerini hayata geçirmesinin ardından ekonomik, politik ve sosyal alanların tümünde yaşanan derin değişim ve

²⁹⁹ Çalık, age, 136.

dönüşümlerin tarihsel bağlamı içinde ortaya çıkmış bir siyasal örgütlenme biçimidir. Geçiş döneminin ve bu dönemin yarattığı sorunların, merkez sağ ve merkez solu temsil eden iki büyük parti tarafından yeterince kavranamaması, bu partilerce temsil edilen kitlelerin hızlı bir biçimde merkezden uzaklaşmasını sağlamıştır. DP ile başlayıp AP ve hatta bunların karşısında yer alan CHP ile devam ettirilen, örnek olayda da yalnızca “su, köprü ve yol pazarlığı” olarak belirtilen iktisadi kalkınma retoriğinin ideolojik ve kültürel anlamda boş bıraktığı mevzilerden birini, güçlü ve sağlam politik-örgütsel miras üzerine inşa edilen Milliyetçi Hareket Partisi ele geçirmiştir.

KAYNAKÇA

- Adorno, Theodor W. et al. **The Authoritarian Personality**. Manchester: Manchester University Press, 1993. (*aktaran* Cengiz Çağla. **Siyaset Bilimi**. 2. bs. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2017.)
- Aka, İsmail, Turan Akkoyunlu, Cansever Tanyeri, Cahit Telci. “**3 Mayıs 1944 50. Yıl Türkçülük Armağanı**”. İzmir: Akademi Kitabevi, 1994.
- Akün, Ömer F. “Hüseyin Nihal Atsız (1905-1975)”, <http://islamansiklopedisi.org.tr> [12.02.2019]
- Akçura, Yusuf. **Üç Tarz-ı Siyaset**. Ankara: Lotus Yayınları, 2005.
- Akpınar, Hakan. **Kurtların kardeşliği: CKMP'den MHP'ye (1965-2005)**. İstanbul: Kamer Yayınları, 2000.
- Anderson, Benedict. **Hayali Cemaatler**. çev. İskender Savaşır, 2. bs. İstanbul: Metis Yayınları, 1995.
- _____. **Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism**. London: Verso and New Left, 1983. (*aktaran* Cengiz Çağla. **Azerbaycan'da Milliyetçilik ve Politika**. İstanbul: Bağlam Yayınları, 2002.)
- Anderson, P. **Lineages of the Absolutist State**. Londra: New Left Boks, 1974. (*aktaran* Christopher Pierson. **Modern Devlet**. çev. Dilek Hattatoğlu. İstanbul: Çiviyazıları Yay., 2000)
- Arıkan, E. Burak. **Türk Sağının Türk Sorunu: Milliyetçi Hareket Partisi**. İstanbul: Agora Kitaplığı, 2008.
- Armaner, Neda. **İslam Dininden Ayrılan Cereyanlar: Nurculuk**. Ankara: Yenigün Yayıncılık, 1998.
- Arslan, Emre. “Neo-Faşizmin Türkiye Versiyonu Olarak Milliyetçi Hareket Partisi”. **Birikim Dergisi**. sayı 133 (Mayıs 2000). <http://www.birikimdergisi.com> [14.05.2019]
- Arvasi, Seyit Ahmet. **Türk-İslâm Ülküsü**. 3. Baskı. Ankara: Ocak Yayınları, 1982.
- Atsız, Nihal. “3 Mayıs 1944”. **3 Mayıs Türkçüler Günü Antolojisi**. Türkiye Milliyetçiler Birliği Ankara Ocağı. Ankara: Türkiye Milliyetçiler Birliği Ankara Ocağı Yay., 1967.

_____. "3 Mayıs 1944". **Kür Şad**. sayı 2 (1946): 3

Atsız, Nihal. "3 Mayıs 1944". **Ötüken**. sayı 5 (11 Nisan 1973): 3-4

_____. **İçimizdeki Şeytan, En Sinsi Tehlike, Hesap Böyle Verilir**. 3. Baskı. İstanbul: İrfan Yayınları, 1997. (*aktaran* Fatih Yaşlı. **Kinimiz Dinimizdir Türkçü Faşizm Üzerine Bir İnceleme**. 3. Baskı. İstanbul: Yordam Kitap, 2014.)

Aydın, Suavi. **Modernleşme ve Milliyetçilik**. Ankara: Gündoğan Yayınevi, 1993.

_____. "Cumhuriyetin İdeolojik Şekillenmesinde Antropolojinin Rolü İrkçi Paradigmanın Yükselişi ve Düşüşü". **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 2: Kemalizm**, ed. Tanıl Bora, Murat Gültekinoglu. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002: 344-370

Aydın, Suavi, Yüksek Taşkın. **1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2018.

Ayvazoglu, Beşir. "Tanrıdağ'dan Hira Dağı'na Uzun İnce Yollar". **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-IV: Milliyetçilik**. Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002: 541-584.

Balibar, Etienne, Immanuel Wallerstein. **İrk-Ulus-Sınıf Belirsiz Kimlikler**. 2. bs., çev. Nazlı Ökten. İstanbul: Metis Yayınları, 1995.

Başkaya, Fikret. **Küreselleşmenin Karanlık Bilançosu**. 2. bs., Özgür Üniversite Kitaplığı: 31. Ankara: Maki Basın Yayın, 2002.

Bellamy, Richard, Darrow Schester. **Gramsci and Italian State**. Manchester: Manchester University Press, 1993. (*aktaran* Arslan, Emre. "Neo-Faşizmin Türkiye Versiyonu Olarak Milliyetçi Hareket Partisi". **Birikim Dergisi**. sayı 133 (Mayıs 2000). <http://www.birikimdergisi.com> [14.05.2019]

Bezirci, Asım. **Sabahattin Ali: Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Hikayeleri, Romanları**. 5. Bs., İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 1997.

Bora, Tanıl. **Medeniyet Kaybı, Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar**. İstanbul: Birikim Yayınları, 2006.

_____. **Türk Sağının Üç Hali, Milliyetçilik Muhafazakarlık İslamcılık**. 3. bs. İstanbul: Birikim Yayınları, 2003.

Bora, Tanıl, Kemal Can. **Devlet-Ocak-Dergâh 12 Eylül'den 1990'lara Ülkücü Hareket**. 7. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.

Copeaux, Etienne. **Tarih Ders Kitaplarında (1931-1993) Türk Tarih Tezinden Türk İslam Sentezine**. çev. Ali Berktaş. İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.

Cumhuriyet Gazetesi. 20 Mayıs 1944. <https://www.cumhuriyet.com>. [09.12.2018]

Çağla, Cengiz. **Azerbaycan'da Milliyetçilik ve Politika.** İstanbul: Bağlam Yayınları, 2002.

_____. **Siyaset Bilimi.** 2. bs. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2017.

Çalık, Mustafa. **Siyasi Kültür ve Sosyolojinin Bazı Kavramları Açısından MHP Hareketi'nin Kaynakları ve Gelişimi (1965-1980).** Ankara: Cedit Neşriyat, 1995.

Daldal, Aslı, "Birinci Türk Tarih Kongresi'nde Tartışmalar", **Toplum ve Bilim**, Sayı 92 (Bahar 2002): 234-248.

Darendelioğlu, İlhan. **Türkiye'de Milliyetçilik Hareketleri.** İstanbul: Toker Yayınları, 1977.

Davidson, Alastair. **Antonio Gramsci.** Merlin-Humanities Press, 1977. (*aktaran* Arslan, Emre. "Neo-Faşizmin Türkiye Versiyonu Olarak Milliyetçi Hareket Partisi". **Birikim Dergisi.** Sayı 133 (Mayıs 2000). <http://www.birikimdergisi.com> [14.05.2019])

Demir, Ceyhan. "Türk Yurdu XXI. Yüzyıla Doğru Türk Milliyetçiliği Özel Sayısı". **Türk Yurdu** (Ankara, 1999): 84-91 (*aktaran* Baran Dural. **Pratikten Teoriye - Milliyetçi Hareket Cilt-1-2.** İstanbul: Bilge Karınca Yayınları, 2011.)

Dilipak, Abdurrahman. **Türkiye Nereye Gidiyor?.** 5. Baskı. İstanbul: Risale Yayınları, 1988. (*aktaran* Bora, Tanıl, Kemal Can. **Devlet-Ocak-Dergâh 12 Eylül'den 1990'lara Ülkücü Hareket.** 7. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.)

Dural, Baran. **Pratikten Teoriye - Milliyetçi Hareket Cilt-1-2.** İstanbul: Bilge Karınca Yayınları, 2011.

Erözden, Ozan. **Nasyonalizm (Ulusçuluk).** İstanbul: BDS Yayınları, 1996.

_____. **Ulus-Devlet.** Ankara: Dost Kitabevi, 1997.

Feyizoğlu, Turhan. **Fırtınalı Yıllarda Ülkücü Hareket.** İstanbul: Ozan Yayıncılık, 2003.

Gellner, Ernest. **Nations and Nationalism.** Ithaca: Cornell University Press, 1983. (*aktaran* Cengiz Çağla. **Siyaset Bilimi.** 2. bs. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2017.)

_____. **Uluslar ve Ulusçuluk.** çev. Büşra Ersanlı, Günay Göksu Özdoğan. İstanbul: İnsan Yayınları, 1992.

- Georgeon, François. **Osmanlı-Türk Modernleşmesi (1900-1930)**. çev. Ali Berktaş. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006.
- Gökalp, Ziya. **Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak**. İstanbul: Kumsaati Yayınları, 2004.
- Hardt, Michael, Antonio Negri. **İmparatorluk**. çev. Abdullah Yılmaz. 5. bs. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003.
- Heywood, Andrew. **Siyasi İdeolojiler: Bir Giriş**. çev. Şeyma Akın, 5. bs. Ankara: Adres Yayınları, 2013.
- Hobsbawm, Eric. **1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik: Mit, Program, Gerçeklik**. çev. Osman Akinhay. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995.
- _____. **Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality**. New York: Cambridge University Press, 1990. (*aktaran* Cengiz Çağla. **Siyaset Bilimi**. 2. bs. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2017.)
- _____. **Nations and Nationalism Since 1780**. New York: Cambridge University Press, 1992.
- Hobsbawm, Eric. **Nations et Nationalisme Depuis 1780**. Paris: Gallimard, 1992. (*aktaran* Ozan Erözden. **Ulus-Devlet**. Ankara: Dost Kitabevi, 1997.)
- İddianame (MHP ve Ülkücü Kuruluşlar)**. TC Ankara, Çankırı, Kastamonu İlleri Sıkıyönetim Komutanlığı. 1981
- İnan, Afet. **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2007.
- _____. **Türk Tarihinin Ana Hatları**. İstanbul: Kaynak Yayınları, 1996.
- Kahraman, Ahmet. **Kürt İsyanları: Tedip ve Tenkil**. İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2004.
- Karabacak, Ahmet B. **Üç Hilal'in Hikayesi**. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları, 2011.
- Kaynar, İhsan Seddar. "Yıkıcı Bir Ekonomi". **Radikal Gazetesi**. Sayı 559, Kitap Eki, 24 Ekim 2011.
- Keyder, Çağlar. **Türkiye'de Devlet ve Sınıflar**. 2. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 1990.
- Kılınç, Erol. **Damla Damla Yaşadıklarım**. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2012.
- Koraltürk, Murat. **Erken Cumhuriyet Döneminde Ekonominin Türkleştirilmesi**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.

Landau, Jacob M. **Türkiye'de Sağ ve Sol Akımlar**. çev. Erdinç Baykal, 2. Baskı. Ankara:Turhan Kitabevi, 1979.

Mann, Michael. **Fascists**. Cambridge: Cambridge Univesity Press, 2004.

"Millet Partisi kuruldu". **Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-2000**. ed. Bedirhan Toprak. Cilt 2 1941-1960. 3. Baskı. İstanbul: YKY, 2002: 132-133.

Milli Hareket Dergisi. Sayı:24. 20 Temmuz 1969.

Mumcu, Uğur. **40'ların Cadı Kazanı**. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1992.

Müftüoğlu, Mustafa. **Çankaya'da Kabus-3 Mayıs 1944**. İstanbul: Yağmur Yayınları, 1974.

Nalbantoğlu, Muhittin. **Alparslan Türkeş ile Tarihi Aydınlatan Sohbetler**. İstanbul: Kamer Yayınları, 1994.

"Necip Fazıl'dan Necmettin Erbakan'a Gönderilen". <http://www.nfk.com.tr/mektup-telgraf-not/mektup-9> [14.02.2019]

Nihat, Mehmet, Emre Cemiloğlu. **Türk Siyasi Hayatında Milliyetçi Hareket**. Ankara: Turkuaz Yayınları, 1995.

Öğün, Süleyman Seyfi. **Mukayeseli Sosyal Teori ve Tarih Bağlamında Milliyetçilik**. İstanbul: Alfa Yayınları, 2000.

Özdoğan, Günay Göksu. **Turan'dan Bozkurt'a Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931-1946)**. çev. İsmail Kaplan. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.

Özkırımlı, Umut. **Milliyetçilik Kuramları**. İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1999.

Öznur, Hakkı. **Ülkücü Hareket**, cilt 1-2. Ankara: Alternatif Yayınları, 1999.

Parla, Taha. **Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye'de Korporatizm**. İstanbul: İletişim Yayınları, 1989.

Pektaş, Şerafettin. **Milli Şef Döneminde (1938-1950) Cumhuriyet Gazetesi**. İstanbul: Fırat Yayınları, 2010.

Pierson, Christopher. **Modern Devlet**. çev. Dilek Hattatoğlu. İstanbul: Çiviyazıları Yay., 2000.

Poggi, Gianfranco. **Modern Devletin Gelişimi Sosyolojik Bir Yaklaşım**. çev. Şule Kut-Binnaz Toprak. İstanbul:İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2001.

Poulantzas, Nicos. **Faşizm ve Diktatörlük**. çev. Ahmet İnsel. İstanbul Birikim Yay., 1980.

- Renton, Dave. **Fascism: Theory and Practice**. London: Pluto Press, 1999.
- Rousseau, Jean Jacques. **Toplum Sözleşmesi**. çev. Vedat Günyol, 4. bs. İstanbul: Adam Yayınları, 1990.
- Rustow, D. A. "The Military. B. Turkey", R.E. Ward ve D.A. Rustow (der.), *Political Modernization in Japan and Turkey*. New Jersey: Princeton, 1964. (*aktaran* Landau, Jacob M. **Türkiye'de Sağ ve Sol Akımlar**. çev. Erdiñç Baykal, 2. Baskı. Ankara:Turhan Kitabevi, 1979.)
- Sefercioğlu, Necmeddin. "Türkiye'nin En Eski ve En Büyük Sivil Toplum Kuruluşu Türk Ocağı". <https://www.turkocaklari.org.tr/turk-ocagi-tarihi/turk-ocaklarinin-kisa-tarihcesi> [14.01.2019].
- Sertkaya, Osman Fikri. "Hüseyin Nihal Atsız, Hayatı ve Eserleri". **Atsız Armağanı**. Haz. Erol Güngör, M.N. Hacıeminoğlu, Mustafa Kafalı, Osman F. Sertkaya. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 1976: I-CXII.
- Sertkaya, Osman Fikri. "Atsız'ın Irkçılık Turancılık Davasındaki Savunması". **Atsız Armağanı**. haz. Erol Güngör, Mustafa Kafalı, Osman Fikri Sertkaya, Saadetdin Yağmur Gömeç. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1976.
- Smith, Anthony D. **The Ethnic Origins of Nations**. Oxford: Blackwell, 1986. (*aktaran* Ozan Erözden. **Ulus-Devlet**. Ankara: Dost Kitabevi, 1997.)
- _____. **Küresel Çağda Milletler ve Milliyetçilik**. Çev. Derya Kömürcü. İstanbul: Everest Yayınları, 2002.
- Snyder, Louis L. "German Nationalism". **Encyclopedia of Nationalism**. New York: Paragon House, 1990. (*aktaran* Cengiz Çağla. *Azerbaycan'da Milliyetçilik ve Politika*. İstanbul: Bağlam Yayınları, 2002.)
- Şen, Y. Furkan. **Globalleşme sürecinde Milliyetçilik Trendleri ve Ulus-Devlet**. Ankara: Yargı Yayınları, 2004.
- Şimşek, Ahmet. "Türk Tarih Tezi Üzerine Bir Değerlendirme". **Türkiye Günlüğü**, sayı 111 (2012): 85-100.
- Tekin, Arslan. "Sevmezdim Onu". **Yeniçağ Gazetesi**. 10 Temmuz 2016 <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/sevmezdim-onu-38875yy.htm> [15.01.2019].
- Togan, Zeki Velidi. **Umumi Türk Tarihi'ne Giriş**. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1981.
- Toprak, Zafer. **Türkiye'de Milli İktisat 1908-1918**. İstanbul: Doğan Kitap, 2012.
- Turan, Rıdvan. **Kurt Kapanı**. Ankara: Ütopya Yayınları, 2001.
- Turgut, Hulusi. **Türkeş'in Anları Şahinlerin Dansı**. İstanbul: ABC Yayınları, 1995.

Türk Milliyetçiler Derneği Ana Nizamnamesi ve Çalışma Programı (Ankara: 1952) (*aktaran* Baran Dural. **Pratikten Teoriye - Milliyetçi Hareket Cilt-1-2.** İstanbul: Bilge Karınca Yayınları, 2011.)

Türkeş, Alparslan. **1944 Milliyetçilik Olayı.** İstanbul: Hamle Yayınları, 1996.

_____. **Ahlakçılık.** İstanbul: Kamer Yayınları, 1998.

_____. **Hürriyetçilik ve Şahsiyetçilik.** İstanbul: Kamer Yayınları, 1998.

_____. **İlimcilik.** İstanbul: Hamle Yayınları.

_____. MHP'nin Maddi ve Manevi Temelleri.
<http://www.ulkucukadro.com/2018/12/onemli-bir-yazi-m-h-p-nin-maddi-ve-manevi-temelleri-alparslan-turkes> [14.01.2019]

_____. **Milli Doktrin Dokuz Işık.** 15. Baskı. İstanbul: Kutluğ Yayınları, 1975.

_____. **Milli Doktrin Dokuz Işık 2-Ülkücülük.** İstanbul: Dokuz Işık Yayınevi, 1977.

_____. **Temel Görüşler.** İstanbul: Dergah Yayınları, 1975.

_____. "Türk Milliyetçiliğinin Dayanması Gereken Temeller". **Devlet.** Ankara. (4 Kasım 1974)

"Türkiye Köylü Partisi kuruldu". **Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-2000,** ed. Bedirhan Toprak. Cilt 2 1941-1960. 3. baskı. İstanbul: YKY, 2002: 206

Türkkan, Reha Oğuz. **Tabutluktan Gurbete.** İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1975.
(*aktaran* Yaşlı, Fatih. **Kinimiz Dinimizdir Türkçü Faşizm Üzerine Bir İnceleme.** 3. Baskı. İstanbul: Yordam Kitap, 2014.)

_____. "Türkçüleri Tanıyalım: Atsız", **Bozkurt,** Sayı 6 (Eylül 1940)

Uzun, Turgay. "İlk Türk Aydınlanma Hareketi Ceditçilik ve İsmail Gaspıralı".
<http://www.ismailgaspırali.org/yazilar/tuzun.htm> [14.05.2019].

Üstel, Füsun. **"İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931).** İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.

Üstel, Füsun. "Türk Ocakları". **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-IV: Milliyetçilik.** ed. Tanıl Bora, Murat Gültekinil. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002: 275-293.

Yaşlı, Fatih. **Kinimiz Dinimizdir Türkçü Faşizm Üzerine Bir İnceleme.** 3. Baskı. İstanbul: Yordam Kitap, 2014.

_____. "Milliyetçilik ve Faşizm, Türkiye'de İrkçı Milliyetçilik Üzerine Bir İnceleme". Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008

Yıldız, Ahmet. “Kemalist Milliyetçilik”. **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 2: Kemalizm.** ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002: 210-222

Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol. 30 Ocak 1923

“1973 Genel Seçim Sonuçları”. <https://secim.haberler.com/1973/> [16.02.2019]

“1977 Genel Seçim Sonuçları”. <https://secim.haberler.com/1977/> [16.02.2019]

EKLER

Ek 1.

“Başvekil Saraçoğlu Şükrü’ye Açık Mektup”

“Sayın Başvekil,

Hem Türkçü, hem de başvekil olduğunuz için size bu açık mektubu yazıyorum. Yalnız başvekil olsaydınız bunları yazmak emeğine katlanmazdım. Çünkü Türkçü olmayan bir başvekile hitap etmenin ne kadar boş olduğunu bilirim. Yalnız bir Türkçü olsaydınız yine yazmaya lüzum görmezdim. Çünkü, faydasız kalacak olduktan sonra, sizden daha eski Türkçülerle yurdun dertlerini her zaman konuşabilirim. Fakat Türkçü olarak idare mekanizmasının başında olduğunuz için sizinle konuşmaktan faydalar doğabileceğine inanıyor, onun için size hitap ediyorum.

Millet meclisinde, 5 Ağustos 1942 günü verdiğiniz nutukta : “Biz Türküz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız. Bizim için Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar ve laakal o kadar bir vicdan ve kültür meselesidir.” demiştiniz. Türk tarihi ile uğraşmış bir münevver olarak söyleyebilirim ki ne ırkımızın, ne de devletimizin tarihinde, Türk milliyetçiliği resmi bir ağızdan bu kadar kesin sözlerle hiçbir zaman açığa vurulmamıştı. Bu sözlerin Türkçü çevrelerde nasıl sevinçle karşılandığını anlatmaya lüzum yoktur. Fakat ardından bir buçuk yılı aşan bir zaman geçtiği hâlde biz, bu Türkçülüğün iş alanına geçmediğini görmekten doğan bir sıkıntı içindeyiz. Fikirler iş hâline geldiği zaman manalıdır. Buna ülkü deriz. İş hâline gelmeyecek fikirler ise ham hayalden başka bir şey değildir. Yetmiş yıldan beri işlene işlene bugünkü duruma erişen kuvvetli Türkçülüğün artık tatbikat alanında da kendisini göstermesi zamanı elbette gelmiştir.

İşte bu satırların güttüğü istek, size, Türkçülüğün niçin yalnız sözde kalarak, bugünün imkânları nispetinde iş hâline gelmediğini sormak ve Türkçülük tatbikat sahasına geçmediği için yurdumuzun düşmanı olan fikirlerin nasıl gelişip yayıldığını anlatmaktadır. Bir başvekile hangi sıfat ve cüretle bu soruyu soruyorsun diyemezsiniz. Halkçı bir hükümetin başvekili iseniz, mensup bulunduğunuz, partinin gazeteleri tarafından birçok defa tekrarlandığı gibi rejimimiz demokrat bir rejimse ve siz de birçok defa söylediğiniz gibi halk arasından yetişmiş olmaktaki gururu belirten sözlerinizde samimî iseniz ve eğer Millet Meclisinin azaları hakikaten bizim vekillerimiz iseler, siz de bir başvekil, halk adamı, demokrat, halkçı ve Türkçü olmak dolayısıyla beni dinlemeye mecbursunuz. Yok, bunlar doğru değil de birer gösterişten ibaretse, şüphesiz, benim bu hitabım cüretkarlığı da aşan bir küstahlıktır ve bunun için ilk karşılığı da “Orhun”un susturulmasıdır.

Sayın Başvekil,

Esefle söylemeye mecburum ki, Türkçülük nazariyat sahasında kalmaya devam ederken, bu milletin ve bu ülkenin düşmanı olan solcu fikirler bazen sinsî, bazen açık yürümekte, propagandasını yapmakta devam ediyor. Hâlbuki sizin Türkçü ve partinizin altı okundan bir tanesinin de milliyetçilik olmasına göre bunun böyle

olmaması icap ederdi. Pek uzun konuşarak esastan ayrılmaktansa örnek vererek bugünün gerçeklerini göstermek daha doğru olacağından size memleketimizin, kanunlarımızın milliyetçiliği ile sizin Türkçülüğünüzle bağdaşması kabil olmayan olayları göstereceğim.

Birkaç gün önce Baltacıoğlu İsmail Hakkı'nın Eminönü Halkevinde verdiği bir konferansta mühim bir hadise oldu. Gazetelerin ancak mizah sütunlarında yer alan bu hadiseyi bilmem işittiniz mi? Herhâlde işitmemiş olacağınız bu vakayı ben size kısaca anlatayım: Baltacıoğlu'nun milliyetçilik lehinde söz söyleyeceğini haber alan bazı zümreler (yani solcular, komünistler, yani vatan hainleri), bu konferansta bir hadise çıkarmaya karar veriyorlar, konferans günü salonun sol tarafını (dikkatinizi çekerim!) dolduruyorlar ve konferansçıyı kürsüye geldiği zaman lüzumundan fazla dakikalarca süren alkışlarla ilk nümayişi yapıyorlar. Fakat bu nümayiş alkış şeklinde olduğu için kimsenin aklına kötü bir şey gelmiyor. Herkes bunu terbiyesiz bir sevgi gösterisi sanıyor. Konferansın bir yerinde Baltacıoğlu hoş giden bir jest ve teşbih yaptığı zaman herkes gülümsüyor. Fakat sol taraf bu gülümseyişi kahkahalar şeklinde uzun zaman devam ettiriyor. Yine kimsenin aklına bir şey gelmiyor. Herkes bunu da kıt terbiyelilerin bir gülüşü sanıyor. Fakat biraz sonra Baltacıoğlu Türk tiyatrosundan bahsettiği sırada yine aynı sol tarafta bir öksürme başlıyor, çoğalıyor, gürültü hâlini alıyor. Yine kimse bunun bir komünist nümayişi olduğunun farkında değil. Konferansçı gürültüden dolayı susmaya mecbur oluyor. Herkesin gözü öksürenlerin üzerinde iken sol tarafın en arkasından bir nefer kalkıyor ve öksürenlere doğru: "Üniversite gençleri! Dinlemeye mecbursunuz!" diye bağırıyor.

İşte o zaman salondakiler ilk önceki alkışın, daha sonraki kahkahanın ve şimdiki öksürüklerin manasını anlıyor. Münevver bir Türk olduğu anlaşılan nefer elbiseli gencin sert ihtarı üzerine bir anda öksürmeler kesiliyor ve o anda işi kavrayanlardan milliyetçi bir tıbbiyeli sağ taraftan ayağa kalkarak öksürenlere: "Namussuz komünistler! Milliyetçilik hakkında söz söylendiği için böyle yapıyorsunuz değil mi!" diye haykırıyor. Tabiidir, haysiyet ve namusu bir burjuva uydurması diye telâkki eden komünistlerden kimse bu tahrike aldırıyor, yalnız kendilerine çevrilmiş olan ateşli bakışlar altında sinip susuyorlar. O zaman Baltacıoğlu, nümayişçilere bakarak şöyle diyor : "Korktuğum için sustum sanmayın, sadece acıdığım için sustum". Hatip konferansına devam ediyor. Kendisine has olan belâgatla komünistliği paçavraya çeviren birkaç söz söylüyor. Artık bu kadarına dayanamayan ve konferansın bitmek üzere olduğunu sezen Marksist taslakları salonu terk etmeye başlıyorlar. Fakat bunu da nümayiş şeklinde ve kastî bir gürültü içinde yapıyorlar. Salonun dışında, holde, ikişer üçer kişilik gruplar hâlinde toplanan bu gürhunun arasında merak dolayısıyla dolaşan milliyetçi bir üniversite genci bu taslaklardan birinin Baltacıoğlu'na tulumbacı ağzıyla bir küfür savurduktan sonra: "... bize milliyetçilik dolması yutturacaktı" dediğini işitiyor. Bu sırada içeriye resmî kılıklı dört beş polisin geldiğini görünce taslaklar çabucak sokağa fırlayıp kayboluyorlar.

Fakat şaşılacak nokta şu ki: Halk Partisinin bir mebusu Halk Partisi'nin bir müessesesinde vatan ve millet düşmanları tarafından tahkir olunduğu hâlde kimsenin kılı kılmıdamıyor. Ne halk evi, ne polis bir takibat veya tahkikat yapmaya lüzum görmüyor. Aynı gece leyli tıp talebe yurtlarında milliyetçilerle solcular arasında başlayan münakaşa dövüşe binmek üzere iken her iki yerde daima görülen uzlaştırmacı tarafsızların araya girmesiyle mesele kapanıyor.

Sayın Başvekil!

İşte Türkçülüğün hâkim olduğu bir Türk ülkesinde böyle bir olay oluyor. İşin en kötü ciheti de bu nümayişi yapanların hem üniversiteli, hele çoğunun devlet parasıyla talebe yurtlarında okuyan talebeler oluşudur. Demek ki devlet bilmeden koynunda yılan besliyor. Kızıl gözlü, sinsî ve zehirli yılanlar. Bu yılanlar yarın birer doktor olup yurt köşelerinde vazife aldıkları zaman ilk işleri baltalama hareketlerine girmek olacak, vatani arkadan vuracaklar, bekledikleri kızıl sabahı Türkiye'ye getirecek olan yabancı ordulara ajanlık edeceklerdir. Zaten toplu ve teşkilatlı bir hâlde daha şimdiden konferanslarda nümayiş yapmaları da bu günden ajanlık etmeye başladıklarının delilidir. Bu nümayişi yapanların arasında, Almanya'ya tahsile gönderilerek komünistlik yaptığı için talebe müfettişi tarafından geri alınan, fakat bazı mebus amcalar sayesinde Ankara üniversitesine doçent olarak giren bir komünistin iki kardeşinin bulunması da bilmem ki ibretle bakılmaya değer mi?

Acaba, böyle bir vaka başka ülkelerde olabilir miydi?

Rusya'da Marksizm'e, Almanya ve İtalya'da milliyetçiliğe aykırı en ufak bir hareket nasıl karşılık görürdü?

Hatta şu küçük Bulgaristan'da Bulgarlık aleyhindeki bir söz veya hareket tasarlaması nasıl karşılanırdı? Her hâlde kökünden kazınmak suretiyle karşılanırdı. Yazık ki anayasamızda yasak edilmiş olan yabancı fikirleri benimseyen ve yarın devlette münevver tabakayı teşkil edecek olan çocuklar milliyetçiliğe karşı geldikleri hâlde onlara bir şey yapmıyoruz.

İstanbul'da Türklüğe karşı yapılan küstahlıklar bu kadar değildir. Yine halk evinde İstiklâl Marşı çalınırken ayağa kalkmayan melezler, bir erkek lisesinde Türkçülükle alay ederek: "Arabacı araba olmadığı gibi Türkçü de Türk değildir!" diyen tarih öğretmeni, bir kız ortaokulunda talebesine : "Türk değil misiniz? Allah belânızı versin. Alman veya İngiliz olmadığımı pişmanım", diyen başka bir tarih öğretmeni hep milli şefimize saldıran, fakat karşılık görmediği için küstahlığını arttırmakta devam eden mikroplardır.

Bu mikropların tehlikesini artık örtbas edecek çağda ve durumda değiliz. Vaktiyle Başvekil İsmet Paşa: "Hava tehlikesi vardır en aşağı 500 uçağımız olmalı!" diyerek tehlikeleri olduğu gibi göstermek usulüne koymuş, sizden önceki Başvekil Refik Saydam da: "Devlet teşkilatı A'dan Z'ye kadar bozuktur, düzeltmek ister" diyerek açık konuşma usulünde bir adım daha atmıştır. Sizde ihtikârla başa çıkamadığınızı, zeytinyağı ticaretiyle uğraşan bazı kimselerin devletin başına belâ olduğunu söylemekle bu çığırda devam etmekte olduğunuzu gösterdiniz.

Bunlara bakarak kuvvetle umuyorum ki sizinle açık konuşmak kabildir. Gerek Reisicumhur İsmet İnönü gerekse siz nutuklarınızda milletin iş birliğini istememiş miydiniz? İşte ben de sizin samimî sözlerinize bütün millî ve şahsî samimiyetimle cevap vererek işbirliği yapıyor, devlet işlerine yukarıdan baktığımız için ancak aşağıdan görülmesi kabil olan ve sizin nazarınıza ulaşamayan bazı olayları size haber veriyorum.

Sayın Türkçü Başvekil!

Yukarıda anlattıklarımı münferit vakalar olarak sayamayız. Solculuk, gördüğü müsamaha ve kayıtsızlıktan faydalanarak sinsî sinsî ilerliyor. Liselerde bu fikre saplanmış hastalar görülüyor. Bunlar arkadaşlarına "Yakında hepiniz komünist zindanlarında çürüyeceksiniz!" demek cüretini gösterebiliyor. Yükseköğretimde bu

hastalık daha çok artıyor. Arasına gayrimemnunları, gayritürkleri de alarak büyüyor. Yalnız mahrem ve samimî düşünce hâlinde kalmayarak hareket hâline geçiyor. Boy boy dergiler çıkıyor. Bu dergilerde aynı teranelerle ahlâka, vatan ve şeref duygusuna, millet hakikatine saldırılıyor. Taassupla mücadele ediliyormuş gibi gözükersen mukaddesatla eğleniliyor. Bu dergilerden biri kapatılınca aynı imzalarla bir başkası çıkıyor. Bu işsiz güçsüz serseriler parayı nereden buluyor? Satılmayan bedava dağıtılan dergileri nasıl yaşıyor. Fakat en zorlusu siz bunlara nasıl göz yumuyorsunuz? Dergilerle ve hatta günlük gazetelerle işlenen bu vatan düşmanı fikrin bazen devletçi, bazen vatancı, bazen insancı, bazen ilimci kılıklarla Türk milletini zehirlemesine niçin müsaade ediyorsunuz?

Niçin bu memlekete istiklâli çok görmüş, onu başkalarına köle etmek istemiş olanlara yüksek makamlarda yer veriyorsunuz? Bunlar demokrasinin icapları ise o zaman memlekette, bilhassa ilmî alanda da geniş bir fikir hürriyeti olması gerekir. Bu sözlerim, demokrasiye has tesamuh ile karşılanırsa daha söyleyecek çok sözlerim vardır. O zaman ben size ilmî sahada bile fikir hürriyetinin nasıl olmadığını, bu hürriyeti boğmaya çalışanların kimler olduğunu, bizi başkalarına köle etmek istedikleri hâlde mühim mevkiler işgal edenlerin listesini, Türkçülükle eğlenen, Türk geldiğine pişman olan öğretmenlerin kimler olduğunu söyleyebilirim ve inanın ki sözlerimi şahitler ve maddî deliller ile ispat edebilirim. Fakat bunun için bu ön sözümün karşılanacağını bilmem lâzımdır. Bu sözlerimin göreceği Türkiye’de ciddi bir yazı hürriyetinin olup olmadığını gösterecek, millet fertlerinin hiçbir karşılık beklemeden hükümete yardım etmesi kabil midir bunu ortaya koyacak, sizin de hakikî bir demokrat olup olmadığınızı belirtmek bakımından pek önemli bir sonuç vererek daha birçok karanlık noktaları aydınlanmasına yardım edecektir. Aksi taktirde eski bir tarihî efsaneyi tanzir ederek diyebilirim ki 700 yıl önce Anadolu’ya gelen 400 arslana karşılık, bugün 400 koyun hâlinde çadırlarımızı yeniden dererek arslanların geldiği yolun tam dikine doğru yola koyulmamız gerekecektir.” (ATSIZ, 20 Şubat 1944 Pazar)

Ek 2.

“Başvekil Saraçoğlu Şükrü’ye İkinci Açık Mektup”

“ Sayın Başvekil,

Orhun’un mart sayısında size hitaben yazdığım açık mektup Türkçü çevrelerde çok iyi karşılandı. Yurdun türlü bölgelerinden aldığım mektuplarla telgraflar büyük bir efkârı umumiyeye tercüman olduğumu bana anlattı. Size gelince, bunu sizin de iyi karşıladığınızı biliyorum. Orhun’u okuduğunuz zaman hiçbir şey söylememiş, yalnız acı acı gülümsemiş olsanız bile yine iyi karşılamış olduğunuza inanırım. Çünkü ben o acı gülümseyişin manasını anlarım. Çünkü gönlünüzün bizimle birlikte çarptığına, yurt meselelerini tıpkı bizim gibi düşündüğünüze inancımız vardır.

Orhun’un resmi makamlar tarafından tamamen normal karşılanması da Türkiye’de yazı hürriyeti olduğunu göstermek, hükümetin samimî Türkçülüğünü belirtmek bakımından çok iyi oldu. Çünkü her bakımdan su katılmamış Türk olan Orhun, bir Türk ülkesinde, bir Türk hükümeti tarafından kapatılamazdı. Türklüğün davasını haykıran, Türklük düşmanları üzerine resmî bakışları çekmek isteyen Orhun gibi bir dergi ancak Türk düşmanlarının hâkim olduğu bir ülkede, meselâ çarların veya haleflerinin ülkesinde kapatılabilirdi.

Sayın Başvekil,

Bizim anayasamıza göre komünizm Türkiye’de yasaktır ve devletimiz milliyetçi bir devlettir. Türk ırkının hususî yapısına, ahlaki ve milli temayüllerine aykırı olan komünizmi Türkiye’ye sokmak isteyenler millet bakımından soysuz ve namert oldukları gibi kanun nazarında da haindirler.

Hiçbir millet kendi millî yapısına düşman saydığı fikirleri kendi ülkesinde yaşatmaz. Hürriyetin ve demokrasinin ana yurdu olan İngiltere’de bile, savaş başlar başlamaz faşist fırkası lağvedilip azaları hapse atıldı. Bütün dünyada, yurt düşmanlarına müsamaha gösteren hatta onlara mevki ve salâhiyet veren tek devlet Türkiye’dir. Bu müsamaha devletin kuvvetinden kendine güvencinden de doğabilir. Fakat Türkiye’nin en kuvvetli olduğu çağda, büyük ve şanlı Fatih’in yaptığı müsamahanın sonradan başımıza ne belâlar getirdiği düşünülürse yurt ve millet düşmanlarına müsamaha göstermekteki büyük tehlike derhâl anlaşılır. En sağlam gövdeleri yere vuran şey de küçük küçük birkaç mikrobun o gövdede köprübaşı kurmasıdır. Derhâl temizlenmezlerse zamanla çoğalıp uzviyetin can alacak bir noktasını tahrip ederler. Sonrası yıkım ve ölümdür.

Türkiye’de komünistler var mıdır sorusu birtakımları tarafından sorulabilir. Şunu unutmamalı ki komünistler hiçbir zaman biz komünistiz diye açıkça kendilerini ortaya vermezler. Onlar Halk Partisi’nin çok elastiki olan altı okundan halkçılığı alıp kendilerini halkçı yurtseverler gibi ortaya atarlar. Fakat onların hakikî benliğini anlamak için dahi olmaya gerek yoktur. Irk ve aile düşmanlığı, din ve savaş aleyhtarlığı, faşistliğe hücum perdesi altında milliyeti baltalama, yurdumuzdaki azınlıklara aşırı sevgi, her şeyi iktisadî gözle görüş onları açığa vuran damgalardır. En büyük düşmanları olan milliyetçilere ırkçılık noktasından saldırımları, milliyetçilikte ırkçılığın temel olduğunu bilmelerinden dolayıdır.

Temeli yıkılan yapının bir anda çökeceğini de çok iyi kestirmişlerdir.

İşte bu usta komünistler, komünizm aleyhtarları ve Türkçü Türkiye’de sinsi sinsi her yere el atmışlar, mühim mevkilere geçmişler, tuttıkları köprübaşlarından Türkiye’yi

tahrip etmek için şiddetli bir taarruza girişmişlerdir. Fakat bunlar sınırlardan gelen mert düşman olmadıkları için kolayca sezilemezler. Bunlar paraşütle inen bozguncu casuslar gibi ülkenin üniformasını giymiş olduklarından her Türk bunları seçemez. Onun için bunlar sinsî silâhlarıyla birçok Türk'ü vurup milliyetçilikten ayırabilirler.

Sayın Başvekil!

Sözü çok uzatmamak için bu ikinci mektubumda maarif sahasına girmiş olan komünistlerden bahsetmekle iktifa edeceğim. Bunlar vatan düşmanlarına karşı pek kayıtsız davranan Maarif Vekillerinin gafletinden faydalanarak mühim yerlere geçmişler ve oradan zehirlerini saçmaya başlamışlardır. Maarif Vekâleti Türklük düşmanlarına karşı o kadar gaflet içinde bulunuyor ki size yazdığım ilk mektupta talebesine: "Türk değil misiniz? Allah belânızı versin! Alman veya İngiliz olmadığımı pişmanım!" diyen bir tarih öğretmeninden bahsettiğim hâlde şimdiye kadar bu öğretmenin kim olduğunu araştırmak zahmetine bile katlanmadı. Bununla beraber Maarif Vekâletine hak vermemek de elden gelmiyor. Çünkü onun kullandığı memurlar arasında öyleleri var ki bu zavallı tarih öğretmeni onların yanında vatan kahramanı kadar asil kalıyor.

Örnek mi istiyorsunuz? İşte sırasıyla veriyorum:

1) Bugün Maarif Vekâletine bağlı Dil Kurumu azasından ve Ankara'daki Devlet Konservatuvarı öğretmenlerinden bir Sabahattin Ali vardır. Hemen hemen bütün kendisini tanıyanların komünistliğini bildiği Sabahattin Ali 1931 yıllarında Konya'da 14 ay hapse mahkûm edilmişti. Sebebi de başta o zamanki Reisicumhur Atatürk olduğu hâlde bütün devlet erkanını ve rejimi tehvil eden manzum bir hezeyanname yazmasıydı. Bazı mısralarını bugünkü bazı mebuslarında bildiği bu hezeyannamenin tamamını Konya'daki adliye arşivinden bulup çıkarmak kabildir.

Sayın Başvekil! Buraya bilmeceburiye yazarken büyük ıstırap duyduğum iki mısramda (beni mazur görmenizi rica ederim) bu vatan haini şöyle diyordu:

"İsmet girmedi mi hâlâ hapse // Kel Ali"nin boynu vurulmuş mudur?"

Maarif Vekâletinin sevgili memuru bulunan bir komünistin hapse girmesini temenni ettiği İsmet, pek kolaylıkla anlayacağınız gibi o zaman ki başvekil, şimdiki reisicumhur ve hepsinin üstünde İnönü zaferlerinin Başkomutanı İsmet İnönü olduğu gibi, boynunun vurulmasını istediği Kel Ali de, Ayvalık'ta Yunana ilk kurşunu atan alayın kumandanı Ali Çetinkaya'dır. Bu hezeyanları yazan Sabahattin Ali, bugün kültür işlerinin mühim bir mevkiinde, Maarif Vekili Hasan Ali'nin şahsî sempatisi sayesinde, batırmak istediği Türk milletinin parasıyla rahatça yaşamaktadır.

2) Bugün Ankara'daki Dil Fakültesinde folklor doçenti olan Pertev Naili Boratav vardır. Nasıl bir komünist olduğunu bilhassa ben çok iyi bilirim. 1936'da Maarif Vekâleti tarafından Asur ve Sümer dilleri öğrenmek için Almanya'ya gönderilmişti. Fakat daha Türkiye'de iken başladığı komünistliği orada azıttığı için arkadaşları Ziya Karamuk (Şimdi Samsun Lisesi müdürü), Fazıl Yinal (Şimdi Ankara'da Arşiv Mütahassısı) ve Şükrü Güllüoğlu (Şimdi İstanbul'da ticaretle meşgul) tarafından kendisine ihtar yapılmış, aldırmayınca resmen şikâyet edilmiş ve Maarif Vekâleti tarafından gönderilen Müfettiş Reşat Şemsettin (şimdi mebus) tarafından suçu sabit görülerek derhâl Türkiye'ye döndürülmüştür. Pertev Naili 6 yıl tahsil ettikten sonra doçent olacaktı. Fakat komünizmin faziletine bakınız ki yarıda kalan iki yıllık bir tahsilden sonra Türkiye'ye dönünce ilk önce maarif vekâletinde bir ambar memuru tayin edilmişken bazı mebusların araya girmesiyle folklor doçentliğine getirildi ve

dört yıl daha kazanmış oldu. İlk mektubumda size anlatmış olduğum Eminönü Halkevi'ndeki nümayişte, salonun sol tarafına oturup gürültü çıkaranlar arasında işte bu Pertev Naili Boratav'ın iki tıbbiyeli kardeşi de vardır.

3) Bugün İstanbul Üniversitesi'nin pedagoji enstitüsü başında bir Profesör Sadrettin Celâl vardır. Türkiye'de bu kürsüye lâyık birçok kimseler varken onun buraya getirilmesinin sebebi sırf maarif vekili ile arasındaki şahsi dostluktur.

Bu Sadrettin Celâl 1920'de Moskova'daki enternasyonal komünist kongresine Türkiye mümessiliyim diye giden, 1921-1924 yıllarında İstanbul'da Aydınlık diye azgın bir komünist dergisi çıkararak Türk milliyetini baltalamaya çalışan, Türkiye'de bir sınıf ihtilâli yaparak Türk milletini birbirine kırdırmaya uğraşan, birçok askerî tıbbiyelinin komünist olarak okuldan kovulmasına sebebiyet veren (şimdi Rusça'dan yaptığı tercümelemlerle edebi komünizm yapan Hasan Ali Ediz ve Anadolu'da bir kasabada mahpus olan Hikmet Kıvılcım bu askerî tıbbiyelilerdir), sonunda bu yüzden kendisi de hapse giren bir vatan hainidir. Bu vatan hainini ve hapisten çıkmış bir sabıkalıyı Türk üniversitesinde pedagoji enstitüsünün başına getirmek şaheser bir gaflettir.

4) Bugün Ankara'daki Dil Kurumu'nun azasından ve geçen devrenin mebuslarından (evet sayın başvekil, partinizin mebuslarından) bir Ahmet Cevat vardır. Türkçeyi tıpkı İstanbul Rumları şivesiyle konuşan bu dilci de 1920 yıllarında Rusya'ya kaçmış ve orada "Türk Komünist Fırkası Merkezi Komitesinin Harici Bürosu" azası olmuştur. Trabzon'da 1921'de halk tarafından linç edilen 16 komünist hakkında Rus komünistlerden Pavloviç'e yazdığı mektubu, Orhun'un 20 Şubat 1934 tarihli dördüncü sayısında neşretmişim. Pavloviç'in İnkılâpçı Türkiye adı ile 1921 de Moskova'da neşrettiği kitabın 119-121. sayfalarından alınan bu mektubu tekrar neşrediyorum:

Aziz yoldaşım Pavloviç,

28 Kanunusaniye Trabzon civarında vahşicesine öldürülerek denize atılmış olan Yoldaş Suphi ile Türkiye Komünist Fırkasının merkezi komitesi azalarından 4 kişi ve 12 diğer komünist yoldaşlar hakkında sizinle ciddi görüşmek istiyorum. Kaybolan yoldaşlarımız hakkında epey zaman malumat alamadık. Fakat sonra onların Trabzon burjuvazisi tarafından elde edilmiş cellâtlar tarafından öldürüldükleri anlaşıldı. Ta Erzurum'dan başlayarak bizim yoldaşlarımız aleyhinde nümayişler başlamıştı. Halka diyorlar ki: Rusya'dan gelmiş olan komünistler Bolşeviklerdir. Onlar mağazaları kapatmak için geldiler. Kimsenin almak ve satmak salâhiyeti olmayacaktır. Sonra tahrirata başlanacak, herkesin eşyası ve parası müsadere olunacaktır. Komünistler dinsizdir. Allah'a inananların hepsini hapse atacaktırlar. Din, ticaret ve hususi mülkiyet Bolşevikler tarafından men edilmiştir. Nümayişçiler arasında burjuvazi tarafından para ile elde edilmiş ve polis teşkilâtı tarafından komünistler aleyhine tevcih edilmiş cahil şahsiyetler çoktu. Bunlar bizim yoldaşlara hücum ederek taşlamışlar ve parça parça etmeye kalkmışlardır. Yolda bizim yoldaşlara kimse ekmek ve atları için yem satmıyordu. Komünistleri müdafaa için hükümetin tedbir aldığı yalandır. Bizim mevsuk membalardan aldığımız haberlere göre polisler ahaliyi dükkânları kapamaya teşvik ettikleri gibi, müdafaasız kalmış olan yoldaşlarımızı taşlamak içinde halkı tahrik etmişlerdir. Bu gibi hücumlara yoldaşlarımız dört yahut beş şehir ve kasabada maruz kalmışlardır. Fakat bu yoldaşlar en vahşî hücumla Trabzon'da uğramışlardır. Bunlar Trabzon'a gelir gelmez ahalinin bağırıp

çağırmaları ve tahrikleri altında limana sevk edilmişlerdir. Burada onların üzerinde bulunan birkaç tabancayı aldılar ve sonra cebren bir motora koyarak denize açıldılar. Bu motorun arkasından ikinci bir motorda sahilten ayrıldı. Bu motorda silahlı adamlar vardı. Bizim arkadaşları bağladılar ve süngüleyip denize attılar. Ve bunların tayfası herkese Türk komünistlerinin denizin dibine gittiklerini anlatıyorlardı. Rusya Şuralar Cumhuriyeti mümessili, yoldaşlarımızı istikbal etmek istemiş, fakat vali buna mani olarak mümessilin evinden çıkmamasını emretmiş. Aksi hâlde halk tarafından parçalanacağını bildirmiştir. Rus mümessilin bu vakayı Moskova ve Ankara'ya haber vermesi ve bizim yoldaşların cellâtlar elinden alınmasına çalışması lâzımdı. Fakat yazık ki o sırada Trabzon'daki Rus mümessili cesur bir adam değildi. Trabzon'da bunu bilmeyen yoktur. Motorlar ve sahipleri malumdur. Bu hadisenin Belediye Reisiyle Millî Müdafaa Cemiyeti riyaset divanı tarafından yapıldığı söyleniyor. Burada (Rusya'da) ise bu meseleye dair henüz bir karar alınmamıştır. Fakat artık susmak da imkân haricindedir. En iyi ve cesur arkadaşlarımızdan 16 yahut 17 sini kaybettik. Bizimle hemfikir olup cellâtların tecziyelerini istemelisiniz. Trabzon'a gelecek her komünistin öldürülmesine karar verilmiştir. Anadolu burjuvası barbarca yaptığı cinayetlerden mesul olmadığını gördüğünden komünistleri şiddetle takibe devam ediyor. Cellatlar tarafından öldürülmüş olan bizim en değerli yoldaşlarımızı müdafaa etmeyi üzerinize alacağımızı ümit ederim. Komünist selâmları ve hürmetler.

Ahmet Cevat // Türk Komünist Fırkası Merkezi Komitesinin Harici Büro Azası

Görülüyor ki Giritli Ahmet Cevat, millî ve dinî geleneklerine çok bağlı olan Trabzon halkının din ve mukaddesat aleyhine tahrikat yapan 16 komünisti yok etmesini "Anadolu burjuvalarının barbarlığı!" diye vasıflandırıyorlar. Bu hareketi Türk polisi ve Millî Müdafaa Cemiyeti (yani Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti) yaptırmış diyerek kurtuluş savaşında önderlik eden ve Halk Partisi'nin başlangıcı olan teşkilâtı tahkir ediyor. 16 serseri gebertildi diye yabancı bir devleti Türkiye işlerine karıştırmaya kışkırtıyor. Bütün bunları yaptıktan sonra da yılan gibi Türkiye'ye süzülerek sizin partinize girebiliyor ve geçen devrede mebusluğa kadar yükseliyor. Şimdi de Türk dilini yaratacak olan Dil Kurumu'nda bütün dillerin Türkçeden çıktığını ispata yeltenecek kadar milliyetçilik yapıyor. Biz buna razı değiliz. Siz, demokrat Türkiye'nin cidden demokrat olduğuna inandığımız başvekil herhâlde milletin arzusunu yerine getireceksiniz. Buna inanıyoruz.

Sayın Başvekil!

Bu saydıklarım komünist oldukları müspet vakalar ve vesikalarla bilinen kimselerdir. Yoksa bunların yanında daha birçoklarını saymak her zaman kabildir.

Boğaziçi Lisesi'nin son sınıfında iken arkadaşlarına karşı komünizmin müdafaa ve propagandasını yapan, onların millî mukaddesat diye bildikleri şeyleri tahkir eden, "günün birinde hepiniz komünist zindanlarında çürüyeceksiniz" diye mukabil tehdit savuran Doğan Aksoy, nihayet Rusya'ya kaçarken yakalandığı, evrakı arasında Moskova damgalı mektup zarfları bulunduğu, dolabında Lenin vesairenin fotoğrafları yakalandığı ve millî mukaddesata karşı olan hareketleri arkadaşlarının şahitliği ile sabit olduğu hâlde maalesef mahkûm edilmedi. Davada şahit olarak benim de bulunduğum bu komünistin bilakis lise imtihanlarını vermesine müsaade edildi. Şimdi felsefe talebesi olarak üniversitede bulunuyor. Esefle söylemek icap edilmesi gereken bu mikrop, serbest bırakıldı. Sayın Başvekil!

Bunları gören vatanperver Türk çocuklarının kafasından neler geçtiğini bir lâhza düşündünüz mü? Bu çocuklar bazen bana: “Testiyi kıranla suyu getiren bir olduktan sonra niçin çalışalım? Niçin yurdumuza bağlı olalım? ” diye sordukları zaman ben makul bir cevap veremedim. Bu cevabı sizden rica ediyorum.

Evet! Komünistler gizli propagandalarla ordumuzun arasına kadar sokulmaya çalışıyorlar. Yine esefle söylüyorum ki hükümet bir ordu mensubunu komünistliğe başlamış gördüğü zaman ciddileşiyor da binlerce maarif mensubunu kıpkızıl komünist gördüğü zaman aldırış etmiyor. Maarif şurasında “aile bir zehirdir” diyerek cemiyetimizin temelini yıkmak isteyen bir Sadrettin Celâl’i pedagoji profesörlüğünde tutmakla bütün alay kumandanlarını komünistten seçmek arasında ne fark var?

Talim heyeti arasında komünistlerle kaynaşan Dil Fakültesinde solcu doçentlerin yapacağı zarar iki yedek subay talebesinin komünistliğinden bin kere korkunç değil midir? Daha birkaç gün önce İstanbul Tıbbiyesi’nde kimya doçenti Halil, asker talebelere hitaben: “Askerden nefret ederim” diye bağırdı. Bu sözün altında solcu temayülün açığa vuruşunu sezmiyor musunuz?

Bu solcuların, artık eski fikirlerinden caymış oldukları da müdafaa makamında söylenebilir. Fakat “sözü namus saymak” hususundaki geleneğimizi “burjuva budalalığı” diye gören komünistlerin verdiği söze inanmak, vatan ve millet karşısında en büyük gaflet değil midir? Dün dönenlerin yarın yine dönmeyeceklerine hangi teminatla bakabiliriz? Onlar samimî olarak dönmüş olsalar bile vaktiyle işlemiş oldukları suçtan dolayı, hiç olmazsa bugün millet işlerine karışmak haktan mahrum edilmeli değil mi idiler? Tövbekâr olmuş bir fahişe artık namuslu sayıldığı hâlde, nasıl namuslu ailelerin harimine alınmazsa, eski düşüncelerinden dönmüş olan komünistlerinde devlet harimine alınmamaları gerekirdi. Yüz ellilikler de affedildi. Fakat onlara makinesinde en küçük bir vazife veriliyor mu? Yüz ellikler acaba komünistlere göre daha mı suçludurlar? Unutmamak lâzımdır ki bu komünistler yurdumuzun içinde kalıp devlette yer işgal ettikçe yarın sınırlarda yurdu korumaya koşacak olan Türk çocukları kendileri ve cephe gerilerini emniyette sanmayacaklardır. Acaba hangi düşünce ve hangi taktik, vatan çocuklarının bu emniyetsizlik duygusunu gidermekten daha üstün tutulabilir?

Fransa’da olup bitenler, hükümette yer almış komünistlerin bir vatani nasıl batırdıklarını parlak bir örnek hâlinde göstermiyor mu? Bu komünistleri ileride Türkiye için seve seve can verecek Türkçü gençlerin tutabileceği yerlerden uzaklaştırmak, farzı muhal bir mesele doğursa bile, Türk oğullarını ıstırap içinde bırakmaktan doğacak millî zaaf kadar tehlikeli olabilir mi?

Sayın Başvekil!

Bütün milliyetçi Türkler sizinle beraberdir. Sizden, tarihimizin bu çetin anında vatan düşmanı komünizmin ezilmesini, bir daha baş kaldıramayacak şekilde ezilmesini istiyorlar. Mevcut kanunlar kafi değilse bu bozguncular ocağının kökünü kurutmak için yeni kanunlar yapınız. Kanun, millet vicdanın mahkemesi olursa manası olur. Millî vicdan vatan düşmanlarının tepelenmesini istiyor. Yurtsever Türk çocuklarının gözü önünde kötü bir örnek olan “komünistlere mevki vermek” usulünü derhâl kaldırınız. Yukarıda verdiğim örnekler yarının neslini yetiştirecek olan maarif sahasının bu mikroplarla nasıl bulaşmış olduğunu gösteriyor.

Haydarpaşa Lisesi’ndeki son hadise bu bulaşıklığın görülüp bilinen son delilidir. Bu olaylar karşısında Maarif Vekâletine de büyük bir vazife düşüyor. Bu vazife

klâsiklerin tercümesinden, sanki yabancı dil ve hatta Türkçe öğretimi pek yolunda gidiyormuş da sıra kendisine gelmiş gibi bazı liselere konulan Lâtince ve Yunanca derslerinden daha ileri ve üstün bir vazifedir. Bu vazife Türk maarifini öğretmen olsun, öğrenci olsun, bütün komünistlerden temizlemek vazifesidir. Maarif vekaleti bir yandan, dersine bir tek gün gelmeyen öğretmenden doktor raporu isteyecek kadar güvensizlik gösterirken, bir yandan kanunlarımızla yasak edilen fikirleri Türkiye'ye sokmaya çalışmış olanlara karşı şaşılacak bir güvenle hareket ediyor. Bunu Maarif Vekaletinin kötü niyetine veya kasti hareketine yoramayız. Çünkü o takdirde Maarif Vekaletinin de vatan ihanetinde ortaklığını kabul etmek icap eder. Bunu, olsa olsa, gaflete verebiliriz. Her ne kadar bir vekilin gafleti mazur görülmezse de kendisine yapılan ihtarlarla bunu tamir ederek iyi niyetini göstermesi her zaman kabildir. Aksi takdirde vekillik sandalyesinin, dilediğine dilediği mevkii vermek için kurulmuş bir lüks sandalyesi olarak telakkisi manası çıkar ki bunu da demokrat ve halkçı Türkiye hükümetine yakıştıramayız. Maarif vekaleti şimdiye kadar İnönü Ansiklopedisiyle ve birçok kitapların ithafıyla devlet başkanına karşı olan bağlılığını göstermeye çalıştı. Bu bağlılığın samimi olduğunu ispat zamanı gelmiştir. Milli şefe karşı o hezeyanları yazmış olan vatan haini başta olmak üzere bütün bu saydığım komünistleri hala mühim vazifelerde tutmak bu bağlılıkla tezat teşkil eder. Bağlılığın ispatı için bunların vazifelerine derhal son verilmesi zaruridir. Hatta, şimdiye kadar her nasılsa bir gaflet eseri olarak bunları vazifede tutmaktan doğan utancı silebilmek için bizzat Maarif Vekilinin de o makamdan çekilmesi çok vatanperverane bir jest olurdu. (ATSIZ, 21 Mart 1944)

ÖZ GEÇMİŞ

1980 yılının Eylül ayında Tunceli’de doğmuştur. Lise eğitimini İstanbul Sakıp Sabancı Lisesi’nde tamamlamış ve ardından 2000 yılında Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü’nde lisans öğrenimine başlamıştır. 4 yıllık lisans öğreniminin ardından 2004 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde Yüksek Lisans programına başlamıştır. 2004 yılından bugüne kadar geçen zaman zarfında -4,5 yıllık İş Bankası tecrübesi de dahil olmak üzere farklı kurum, kuruluş ve organizasyonlarda görev almıştır. Hakkari Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde araştırma görevlisi olan Hıdır Doğan, aynı zamanda Yıldız Teknik Üniversitesi’nde Yüksek Lisans öğrencisidir.